

Programmabegroting 2017

Inclusief meerjaren doorkijk

Zoutkamp

Inhoudsopgave

Aanbiedingsbrief	3
Inleiding	5
1 Samenvatting.....	8
1.1 Beleidsprogramma's.....	9
1.2 Financieel	15
2 Beleidsprogramma's.....	18
2.1 Burger en bestuur	19
2.2 Veiligheid.....	24
2.3 Verkeer en vervoer.....	29
2.4 Economische zaken, landbouw en visserij, recreatie en toerisme	33
2.5 Onderwijshuisvesting en educatie	39
2.6 Sport, kunst en cultuur.....	44
2.6.1 Sport.....	44
2.6.2 Kunst en cultuur	46
2.7 Sociaal Domein.....	48
2.8 Milieu	63
2.9 Leefomgeving	68
2.10 Algemene middelen en ondersteuning.....	77
3 Paragrafen	84
3.1 Lokale heffingen.....	86
3.2 Risicoparagraaf.....	92
3.3 Onderhoud kapitaalgoederen	105
3.4 Financiering	111
3.5 Bedrijfsvoering	116
3.6 Verbonden partijen	127
3.7 Grondbeleid.....	143
3.8 Demografische ontwikkelingen.....	145
3.9 Interbestuurlijk toezicht.....	149
4 Financiële begroting	150
4.1 Financiële uitgangspunten	151
4.2 Overzicht van baten en lasten.....	157
4.3 Geprognosticeerde balans	159
4.4 Investerings.....	160
4.5 Overzicht van incidentele baten en lasten.....	164
5 Bijlagen	165
Bijlage 1: Kerngegevens	166
Bijlage 2: Overzicht en toelichting reserves en voorzieningen	168
Bijlage 3: Overzicht personele lasten.....	172
Bijlage 4: Ontwikkelingen kadernota 2017-2020	173
Bijlage 5: Lijst met begrippen, afkortingen en toelichting beleidsindicatoren	184

Aanbiedingsbrief

Geachte Raad,

Hierbij bieden wij u de programmabegroting 2017-2020 aan. In deze begroting staan onze plannen voor de komende vier jaar en het daarbij behorende financiële plaatje. Wij zijn op de helft van ons collegeprogramma. We gaan afmaken waar we aan begonnen zijn en daar waar kansen zijn zetten we nieuwe lijnen uit.

De programmabegroting 2017 is een uitwerking van de Kadernota 2017-2020, de septembercirculaire 2016 en actuele ontwikkelingen. Ook voor de programmabegroting 2017 vormen de speerpunten uit het collegeprogramma 2014-2018 “Op koers in een bewegende samenleving” de leidraad.

In deze begroting zijn de vernieuwingen van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) van gemeenten doorgevoerd. Het doel van deze vernieuwingen is om meer inzicht te geven in de financiële positie van de gemeente en het onderling vergelijkbaar maken van gemeentelijke begrotingen. Zo is een vaste basisset van beleidsindicatoren opgenomen, is er meer inzicht gegeven in de verbonden partijen en is de overhead apart zichtbaar geworden in het programma ‘Algemene middelen en ondersteuning’.

We zijn tevreden over de stand van de gemeentelijke financiën. Het belangrijkste is dat het meerjarenperspectief, tot en met 2020, positief is. Het komend jaar geeft weliswaar een tekort aan, maar wordt veroorzaakt door een eenmalige afschrijving van de restant boekwaarde van een aantal scholen. Na 2017 zijn de cijfers weer duidelijk zwart met een positief saldo van € 472.000 in 2020.

De afgelopen periode zijn er voorbereidende besprekingen gevoerd om te komen tot een gemeentelijke herindeling van de Noord Groningse gemeenten. Op 29 september heeft de Provincie de verantwoordelijke burgemeesters laten weten dat de gemeenten Bedum, De Marne, Winsum en Eemsum (BMWE) verder kunnen praten over een fusie die op 01-01-2019 zal leiden tot een heringedeelde gemeente. Voor onze gemeente zal dit de nodige inzet van mensen en middelen vragen.

In 2017 werkt het college verder aan het versterken van onze gemeente, een gezonde samenleving en een optimale dienstverlening. We geven extra aandacht aan de economie door de activiteiten van het programma PROloog om de visserij, recreatie en toerisme te versterken rondom Lauwersoog. Ook de problemen rond de gaswinning blijven onze aandacht houden.

Op basis van het Woon- en Leefbaarheidsplan, het Actieprogramma Werk, Leefbaarheid en Energie (WLE) en het project Particuliere woningverbetering spelen we in op de gevolgen van krimp, vergrijzing en ontgroening.

Voor verdere versterking van de zorg geven we invulling aan de gezamenlijke beleidsagenda BMWE en pakken we onderwerpen binnen het sociaal domein in gezamenlijkheid op. De raden worden via de Monitor Sociaal Domein periodiek op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen.

We gaan onze dienstverlening steeds meer digitaliseren. Een voorbeeld daarvan is de nieuwe i-Burgerzaken app waarmee 24 uur per dag de burger toegang heeft tot het loket burgerzaken om aanvragen te doen of vragen te stellen.

De financiële positie laat het toe om de belastingdruk voor onze inwoners iets te verlagen ten opzichte van vorig jaar. De opbrengsten voor de onroerend zaakbelastingen beperken we met inflatiestijging van 0,9% en de opbrengsten voor de afvalstoffenheffing en rioolheffing dalen met 3,5%. De belastingdruk in 2017 voor een meerpersoonshuishouden en een gemiddelde waarde van een woning van € 200 komt daarmee gemiddeld uit op een daling van 0,8%.

Leens, 4 oktober 2016

Het College van burgemeester en wethouders van de gemeente De Marne,

mw. drs. J.C.H.G.M. Bottema
secretaris

dhr. F.H. Wiersma
burgemeester

Inleiding

U leest de begroting van de gemeente De Marne. De begroting is het document waarin de voorgenomen gemeentelijke uitgaven en inkomsten bij elkaar worden gebracht. De inhoudelijke opgave vindt plaats aan de hand van de doelstellingen en het beleid die in de programmabegroting 2016 zijn opgenomen.

Vernieuwing begroting en BBV

In deze begroting zijn de vernieuwingen van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) van gemeenten doorgevoerd. Het doel van deze vernieuwingen is meer inzicht te geven in de financiële positie van de gemeente en het onderling vergelijkbaar maken van gemeentelijke begrotingen.

Gevolgen vergelijkende cijfers

Door de wijziging van producten naar taakvelden en het niet meer toerekenen van overhead naar de primaire beleidsprogramma's is er geen zinvolle vergelijking op taakveldniveau te maken tussen de (meerjaren)begroting 2017-2020 en de oude productenindeling van de begroting 2016 en de jaarrekening 2015. In de vergelijkende kolommen van de begroting 2016 en de jaarrekening 2015 zijn alleen de totale baten, totale lasten en resultaat per programma weergegeven. Deze totale sluiten aan bij de vastgestelde actuele begroting 2016 en de jaarrekening 2015.

Inrichting programma Sociaal Domein

De decentralisaties zijn voor de gemeenten Bedum, De Marne, Winsum en Eemsmond aanleiding geweest om samen te werken op het gebied van het Sociaal Domein. Het programma Sociaal Domein beschrijft de gezamenlijke ontwikkelingen en doelstellingen. Het betreft de WMO, de Jeugdwet en de Participatiewet (inclusief inkomensregelingen). Op die manier is ook integraal beleid te voeren, met een bijbehorende reële financiële vertaling. Het onderscheid in de deelprogramma's "Sociale Zaken en Werk" en "Jeugdhulp, Maatschappelijke ondersteuning en zorg" is daarbij komen te vervallen en opgegaan in één programma "Sociaal Domein".

De wijzigingen

1. Uniforme taakvelden

De programma indeling van de begroting blijft een vrij te kiezen indeling van de raad. De taakvelden (voorheen producten) kennen een verplichte indeling.

2. Opnemen van beleidsindicatoren in de programma's

Gekoppeld aan de uniforme taakvelden is een basisset van beleidsindicatoren voorgeschreven. Met deze indicatoren kan de raad een oordeel vormen over de behaalde beleidsresultaten uit het verleden en een inschatting maken van de te behalen resultaten in de toekomst. Daarnaast verbeteren de indicatoren het inzicht in de begroting en zijn ze zeer geschikt voor de vergelijking van beleidsprestaties tussen gemeenten en het landelijk beeld. De gegevens zijn voor het grootste gedeelte overgenomen van de landelijke bronnen (o.a. www.waarstaatjegemeente.nl). Op de website 'Waarstaatjegemeente.nl' worden gegevens van alle gemeenten in Nederland verzameld en zo actueel mogelijk gehouden. De bronnen die daarvoor gebruikt worden zijn o.a.:

- Lisa (Landelijk Informatiesysteem van Arbeidsplaatsen)
- Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel
- CBS (Centraal Bureau voor de Statistiek)

De indicatoren die wij hebben gebruikt in de programma's zijn overgenomen op 1 september 2016. Daarbij is een vergelijking gemaakt met de gemeenten Bedum, Winsum en Eemsmond en met het landelijk beeld.

3. Opnemen verbonden partijen in de programma's

Om meer inzicht te geven in de bijdrage van verbonden partijen aan het realiseren van de programmadoelstellingen maken we inzichtelijk wat de concrete beleidsprestaties van de verbonden partijen zijn. De prestaties zijn opgenomen in de direct betrokken programma's.

4. Specificatie overhead

Om de raad op een eenvoudige wijze meer inzicht in de overhead te geven is in programma 'Algemene middelen en ondersteuning' een apart overzicht opgenomen met de kosten van de overhead (taakveld 04 Ondersteuning Organisatie). In de programma's zelf worden enkel de kosten opgenomen die betrekking hebben op het primair proces.

5. Activeren van investeringen met maatschappelijk nut

De systematiek van activeren en afschrijven is voor alle investeringen gelijk getrokken. Zowel investeringen met een maatschappelijk nut als investeringen met een economisch nut worden geactiveerd en over de verwachte toekomstige gebruiksduur afgeschreven.

6. Europese Monetaire Unie (EMU) saldo

Voor een betere berekening en beheersing van het EMU-saldo (totale begrotingssaldo van een land van de Europese Unie) is voor de uiteenzetting van de financiële positie een geprognosticeerde balans opgenomen en een berekening van het meerjarige EMU-saldo (voorheen alleen begrotingsjaar).

7. Rente

Het toevoegen van deze rentelast aan het eigen vermogen dan wel als baten op te nemen in de begroting (aangeduid als bespaarde rente) komt te vervallen. Deze systematiek van fictieve rentelast blaast onnodig de programmalasten op en gaat ten koste van de eenvoud en transparantie.

Leeswijzer

In hoofdstuk 1 van deze begroting vindt u de samenvatting van de beleidsprogramma's en komt de financiële positie van de gemeente aan de orde.

In hoofdstuk 2 zijn de beleidsprogramma's opgenomen. Per programma is aangegeven wat de inhoud van het programma is, welke speerpunten uit het collegeprogramma terug te vinden zijn in de geformuleerde doelstellingen, welke ambities (doelstellingen) er zijn, welke maatregelen we nemen om de doelstellingen te realiseren en hoe we de effecten van de maatregelen kunnen meten. Bij deze informatie hebben 3-W-vragen centraal gestaan:

- Wat willen we bereiken (onze ambities)
- Wat gaan we daarvoor doen (de maatregelen)
- Wat gaat het kosten (de begroting)

In hoofdstuk 3 is een aantal verplichte paragrafen in deze begroting opgenomen. In deze paragrafen wordt ingegaan op zaken als lokale heffingen, onderhoud van kapitaalgoederen, financiering, bedrijfsvoering, verbonden partijen, het grondbeleid, demografische ontwikkelingen, interbestuurlijk toezicht en risico's.

In hoofdstuk 4 is de financiële begroting opgenomen. Deze bestaat uit de financiële uitgangspunten, overzicht van baten en lasten, overzicht van de investeringen en een overzicht van incidentele baten en lasten.

In hoofdstuk 5 is een aantal bijlagen opgenomen over onder meer de kerngegevens, overzicht en toelichting reserves en voorzieningen, overzicht van de personele lasten en de specificatie van de ontwikkelingen die opgenomen zijn in de Kadernota 2017-2020.

Tenslotte merken wij op dat in deze begroting wordt gewerkt met bedragen die veelal zijn afgerond op een veelvoud van duizend euro. Hierdoor kunnen afrondingsverschillen ontstaan. Wij vragen uw begrip hiervoor.

1 Samenvatting

Kunstwerk Lauwersoog

1.1 Beleidsprogramma's

Burger en bestuur

De komende jaren staat onze organisatie in het teken van een bestuurlijke herindeling: het samengaan van verschillende gemeenten om de kwetsbaarheid van de kleine gemeenten te verminderen en de bestuurskracht te vergroten. In 2016 hebben de raden van de vier gemeenten Bedum, Winsum, Eemsmond en De Marne besloten tot een tweesporige strategie: we onderzoeken de BMW variant en de G7 variant. Op 29 september jl heeft de Provincie bekend gemaakt dat de gemeenten Bedum, Winsum, Eemsmond en De Marne verder kunnen praten over de herindeling op 1 januari 2019.

Onze dienstverlening aan inwoners, organisaties en bedrijven is samengebracht in een Gemeentelijk Contact Centrum (GCC) en de normen voor de dienstverlening zijn vastgelegd in een kwaliteitshandvest. De digitale informatievoorziening aan onze inwoners verbeteren we in een continue proces o.a. door aanpassingen aan de gemeentelijke website en de digitale Gemeentewinkel. Met het invoeren van de nieuwe i-Burgerzaken komen we tegemoet aan de eisen van de burger voor een snelle digitale dienstverlening.

De digitale dienstverlening blijft zich verder ontwikkelen, ook ten behoeve van onze bedrijfsvoering. We werken zaakgericht en we werken aan het digitaliseren van post-, archief en besluitvormingsprocessen.

Veiligheid

De Veiligheidsregio Groningen voert in samenwerking met de regionale partners taken uit op het gebied van brandweezorg, rampenbestrijding en crisisbeheersing. Brandveiligheidsbewustzijn is een speerpunt van beleid. Hiervoor worden de projecten 'Geen nood bij brand' en 'Oefenen in de wijk' ingezet. Het optimaliseren van de opkomsttijden heeft voortdurende aandacht.

Vanaf juni 2016 worden er in de Veiligheidsregio Groningen ook drie oppervlaktereddingsteams ingezet. Deze teams kunnen snel mensen redden die niet zelfstandig het water kunnen verlaten (tot 200 meter van de walkant). De blusploeg Zoutkamp gaat een van deze drie teams bemensen en de opleiding en training is in 2017 afgerond.

Aanpak van geweldsdelicten heeft prioriteit evenals het aanpakken van overlast door de jeugd. Jongeren die overlast veroorzaken krijgen een verwijzing naar Bureau Halt en jongerenwerk houdt actief contact met de jeugd. Recente cijfers laten zien dat er een toename is van verwijzingen naar Halt. Met intensieve aandacht en inzet van de jeugdwerker beogen we dit cijfer weer te laten dalen.

Verkeer en vervoer

Voor onze leefomgeving is de inrichting van de openbare ruimte van groot belang. Deze moet schoon, veilig en groen zijn. We zorgen voor een goede bereikbaarheid van de gemeente, waarbij leefbaarheid en verkeersveiligheid voorop staan. We betrekken inwoners bij de veiligheid van hun woonomgeving, bijvoorbeeld door het geven van verkeerseducatie en het project 'Veilig door De Marne'.

Voor het onderhoud van het wegennet worden jaarlijks wegeninspecties uitgevoerd. We streven in 2017 naar een wegennet waarbij minimaal 80% van de wegen de kwalificatie matig tot zeer goed heeft.

Een goede openbare verlichting is essentieel voor de veiligheid van de woonomgeving. Oude lichtmasten worden vervangen en we verlagen het energiegebruik van de openbare verlichting door de conventionele verlichting te vervangen door energiezuinige led verlichting.

Voor het beheer en onderhoud van civiele kunstwerken (bruggen, beschoeiingen, kademuren en steigers) en openbaar groen stellen we meerjarige beleidsplannen op.

Naar aanleiding van de jaarlijkse inspectie wordt de kwaliteit vastgesteld (van zeer goed tot zeer slecht). In 2017 moet 95% van de bruggen en 85% van de civiele kunstwerken matig tot zeer goed zijn.

In het openbaar groen gaan we het aantal overeenkomsten met adoptiegroen uitbreiden.

De afgelopen jaren is bezuinigd op het onderhoud van de kapitaalgoederen. De bezuinigingen zijn gerealiseerd door het werk efficiënter uit te voeren door o.a. combinaties van werk te maken. Slim en innovatief aanbesteden van de werkzaamheden en nauwe samenwerking met andere overheden heeft bijgedragen aan het realiseren van de bezuinigingen. Toch hebben de bezuinigingen de kapitaalgoederen dermate belast dat de risico's zijn toegenomen (zie ook de risicoparagraaf). Om de risico's te beperken, met name op het gebied van de veiligheid, is er budget toegevoegd aan het onderhoudsbudget kapitaalgoederen.

Economische zaken, landbouw, visserij, recreatie en toerisme

De gemeente zet in op het versterken en stimuleren van het economisch klimaat in De Marne en het benutten van de kansen en groeimogelijkheden voor het midden- en kleinbedrijf, recreatie en toerisme, landbouw en visserij. We doen dit door het opbouwen en onderhouden van netwerken, het organiseren van ondernemersavonden en het afleggen van bedrijfsbezoeken.

Samen met toeristische ondernemers heeft de gemeente de Stichting Promotie Waddenland opgericht. Deze stichting voert het Beleidsplan recreatie en toerisme uit, zorgt voor regiomarketing, voorziet toeristen van informatie en werkt samen met Marketing Groningen.

In de visserijsector zetten we in op het vervolg van het project North Sea Fish, met name door het inzetten van de 'aanjager innovatieve visserij'. Daarnaast onderzoeken we samen met de provincies Groningen en Friesland, Rijkswaterstaat en de EHL (Exploitatiemaatschappij Haven Lauwersoog) de kosten en de baten van het openhouden van het Westgat.

We onderzoeken op welke manier de samenwerking tussen de EHL en Groningen Seaports verder uitgebouwd kan worden.

Onderwijshuisvesting en Educatie

Het programma Onderwijshuisvesting en Educatie gaat over schoolgebouwen, leerlingenvervoer en ontwikkelingen van Integrale Kindcentra.

In 2016 is gestart met de uitvoering van het IHP (Integraal HuisvestingsPlan). In het IHP staat welke investeringen de gemeente en de scholen doen (tot en met 2019) om de huisvesting van de scholen van goede kwaliteit te houden.

De kwaliteit van het leerlingenvervoer handhaven we op het bestaande niveau. Een klanttevredenheidsonderzoek in de regio Noord Groningen leverde het rapportcijfer 7.8 op. De afgelopen jaren heeft de gemeente De Marne bijgedragen aan het Kennisplatform Kindvoorzieningen Noord-Groningen, wat mede heeft geleid tot initiatieven voor een kindcentrum in Leens en Eenrum. In 2017 blijven we deze ontwikkelingen steunen.

Sport

Sport en bewegen zijn populaire vormen van vrijetijdsbesteding. Dat heeft diverse positieve maatschappelijke effecten. Zo kan lichaamsbeweging een middel zijn voor integratie, gezondheidsbevordering, ontplooiing en zelfredzaamheid. Samen met de gebruikers beheren en onderhouden we de sportaccommodaties.

We stimuleren initiatieven van eigen inwoners en ondersteunen verenigingen middels de inzet van een combinatiefunctionaris binnen het project 'Huis voor de sport Groningen'. De combinatiefunctionaris initieert activiteiten en projecten waarin door de verschillende verenigingen en organisaties wordt samengewerkt. De "Samenwerkende Vereniging Leens " heeft sinds enkele jaren vorm gekregen en dit wordt door de verenigingen als zeer positief ervaren en heeft geleid tot het gezamenlijk organiseren van activiteiten.

Kunst en Cultuur

In het Woon- en Leefbaarheidsplan is vastgesteld dat cultuur een belangrijke drager is van leefbaarheid en identiteit, waarbij lokale initiatieven de ruimte krijgen. We geven deze ruimte in de vorm van subsidiëring van activiteiten in sociaal-cultureel werk, kunst- en cultuur en muziekonderwijs. Met de invoering van het nieuwe Subsidiebeleid per 2017 worden aanvragen voor subsidies integraal beoordeeld. De administratieve lasten voor de aanvrager en de gemeente worden hierdoor verminderd.

De komende jaren gaan enthousiaste inwoners, gebruikers en Biblionet een brede invulling geven aan de bibliotheekfunctie. De bibliotheek moet laagdrempelig en voor diverse groeperingen toegankelijk zijn, met de uitstraling van een 'huiskamer' en de mogelijkheid dat mensen elkaar kunnen ontmoeten.

Sociaal Domein

Participatie

De gemeenteraden van de BMWG-gemeenten hebben in maart 2016 de gemeenschappelijke regeling Participatie Noord Groningen (PNG) vastgesteld. Hierin is de verplichting voor het Algemeen Bestuur van de uitvoeringsorganisatie opgenomen om ieder jaar een uitvoeringsplan op te stellen. In het uitvoeringsplan wordt op basis van de kaders die de gemeenten hebben opgesteld vastgelegd welke resultaten de uitvoeringsorganisatie wil behalen, wat zij daarvoor gaat doen en welke middelen zij daarvoor gaat inzetten. 2017 is het eerste plan van de nieuwe uitvoeringsorganisatie.

Mensen met een zeer grote afstand tot werk stimuleren we om maatschappelijk actief te worden (en waar mogelijk hun arbeidsmarktpositie te versterken). We doen dat door alle personen in beeld te brengen en een plan van aanpak op te stellen waarin is opgenomen welke stappen zij moeten zetten om tot maatschappelijke deelname te komen.

De gemeenten hebben hun gezamenlijke visie op het minimabeleid vastgelegd in de nota 'Meer doen met minima'. Doel van het beleid is:

- Het bevorderen van participatie en zelfredzaamheid
- Het bieden van inkomensondersteuning (bij voorkeur in de vorm van maatwerk) aan degenen die het financieel niet redden

Jeugd

We willen een kwalitatief goede leefomgeving voor kinderen en jongeren om in op te groeien. Kinderen en de gezinnen waarin ze groot worden, functioneren het beste in een gemeenschap: een sociale en pedagogische omgeving waarbinnen het goed opgroeien en opvoeden is. Voor 2017 maakt het jeugd- en jongerenwerk deel uit van het pakket aan diensten dat onder de basisondersteuning valt, waarbij we ons meer richten op preventief en resultaatgericht werken.

We zorgen voor passende hulp aan ouders en jongeren die intensieve zorg en bescherming nodig hebben. Vanwege de specialistische aanpak en de geringe aantallen gezinnen die hierbij betrokken zijn, organiseren we de gespecialiseerde zorg regionaal.

We geven opdracht aan het Regionaal Inkooporgaan Groninger Gemeenten (RIGG) om alle flexibele en intensieve ondersteuning in te kopen en het zorggebruik te monitoren.

In 2017 verlengt de RIGG de overeenkomst met de gecontracteerde partners en de aangesloten jeugdhulpaanbieders. De RIGG vult de aanbesteding aan met enkele wijzigingen. Het doel van deze aanvulling op de aanbesteding is o.a. het verbeteren van de in 2016 aanbestede producten en het verminderen van de (administratieve) lasten voor instellingen.

Via het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) hebben jongeren toegang tot preventieve ondersteuning, lichte ondersteuning en intensieve ondersteuning. Het CJG stemt de ondersteuning af op de behoefte van de inwoners. In 2017 verwachten we het nieuwe werkmodel te implementeren dat in 2016 wordt opgesteld door de verandermanager. Het vastgestelde beleidsplan jeugd is hierbij een belangrijke richtlijn.

Wmo

We willen zoveel mogelijk bewoners actief laten meedoen in de samenleving, als vrijwilliger, ouder, buren, mantelzorger of professional. In onze gemeente zijn de meeste inwoners zelfredzaam en nauw verbonden met de samenleving. Wij zorgen samen met hen voor de inwoners die wel ondersteuning nodig hebben.

De leefbaarheid in onze gemeente staat onder druk door de gewijzigde bevolkingssamenstelling, het verdwijnen van voorzieningen en de afname van het aantal vrijwilligers. We bevorderen de sociale samenhang door het uitvoeren van het werkplan Vitaliteit. We ondersteunen initiatieven van inwoners, vrijwilligersorganisaties en het project Noabers met advies, informatie-uitwisseling en cofinanciering.

Daarnaast hebben we nieuwe taken gekregen in de vorm van begeleiding (oud-AWBZ). Om de juiste ondersteuning te geven, bieden we aan onze inwoners algemene voorzieningen (basisondersteuning) en individuele voorzieningen (zoals woon- en vervoersvoorzieningen, huishoudelijke ondersteuning).

Milieu

Samen met anderen werken we aan een milieu en leefomgeving waarin ook toekomstige generaties een goede kwaliteit van leven hebben. We doen dit door duurzaam te investeren in bodem, water, lucht, natuur en in duurzame energie bronnen.

In het afvalwaterbeheer werken we samen in BMW-verband en met het Waterschap Noorderzijlvest. We werken aan het verbeteren van de afvalwaterketen, waarbij drie thema's centraal staan: ketenbeheer, samen sterker en maatschappelijke trends.

We gaan afvalinzameling, -preventie en -hergebruik verder optimaliseren zodat we het aanbod van restafval kunnen beperken. Over de energiebesparende maatregelen voor zwembad en gemeentehuis (hout gestookte cv-ketel) wordt eind 2016 een definitief besluit genomen en kan de uitvoering hiervan mogelijk in 2017 plaatsvinden.

Leefomgeving

Belangrijke aandachtspunten zijn voor ons de ontwikkeling van krimp, vergrijzing en ontgroening en de gevolgen daarvan. Ze vragen niet alleen de inzet van de gemeente, maar ook die van de inwoners, andere overheden, maatschappelijke instellingen en bedrijven. De basis hiervan is vastgelegd in het Integraal beleidskader Krimp & Leefbaarheid en is nader uitgewerkt in het Woon- en Leefbaarheidsplan. In het Actieprogramma Werk, Leefbaarheid en Energie (WLE) en het project Particuliere woningverbetering werken we aan de herstructurering van de woningvoorraad.

Een belangrijke partner voor wat betreft de sociale woningvoorraad is Woningstichting Wierden en Borgen. Met de woningcorporatie zijn afspraken gemaakt voor sloop, nieuwbouw en het opplussen van haar woningvoorraad, die zijn vastgelegd in de Prestatieafspraken. Voor 2017 zijn daarvoor concrete doelstellingen geformuleerd. De gemeente trekt actief op met Wierden en Borgen om de maatregelen in 2017 te realiseren.

Gaswinning

Onze gemeente is in toenemende mate betrokken bij de problemen rond de gaswinning in Noord Groningen. Het aantal schademeldingen stijgt. Elf Ommelander gemeenten werken samen om vanuit de regio de regio te houden over deze problematiek.

De Nationaal Coördinator Groningen werkt aan het opstellen van een meerjarenprogramma voor een aardbevingsbestendig en kansrijk Groningen. Concrete acties worden vastgelegd in een uitvoeringsprogramma. Gemeente De Marne heeft 2 fte beschikbaar voor een adequate vertegenwoordiging van De Marne. Wij hebben hiervoor in 2016 een vergoeding van het ministerie van Economische Zaken (EZ) ontvangen en voor 2017 wordt een vergelijkbare vergoeding verwacht.

Vooruitlopend op de invoering van de nieuwe Mijnbouwwet zijn Groninger gemeenten in de gelegenheid gesteld haar zienswijze kenbaar te maken op de nieuwe winningsvergunning die het ministerie van EZ wil verstrekken aan de NAM. In een goede onderlinge samenwerking waarbij ook de provincie en de veiligheidsregio een grote rol hebben gespeeld is een zienswijze voorbereid. De zienswijzen zijn half augustus bij de minister ingediend. Na de afgifte van de vergunning door de minister volgt er in 2016-2017 mogelijk een bezwaar en beroepsprocedure.

PROloog

De gebiedsontwikkeling rond Lauwersoog kent twee ontwikkelingspijlers die elkaar versterken: visserij en toerisme. De komende jaren zal het project PROloog zich verder ontwikkelen, mede op basis van het beleidsdocument Koers op het Lauwersmeer met het bijbehorende werkplan.

Gezien de doelstellingen van PROloog en de stand van het investeringsbudget, is ruim 60% van het programma klaar. De komende jaren moeten nog belangrijke stappen worden gezet, met name om een recreatieve trekker te ontwikkelen en om de openbare ruimte in te richten als een aantrekkelijk verblijfsgebied. Tegelijkertijd is de overgang naar een duurzame visserij van groot belang. De provincie en de gemeente geven prioriteit aan:

- realiseren van een Werelderfgoedcentrum Waddenzee;
- aantrekkelijk verblijfsgebied;
- promotiecampagne Lauwersmeer 2016-2020;
- visserij:
  - o innovatieagenda en aanjager visserij;
  - o bereikbaarheid van de haven vanuit de Noordzee.

Algemene dekkingsmiddelen

In dit programma is een aantal belangrijke gemeentebrede inkomsten- en uitgavenramingen opgenomen, zoals de algemene uitkering, algemene belastingen, dividendopbrengsten uit deelnemingen en de post onvoorzien. Als gevolg van wijzigingen in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) is de huidige “gemeente eigen” kostenverdelingssystematiek komen te vervallen. Vanaf de begroting 2017 zijn de indirecte kosten (bijvoorbeeld personeelslasten ondersteunende diensten, huisvestingslasten en bepaalde ICT-lasten) zichtbaar in dit programma onder het taakveld 04 Overhead.

Met ingang van 1 januari 2016 is de wet vennootschapsbelasting (Wet Vpb) van kracht op bepaalde overheidsactiviteiten. Het uitgangspunt hierbij is dat een overheidsonderneming belastingplichtig is, tenzij een vrijstelling van toepassing is. 2017 is het eerste jaar waarin aangifte moet worden gedaan over het fiscale boekjaar 2016.

Het BBV geeft de uitgangspunten weer van de verslaggeving van gemeenten en provincies. Na 10 jaar functioneren onder het huidige stelsel is het tijd voor vernieuwing, ook om de begroting en jaarstukken toegankelijker te maken voor een breder publiek. Met ingang van het opstellen van de begroting 2017 zijn de vernieuwingen doorgevoerd, zoals het publiceren van beleidsindicatoren en het inzichtelijk maken van de Verbonden Partijen. Ook het verantwoorden van de overhead in dit programma maakt onderdeel uit van de wijzigingen.

1.2 Financieel

Bedragen in k€

Overzicht baten en lasten	Begroting	Begroting	Meerjarige doorkijk		
	2016	2017	2018	2019	2020
Totale baten	31.386	31.161	31.005	30.982	30.956
Totale lasten	31.954	31.449	30.832	30.596	30.484
Saldo baten en lasten	-568	-288	173	386	472

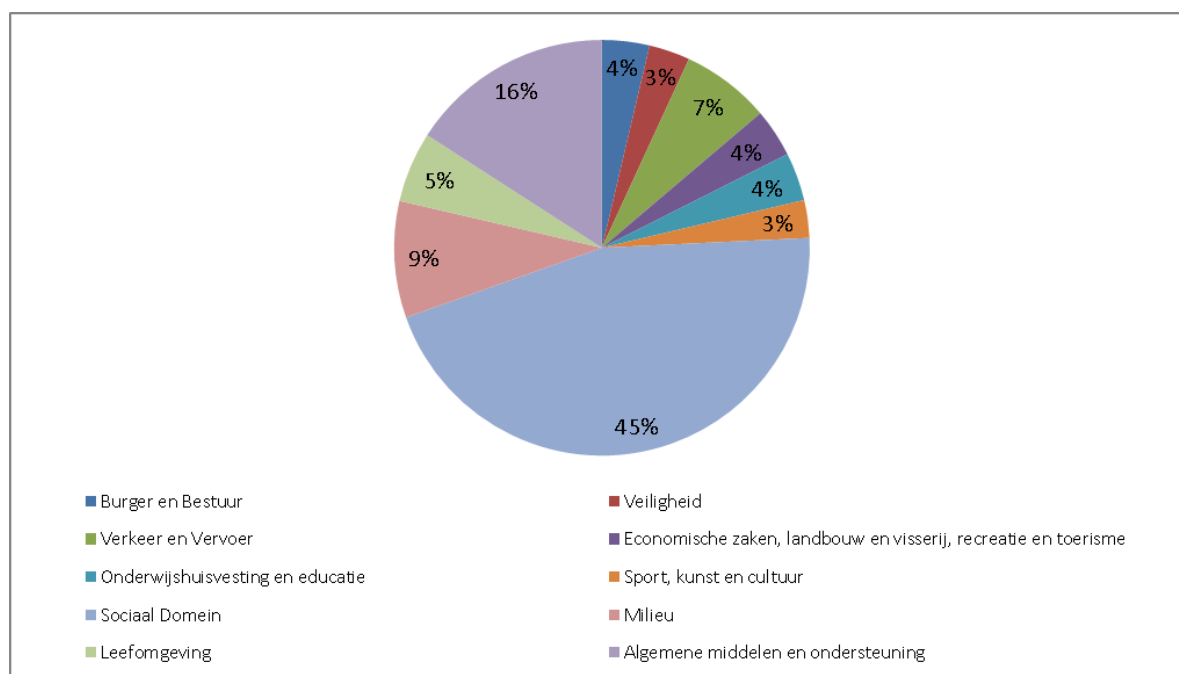
Toelichting resultaat

Het saldo van baten en lasten geeft in de begroting 2017 een tekort aan van k€288. Het tekort wordt sterk beïnvloed door een eenmalige afschrijving van k€379 van de restant boekwaarde van obs Lydinge, obs Solte Campe en het gebouw aan de Plantsoenstraat 4 te Eenrum. De eenmalige afboeking is vastgesteld bij het besluit over het geactualiseerde Integraal Huisvestingsplan 2015-2018.

De bezuinigingsmaatregelen die zijn doorgevoerd in de periode 2014-2016, de positieve ontwikkeling van het gemeentefonds voor onze gemeente en het maken van verantwoorde keuzes in de ontwikkelingen in nieuw en bestaand beleid heeft er toe geleid dat het saldo van baten en lasten zich meerjarig gunstig ontwikkelt. De (meerjaren)begroting van de gemeente De Marne is structureel sluitend!

In hoofdstuk 4.1 worden de afzonderlijke begrotingsmutaties (ruimtevragers en -bieders) toegelicht.

Verdeling lasten over de beleidsprogramma's

Tabel ontwikkeling algemene reserve

bedragen in k€

Algemene reserve	begroting 2017	meerjarige doorkijk		
		2018	2019	2020
stand per 1/1	3.837	3.482	3.673	4.077
mutatie	-355	191	404	491
stand per 31/12	3.482	3.673	4.077	4.568

Toelichting algemene reserve

De algemene reserve dient om toekomstige tegenvallers risico's / calamiteiten op te kunnen vangen en om een begroting, die met een tekort sluit, in evenwicht te kunnen brengen. In de risicoparagraaf is het benodigd weerstandsvermogen van de gemeente in relatie tot de risico's weergegeven. Op basis van de risico's die zijn geïnventariseerd, een schatting die is gemaakt van de omvang en de kans van optreden heeft geresulteerd in het geschatte risicobedrag. Het risicobedrag voor 2017 is geschat op € 1,8 miljoen. De algemene reserve dekt het risicobedrag voor de jaren 2017 t/m 2020 ruim af. Overigens vallen ook de bestemde reserves en de post onvoorzien onder de beschikbare weerstandscapaciteit.

Tabel ontwikkeling bestemde reserve

bedragen in k€

Bestemde reserves	begroting 2017	meerjarige doorkijk		
		2018	2019	2020
stand per 1/1	2.595	2.662	2.644	2.626
mutatie	67	-18	-18	-18
stand per 31/12	2.662	2.644	2.626	2.608

Toelichting bestemde reserves

De raad kan bij de bestemming van het resultaat besluiten tot het instellen en toevoegen van bedragen aan bestemmingsreserves. Deze reserves kennen een specifieke bestemming voor bepaalde doeleinden. Voorwaarde voor het vormen van een bestemmingsreserve is dat er een duidelijk plan van aanpak of projectbeschrijving ten grondslag ligt aan de bestemming. De hoogte van de bestemmingsreserve dient gebaseerd te zijn op een deugdelijke raming. Een overzicht en toelichting van de bestemde reserves is weergegeven in bijlage 2.

Tabel investeringen (kredietportefeuille)

Programma (bedragen x € 1.000)	Totaal krediet 2016	krediet begroting 2017	meerjarige doorkijk		
			2018	2019	2020
Verkeer, vervoer en waterstaat	575	230	1.091	825	825
Onderwijshuisvesting en educatie	3.094	460	968	0	0
Sport	200	180	0	0	0
Milieu	1.155	609	464	464	464
Algemene middelen - Bedrijfsvoering	455	1.227	49	0	0
Specifieke Projecten	6.192	90	0	0	0
Totaal	11.671	2.796	2.572	1.289	1.289

Toelichting Investerings

Bovenstaande tabel geeft een overzicht van de kredietverstrekking (kredietportefeuille) op programmaniveau. In paragraaf 4.4. wordt de kredietportefeuille per project weergegeven en toegelicht. De investeringen worden na afronding geactiveerd. De kosten komen dus later als lasten op de exploitatie terug. De afschrijvingstermijn kan variëren van 1 t/m 50 jaar en is afhankelijk van maatschappelijk nut c.q. bedrijfseconomisch nut en de levensduur van de activa.

Daarnaast worden de subsidiebedragen in mindering gebracht op de investeringen waardoor de afschrijvingslasten worden verlaagd. Dit is het geval bij Onderwijs (IHP) en de Specifieke projecten (PROloog en Krimp en Leefbaarheid).

2 Beleidsprogramma's

Schepenlift Lauwersoog

2.1 Burger en bestuur

Inhoud van het beleidsprogramma Burger en bestuur

Programma Taakvelden	Burger en Bestuur 0.1 Bestuur 0.2 Burgerzaken
<p>Inhoud</p> <p>Dit programma gaat over de relatie tussen de bestuursorganen van de gemeente De Marne en de mensen die er wonen. Die bestuursorganen zijn de gemeenteraad, het college en de burgemeester. Zij geven invulling aan het democratische besluitvormingsproces. Bestuurders en ambtenaren zoeken oplossingen, beantwoorden vragen, leveren producten, geven informatie en luisteren. Ambtenaren ondersteunen daarbij de raad, het college en de burgemeester.</p> <p>De gemeente De Marne biedt exclusieve diensten aan. Deze diensten zijn ergens anders niet te krijgen. Dat schept de verplichting om open, eerlijk, en transparant te zijn en ook zo te communiceren. Onze houding is burgergericht en onze werkwijze flexibel, voortvarend en slagvaardig. De organisatie werkt als regisseur, netwerker en verbinder om zelfredzaamheid en actief meedoen te stimuleren.</p>	
<p>Maatschappelijke ontwikkeling</p> <p>Wij verlenen diensten aan inwoners, bedrijven en instellingen. Dat doen wij niet alleen vanuit een wettelijke verplichting, maar vooral omdat wij maatschappelijk betrokken zijn. Zo dragen wij bij aan de democratische rechtsstaat. We doen ons werk effectief, efficiënt en transparant. De eigen kracht van onze burgers, wederzijds vertrouwen en een 'ja, mits'-houding zijn onze leidmotieven.</p>	

Bestuurlijke herinrichting

Uit het rapport "Grenzeloos Gunnen" uit 2013 van de commissie Jansen bleek dat intergemeentelijke samenwerking in de toekomst niet voldoende zou zijn om de toekomstige gemeentelijke opgaven aan te kunnen. De commissie beval herindeling aan.

Vervolgens is er een verkenning uitgevoerd naar de mogelijkheid van de vorming van één gemeente uit de zeven gemeenten op het Hoogeland: Appingedam, Bedum, Delfzijl, Eemsum, Loppersum, De Marne en Winsum. De G7-variant.

Op 31 maart 2015 hebben zes van de zeven raden hierover een intentiebesluit genomen. De Marne heeft gekozen voor de G7-variant. Op 14 april 2015 heeft Winsum als zevende gemeente een intentiebesluit genomen. Er is niet unaniem gekozen voor de G7-variant.

In de periode december 2015-februari 2016 is in drie ronden overleg gevoerd tussen een afvaardiging van Gedeputeerde Staten (GS) en delegaties vanuit de zeven raden en colleges van de Noord Groningse gemeenten. Op 19 februari 2016 bleek dat het overleg geen wijziging bracht in de eerder ingenomen standpunten van de zeven gemeenten. Nieuw was dat van provinciezijde de voorkeur aan de G7 variant werd gegeven.

Op 22 maart 2016 hebben de raden van de vier gemeenten Bedum, de Marne, Winsum en Eemsum (BMWE) besloten tot de tweesporige strategie rond de bestuurlijke inrichting in Noord Groningen. Dit betekent dat het spoor van de BMWE-variant, zijnde de samenvoeging van de gemeenten Bedum, de Marne, Eemsum en Winsum verder wordt uitgewerkt en voorlopig gelijktijdig meegewerkt wordt aan de inspanningen van het provinciebestuur gericht op de realisatie van de G7-variant.

Op 23 juni heeft het college van Gedeputeerde Staten de resultaten teruggekoppeld van de gesprekken tussen GS en de zeven gemeenten: opnieuw bleek bij de gemeenten Loppersum en Delfzijl geen bestuurlijk draagvlak voor de G7 variant.

Op 29 september heeft de Provincie bekend gemaakt dat de BMW gemeenten verder kunnen praten over een herindeling op 1 januari 2019.

Speerpunten collegeprogramma

Onderwerpen in het collegeprogramma	Terug te vinden in de begroting
Reguliere taken goed uitvoeren	Zie doelstelling 1
We bedienen de burger, we betrekken hen en we stimuleren hen om mee te doen	Zie doelstelling 1 en 3
Communicatie en informatievoorziening moet passen bij ontwikkeling en innovatie in de samenleving	Zie doelstelling 2 en 3

Overzicht programma

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen!
We willen het bestuur en de burgers dichter bij elkaar brengen voor een vitale samenleving. We creëren vertrouwen door te verbinden en te vernieuwen met durf en daadkracht.

Doelstelling 1	Optimaliseren dienstverlening 'aan het loket'.				
Maatregel 1.1	Inrichting Gemeentelijk Contact Centrum (GCC): de organisatie toerusten.				
Prestatie Indicator	Medewerkers en werkzaamheden voorbereiden				
	2016	2017	2018	2019	2020
		Dienstverlening GCC optimaliseren			
		Medewerkers trainen om GCC-diensten te verlenen			
		Functioneren GCC afstemmen met vakafdelingen			

Toelichting maatregel

Werkzaamheden die we voor de inwoners, organisaties en bedrijven doen, brengen we samen in een GCC. Daar kan iedereen terecht voor bijvoorbeeld een aanvraag, een rijbewijs of met vragen en klachten. Met zo'n GCC kan onze ambtelijke organisatie onze 'klanten' beter en sneller helpen. Het GCC is al bouwkundig en technisch ingericht. De vervolgstap is om het GCC steviger te verankeren in onze organisatie. In een kwaliteitshandvest staan de normen voor de dienstverlening van de gemeente. Uiteindelijk moet iedereen volgens dat kwaliteitshandvest werken.

Doelstelling 2	Optimaliseren digitale dienstverlening.				
Maatregel 2.1	Vernieuwen website.				
Prestatie Indicator	Projectplan opstellen.				
	2016	2017	2018	2019	2020
		Voorbereiden	Realiseren		

Toelichting maatregel

De digitale dienstverlening blijft zich verder ontwikkelen. Steeds meer gemeentelijke producten en diensten wil de burger op afstand regelen. De gebruiksvriendelijkheid van de website en de toegankelijkheid moet verbeterd worden, zeker voor gebruik van apparaten als tablets en smartphones. 2017 is het jaar van voorbereiding, 2018 het jaar van realisatie.

Maatregel 2.2	Gemeentebreed digitaal en zaakgericht werken. Het gezamenlijk gestructureerd werken aan zaakgegevens t.b.v. verbeterde bedrijfsvoering, een transparant klantbeeld en een verbeterde dienstverlening				
Prestatie Indicator	Gemeentebreed inrichten van een systeem van digitaal en zaakgericht werken t.b.v. een verbeterde bedrijfsvoering, een transparant klantbeeld en verbeterde dienstverlening				
	2016	2017	2018	2019	2020
	Uitvoering	Uitvoering	Afronding		

Toelichting maatregel

Om informatie meer gestructureerd en digitaal te beheren en te delen binnen de gemeente wordt er gewerkt aan het digitaliseren van papieren post-, archief en besluitvormingsstromen. Tevens wordt informatie digitaal verstrekt, ingevoerd en geraadpleegd in een zaakstelsel. Hierbij werken alle taakvelden zoveel mogelijk met dezelfde informatie, gevoed door de beschikbare basisregistraties.

Doelstelling 3	We gaan de band tussen burgers en lokale bestuurders versterken.				
Maatregel 3.1	De pilot van de dorpenwebsite (http://dorpen.demarne.nl) uitbreiden.				
Prestatie Indicator	Aantal dorpen op de dorpenwebsite uitbreiden				
	2016	2017	2018	2019	2020
	Dorpenwebsite http://dorpen.demarne.nl evalueren	Uitbreiden aantal dorpen op website			

Toelichting maatregel

Het aantal dorpen uitbreiden op de dorpenwebsite is succesvol uitgevoerd door in eerste instantie een koppeling te maken met de website marnecultuur.nl waardoor bredere vindbaarheid is gerealiseerd. Verdere integratie met de website marnecultuur.nl is in voorbereiding. Alle 21 dorpen zijn in beeld.

Maatregel 3.2	Contact met de inwoners van de dorpen versterken.				
Prestatie Indicator	Evalueren of de in 2014 gekozen overlegstructuur met de dorpsverenigingen voldoet.				
	2016	2017	2018	2019	2020
		Uitvoeren evaluatie			

Toelichting maatregel

Communicatie tussen de gemeente en haar burgers is goed als die de onderlinge betrokkenheid bij beleidsontwikkeling en bij planvorming vergroot. Hierbij heeft de vitaliteitscoördinator een belangrijke rol.

Er verandert veel in de participatiemaatschappij. De overlegstructuur met de dorpen moet daar goed bij passen. Burgers, verenigingen en instellingen krijgen steeds meer verantwoordelijkheid. De gemeente vervult meer een regierol, door te inspireren, activeren, informeren, innoveren en verbinden. Dat we gebruik maken van werk- en denkkracht in de lokale samenleving wordt eerder regel dan uitzondering. Zelfredzaamheid, actief burgerschap en verantwoordelijkheid zijn belangrijke uitgangspunten. Ideeën voor een betere leefomgeving in de kernen en wijken ontwikkelen we samen met de bewoners.

Doelstelling 4	i-Burgerzaken inrichten.				
Maatregel	Gefaseerd invoeren van de i-Burgerzaken apps.				
Prestatie Indicator	Ingericht i-Burgerzakensysteem.				
	2016	2017	2018	2019	2020
		Uitvoering	Uitvoering	Afronding	

Toelichting maatregel

Met de nieuwe i-Burgerzaken apps wordt tegemoet gekomen aan de eisen van de burger voor een goede en snelle dienstverlening op het gebied van burgerzaken. Selfservice voor en door de burger, 24x7 vanaf elk gewenst apparaat. Uit ervaringen bij gemeenten die al met de app werken blijkt dat burgers deze apps ervaren als gebruikersvriendelijk én als een verrijking van de gemeentelijke service. De komst van de landelijke Basis Registratie Personen (BRP) in 2019 is het moment om hierop in te spelen en de dienstverlening maximaal in te richten op de zelfredzaamheid en zelfwerkzaamheid van de burger en het bedrijfsleven. Bij de invoering moet rekening gehouden worden met de planning van de leverancier, om die reden wordt voor een gefaseerde invoering gekozen.

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

Wetgeving

- Algemene Wet Bestuursrecht
- Gemeentewet
- Wet Gemeenschappelijke Regelingen
- Wet openbaarheid van bestuur
- Wet basisregistratie personen

Verordeningen en beleidsdocumenten

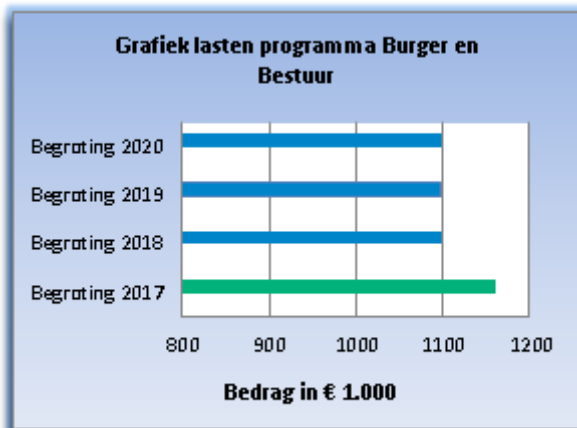
- Algemene Plaatselijke Verordening, raad 20 december 2011;
- Verordening Rekenkamercommissie, raad 13 december 2005;
- Reglement van orde gemeenteraad, raad 18 febr. 2003, laatste wijziging 28 september 2010;
- Regeling burgerinitiatief, raad 28 september 2004;
- Klachtverordening raad 19 december 2000, laatste wijziging 21 april 2009;
- Inspraakverordening, raad 28 oktober 2003;
- Verordening op de Intergemeentelijke commissie van advies voor bezwaarschriften Bedum, De Marne en Winsum, 19 april 2011;
- Verordening verstrekking gegevens basisregistratie personen De Marne;
- Mandaatstatuut: 23 oktober 2007, laatste wijziging 5 juli 2011;
- Convenant samenwerking Bedum, De Marne en Winsum, 22 juni 2010.

Wat gaat het kosten?

Taakvelden (x € 1.000)	Realisatie 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Lasten en Baten						
Bestuur			752	737	737	737
Burgerzaken			361	361	361	361
Saldo Lasten	2.472	2.090	1.113	1.098	1.098	1.098
Bestuur			0	0	0	0
Burgerzaken			144	144	144	44
Saldo Baten	182	143	144	144	144	144
Saldo Lasten en Baten	-2.290	-1.947	-969	-954	-954	-954

Reserves						
Toevoeging reserves	310	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	0	0	0	0	0	0

Resultaat	-2.600	-1.947	-969	-954	-954	-954
------------------	---------------	---------------	-------------	-------------	-------------	-------------

2.2 Veiligheid

Inhoud van het beleidsprogramma Veiligheid

Programma Taakvelden	Veiligheid 1.1 Crisisbeheersing en Brandweer 1.2 Openbare orde en Veiligheid					
Inhoud Dit programma gaat over brandweezorg, openbare orde en veiligheid, bijzondere wetten en crisisbeheersing en rampenbestrijding. Veiligheid is een breed begrip waar wij structureel in investeren.						
Maatschappelijke ontwikkeling De Marne is een veilige gemeente om te wonen, leven, werken en te vertoeven. We werken samen in de Veiligheidsregio, we zorgen voor preventieve maatregelen en treden op tegen overlast.						
Beleidsindicatoren						
Naam indicator	Eenheid	Indicator				
		De Marne	Winsum	Bedum	Eems- mond	Landelijk
Verwijzingen Halt	Aantal per 10.000 jongeren	28,9	60,4	96,9	130,4	139,7
Harde kern jongeren	Aantal per 10.000 inwoners	0	0,5	0	0	1,3
Winkeldiefstallen	Aantal per 1.000 inwoners	0,5	0,4	0,5	0.6	2,4
Geweldsmisdrijven	Aantal per 1.000 inwoners	2,9	2,2	2,8	4,4	5,4
Diefstallen uit woning	Aantal per 1.000 inwoners	1	1,4	0	1,2	3,9
Vernielingen en beschadigingen (in de openbare ruimte)	Aantal per 1.000 inwoners	9,2	4,3	6,2	5,0	6,1

Toelichting beleidsindicatoren

Geweldsmisdrijven: onder geweldsmisdrijven vallen bijvoorbeeld seksuele misdrijven, levensdelicten zoals moord en doodslag en lichamelijk letsel door schuld (bedreiging en mishandeling etc.)

Speerpunten collegeprogramma

Onderwerpen in het collegeprogramma	Terug te vinden in de begroting
Samenwerking en verbinding tussen inwoners, bedrijven en maatschappelijke partners	Doelstelling 1, 2 en 3

Overzicht programma

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen!
Wij willen een sociaal-veilige leefomgeving waarin wij samen met de inwoners werken aan een adequate brandweezorg in de gemeente De Marne

Doelstelling 1	Een goede brandweezorg leveren in de gemeente De Marne				
Maatregel	Wij voeren onze wettelijke taken uit en vergroten het brandveiligheidsbewustzijn bij inwoners en instellingen/bedrijven in de gemeente				
Prestatie Indicator	Project 'Geen nood bij brand' uitvoeren				
	2016	2017	2018	2019	2020
	Uitvoeren	Voltooien			

Toelichting maatregel

De Veiligheidsregio Groningen moet goede brandweezorg leveren en een robuuste crisisorganisatie neerzetten. Het Veiligheidsbestuur heeft hiervoor een begroting en een organisatie- en formatieplan vastgesteld. Met de projecten 'Geen nood bij brand' en "Oefenen in de wijk" maken we onze burgers bewust van brandveiligheid en brandrisico's. We willen hen daarmee stimuleren om bijvoorbeeld (meer) rookmelders te installeren.

Vanaf juni 2016 zijn in de Veiligheidsregio Groningen drie oppervlaktereddingsteams aangesteld. Een oppervlaktereddingsteam kan mensen snel redden die niet zelfstandig het water kunnen verlaten (tot 200 meter vanaf de walkant). De blusploeg Zoutkamp zal één van de drie teams bemensen. De opleidingen en de trainingen zijn in 2017 afgerond.

Vijfendertig vrijwilligers leveren vanuit de kazernes in Zoutkamp en Wehe-den Hoorn de primaire brandweezorg. Cluster 't Hogeland ondersteunt hen daarbij o.a. door middel van het organiseren van opleidingen, oefeningen en het uitvoeren van brandveiligheidscontroles bij bedrijven, instellingen en evenementen.

Doelstelling 2	De brandweer in gemeente De Marne werkt risico gestuurd, waarmee de opkomsttijd zo laag mogelijk blijft				
Maatregel	<ul style="list-style-type: none"> In kaart brengen van de daadwerkelijke opkomsttijden van de brandweer in De Marne In gebieden waar de opkomsttijden het grootst zijn, komt extra ondersteuning en gerichte voorlichting 				
Prestatie Indicator	De tijd tussen een brand en de melding verkorten en inwoners bewust maken van de aanrijtijden van de brandweer				
	2016	2017	2018	2019	2020
	Uitvoeren	Voltooien			

Toelichting maatregel

De brandweezorg in gemeente De Marne is al goed, maar door ons te richten op de mogelijkheden om daarbij nog sneller, innovatiever en slimmer te kunnen werken, zien wij mogelijkheden om de brandzorg te optimaliseren. Opkomsttijden hebben onze aandacht en in 2016 levert de Veiligheidsregio een nieuw regionaal dekkingsplan op. We werken risico gestuurd en integraal aan de brandweezorg in gemeente De Marne. Hierbij zullen de scholen, instellingen en de burgers middels voorlichting actief worden benaderd.

Doelstelling 3	Een sociaal-veilige leefomgeving met een minimum aan criminaliteit en geweld				
Maatregel 3.1	Aanpak van geweldsincidenten heeft de hoogste prioriteit. Aangiften met geweld worden daarom met voorrang opgenomen en altijd onderzocht.				
Prestatie Indicator	In 2017 is het aantal slachtoffers van een delict waarbij geweld is gepleegd afgenomen tot 2% van het aantal geregistreerde incidenten				
	2016	2017	2018	2019	2020
	Afname tot 2 %	Afname tot 2 %	Doorlopend	Doorlopend	Doorlopend

Toelichting maatregel

Deze maatregel gaat over alle denkbare vormen van geweld: mishandeling, huiselijk geweld, psychisch geweld, tasjesroof, bedreiging, verbaal geweld, vernieling, moord en doodslag.

Maatregel 3.2	De politie bestrijdt verstoringen van openbare orde en veiligheid. Jongeren die overlast veroorzaken worden doorverwezen naar Bureau Halt. Jongerenwerk heeft direct contact met de jeugd. Waar nodig voert de gemeente de regie bij de aanpak van jeugdoverlast.				
Prestatie Indicator	Handhaving/daling van het aantal jeugdoverlast incidenten resp. doorverwijzingen Halt				
	2016	2017	2018	2019	2020
	Jeugd overlast: 25	Jeugd overlast: 25			
	Verwijzing Halt: 4	Verwijzing Halt: 4			

Toelichting maatregel

Recente cijfers (peildatum 1 september 2016) laten zien dat er een toename van verwijzingen naar Halt is. Met intensievere aandacht en beter aanspreken vanuit de jeugdwerker wordt beoogd dit cijfer op het geïndiceerde aantal van 4 te krijgen

Verbonden partijen

Hieronder wordt inzicht gegeven in de bijdrage van verbonden partijen aan dit beleidsprogramma. In de paragraaf verbonden partijen is uitgebreidere informatie beschikbaar over de verbonden partijen : vestigingsplaats, deelnemende partijen, bestuurlijk belang, financieel belang, vermogen en financieel resultaat van de afgelopen jaren.

Naam	Veiligheidsregio Groningen (VRG)				
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling				
Doelstelling en openbaar belang	De regeling stelt zich ten doel om door regeling en bestuur en door een doelmatige organisatie en coördinatie via intergemeentelijke samenwerking uitvoering te geven aan de behartiging van de volgende belangen: a. brandweezorg; b. geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen; c. rampenbestrijding en crisisbeheersing; d. ambulancezorg en brandweer				
Financieel belang	De kosten voor de veiligheidsregio Groningen worden gedragen door de deelnemende gemeenten. De jaarlijkse bijdrage van de gemeente De Marne is:				
	2016	2017	2018	2019	2020
	k€ 695	k€ 886	k€ 886	k€ 886	k€ 886
Risico's In het geval van faillissement of liquidatie dragen de gemeenten gezamenlijk de aanwezige schulden en kosten. Daarnaast blijft de gemeente belast met de organisatie van de brandweezorg, de rampenbestrijding en de crisisbeheersing en de geneeskundige hulpverlening.					

Ontwikkelingen

De beleidsbegroting van de VRG is uitgezet met de kosten gerelateerd aan de besluitvorming inzake overdracht van de brandweerkazernes. In de beleidsbegroting is rekening gehouden met een hogere uitkering van de Brede Doeluitkering Rampenbestrijding (BDuR), ten gevolge van de herijking. De verwerking van de effecten van het groot onderhoud op het gemeentefonds voor de verdeelsleutels is volledig opgenomen.

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

Wetgeving

- Gemeentewet;
- Algemene Wet Bestuursrecht;
- Wet tijdelijk huisverbod;
- Algemene Plaatselijke Verordening (APV);
- Drank- en Horecawet (DHW);
- Wet Veiligheidsregio's;
- Wet Algemene bepalingen Omgevingsrecht (Wabo);
- Arbowet;
- Besluit Rampen en Zware ongevallen (BRZO);
- Besluit Externe Veiligheid.

Beleidsdocumenten

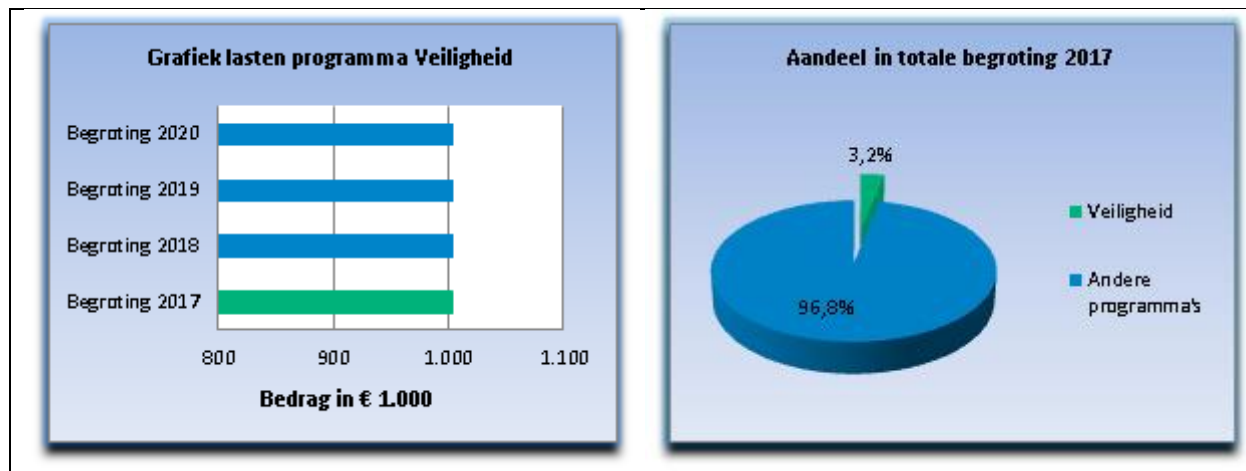
- Integraal Veiligheidsbeleid 2015-2018;
- Uitvoeringsplan Integraal Veiligheid 2016-2017;
- Handboek Huisverbod uitvoering burgemeesterstaken regio Groningen;
- Convenant Alcohol & Jongeren;
- Preventie- en Handhavingsplan;
- Evenementenbeleid;
- Strategische koers Brandweer en (multi) Crisisbeheersing Veiligheidsregio Groningen 2014-2016;
- Incidentbestrijdingsplan Waddenzee.

Wat gaat het kosten?

Taakvelden (x € 1.000)	Realisatie 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Lasten en Baten						
Crisisbeheersing en brandweer			890	892	892	892
Openbare orde en veiligheid			113	113	113	113
Saldo Lasten	976	1.022	1.003	1.005	1.005	1.005
Crisisbeheersing en brandweer			0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid			0	0	0	0
Saldo Baten	42	10	0	0	0	0
Saldo Lasten en Baten	-934	-1.012	-1.003	-1.005	-1.005	-1.005

Reserves						

Resultaat	-934	-1.012	-1.003	-1.005	-1.005	-1.005
------------------	-------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

2.3 Verkeer en vervoer

Inhoud van het beleidsprogramma Verkeer en vervoer

Programma Taakvelden	Verkeer en Vervoer 2.1 Verkeer en vervoer 2.3 Recreatieve Havens 2.4 Economische Havens en waterwegen 2.5 Openbaar vervoer					
Inhoud Een nette en veilige openbare ruimte De inrichting van de openbare ruimte is van groot belang voor de leefomgeving. Die moet schoon, veilig en groen zijn. Hiervoor stellen we beleid op en maken we beheer- en uitvoeringsplannen. In dit programma geven we aan wat we willen bereiken en wat we gaan doen aan het groen, de wegen, de openbare verlichting en bouwwerken zoals bruggen, steigers en kademuren. Wij moeten er voor zorgen dat de inwoners zich betrokken voelen bij hun woonomgeving en daarvoor medeverantwoordelijkheid dragen.						
Maatschappelijke ontwikkeling Wij werken samen met onze inwoners aan een leefomgeving die schoon, goed bereikbaar, veilig, duurzaam en groen is.						
Beleidsindicatoren						
Naam indicator	Eenheid	Indicator				
		De Marne	Winsum	Bedum	Eems- mond	Landelijk
Ziekenhuisopname na verkeersongeval met een motorvoertuig	%	4%	6%	1%	9%	7%
Overige vervoersongevallen met een gewonde fietser	%	3%	11%	5%	6%	10%

Toelichting beleidsindicatoren

Het aandeel van het totaal aantal ongevallen die leiden tot ziekenhuisopname.

Speerpunten collegeprogramma

Onderwerpen in het collegeprogramma	Terug te vinden in de begroting
Uitvoering geven aan ingezet beleid	Doelstelling 1 t/m 6

Overzicht programma

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen!
Kwalitatief vitaal houden van de leefomgeving

Doelstelling 1	Zorgen voor een goede bereikbaarheid van de gemeente, met behoud van leefbaarheid en verkeersveiligheid
Maatregel	1. Participeren in het project N361Veilig (Provincie Groningen); 2. Voorbereiden/uitvoering van maatregelen op diverse kruispunten in het tracé Mensingeweer-Menneweer; 3. Voorbereiden plan van aanpak Breed verkeer Ulrum-Leens-Wehe-den Hoorn;

	4. Uitvoeren van het herijkt GVVP/meerjaren uitvoeringsplan GVVP; 5. Onderhoud van bebording; 6. Opstellen uitvoeringsplan bebording 2018-2022; 7. Verkeersvoorlichting geven aan mensen in verschillende leeftijdsgroepen o.a. via samenwerking met provincie en VVN/VVN de Marne; Project Veilig door de De Marne; 8. Herinrichting H. Doornbosweg Zoutkamp. 9. Aanleg trottoir Zuurdijk. 10. Vervangen ANWB wegwijzer paddestoelen; 11. Ondersteuning aanbesteding publiek vervoer; 12. Beleid opstellen plattelands mobiliteit.				
Indicator	1. Percentage ziekenhuisopnames na verkeersongeval met een motorvoertuig 2. Percentage overige vervoersongevallen met een gewonde fietser (bron: Veiligheid.nl)				
	2016	2017	2018	2019	2020
1. Ziekenhuis-opname na verkeersongeval met een motorvoertuig	4%	4%	4%	4%	4%
2. Overige vervoersongevallen met een gewonde fietser	3%	3%	3%	3%	3%

Doelstelling 2	Zorgen voor een wegennet dat in ieder geval veilig en functioneel onderhouden is op basis van de methodiek rationeel wegbeheer.				
Maatregel	1. Wegen onderhouden; 2. Bepalen van de kwaliteit van de wegen door inspecties; 3. Opstellen meerjaren uitvoeringsplan 2018-2022.				
Prestatie Indicator	Minimaal 80% van het wegennet is matig tot zeer goed. Percentage asfalt en elementenverharding naar kwaliteit:				
	2016	2017	2018	2019	2020
Percentage asfalt: matig tot zeer goed	96%	98%	97%	96%	n.t.b.
Percentage elementenverharding: matig tot zeer goed	97%	98%	98%	96%	n.t.b.

Toelichting maatregel

De doelstelling is gebaseerd op het contract met de aannemer wegenonderhoud 2016-2019. Ieder jaar brengen we de kwaliteit van onze wegen in kaart door middel van verschillende categorieën: van 'zeer slecht' tot 'zeer goed'.

Doelstelling 3	Bevorderen van de veiligheid van de woonomgeving door een goede openbare verlichting.				
Maatregel	1. Opstellen nieuw beleidsplan Openbare verlichting De Marne; 2. Uitvoer beleidsplan Openbare verlichting De Marne Duurzaam verlicht; 3. Opstellen meerjaren uitvoeringsplan Openbare Verlichting 2018-2022.				
Prestatie Indicator	Het beleid en beheer van de openbare verlichting is actueel.				
	2016	2017	2018	2019	2020
		Opstellen nieuw beleid	Uitvoeren	Uitvoeren	Uitvoeren

Doelstelling 4	Terugdringen van het energiegebruik van de openbare verlichting, in 2020 met 20% en in 2030 met 50% ten opzichte van 2013.				
Maatregel	1. Uitvoering ; beleidsplan Openbare verlichting De Marne Duurzaam verlicht; 2. Vervangen waar mogelijk van conventionele verlichting door zeer energiezuinige ledverlichting; 3. Opstellen rapportage energiegebruik en kansen energiebesparing/duurzaam gebruik energie openbare verlichting.				
Prestatie Indicator	Lager energieverbruik openbare verlichting ten opzichte van 2013.				
	2016	2017	2018	2019	2020
	5,7%	8,6%	11,4%	14%	17%

Toelichting maatregel

De gemeente De Marne wil met haar openbare verlichting voldoen aan de doelstelling van het SER-Energieakkoord: een breed gedragen akkoord over energiebesparing, duurzame energie en klimaatbeleid.

Doelstelling 5	Zorgen dat civiele kunstwerken (bruggen, beschoeiingen, kademuren en steigers) in ieder geval veilig en functioneel onderhouden zijn				
Maatregel	1. Uitvoering beleidsplan Civiele kunstwerken; 2. Opstellen meerjaren uitvoeringsplan 2018-2022. 3. Vervangen 5,6 km Beschoeiing langs oever, kanalen en vaarten. 4. Vervangen voegwerk van muren langs wegen in de dorpskom van Zoutkamp				
Prestatie indicator	Het beleid en beheer van de openbare ruimte is actueel.				
	2016	2017	2018	2019	2020
	Uitvoeren	Uitvoeren	Uitvoeren	Uitvoeren	Uitvoeren

Toelichting maatregel

Om de twee jaar brengen we de kwaliteit van civiele kunstwerken in kaart, uitgedrukt in verschillende categorieën (van 'zeer slecht' tot 'zeer goed').

Doelstelling 6	Een optimaal beheer en onderhoud op basis van het groenbeheerplan				
Maatregel	1. Uitvoeren van het beheerplan Openbare Ruimte (Groen) waaronder adoptiegroen; 2. Herijken beleid onkruidbestrijding. 3. Opstellen meerjaren uitvoeringsplan Groenonderhoud 2018-2019. 4. Beheer recreatieve voorzieningen (schelpenpaden)				
Prestatie Indicator	Het aantal overeenkomsten adoptiegroen neemt toe				
	2016	2017	2018	2019	2020
Overeenkomsten adoptie-groen	22	27	32	37	42

Toelichting maatregel

In 2016 is het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen op verharding verboden. De ervaringen van 2016 worden gebruikt voor het herijken van beleid. Er is een bedrag van k€ 11 gereserveerd om de extra kosten op te vangen.

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

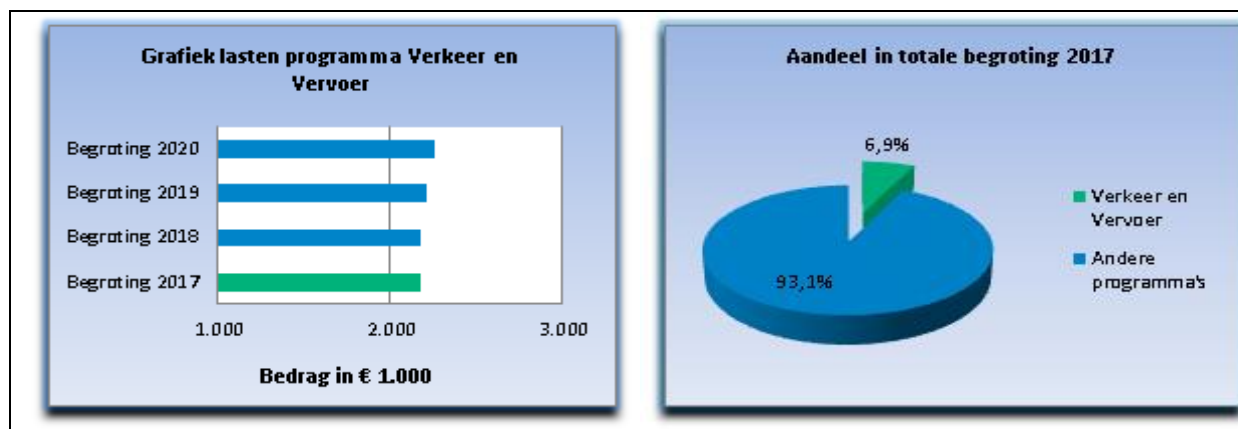
- Gemeentelijk Verkeers- en Vervoersplan (GVVP), raad september 2009, herijkt raad mei 2015;
- Meerjaren Uitvoeringsplan GVVP 2011-2015, raad november 2010;
- Wegenbeheerplan (beheren met beleid) 2016-2020;
- De Marne Duurzaam Verlicht beleidsplan openbare verlichting, raad december 2015;
- Beleidsplan bebording, raad november 2010;
- Beleidsplan Civiele kunstwerken, raad december 2015;
- Groenstructuurplan, t.k.a. raad februari 2005;
- Beheerplan openbare ruimte (BOR), raad november 2008; herijkt 2013;
- Kwaliteitsplan openbaar groen, raad november 2008.

Wat gaat het kosten?

Taakvelden (x € 1.000)	Realisatie 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Lasten en Baten						
Verkeer en vervoer			1.908	1.916	1.903	1.893
Recreatieve havens			145	145	143	143
Economische havens en waterwegen			123	115	168	219
Openbaar vervoer			3	3	3	3
Saldo Lasten	4.272	3.510	2.178	2.179	2.216	2.257
Verkeer en vervoer			10	10	10	10
Recreatieve havens			4	4	4	4
Saldo Baten	59	65	14	14	14	14
Saldo Lasten en Baten	-4.213	-3.445	-2.164	-2.165	-2.202	-2.244

Reserves						
Toevoeging reserves	81	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	641	17	0	0	0	0

Resultaat	-3.653	-3.428	-2.164	-2.165	-2.202	-2.244
------------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

2.4 Economische zaken, landbouw en visserij, recreatie en toerisme

Inhoud van het beleidsprogramma Economische zaken, landbouw en visserij, recreatie en toerisme

Programma Taakvelden	Economische zaken, recreatie en toerisme 3.1 Economische ontwikkeling 3.3 Bedrijfsloket en –regelingen 3.4 Economische promotie					
Inhoud Dit programma gaat over wat de gemeente doet voor de lokale economie, in het bijzonder voor landbouw, visserij, recreatie, toerisme en overige bedrijvigheid.						
Maatschappelijke ontwikkeling We profileren ons als een spin in het web in het ondernemersveld van De Marne en onderhouden korte lijnen en persoonlijk contact. De gemeente wordt hierdoor een partner die faciliteert, aanjaagt en regisseert.						
Beleidsindicatoren						
Naam indicator	Eenheid	Indicator				
		De Marne	Winsum	Bedum	Eems- mond	Landelijk
Functiemenging	%	40,5%	36,3%	47,8%	42,2%	51,3%
Bruto Gemeentelijk Product	Verhouding tussen verwacht en gemeten product	122	85	115	79	100
Vestiging (van bedrijven)	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 t/m 64 jaar	160,2	124,6	101,1	127,0	122,4

Toelichting beleidsindicatoren

Functiemenging

De functiemengingsindex (FMI) weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen.

Bruto Gemeentelijk Product

Bruto Gemeentelijk Product (BGP) is het product van de toegevoegde waarde per baan en het aantal banen in een gemeente. De verhoudingswaarde tussen verwacht BGP en gemeten BGP geeft aan of er boven verwachting (<100) of beneden verwachting (>100) wordt geproduceerd.

Voor het eerst is voor alle Nederlandse gemeenten berekend hoe groot de toegevoegde waarde van de economische activiteiten is. Dit is het Bruto Gemeentelijk Product. Waar het Bruto Binnenlands Product uitgaat van de toegevoegde waarde van alle bedrijvigheid in Nederland, is door KING (Kwaliteit Instituut Nederlandse Gemeenten) en Atlas voor gemeenten een uitsplitsing gemaakt per gemeente. De berekening van het Bruto Gemeentelijk Product hangt samen met allerlei omgevingsfactoren. Denk bijvoorbeeld aan geografische ligging en het opleidingsniveau: daar waar meer hoger opgeleiden wonen blijkt het Bruto Gemeentelijk Product hoger te liggen. Meer informatie over het BGP is te vinden op Waarstaatjegemeente.nl (Verklaringsmodel Lokale economie)

Kengetallen	2015	2016	2017
Aantal overnachtingen (aanslag toeristenbelasting)	215000	228000	235000
Bedrijfsbezoeken	10	10	10

Speerpunten collegeprogramma

Onderwerpen in het collegeprogramma	Terug te vinden in de begroting
Het netwerk tussen burgers en lokale bestuurders versterken. Burgers dicht bij elkaar brengen en onderlinge banden versterken.	Doelstelling 1
Bedrijven faciliteren en stimuleren in het verder ontwikkelen van producten en diensten en de promotie daarvan	Doelstelling 2
Projecten uitvoeren die een impuls geven aan de verdere ontwikkeling van recreatie en toerisme in het Lauwersmeergebied	Doelstelling 3 en 4

Overzicht programma

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen!
We willen het economisch klimaat in De Marne versterken. Ook willen we kansen en groeimogelijkheden voor het midden- en kleinbedrijf, voor recreatie en toerisme en voor landbouw en visserij benutten. Dit doen we door te verbinden en door de samenwerking te zoeken met bedrijven en ondernemers.

Doelstelling 1	Het netwerk tussen de gemeente en bedrijven en bedrijven onderling in de verschillende branches hechter maken				
Maatregel	<ol style="list-style-type: none"> 1. Opbouwen en onderhouden van een netwerk; 2. Organiseren van ondernemersavonden; 3. Bezoeken van ondernemersverenigingen; 4. Afleggen van bedrijfsbezoeken. 				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none"> • Twee keer per jaar wordt een ondernemersavond georganiseerd; • Eén keer per jaar worden de ondernemersverenigingen bezocht; • Er worden minimaal tien bedrijfsbezoeken afgelegd. 				
	2016	2017	2018	2019	2020
		2 ondernemersavonden 1 x bezoek ondernemersvereniging Minimaal 10 bedrijfsbezoeken			

Toelichting maatregel

Opbouwen en onderhouden van een netwerk

Om kansen te benutten worden contacten gelegd met belangenpartijen, kennisnetwerken, maatschappelijke instellingen, zoals het Midden- en Kleinbedrijf Noord (MKB-Noord), de Investerings- en Ontwikkelingsmaatschappij voor Noord-Nederland (NOM), het Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN), Jonge Bedrijven Netwerk Groningen, Noordelijke Land- en Tuinbouw Organisatie (NLTO), Raad van Advies programma Waddenzeehavens, Stichting Hulp in nood, etc. Deze contacten zijn er in de vorm van een-op-een afspraken, netwerkbijeenkomsten, denktanksessies en informatiebijeenkomsten.

In 2016 is een intensieve samenwerking met de Economic Board tot stand gekomen en volgen wij de ontwikkelingen m.b.t. de aardbevingsproblematiek. Als er kansen zijn benutten wij deze. Wij verzorgen de ambtelijke vertegenwoordiging in het samenwerkingsverband met de DEAL gemeenten, cluster MEDAL, m.b.t. de uitvoeringsagenda Arbeidsmarkt en Economie. Deze richt zich tevens op de kansen voor werkgelegenheid voortvloeiend uit de aardbevingsproblematiek.

Daarnaast zijn wij actief in het veld aanwezig en onderhouden, doorgaans meerdere keren per week, rechtstreekse contacten met ondernemers. Ook verzorgen wij de communicatie via de sociale media (Twitter en LinkedIn).

Twee keer per jaar een ondernemersavond organiseren

Doel van de ondernemersavonden is versterking en stimulering van het ondernemersnetwerk en bruggen slaan tussen de verschillende branches. Door het vergroten en verstevigen van het ondernemersnetwerk stimuleren we nieuwe initiatieven, klantencontacten en samenwerkingsverbanden.

Eén keer per jaar de ondernemersverenigingen bezoeken

In De Marne is nog een aantal ondernemersverenigingen actief. Belangrijk is dat wij deze één keer per jaar bezoeken zodat we weten wat er speelt en waar de doelen van deze verenigingen liggen. Hierdoor wordt de onderlinge band versterkt en de (onderlinge) samenwerking met de ondernemers gepromoot. Daarnaast dienen de avonden voor kennisuitbreiding en kennisdeling.

Minimaal tien bedrijfsbezoeken met de portefeuillehouder afleggen

De portefeuillehouder legt samen met het taakveld Economische Zaken bedrijfsbezoeken af, om de band met de ondernemers te versterken en op de hoogte te zijn van de ontwikkelingen in het veld.

Doelstelling 2	Bedrijven faciliteren en stimuleren om producten en diensten te ontwikkelen en te promoten.				
Maatregel	1. Via de Stichting Promotie Waddenland (SPW) uitvoering geven aan toeristische informatievoorziening en regiomarketing; 2. Actief inspelen op vragen van ondernemers; 3. Daar waar mogelijk meewerken/ondersteuning bieden aan promotionele acties.				
Prestatie Indicator	Het aantal toeristische overnachtingen neemt jaarlijks toe met 5%				
	2016	2017	2018	2019	2020
		5%	5%	5%	5%

Toelichting maatregel

Toeristische informatievoorziening en regiomarketing

De gemeente heeft samen met toeristische ondernemers de Stichting Promotie Waddenland (SPW) opgericht. Die stichting voert ons Beleidsplan Recreatie en Toerisme uit. Zij zorgen voor de regiomarketing en voorzien toeristen van informatie. Ze werken daarbij samen met Marketing Groningen en de toeristische ondernemers. Wij stemmen regelmatig af met de stichting en stimuleert/faciliteert waar mogelijk incidentele projecten.

Een nieuw aandachtspunt hierbij is het beter benutten van de toeristische potentie van de agrarische sector. LTO en SPW gaan gezamenlijk onderzoeken op welke wijze hieraan vorm kan worden gegeven.

Actief inspelen op vragen van ondernemers

Ondernemers die zich willen vestigen of verder ontwikkelen komen vaak met vragen bij de gemeente. De gemeente geeft hun informatie en heeft een adviserende rol.

Hierbij valt te denken aan adviseren over bestemmingsplannen, mogelijkheden voor vestiging, over subsidiemogelijkheden en het leggen van verbindingen met andere organisaties, bedrijven en kennisinstellingen.

Promotie-acties

Wij geven zo veel mogelijk ruchtbaarheid aan onze diensten via sociale media als Twitter en LinkedIn. We onderhouden onze netwerken en nodigen mensen uit voor evenementen als het Werelderfgoedweekend, de Colin Archer Memorail Race, Dag van de Garnaal en Garnalenparty. In 2017 gaat extra aandacht uit naar de herdenking van de Kerstvloed 1717. Dit is de herdenking van de stormvloed die optrad in de nacht van 24 op 25 december 1717 en grote gevolgen heeft gehad voor de getroffen gebieden aan de Noordzeekust. Op dit moment wordt er gewerkt aan het programma. Betrokken partijen zijn Museumhuis Groningen, Waterschappen Noorderzijlvest en Hunze en Aa's, NAM en Tocht om de Noord. Voor de cofinanciering van dit evenement wordt een extra bedrag gereserveerd van k€ 20.

Doelstelling 3	Impuls geven aan de verdere ontwikkeling van recreatie en toerisme in het Lauwersmeergebied				
Maatregel	1. Uitvoering geven aan PROLoog; 2. Initiëren van en meewerken aan kansrijke economische en toeristische/recreatieve projecten.				
Prestatie Indicator	Het realiseren van projecten zoals opgenomen in het programma PROloog (zie hiervoor programma Leefomgeving).				
	2016	2017	2018	2019	2020
	Realiseren projecten PROLoog	Realiseren projecten PROLoog	idem	idem	idem

Toelichting maatregel

Uitvoering geven aan PROLoog

Met het Plan voor Regie en Ruimtelijke Ontwikkeling Lauwersoog (PROloog) werken we aan de gebiedsontwikkeling rond Lauwersoog en het Lauwersmeer. Deze kent twee pijlers die elkaar versterken. Enerzijds de visserijsector, anderzijds recreatie en toerisme. In programma 9 wordt nader ingegaan op het programma PROLoog.

Initiëren van kansrijke economische en toeristische/recreatieve projecten

Wij werken actief mee aan de voorbereiding en/of uitvoering van projecten. Voorbeelden hiervan zijn: Rondje Lauwersmeer, Lauwersom, projecten van Landschapsbeheer en het Routebureau.

Doelstelling 4	Impuls geven aan de verdere ontwikkeling en verduurzaming van de visserijsector				
Maatregel	1. Vervolg geven aan het project North Sea Fish, met name door het inzetten van de 'aanjager innovatieve visserij'; 2. Samen met andere partners bewerkstelligen dat het Westgat op voldoende diepte wordt gehouden; 3. Onderzoek naar de mogelijkheden van een verdere samenwerking tussen Groninger Seaports en de Exploitatiemaatschappij Haven Lauwersoog.				
Prestatie Indicator	De gemeente De Marne heeft voor de aanstelling van de contactpersoon visserij in de komende jaren k€ 20 per jaar gereserveerd in haar begroting. Door de provincie wordt nog gezocht naar aanvullende financiering.				
	2016	2017	2018	2019	2020
		Uitvoeren			

Toelichting maatregel

Aanjager innovatieve visserij

Tot 1 januari 2015 was de gemeente De Marne trekker van het project North Sea Fish (NSF). Aan dit project werkte ook een 'aanjager innovatieve visserij' mee. Deze heeft het contact tussen vissers op Lauwersoog en Zoutkamp bevorderd.

Aan het begin van 2016 is het gelukt om een contactpersoon aan te stellen voor de visserij. De hoofdtaken van de Aanjager visserij of Visserij Contactpersoon bestaan uit het verbeteren van de samenwerking binnen de visserijsector enerzijds en tussen de visserijsector en overheid anderzijds. Ook mede uitvoering geven aan de innovatieagenda voor de visserijsector maakt hiervan onderdeel uit. De gemeente De Marne heeft voor de aanstelling van de contactpersoon visserij in de komende jaren € 20 per jaar gereserveerd in haar begroting.

Westgat

Het afgelopen jaar hebben Rijkswaterstaat, de EHL, de provincie Groningen en de gemeente De Marne de mogelijkheden verkend om het Westgat te baggeren. In 2016 is hiervoor een Maatschappelijk Kosten en Baten Analyse (MKBA) opgesteld en zijn de kosten voor het baggeren in kaart gebracht. Op basis van de MKBA en de geraamde kosten is de pilot haalbaar en verantwoord en zou Rijkswaterstaat moeten overgaan tot uitvoering.

Deze MKBA heeft de minister er echter nog niet van kunnen overtuigen om een pilot uit te voeren gericht op het op diepte brengen van het Westgat en daaraan gekoppeld het opzetten van een monitoringsprogramma. De regio beraadt zich erop in hoeverre zij zelf een bijdrage kunnen doen om de pilot alsnog uitgevoerd te krijgen.

Samenwerking Groninger Seaports en EHL

Op dit moment werken Groninger Seaports en EHL al op een aantal terreinen samen. Beide organisaties worden ook geleid door dezelfde directeur. Samen met de andere aandeelhouders van de EHL wordt onderzocht in hoeverre deze samenwerking verder uitgebouwd kan worden, wat hiervan de voor- en nadelen zijn en op welke wijze deze samenwerking dan vorm kan krijgen.

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

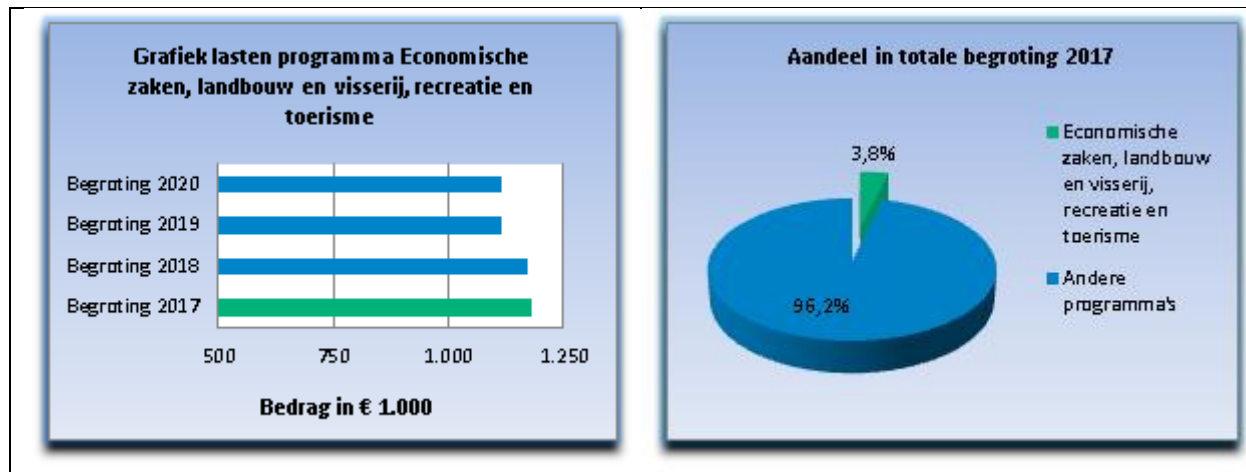
- Beleidsvisie Recreatie en Toerisme (2013);
- PROLoog, plan voor regie en ruimtelijke ontwikkeling Lauwersoog (2011);
- Koers op het Lauwersmeer (2013).

Wat gaat het kosten?

Taakvelden (x € 1.000)	Realisatie 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Lasten en Baten						
Economische ontwikkeling			97	67	67	66
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen			53	53	33	33
Economische promotie			97	97	98	98
Openbaar groen en (openlucht)recreatie			936	954	920	920
Saldo Lasten	304	358	1.183	1.171	1.117	1.117
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen			7	7	7	7
Economische promotie			510	525	540	540
Openbaar groen en (openlucht)recreatie			1	1	1	1
Saldo Baten	3	7	517	532	547	547
Saldo Lasten en Baten	-301	-351	-666	-639	-570	-569

Reserves						

Resultaat	-301	-341	-666	-639	-570	-569
------------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------

2.5 Onderwijshuisvesting en educatie

Inhoud van het beleidsprogramma Onderwijshuisvesting en educatie

Programma Taakvelden	Onderwijshuisvesting en educatie 4.2 Onderwijshuisvesting 4.3 Onderwijsbeleid en leerlingenzaken					
Inhoud Dit programma beschrijft wat de gemeente doet op het gebied van onderwijshuisvesting en educatie. Naast het verzorgen van adequate huisvesting voor scholen gaat het hier over onze inspanningen op het gebied van peuterspeelzaalwerk, kinderopvang, leerlingenvervoer en integrale kindcentra.						
Beleidsindicatoren						
Naam indicator	Eenheid	Indicator				
		De Marne	Winsum	Bedum	Eems- mond	Landelijk
Absoluut verzuim	Aantal per 1.000 leerlingen	0	1	1	0	5
Relatief verzuim	Aantal per 1.000 leerlingen	36	16	32	59	60
Vroegtijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	% deelnemers aan het VO en MBO onderwijs	1,9%	1,6%	2,0%	1,7%	2,0%
Achterstands-leerlingen	% 4 t/m 12 jarigen	10,76%	4,24%	4,69%	10,18%	12,29%

Toelichting beleidsindicatoren

Absoluut verzuim

Is het aantal leerplichtigen dat niet staat ingeschreven op een school per 1.000 leerlingen.

Relatief verzuim

Is het aantal leerplichtigen dat wel staat ingeschreven op een school, maar ongeoorloofd afwezig is per 1.000 leerlingen.

Het relatief verzuim is in De Marne hoger dan in Bedum en Winsum, maar lager dan het landelijk gemiddelde. In overleg met de leerplichtambtenaar onderzoeken we de oorzaak.

Vroegtijdig schoolverlaters

Het percentage van het totaal aantal leerlingen (tussen 12-23 jaar) dat voortijdig, dat wil zeggen zonder startkwalificatie, het onderwijs verlaat.

Achterstandsleerlingen

Het percentage leerlingen (4-12 jaar) in het primair onderwijs dat kans heeft op een leerachterstand.

Kengetallen	2015	2016	2017
Aantal peuterspeelzalen	7	7	7
Aantal kinderdagverblijven	4	4	4
Aantal buitenschoolse opvang	2	2	2
Aantal gastouders	32	32	nnb

Speerpunten collegeprogramma

Onderwerpen in het collegeprogramma	Terug te vinden in de begroting
We investeren in maatregelen voor de fysieke- en sociale peiler in het Woon- en Leefbaarheidsplan	Doelstelling 1 en 2
We investeren in integrale kindcentra	Doelstelling 1 en 3

Overzicht programma

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen!
We investeren samen met de schoolbesturen in onderwijsgebouwen waarin ruimte is voor andere functies. We stimuleren de ontwikkeling van integrale kindcentra, waarin scholen, peuterspeelzaalwerk en kinderopvang met elkaar samenwerken. Waar nodig verzorgen we het vervoer van leerlingen die binnen de doelgroep vallen.

Doelstelling 1	Onze schoolgebouwen, peuterspeelzalen en kinderopvang voorzieningen moeten van goede kwaliteit zijn				
Maatregel 1.1	We houden dan wel brengen de basisscholen in goede staat				
Prestatie Indicator	Zorgen voor goede huisvesting van scholen				
	2016	2017	2018	2019	2020
	Actualiseren IHP	Uitvoeren IHP	Uitvoeren IHP	Uitvoeren IHP	Uitvoeren IHP

Toelichting maatregel

In 2015 heeft de gemeenteraad het geactualiseerde Integraal Huisvestingsplan (IHP) voor scholen vastgesteld. In het IHP staat welke investeringen de gemeente en de scholen tot en met 2019 doen om goed gehuisvest te zijn. In 2016 is gestart met uitvoeren van het IHP volgens planning.

Maatregel 1.2	Handhaving Wet Kinderopvang en kwaliteitseisen peuterspeelzalen				
Prestatie Indicator	Alle voorzieningen voor kinderopvang moeten voldoen aan de gestelde kwaliteitseisen. Als zij dat niet doen, dan treden wij handhavend op.				
	2016	2017	2018	2019	2020
		100% van de voorzieningen voldoen aan de kwaliteitseisen	100% van de voorzieningen voldoen aan de kwaliteitseisen	100% van de voorzieningen voldoen aan de kwaliteitseisen	100% van de voorzieningen voldoen aan de kwaliteitseisen

Maatregel 1.3	Peuterspeelzaalwerk De Marne uitvoeren				
Prestatie Indicator	Zorgen voor toegankelijk peuterspeelzaalwerk				
	2016	2017	2018	2019	2020
		Huidige locaties in stand houden			

Toelichting maatregel

Peuterspeelzaalwerk creëert optimale ontwikkelingskansen voor kinderen van twee tot vier jaar. De Stichting Peuterspeelzaalwerk De Marne voert het peuterspeelzaalwerk op zeven locaties binnen onze gemeente uit en krijgt daar subsidie voor.

Vanuit het Ministerie van Sociale zaken en werkgelegenheid moet er harmonisatie plaatsvinden van peuterspeelzaalwerk en kinderopvang. In 2016 is een start gemaakt met de voorbereidingen, zodat de harmonisatie uiterlijk in 2018 is afgerond.

Maatregel 1.4	Continueren en verbeteren van het aanbod Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE)				
Prestatie Indicator	VVE resultaten volgen op de basisschool				
	2016	2017	2018	2019	2020
		Doelgroepbereik minimaal 85%	Doelgroepbereik minimaal 85%	Doelgroepbereik minimaal 85%	Doelgroepbereik minimaal 85%

Toelichting maatregel

Doelgroepkinderen volgen maximaal een jaar lang extra dagdelen Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE). Het doel van VVE is de ontwikkeling van kinderen spelenderwijs te bevorderen en taalachterstanden weg te werken. Zo maken zij een goede start op de basisschool. We willen alle kinderen die dat nodig hebben VVE kunnen bieden.

Doelstelling 2	Leerlingen moeten aanspraak kunnen maken op leerlingenvervoer.				
Maatregel 2.1	We voeren het leerlingenvervoer uit.				
Prestatie Indicator	Leerlingen binnen de doelgroep worden vervoerd naar school.				
	2016	2017	2018	2019	2020
		Klant-tevredenheids-onderzoek: minimaal een 7,5	Klant-tevredenheids-onderzoek: minimaal een 7,5	Klant-tevredenheids-onderzoek: minimaal een 7,5	Klant-tevredenheids-onderzoek: minimaal een 7,5

Toelichting maatregel

Voor het schooljaar 2014/2015 is er een klanttevredenheidsonderzoek naar het leerlingenvervoer uitgevoerd in de regio Noord-Groningen. Het algemeen rapportcijfer was een 7,8. We streven ernaar om in het schooljaar 2016/2017 de kwaliteit en tevredenheid op tenminste hetzelfde niveau te houden.

Doelstelling 3	We stimuleren de ontwikkeling van integrale kindcentra.				
Maatregel 3.1	Stimuleren ontwikkeling integrale kindcentra.				
Prestatie Indicator	Bijdrage aan Kennisplatform Kindvoorziening.				
	2016	2017	2018	2019	2020
	Actualiseren IHP	Voorbereiden realisering IKC's	Realisering 1 IKC	Realisering 2 IKC's	

Toelichting maatregel

De afgelopen drie jaar heeft De Marne bijgedragen aan het Kennisplatform Kindvoorzieningen Noord-Groningen. Dit platform heeft in De Marne mede geleid tot initiatieven voor een kindcentrum in zowel Leens als Eenrum. Plannen hiervoor zijn in het IHP 2015 door de gemeenteraad vastgesteld. In 2016 zijn voorbereidingen getroffen om in 2017 en 2018 een IKC te realiseren.

Verbonden partijen

Hieronder wordt inzicht gegeven in de bijdrage van verbonden partijen aan dit beleidsprogramma. In de paragraaf verbonden partijen is uitgebreidere informatie beschikbaar over de verbonden partijen : vestigingsplaats, deelnemende partijen en bestuurlijk belang.

Naam	Gemeenschappelijk orgaan Openbaar Primair Onderwijs
Rechtsvorm	Samenwerking (Gemeenschappelijk Orgaan)
Doelstelling en openbaar belang	Bundeling toezichthoudende taken als bedoeld in artikel 48 Wet op het Primair Onderwijs i.v.m. regionale stichting openbaar onderwijs.
Financieel belang	Er ontbreekt een financieel belang van de gemeente en dan is strikt genomen geen sprake van een verbonden partij.
Financieel resultaat	Nvt
Risico's	Nvt
Ontwikkelingen	Niet bekend

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

Wetgeving

- Wet Ontwikkelingskansen door Kwaliteit en Educatie (OKE);
- Wet Kinderopvang en kwaliteitseisen peuterspeelzalen;
- Wet op het Primair Onderwijs;
- Wet op het Voortgezet Onderwijs;
- Leerplichtwet.

Beleidsdocumenten

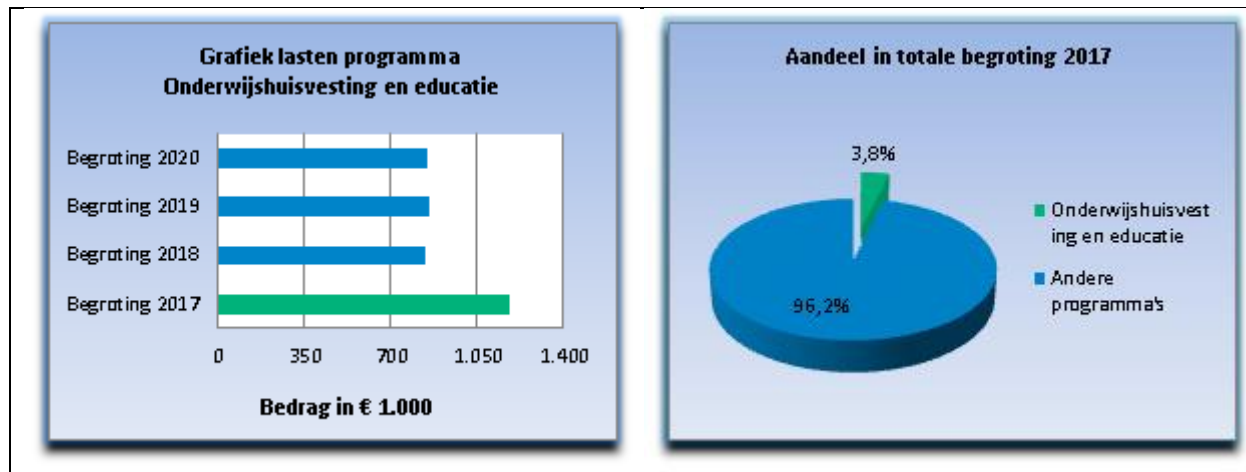
- Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs gemeente De Marne 2015;
- Verordening ruimte- en inrichtingseisen peuterspeelzalen gemeente De Marne 2011;
- Handhavingsbeleidsplan Kinderopvang en Peuterspeelzalen 2013;
- Geactualiseerd Integraal huisvestingsplan De Marne;
- Waddenmodel;
- Beleidsnotitie Doelgroepen bepaling en toeleiding VVE in de BMW gemeenten;
- Verordening leerlingenvervoer 2011.

Wat gaat het kosten?

Taakvelden (x € 1.000)	Realisatie 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Lasten en Baten						
Onderwijshuisvesting			722	385	396	392
Onderwijsbeleid en leerlingzaken			458	458	458	458
Saldo Lasten	1.435	1.383	1.181	843	855	850
Onderwijshuisvesting			293	0	0	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken			38	38	38	38
Saldo Baten	96	37	330	38	38	38
Saldo Lasten en Baten	1.339	1.346	850	805	817	812

Reserves						
Toevoeging reserves	195	8	0	0	0	0
Onttrekking reserves	48	40	0	4	4	4

Resultaat	1.486	1.314	850	801	813	808
------------------	--------------	--------------	------------	------------	------------	------------

2.6 Sport, kunst en cultuur

2.6.1 Sport

Programma Taakvelden	Sport 5.1 Sportbeleid en activering 5.2 Sportaccommodaties					
Inhoud De gemeente De Marne biedt haar inwoners, met speciale aandacht voor jeugd, ouderen en mensen met een beperking, de mogelijkheid kennis te maken met en deel te nemen aan een gevarieerd aanbod aan sport- en beweegactiviteiten.						
Beleidsindicatoren						
Naam indicator	Eenheid	Indicator				
		De Marne	Winsum	Bedum	Eems- mond	Landelijk
Niet sporters	%	56,7%	52,4%	51,3%	59,0%	49,9%

Toelichting beleidsindicatoren

Niet sporters

Het percentage inwoners dat niet sport ten opzichte van het totaal aantal inwoners.

Kengetallen	2015	2016	2017
Gemeentelijke accommodaties in onderhoud gemeente:			
complex voor voetbal (excl. trapveldjes)	5	5	5
zwembad	1	1	1
gymnastiek lokalen / sporthallen	7	6	6

Speerpunten collegeprogramma

Onderwerpen in het collegeprogramma	Terug te vinden in de begroting
Verbanden in en tussen de dorpen versterken	We kijken samen met de inwoners hoe we onze burgers actief aan het sporten krijgen

Overzicht deelprogramma

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen?	
De gemeente De Marne wil voor haar inwoners en derden een gemeente zijn waar het prettig recreëren en wonen is. Daarom bieden wij: <ul style="list-style-type: none"> • diverse goed onderhouden sportaccommodaties; • sportstimuleringsactiviteiten; • nieuwe initiatieven op het gebied van sport, onderwijs en welzijn door het inzetten van combinatiefunctionarissen; • ondersteuning van sportverenigingen; • ondersteuning bij het leggen van verbindingen met andere organisaties. 	

Doelstelling 1	Inwoners uit De Marne stimuleren zoveel mogelijk te sporten en te bewegen, evenals het belang van een gezonde levensstijl te bevorderen.
Maatregel	1. Beheren en onderhouden van sportaccommodaties (samen met gebruikers); 2. Inzetten van een combinatiefunctionaris (zie toelichting);

	3. Aanbieden van een gevarieerd aanbod.				
Prestatie Indicator	Aantal deelnemers aan sport- en beweegactiviteiten groeit				
	2016	2017	2018	2019	2020
	750	850	900	900	900

Toelichting maatregel

Sport en bewegen zijn populaire vormen van vrijetijdsbesteding. Dat heeft diverse positieve maatschappelijke effecten. Zo kan lichaamsbeweging een middel zijn voor integratie, gezondheidsbevordering, ontplooiing en zelfredzaamheid.

Doelstelling 2	Behouden en versterken van de relatie met de beleidsterreinen jeugd, gezondheid en de Wet maatschappelijke Ondersteuning. Door samenwerking streven we naar verbeterde leefbaarheid, gezondheid, een verhoogde betrokkenheid van de burgers en een openbare ruimte die uitnodigt tot bewegen.				
Maatregel	1. Continueren van een gevarieerd aanbod; 2. Inzetten van een combinatiefunctionaris (zie toelichting).				
Prestatie Indicator	Aantal verenigingen die een actieve maatschappelijke rol vervullen.				
	2016	2017	2018	2019	2020
	16	17	18	19	20

Toelichting maatregel

De combinatiefunctionaris (Huis voor de Sport Groningen) initieert activiteiten en projecten waarin door organisaties, verenigingen, het onderwijs etc. van de verschillende beleidsterreinen wordt samengewerkt.

Sinds enkele jaren heeft de "Samenwerkende Verenigingen Leens" vorm gekregen en dit wordt door de deelnemende verenigingen (19) als zeer positief ervaren. Deze samenwerking heeft o.a. geleid tot het gezamenlijk organiseren van activiteiten (Zeskamp, beach activiteiten sporthal, het Ede Staalevenement). Bijkomende voordelen van de samenwerking zijn kennisoverdracht, uitwisseling van vrijwilligers en begrip voor elkaar.

De voetbalverenigingen zijn bezig met het opstellen met een beleidsplan. Inmiddels hebben zij de volgende speerpunten geformuleerd voor een toekomstbestendige vereniging:

- Maatschappelijke rol en verantwoordelijkheid;
- Bijdrage leveren aan de zorg voor onze jeugd;
- Een centrale rol voor sport en beweging op de sportparken;
- Verduurzamen wat betreft behoud en onderhoud van de sportparken.

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

- Integraal activiteitenplan 2014 (gezondheid, onderwijs, WMO/centrum voor jeugd , gezin en sport);
- Nota Lokaal gezondheidsbeleid 'Gezondheid, Welzijn en welbevinden .

2.6.2 Kunst en cultuur

Programma Taakvelden	Kunst en cultuur 5.3 Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie 5.4 Musea 5.5 Cultureel erfgoed 5.6 Media 5.7 Openbaar groen en (open lucht) recreatie
Inhoud	Dit programma gaat over het opzetten en in stand houden van voorzieningen op het gebied van kunst en cultuur. Daaronder verstaan we ook sociaal-culturele voorzieningen die maatschappelijke participatie en de leefbaarheid in de dorpen vergroten.

Overzicht deelprogramma

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen!
We willen een veelzijdige gemeente zijn waarin een stimulerend kunst- en cultuurklimaat heerst. Inwoners moeten er actief en passief kunnen deelnemen aan en gebruik maken van culturele, kunstzinnige en erfgoedactiviteiten en -voorzieningen.

Doelstelling 1	Het culturele karakter van De Marne versterken en de sociale samenhang en leefbaarheid in dorpen bevorderen door sociaal-cultureel aanbod.				
Maatregel	Subsidiëren en verbinden van instellingen en activiteiten op gebied van kunst en cultuur, sociaal-cultureel werk en muziekonderwijs.				
Prestatie Indicator	Subsidiëren (sociaal-)culturele voorzieningen.				
	2016	2017	2018	2019	2020
		Subsidiëren kunst en cultuur			

Toelichting maatregel

Met de invoering van het nieuwe Subsidiebeleid per 2017 worden aanvragen voor subsidies integraal beoordeeld. De administratieve lasten worden voor aanvrager en gemeenten verminderd. Het leggen van verbanden tussen aanvragers en activiteiten wordt met het nieuwe beleid en werkwijze geïntensiveerd.

Doelstelling 2	Een goede bibliotheekvoorziening bieden				
Maatregel	Een bibliotheekvoorziening bieden die past binnen de taakstellende bezuinigingsopdracht.				
Prestatie Indicator	Een goede bibliotheekvoorziening bieden				
	2016	2017	2018	2019	2020
		Uitvoeren			

Toelichting maatregel

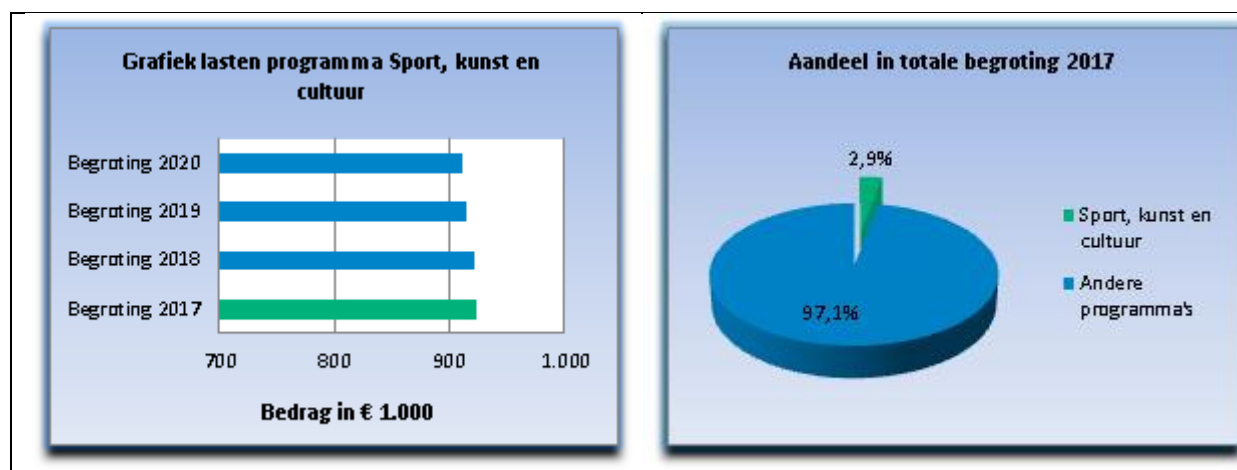
De komende jaren gaan enthousiaste inwoners, gebruikers en Biblionet een bredere invulling geven aan de bibliotheekfunctie. De bibliotheek moet laagdrempelig en voor diverse groeperingen toegankelijk zijn. Het moet de uitstraling krijgen van een 'huiskamer', met boeken voor alle doelgroepen en de mogelijkheid bieden dat mensen elkaar ontmoeten. Biblionet gaat samenwerken met andere organisaties, met burgers en met de gemeente. Belangrijk hierin is het verbinden van organisaties en mensen aan de bibliotheek.

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

- Subsidieverordening De Marne 2011

Wat gaat het kosten?

Taakvelden (x € 1.000)	Realisatie 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Lasten en Baten						
Sportbeleid en activering			48	21	21	21
Sportaccommodaties			576	578	575	572
Cultuurpresentatie,-productie,-particip.			100	100	100	100
Musea			12	11	11	11
Cultuur erfgoed			84	110	106	106
Media			102	101	101	101
Saldo Lasten	1.174	987	923	922	915	912
Sportaccommodaties			46	46	46	46
Cultuurpresentatie,-productie,-particip.			4	4	4	4
Cultuur erfgoed			0	0	0	0
Saldo Baten	95	47	51	51	51	51
Saldo Lasten en Baten	1.079	940	872	872	864	861
Reserves						
Toevoeging reserves	8	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	44	68	18	9	9	9
Resultaat	-1.043	-872	-854	-863	-855	-852

2.7 Sociaal Domein

Programma Taakvelden	Jeugdhulp, Maatschappelijke ondersteuning en Volksgezondheid 6.1 Samenkracht en burgerparticipatie 6.2 Wijkteams 6.6 Maatwerk-voorzieningen (WMO) 6.71 Maatwerkdienstverlening 18+ 6.72 Maatwerkdienstverlening 18- 6.81 Geëscaleerde zorg 18+ 6.82 Geëscaleerde zorg 18- 7.1 Volksgezondheid
Inhoud	<p>Jeugd</p> <p>Vanaf 2015 zijn gemeenten verantwoordelijk voor alle vormen van jeugdhulp, van bescherming tot reclassering en van opvoedingsondersteuning tot geestelijke gezondheidszorg. We willen dat de jeugd mogelijkheden krijgt om zich zo goed mogelijk te ontwikkelen. Jeugdigen moeten gezond en veilig kunnen opgroeien tot zelfstandige en evenwichtige volwassenen. Als ondersteuning, hulp of zorg nodig is, moet deze hulp zo vroeg mogelijk geboden worden, in de lichtste vorm, zo snel mogelijk en zo dicht mogelijk bij huis. Wij willen bevorderen dat er vanuit de ouders, de school, de buurt en de samenleving aandacht voor en betrokkenheid bij de (zorg voor) jeugdigen is. Ruimte voor eigen verantwoordelijkheid en eigen kracht van jeugdigen en ouders staan hierbij voorop. Bij ernstige gedrags- of ontwikkelingsproblematiek moet er gespecialiseerde hulp in de buurt van het kind en de ouders zijn.</p> <p>Wmo</p> <p>Onze maatschappelijke ambitie is dat zoveel mogelijk inwoners actief participeren. Ieder naar vermogen en op een manier die bij hen past – als vrijwilliger, ouder, burenhulp, mantelzorger of professional. Mensen zijn actief op scholen, in de buurt, kerk of werkplaats of bij een vereniging of sportclub. Daarbij handelen we in ons doen en laten vanuit de volgende waarden:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Gemeenschapszin: Wij hechten eraan dat mensen omzien naar elkaar; - Participatie: Wij vinden het van belang dat inwoners deelnemen aan het sociale leven; - Samenwerking: Wij werken samen (met inwoners, instellingen, bedrijven) vanuit een gezamenlijke maatschappelijke verantwoordelijkheid; - Vertrouwen: Wij luisteren naar inwoners en geven ruimte aan professioneel handelen; - Gelijkwaardigheid: Maatschappelijke instellingen zien wij als gelijkwaardige samenwerkingspartners; - Verantwoordelijkheid: Wij vinden dat inwoners zoveel mogelijk zelf de regie over hun eigen leven moeten voeren; - Toegankelijkheid: De toegang tot hulp is laagdrempelig en daarmee voor iedereen toegankelijk; - Keuzevrijheid : Inwoners kunnen zoveel mogelijk kiezen voor hulp die bij hun situatie past. <p>In onze gemeente zijn de meeste inwoners zelfredzaam en nauw verbonden met de samenleving waaraan zij actief deelnemen. Wij zorgen samen met hen voor de inwoners die ondersteuning nodig hebben.</p>

Beleidsindicatoren						
Naam indicator	Eenheid	Indicator (download 12 september 2016)				
		De Marne	Winsum	Bedum	Eemsmond	Landelijk
Jongeren met een delict voor de rechter	% 12 t/m 21 jarigen	1,4%	1,3%	0,79%	1,87%	2,57%
Jongeren met jeugdhulp	% van alle jongeren tot 18 jaar	13,4%	11,6%	12,5%	16,3%	10%
Jongeren met jeugdbescherming	% van alle jongeren tot 18 jaar	0,9%	0,6%	0,8%	3,4%	1,2%
Jongeren met jeugdreclassering	% van alle jongeren van 12 tot 23 jaar	0,8%	0,0%	0,6%	1,6%	0,5%
Cliënten met een maatwerkarrangement WMO	Aantal per 10.000 inwoners		nnb	nnb	nnb	nnb

Programma Taakvelden	Participatie 6.3 Inkomensregelingen 6.4 Begeleide participatie 6.5 Arbeidsparticipatie-instrumenten gericht op toeleiding naar werk					
Inhoud We begeleiden, door sociaal beleid uit te voeren, werkzoekenden en uitkeringsgerechtigden naar de arbeidsmarkt. Zij kunnen dan zelfstandig en zonder hulp van de overheid in hun eigen levensonderhoud voorzien. Voor inwoners die dat niet kunnen, zorgen we voor een financieel vangnet en maatschappelijke ondersteuning. We stimuleren zelfredzaamheid en actief meedoen in onze samenleving. Binnen dit programma valt ook de inburgering van nieuwkomers.						
Beleidsindicatoren						
Naam indicator	Eenheid	Indicator (download 12 september 2016)				
		De Marne	Winsum	Bedum	Eemsmond	Landelijk
Banen	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd 15-64 jaar	571	404,3	626,2	550,4	721,7
Kinderen in uitkeringsgezin	% kinderen tot 18 jaar	4,75%	3,07%	3,08%	5,77%	5,66%
Netto arbeidsparticipatie	% van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking	61,9%	63,5%	65,7%	61,6%	65,4%
Werkloze jongeren	% 16 t/m 22 jarigen	1,27%	1,80%	1,05%	1,89%	1,21%
Personen met een bijstandsuitkering	Aantal per 10.000 inwoners	377,6	308,8	254,3	405,8	405,1
Lopende re-integratievoorzieningen	Aantal per 10.000 inwoners van 15-64 jaar	586,6	517,2	347,1	594,8	311,9

Vooraf

In afwijking van de andere programma's is de opzet en inhoud van het programma Sociaal Domein integraal overgenomen vanuit de BMW-E-samenwerking.

Inleiding

De paragraaf Sociaal Domein BMW-E maakt voor het eerst onderdeel uit van de gemeentelijke begroting. Deze paragraaf beschrijft de ontwikkelingen en de doelstellingen aangaande het sociaal domein welke per 1 januari 2015 aan de gemeenten zijn overgedragen. De decentralisaties zijn voor de gemeenten Bedum, De Marne, Winsum en Eemsum aanleiding geweest indringend samen te werken op het gebied van het sociaal domein.

Deze paragraaf is in reikwijdte in beginsel beperkt tot de taken die met de overheveling van verantwoordelijkheid en budget gepaard gaan. Het gaat dan om de Wmo 2015, de Jeugdwet en de Participatiewet, incl. BUIG. Dat maakt het onderling vergelijken tussen de BMW-E-gemeenten mogelijk. Tevens blijft inzichtelijk in hoeverre budgetneutraliteit gerealiseerd wordt ten aanzien van de overgehevelde taken.

Het sociaal domein omvat overigens meer dan de drie decentralisaties. Denk hierbij o.a. aan:

- Wmo oud (hulpmiddelen, Hulp bij het huishouden, vervoersvoorzieningen etc.)
- Basisondersteuning
- Ouderenbeleid
- Publieke gezondheid (Bijdrage aan GR PG&Z / GGD)
- Statushouders / opvang asielzoekers AZC
- Publiek vervoer (regiotaxi)
- OGGZ

Deze taakvelden zijn terug te vinden in de onderscheidende programma's van de programmabegroting.

Uitgangspunten op het sociaal domein

De visie op het sociaal domein is vertaald naar een aantal uitgangspunten van de BMW-E-gemeenten die als fundament dienen voor de transformatie. In het kort samengevat :

- Zelfredzame inwoners, ingebed in sociale omgeving
- Integrale ondersteuning door (maatschappelijke) instellingen, aanvullend op eigen kracht, door middel van het bieden van maatwerk in samenspraak met de burger en zijn/haar netwerk, dichtbij de leefomgeving van de burger.
- De BMW-E-gemeenten voeren regie vanuit de wettelijke kaders, in partnerschap met de betrokken instellingen en burgers.

Integrale aanpak Integrale ondersteuning

De vastgestelde visie vormt nog steeds de basis voor de inrichting van de integrale ondersteuning in het sociaal domein in BMW-E. In een pilot, gestart vanaf september 2016, wordt de vormgeving van integrale ondersteuning werkende weg met de werkers in de praktijk vormgegeven. Aan de hand van concrete casuïstiek wordt een integrale werkmethode ontwikkeld voor BMW-E. In 2017 wordt dit uitgerold in BMW-E.

InkoopJeugdhulpverlening

De huidige overeenkomsten met de gecontracteerde contractpartners en de aangesloten jeugdhulpaanbieders lopen door in 2017.

De RIGG maakt gebruik van de mogelijkheid om in een aanvulling op de aanbesteding hoogstnoodzakelijke wijzigingen in de aanbestede producten door te voeren. Het doel van deze aanvulling op de aanbesteding is:

- het verbeteren van de in 2016 aanbestede producten;
- het aanvullen van ontbrekende producten in het jeugdhulplandschap;
- binnen de budgettaire ruimte van 2017 in te kopen;
- vermindering van de (administratieve) lasten door alleen hoogstnoodzakelijke wijzigingen in producten door te voeren.

Het betreft geen nieuwe aanbesteding maar een aanvulling op de aanbesteding van de jeugdhulp 2016/2017, waarbij er zowel voordelen voor de gemeenten als voor de jeugdhulpaanbieders behaald worden. Dit betekent dat alle gecontracteerde jeugdhulpaanbieders een inschrijving mogen doen op de producten die opnieuw op de markt gezet gaan worden. In september 2016 publiceert de RIGG een inkoopdocument voor de aanvulling van 2017.

WMO

Voor de WMO begeleiding 18+ in 2018 moet een keuze worden gemaakt: gebruik maken van de optie om het bestaande contract te verlengen of opnieuw het maatwerk inkopen. Besluitvorming hierover vindt plaats aan het einde van 2016.

Ontwikkelingen per domein

Jeugdhulpverlening

In 2017 worden de huidige overeenkomsten met de jeugdhulpaanbieders aangevuld. Doelen hiervan zijn het verder vormgeven van de transformatie en het verminderen van (administratieve) regeldruk. Tevens wordt in 2017 uitvoering gegeven aan het besluit hoe de samenwerking tussen Groninger gemeenten op het gebied van jeugdhulp er vanaf 2018 uit zal zien.

Daarnaast wordt in 2017 het groeiscenario voor het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) geïmplementeerd. Bij het CJG hebben jongeren toegang tot preventieve ondersteuning, lichte ondersteuning en intensieve ondersteuning. Het groeiscenario geeft antwoord op de vraag welke organisatiestructuur het beste past bij de veranderde omstandigheden, waarbij het vastgestelde beleidsplan jeugd een belangrijk kader is. Bij de ontwikkeling van het groeiscenario wordt een nauwe verbinding gelegd met het project integrale ondersteuning.

WMO

De aandacht voor de continuïteit van zorg en ondersteuning (transitie) hebben er toe geleid, dat we de afgelopen 2 jaar minder aandacht hebben gehad voor de transformatieopgave die de Wmo 2015 ons meegeeft. Ook in 2017 blijven bepaalde punten vanuit de transitie onze aandacht vragen, zoals de uitvoering van het trekkingsrecht en de uitspraken van de Centrale Raad van Beroep. Naast het goed kunnen opvangen van de naweeën van de transitie willen we in de uitvoering rust en ruimte creëren, waardoor er beweegruimte ontstaat rondom eigen kracht, zorg en ondersteuning van onze inwoners.

Basisondersteuning

Beweegruimte in de basisondersteuning

Naast de noodzakelijke aandacht voor de uitvoering, willen we in 2017 stevig inzetten op onze transformatieopgave. Zo zullen we de basisondersteuning opnieuw moeten gaan organiseren voor de BMWG gemeenten. We willen met het organiseren van de basisondersteuning vanaf 2018 vooral beweegruimte gaan creëren. Met beweegruimte willen we zeggen dat onze inwoner of zijn of haar huishouden centraal staat en we onze systeemwereld (hoe wij het hebben georganiseerd) hier op gaan laten aansluiten (in plaats van dat de systeemwereld dat wat nodig is uitsluit of onnodig

complex maakt). In 2017 zullen we moeten gaan ontdekken hoe we dit willen gaan doen. Wel weten we al dat we de basisondersteuning in ieder geval willen verbreden met ten minste cliëntondersteuning en de OGGz-coördinatie.

Preventie, voorliggende ondersteuning

In 2017 wordt verder bekeken hoe preventie en voorliggende ondersteuning georganiseerd kan worden. Onze pijlerpartners hebben hier vanuit het Ommelander samenwerkingsmodel een belangrijke rol in. Vanuit BMW willen we hier zelf ook actief op inzetten. We denken bijvoorbeeld aan laagdrempelige ondersteuning die voor een kortere of langere periode kan worden ingezet zonder indicatie en een preventief karakter heeft. Een vorm van ondersteuning die een normaliserende, signalerende en activerende functie heeft. Signalerend naar bijvoorbeeld een wijkverpleegkundige als medicijnen steeds worden vergeten, normaliserend ter ontlasting van de mantelzorger van een dementerende partner of door gewoon te zorgen voor een gezonde pot op tafel staat bij een gezin waar het niet allemaal vanzelf gaat en activerend bij een eenzame oudere of iemand die onvoldoende gebruik weet te maken van bijvoorbeeld het minimeleide.

Ondersteunen van mantelzorgers

In 2016 is het actieplan mantelzorgondersteuning vastgesteld. In 2017 worden de acties die hierin zijn benoemd verder uitgerold. Zoals het organiseren van praktische ondersteuning, vervangende zorg bij bijvoorbeeld ziekte of vakantie en prettige dagbesteding die aansluit bij de wensen van de gebruiker. De Steunpunten Mantelzorg krijgen daarbij een belangrijke opdracht om te innoveren.

Ondersteuning van vrijwilligers

Een andere opdracht die we in 2017 verder oppakken is de ontwikkeling van vrijwilligersbeleid en beleid op de eigen bijdrage. In het vrijwilligersbeleid willen we de ondersteuning van vrijwilligers gaan organiseren. Hoe deze ondersteuning er uit moet komen te zien willen we samen met vrijwilligers en andere betrokkenen vorm geven.

Eigen bijdrage en eigen risico

We willen voorkomen dat onze kwetsbare burgers die zorg en ondersteuning het meeste nodig hebben, zorg of ondersteuning mijden of in de financiële problemen komen. In 2016 hebben we gezien dat vooral het eigen risico bij de Zorgverzekering voor onze inwoners met een lager inkomen een probleem is. Gevolg is dat (noodzakelijke) zorg soms wordt uitgesteld of gemeden. Daarom hebben we eind 2016 een aantal maatregelen genomen met de middelen WTCG/ CER, in 2017 zullen we verder moeten kijken of deze voldoende zijn en of we de maatregelen moeten bijstellen.

Maatwerkvoorzieningen

Hulp in het huishouden

In 2017 zal de Huishoudelijke Ondersteuning opnieuw worden vormgegeven. Eind 2017 lopen de convenanten met onze aanbieders van Huishoudelijk Ondersteuning af en daarbij hebben we in het laatste kwartaal van 2016 meer zicht gekregen op gevolgen van de uitspraak van de Centrale Raad van Beroep voor ons beleid. Hoe we de Huishoudelijke Ondersteuning precies gaan organiseren voor onze inwoners gaan we in 2017 ontdekken. De inzet van de HHT middelen worden hierin meegenomen.

Begeleiding en dagbesteding

Voor het maatwerkdeel van zorg en ondersteuning zullen we verder inzetten op de zogenaamde transformatieopdracht. Het in 2016 vastgestelde plan van aanpak zal in 2017 tot resultaten moeten gaan leiden. In 2017 zullen we blijvend aandacht moeten hebben voor de ontwikkeling met betrekking tot de financiën van maatwerkvoorzieningen, ZiN als pgb.

Beschermd wonen

De commissie Toekomst Beschermd Wonen heeft onder leiding van dhr. Dannenberg een advies geschreven over de toekomst van beschermd wonen. Het advies van de commissie Dannenberg komt in grote lijnen overeen met meerjarenprogramma "Van beschermd wonen naar wonen met begeleiding op maat" dat in de 23 Groninger gemeenten is vastgesteld. In 2017 zal verder uitgewerkt worden op welke wijze de transformatie vorm gegeven kan worden, inclusief een plan van aanpak op basis van het tijdspad dat door de commissie Dannenberg is opgesteld. Om dit te kunnen bekostigen wordt ook gewerkt aan een nieuw verdeelmodel waarbij het geld voor beschermd wonen verdeeld wordt over alle gemeenten. Het streven is dat dit nieuwe verdeelmodel in 2020 wordt ingevoerd.

Participatie

In 2016 is de nieuwe uitvoeringsorganisatie GR Werkplein Ability tot stand gekomen. Vanuit de drie sporen, het WSW/beschut werk en het minimabeleid is er zorg voor mensen die gebruik maken van de geboden voorzieningen. Het beleid is gericht op het leiden naar werk. Daar waar dit niet kan is het beleid er op gericht om inwoners op een andere wijze te laten participeren in de samenleving. Inwoners met een minimuminkomen zullen worden gestimuleerd om gebruik te maken van de beschikbare regelingen. Het moet mogelijk zijn dat minima deel kunnen nemen aan sport en culturele activiteiten door bijvoorbeeld een sport-, cultuur- of kortingspas. Belangrijk is verder dat (dreigende) financiële problemen bij inwoners zo vroeg mogelijk worden (h)erkend en worden aangepakt, teneinde een onnodige armoedeval te voorkomen.

Tot en met 2018 loopt het huidige Strategische beleidskader Werk en Inkomen. Jaarlijks wordt door de raden het strategisch beleidskader bijgesteld. De 11 gestelde kaders bevinden zich binnen de maatschappelijke, financiële en de organisatorische opgaven. De organisatie rapporteert per kwartaal aan de colleges en de raden. Daarnaast kunnen de raden hun gevoelens meegeven over de jaarrekening en de begroting.

De overheidswerkgevers hebben met de minister van BZK afgesproken samen 25.000 banen te creëren voor mensen met een arbeidsbeperking. De VNG roept gemeenten op in 2015 al minimaal één extra baan in het leven te roepen. Het college heeft over het beleid met betrekking tot deze garantiebannen een besluit genomen. Er wordt hard aan gewerkt om de geschikte persoon op de juiste plek te krijgen. In de begroting is hiervoor structureel € 20.000 geraamd.

Vanuit de G11 aardbevingsgemeenten wordt ingezet op meer werk voor onze inwoners. Veel inwoners zijn laag en middelbaar geschoold. Voor inwoners met deze opleidingen is te weinig werk. Door het inzetten van beleid dat gericht is op werk, wordt door middel van SROI bij grote projecten van de gemeenten gekeken hoeveel mensen uit de kaartenbakken naar werk kunnen worden geleid. De jeugdwerkloosheid is een groot probleem. Werkgevers dienen te worden gestimuleerd om stageplaatsen in het kader van werk-leer projecten aan te bieden. De gemeente geeft daarbij het goede voorbeeld. Er moet aansluiting worden gezocht met scholen, instellingen en omliggende gemeenten. Innovatieve oplossingen zijn geboden. In dit kader zijn dan ook afspraken gemaakt tussen het Rijk, de provincie, de G12 gemeenten en overige partijen. Daarnaast wordt het bedrijfsleven gevraagd naar ruimte voor opleiding en stages. ISG (bouwer van Google) geeft hierin het goede voorbeeld door per kwartaal 15 mensen vanuit de kaartenbakken op te leiden.

Budgettaire ontwikkelingen

Bij de invoering van de decentralisaties in 2015 was bekend dat van rijkswege de jaren na invoering het rijksbudget voor de decentralisaties zou gaan dalen. Op basis van de meeste recente informatie (meicirculaire 2016) staan de BMW-gemeenten voor een opgave om uit komen met een budget wat ten opzicht van 2016 afneemt met totaal € 3,4 miljoen. (Beschikbaar in 2016 € 33,5 miljoen, in 2020 € 30,1 miljoen).

Programma-begroting 2017

(Bron: meicirculaire 2016)	2017	2018	2019	2020	Cumulatief
WMO 2015	8.614.819	8.253.296	8.021.040	7.977.365	
mutatie t.o.v. jaar er voor	-/- 315.044	-/- 361.523	-/- 232.256	-/- 43.675	-/- 952.498
Jeugd	12.378.145	12.489.604	12.509.484	12.564.104	
mutatie t.o.v. jaar er voor	-/- 352.773	111.459	19.880	54.620	-/- 166.814
Participatie	11.229.946	10.606.959	10.148.803	9.574.202	
mutatie t.o.v. jaar er voor	-/- 665.310	-/- 622.987	-/- 458.156	-/- 574.601	-/- 2.321.054
TOTAAL 3D	32.222.910	31.349.859	30.679.327	30.115.671	
mutatie t.o.v. jaar er voor	-/- 1.333.127	-/- 873.051	-/- 670.532	-/- 563.656	-/- 3.440.366

In de begroting 2017 zijn de uitgaven en inkomsten voor de onderdelen Jeugdwet en WMO budgetneutraal opgevoerd. Ook in het meerjarenperspectief wordt vooralsnog er van uit gegaan dat de afname in de rijksmiddelen opgevangen kan worden binnen de huidige beleidskaders. Zie ook 'Ontwikkeling uitgaven / ervaringscijfers' onderstaand.

Voor wat betreft het onderdeel participatie geldt dat de lagere rijksbijdrage leidt tot een hoger exploitatietekort van de GR Participatie Noord Groningen. De daling van dit rijksbudget wordt grotendeels veroorzaakt door de afbouw van de WSW. Meer hierover staat opgenomen in de begroting van de gemeenschappelijke regeling. Op grond van verslaggevingseisen en het provinciale toezicht dienen de tekorten van de GR opgenomen te worden in de begroting van de deelnemers zijnde de BMW-gemeenten.

Desondanks is er in de voorliggende begroting uitgegaan dat het binnenkomende geld toereikend is voor de uitvoering van het huidige beleid is allerm minst zeker welke koers het rijk gaat varen wat betreft de (toekomstige) rijksmiddelen. Met name is onbekend wat het rijk gaat doen met het signaal dat er in 2015 substantiële bedragen vanuit de decentralisatie niet zijn besteed. Derhalve is enige voorzichtigheid geboden om te beoordelen in hoeverre er in structurele zin sprake is van budgetneutrale uitvoering.

Solidariteit Jeugd

Op het gebied van Jeugdhulpverlening zijn de BMW-gemeenten een provinciale solidariteit aangegaan voor zowel de Zorg in Natura alsook de PGB-uitgaven. Deze solidariteit bestaat in elk geval nog in 2017 en derhalve is het risico op overschrijding van de rijksmiddelen voor een individuele gemeente beperkt. Provinciaal neemt het jeugdbudget in 2017 af met € 2.9 miljoen. Net als in 2016 wordt de monitoring inzake de uitgaven jeugd in provinciaal verband opgepakt. Het RIGG speelt hierbij een belangrijke rol.

Ontwikkeling uitgaven / ervaringscijfers

Met ingang van 2016 zijn er ten aanzien van de jeugdhulpverlening en WMO 18+ (begeleiding) sprake van gewijzigde inkoopcontracten. In 2015 was veelal sprake van lumpsum-financiering. In 2016 wordt juist de daadwerkelijk geleverde zorg in rekening gebracht door de zorgaanbieders ('uurtje factuurtje').

Op dit moment zijn onvoldoende adequate managementrapportages en vergelijkingscijfers (bijvoorbeeld met 2015) beschikbaar zijn om een nauwkeurige prognose op te stellen voor 2017. Naast het missen van vergelijkingscijfers vanuit 2015 is de omvang van afgenomen zorg in relatie tot de afgegeven beschikkingen (indicaties) vooralsnog onvoldoende geanalyseerd.

Ten aanzien van de WMO komt dit mede voort uit het feit dat de techniek rondom iWMO (september 2016) nog niet in gebruik is genomen. Wat betreft de jeugdhulpverlening heeft dit te maken met de verschillende systemen waarin wordt gewerkt waartussen geen gegevensuitwisseling bestaat.

Beleidsagenda Sociaal Domein BMW

De beleidsagenda sociaal domein BMW is in het voorjaar 2016 geactualiseerd en vastgesteld door de gemeenteraden. Ter dekking van de uitvoering van de beleidsagenda wordt 7,5% (jeugd) en 7% (WMO) van het rijksbudget gereserveerd ter dekking voor de uitgaven van de in de beleidsagenda opgenomen posten. Voor het onderdeel Jeugd komt een deel van de overschrijding ten laste van de algemene middelen. In 2016 wordt met de RIGG gesproken in hoeverre die 7,5% bijgesteld kan worden. Wat betreft de WMO is de bijdrage in de beleidsagenda 7,15% gezien het overschot van 2015 en de voorzichtige tekenen van 2016 is er geen bijdrage vanuit de gemeentelijke middelen opgenomen (totaal BMW € 13.000).

De omvang het beschikbare budget voor de beleidsagenda is vooralsnog gekoppeld aan de ontwikkeling van het rijksbudget (door middel van een vast percentage). Gezien de ontwikkeling in de rijksbudgetten (meerjarig) zal in 2017 nader bekeken worden in hoeverre dit losgelaten kan en/of moet worden.

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen?**Jeugd**

<ul style="list-style-type: none"> • We ondersteunen inwoners in het gebruikmaken van hun eigen kracht en het eigen netwerk	<ul style="list-style-type: none"> • Dit is verankerd in de werkwijze van de uitvoerende partners van het CJG. Wij monitoren dit met het contractbeheer. • Evalueren van dit beleidsdoel in 2017 ter voorbereiding van nieuw beleid 2019
<ul style="list-style-type: none"> • We de-medicaliseren, ontzorgen en normaliseren zoveel mogelijk vragen en problematiek rondom opgroeien en opvoeden	<ul style="list-style-type: none"> • Dit is verankerd in de werkwijze van de uitvoerende partners van het CJG. Wij monitoren dit met het contractbeheer. Zorgdragen voor de veiligheid van jeugdige en gezin (RIGG project) • Evalueren van dit beleidsdoel in 2017 ter voorbereiding van nieuw beleid 2019
<ul style="list-style-type: none"> • We bieden eerder (jeugd)hulp op maat aan	<ul style="list-style-type: none"> • Doorontwikkelen van een goede basisondersteuning en toegang tot jeugdhulp (RIGG project) • Inkoop jeugdhulp 2018 • De toegankelijkheid van het CJG verbeteren en bekendheid vergroten. • Evalueren van dit beleidsdoel in 2017 ter voorbereiding van nieuw beleid 2019
<ul style="list-style-type: none"> • We bieden meer ruimte aan professionals en zorgen voor een vermindering van regeldruk	<ul style="list-style-type: none"> • Evalueren van dit beleidsdoel in 2017 ter voorbereiding van nieuw beleid 2019
<ul style="list-style-type: none"> • We zorgen voor een optimale samenwerking met huisartsen, voorschoolse voorzieningen en het onderwijs	<ul style="list-style-type: none"> • We monitoren en evalueren van de zorgroutes met het onderwijs. • We ontwikkelen zorgroutes met de huisartsen. • Evalueren van dit beleidsdoel in 2017 ter voorbereiding van nieuw beleid 2019

WMO

<ul style="list-style-type: none"> • Ondersteuning van vrijwilligers	<ul style="list-style-type: none"> • Ontwikkeling van vrijwilligersbeleid
<ul style="list-style-type: none"> • Ondersteuning van mantelzorgers	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoering actieplan Mantelzorgondersteuning
<ul style="list-style-type: none"> • Zorg en ondersteuning bereikbaar houden/ maken voor financieel kwetsbare inwoners	<ul style="list-style-type: none"> • Ontwikkeling eigen bijdrage en eigen risico

<ul style="list-style-type: none"> De cliënt, onze inwoner centraal door beweegruimte te realiseren rondom eigen kracht, zorg en ondersteuning. 	<ul style="list-style-type: none"> Organiseren van de basisondersteuning met daarin onder andere de cliëntondersteuning, OGGz-coördinatie en laagdrempelige huishoudelijke ondersteuning (LHO) geborgd en beweegruimte rondom eigen kracht, zorg en ondersteuning is geregeld.
<ul style="list-style-type: none"> Begeleiding op maat voor mensen met een psychiatrische aandoening en die intensievere ondersteuning nodig hebben in bijvoorbeeld de vorm van beschermd wonen. 	<ul style="list-style-type: none"> Ontwikkelen van een plan van aanpak "Van beschermd wonen naar begeleiding op maat"

Participatie

<ul style="list-style-type: none"> Een goed werkende uitvoeringsorganisatie voor werk inkomen. 	<ul style="list-style-type: none"> We gaan in 2017 het strategisch beleidsplan evalueren inzake het jaar 2016.
<ul style="list-style-type: none"> Meer werk voor onze inwoners 	<ul style="list-style-type: none"> We komen met aangepaste strategische beleidskader voor 2018
<ul style="list-style-type: none"> Onze inwoners meer laten participeren in de samenleving 	<ul style="list-style-type: none"> We komen met een nieuw minimabeleid voor de periode 2018-2021.

Verbonden partijen

Hieronder wordt inzicht gegeven in de bijdrage van verbonden partijen aan dit beleidsprogramma. In de paragraaf verbonden partijen is uitgebreidere informatie beschikbaar over de verbonden partijen : vestigingsplaats, deelnemende partijen, bestuurlijk belang, financieel belang, vermogen en financieel resultaat van de afgelopen jaren.

Naam	Publiek Gezondheid en Zorg Groningen (PG&Z)				
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling				
Doelstelling en openbaar belang	De regeling stelt zich ten doel om door regeling en bestuur en door een doelmatige organisatie en coördinatie via intergemeentelijke samenwerking uitvoering te geven aan de volgende belangen: a. bescherming en bevordering van de gezondheid van de bevolking; b. bevolkingszorg.				
Financieel belang	De kosten voor PG&Z worden gedragen door de deelnemende gemeenten. De jaarlijkse bijdrage van de gemeente De Marne is:				
	Programma Gezondheid				
	2016	2017	2018	2019	2020
	k€ 136	k€ 139	*)	*)	*)
	JGZ 0-4 bijdragen				
	2016	2017	2018	2019	2020
	k€ 146	k€ 149	*)	*)	*)
	Bijdrage RIGG				
	2016	2017	2018	2019	2020
	k€ 3.269	k€ 2.307	*)	*)	*)
*) PG&Z heeft geen meerjarenbegroting vastgesteld					
Risico's In het geval van faillissement of liquidatie dragen de gemeenten gezamenlijk de aanwezige schulden en kosten. Daarnaast blijft de gemeente verantwoordelijk voor de taken op het gebied van publieke gezondheid en de jeugdzorg.					

De begroting 2017 is in lijn met het budget van 2016 uitgewerkt, waarbij de nullijn niet is gehanteerd. De decentralisatie van de jeugdzorg naar de gemeenten gaat gepaard met een oplopende efficiencytaakstelling van het Rijk van structureel € 450 miljoen (2015: € 120 miljoen, 2016 € 300 miljoen en vanaf 2017 € 450 miljoen). De effecten op de gemeentelijke budgetten zijn echter voor 2016 en 2017 nog hoogst onzeker. Daarnaast gaan er herverdeel-effecten optreden door de geplande invoering van het objectieve verdeelmodel jeugd. Deze bezuinigingen treffen de uitvoeringsorganisatie RIGG niet rechtstreeks, maar wel de deelnemende gemeenten aan de GR PG&Z en mogelijk de omvang en kwaliteit van de in te kopen voorzieningen.

Ontwikkelingen

Programma Gezondheid

In 2017 is het programma gezondheid inhoudelijk niet grootscheeps gewijzigd ten opzichte van 2016. In 2017 zal het voor het programma gezondheid vooral draaien om de implementatie van het bestuurlijk besluit over de koers van publieke gezondheid en taken/positionering GGD. Zodat de regio en de uitvoeringsorganisatie gereed zijn voor 2018. Het besluit over koers publieke gezondheid en toekomst GGD zal naar verwachting eind 2016 door de gemeenteraden en het algemeen bestuur worden genomen. In afwachting daarvan zal GGD in 2017 de belangrijkste inhoudelijke ontwikkelingen per vakgebied vanzelfsprekend volgen en uitvoering geven.

Programma RIGG

De gemeenten zijn in 2015 verantwoordelijk geworden voor de uitvoering van de Jeugdhulp. De inkoop en monitoring voor dat jaar waren vooral gericht op de zorgcontinuïteit en het verkennen van de verschillende aspecten van deze nieuwe taak. Met die kennis is eind 2015 de zorg voor de jaren 2016 en 17 aanbesteed, met vertrouwde en nieuwe producten, met nieuwe relaties met en tussen de Jeugdhulpaanbieders en met meer mogelijkheden voor gemeenten om eigen keuzes te maken.

Vanaf 2016 is de gewenste transformatie van de Jeugdhulp meer ingebed in de ingekochte producten. De monitoring zal in dat jaar – naast het uitvoeren van het reguliere contractmanagement – meer gefocust zijn op het op een hoger peil brengen van het functioneren van de basisteams c.q. de toegang en het gebruik en de werking van de (nieuw) ingekochte zorg.

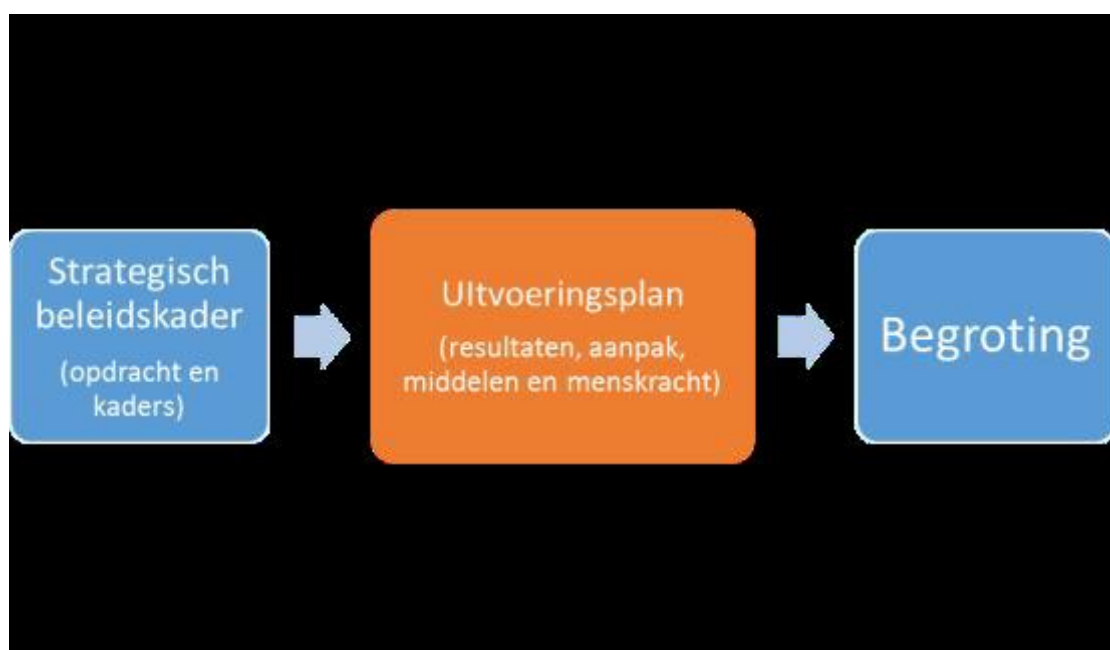
2017 is het voorlopige eindstation van de transformatie van de Jeugdhulp. In dat jaar zullen de gemeenten en zorgaanbieders de punt op de i moeten zetten en de eventuele vervolgstappen formuleren. Op dit moment is de rol en de positie van de RIGG in de jaren 2018 en verder nog niet bepaald en dat maakt dat haar bijdrage bij de inkoop in 2017 van de jeugdhulp voor 2018 op dit moment niet volledig te beschrijven is.

Naam	Participatie Noord Groningen (PNG)
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling (m.i.v. maart 2016)
Doelstelling en openbaar belang	<ol style="list-style-type: none"> 1. PNG heeft als belang te zorgen voor een kwalitatief hoogwaardige gezamenlijke uitvoering van de aan deelnemers opgedragen taken in de wetten en daarvan afgeleide regelingen op het gebied van werk en inkomen. 2. PNG zorgt voor een zodanig effectieve en efficiënte uitvoeringsorganisatie, dat de periodiek met de deelnemers gemaakte beleidsmatige en prestatieafspraken gerealiseerd kunnen worden.

	3. Naast de behartiging van de hiervoor bedoelde belangen kan PNG gemeente specifieke taken met betrekking tot het sociaal domein uitvoeren. Dit kan worden vastgelegd in een dienstverleningsovereenkomst tussen PNG en de betreffende deelnemer(s).			
Financieel belang	Bijdragen ten laste van de gemeentelijke begroting De Marne			
	2017	2018	2019	2020
<i>Aandeel Uitv.kosten SOZAWE</i>	k€583	k€590	k€597	k€617
<i>Aandeel verlies Ability</i>	k€32	k€106	k€141	k€193
<i>Vaste bijdrage Wsw</i>	k€37	k€37	k€37	k€37
	Budget Wet Sociale Werkvoorziening (Wsw)			
	2017	2018	2019	2020
	k€1.569	k€1.413	k€1.303	k€1.208
Risico's <ol style="list-style-type: none"> De gemeenten zijn gezamenlijk aansprakelijk voor eventuele tekorten bij PNG. De begroting 2017 is een startbegroting. Het is een integratie van een begroting van Ability en van Sociale Zaken en Werk Hoogeland (inclusief Werkplein). Een volledige integrale begroting is nog niet mogelijk omdat: <ul style="list-style-type: none"> op het moment van opstellen er nog geen sprake is van een volledig geïntegreerde bedrijfsvoering; de ondersteuning door de gemeenten van Piofach-taken¹ voor PNG nader wordt ingevuld en nog geen financiële vertaling van de gemeenten naar de uitvoering kennen; het vraagstuk van BTW en VPB nog niet kan worden beantwoord en derhalve financieel vertaald. Dat geldt ook voor de financiële effecten daarvan voor de gemeenten. <p>Naar verwachting leidt dit tot de noodzaak om in de eerste helft van 2017 met een gewijzigde begroting 2017 te komen.</p> <ol style="list-style-type: none"> De gemeenten zijn ook aansprakelijk voor de risico's. Deze risico's zijn opgenomen in de begroting 2017 van PNG en zijn ook onderdeel van het weerstandsvermogen van de gemeente. In de risicoparagraaf is het totale risico PNG opgenomen. <p>¹) Piofach: Personeel & Organisatie, Inkoop, Automatisering, Communicatie, Financiën en Huisvesting</p>				
Ontwikkelingen <p><i>Beleidsmatige ontwikkeling</i></p> <p>De beleidsmatige ontwikkelingen zijn aangegeven in dit programma als doelstellingen, maatregelen en prestatie-indicatoren.</p> <p><i>Ontwikkeling bedrijfsvoering</i></p> <p>PNG streeft naar een zo goed en efficiënt mogelijke bedrijfsvoering. In 2016 is een aantal werkgroepen van medewerkers uit gemeenten en PNG bezig met het "neerzetten" van de verschillende onderdelen van bedrijfsvoering. De gemeenten hebben in het organisatorisch kader meegegeven dat PNG zoveel mogelijk gebruik moet maken van de Piofach-dienstverlening van de gemeenten zelf. De uitkomsten van de werkgroepen is nog niet bekend.</p>				

Van kader naar begroting PNG 2017

Het strategisch beleidskader voor 2016-2018 is in de maanden juni/juli 2016 vastgesteld door de vier gemeenteraden. Naast een inhoudelijk kader is daarbij ook een financieel kader meegegeven. Jaarlijks wordt een uitvoeringsplan 'uitvoering Participatiewet en Wet sociale werkvoorziening' vastgesteld. In het uitvoeringsplan staan resultaten, aanpak, middelen en menskracht. Het uitvoeringsplan is de basis voor de begroting PNG 2017.

Doelstelling 1	We geven invulling aan het strategisch beleidskader werk en inkomen 2016-2018				
Maatregel	We stellen jaarlijks een uitvoeringsplan vast en voeren die uit				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none"> Uitvoeren jaarlijks uitvoeringsplan 				
	2016	2017	2018	2019	2020
	Start samenwerking	Uitvoeren Uitvoeringsplan 2017	Uitvoeren Uitvoeringsplan 2018	Uitvoeren Uitvoeringsplan 2019	Uitvoeren Uitvoeringsplan 2020

Toelichting maatregel

De gemeenteraden van de BMW-gemeenten hebben in maart 2016 de gemeenschappelijke regeling Participatie Noord Groningen (PNG) vastgesteld. Hierin is de verplichting voor het Algemeen Bestuur van de uitvoeringsorganisatie opgenomen om ieder jaar een uitvoeringsplan op te stellen. In het uitvoeringsplan wordt op basis van de kaders die de gemeenten hebben opgesteld vastgelegd welke resultaten de uitvoeringsorganisatie wil behalen, wat zij daarvoor gaat doen en welke middelen zij daarvoor gaat inzetten. 2017 is het eerste plan van de nieuwe uitvoeringsorganisatie.

Doelstelling 2	We willen het aantal bijstandsuitkeringen (Wwb) laten teruglopen (BMW-verband)
Maatregel	We doen dit door middel van drie sporen en twee sectoren <ul style="list-style-type: none"> werkspoor, werkleerspoor en participatiespoor sector industrie en diensten en sector groen
Prestatie Indicator	Uitgaande van een instroom van rond de 450 verwachten we in 2017 de volgende resultaten: <ul style="list-style-type: none"> 485 personen stromen uit de uitkering Waarvan 230 naar werk *) 20 personen krijgen een afspraakbaan (vanuit de uitkering, vanuit school of vanuit situatie zonder uitkering) <ul style="list-style-type: none"> - daarvan worden er 10 gerealiseerd binnen de uitvoeringsorganisatie (met een tijdelijke arbeidsovereenkomst)

	*) de overige uitstroom vindt plaats door verhuizingen, studie, pensioen, overlijden of veranderingen in leefomstandigheden.				
	2016	2017	2018	2019	2020
		Uitstroom uitkering: 485 Naar werk: 230 Aantal afspraakbanen: 20			

Toelichting maatregel

In 2017 willen we het aantal bijstandsuitkeringen (Wwb) laten teruglopen tot 0,265% van het landelijke aantal van naar verwachting 400.000. Hiermee streven we naar het laagste aandeel sinds 2013. In 2018 willen we dat aandeel verder laten teruglopen.

Doelstelling 3	We stimuleren mensen met een zeer grote afstand tot werk om maatschappelijk actief te worden				
Maatregel	We brengen de personen in het Participatiespoor in beeld en die gaan we activeren				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none"> • 100% van de mensen in het Participatiespoor is in beeld gebracht en heeft een plan van aanpak • 33% van de mensen in het Participatiespoor is maatschappelijk actief • 25% van de mensen in het Participatiespoor bereidt zich voor op vrijwilligerswerk of re-integratie. 				
	2016	2017	2018	2019	2020
		Mensen Participatiespoor In beeld : 100% Maatschappelijk actief: 33% Vorbereiding vrijwilligerswerk of re-integratie: 25%			

Toelichting maatregel

Mensen met een zeer grote afstand tot werk stimuleren we om maatschappelijk actief te worden (en waar mogelijk hun arbeidsmarktpositie te versterken). We doen dat door alle personen uit dit spoor in beeld te brengen en een plan van aanpak op te stellen waarin is opgenomen welke stappen zij moeten zetten om tot maatschappelijke deelname te komen. We organiseren de plekken niet zelf. Wel stimuleren en faciliteren we maatschappelijke organisaties om dat te doen. Onze dienstverlening bestaat dus uit activering van klanten en activering en facilitering van maatschappelijke organisaties.

Doelstelling 4	We geven invulling aan de Wet sociale werkvoorziening				
Maatregel	We bieden de bestaande doelgroep van de Wsw een (aangepaste) arbeidsplaats				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none"> • We bieden aangepast werk aan ruim 400 personen (340 fte) in de Wsw • Het aantal detacheringen stijgt van 40 fte naar 45 fte 				
	2016	2017	2018	2019	2020
		Aangepast werk in de Wsw : 340 fte Aantal detacheringen : 45 fte			

Toelichting maatregel

We bieden de bestaande doelgroep van de Wsw een (aangepaste) arbeidsplaats. We zorgen ervoor dat ondanks een afnemende groep Wsw-gerechtigden (20 personen) het aantal detacheringen toeneemt.

Doelstelling 5	We geven invulling aan de nieuwe voorziening beschut werk				
Maatregel 1	We creëren binnen onze organisatie banen voor mensen in het kader van de nieuwe voorziening beschut werk				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none"> 16 plekken aan het eind van 2017 				
	2016	2017	2018	2019	2020
		Beschut werk: 16 plekken			

Toelichting maatregel

We creëren binnen onze organisatie banen voor mensen in het kader van de nieuwe voorziening beschut werk. Daarbij spannen we ons in om het (fictieve) aandeel van het landelijke streefcijfer te halen.

Doelstelling 6	We geven uitvoering aan het Minimabeleid vastgelegd in de nota 'Meer doen met minima'.				
Maatregel	Uitvoeren van het Minimabeleid				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none"> Inzetten van voorzieningen die vastgelegd zijn in de gemeentelijke regelgeving 				
	2016	2017	2018	2019	2020
		Uitvoeren Minimabeleid			

Toelichting maatregel

De gemeenten hebben hun gezamenlijke visie op het minimabeleid vastgelegd in de nota 'Meer doen met minima'. Doel van het beleid is:

- Het bevorderen van participatie en zelfredzaamheid
- Het bieden van inkomensondersteuning (bij voorkeur in de vorm van maatwerk) aan degenen die het financieel niet redden

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

- Wet op de jeugdzorg;
- Beleidsplan en Verordening jeugdhulp BMW-gemeenten 2015-2018;
- Samenwerkingsconvenant Centrum voor Jeugd en Gezin Noord-Groningen;
- Visie op het sociale domein, BMW gemeenten;
- Startnota 3D BMW gemeenten;
- Wmo beleid 2015-2018 BMW-gemeenten;
- Nadere regels en besluit maatschappelijke ondersteuning 2015 BMW gemeenten;
- Verordening Maatschappelijke Ondersteuning De Marne 2015;
- Jaarplan OGGZ 2014 BMW gemeenten;
- Subsidieverordening gemeente De Marne;
- Integraal Beleidskader Krimp en Leefbaarheid;
- Woon- en leefbaarheidsplan De Marne;
- Nota lokaal gezondheidsbeleid "Gezondheid, Welzijn en Welbevinden" 2013-2017;
- Samenwerken aan leefbare dorpen, visie en praktische uitgangspunten voor burgerparticipatie in de gemeente De Marne;
- Project- en werkplan Woon & Leefbaarheidsmonitor;
- Project- en werkplan Noabers (2014-2016);
- Procesplan Vitale Dynamiek;
- Participatiewet;
- Verordeningen op grond van de Participatiewet;
- Minima- en armoedebelief;
- Pact voor Samenredzaamheid;

- Samenwerkingsovereenkomst SoZaWe Hoogeland;
- Uitgangspunten nieuwe uitvoeringsstructuur;
- Strategisch beleidskader Werk en Inkomen.

Wat gaat het kosten?

Taakvelden (x € 1.000)	Realisatie 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Lasten en Baten						
Samenkracht en burgerparticipatie			1.509	1.233	1.243	1.254
Wijkteams			335	335	335	335
Inkomensregelingen			5.343	5.361	5.353	5.353
Begeleide participatie			1.612	1.594	1.501	1.406
Arbeidsparticipatie			441	426	411	411
Maatwerkvoorzieningen (WMO)			240	240	240	240
Maatwerkdienstverlening 18+			2.258	2.238	2.222	2.221
Maatwerkdienstverlening 18-			2.291	2.189	2.189	2.189
Geëscaleerde zorg 18+			183	183	183	183
Volksgezondheid			49	28	28	28
Saldo Lasten1	14.590	16.017	14.261	13.828	13.705	13.620
Samenkracht en burgerparticipatie			4	4	4	4
Inkomensregelingen			4.019	4.019	4.019	4.019
Begeleide participatie			0	0	0	0
Arbeidsparticipatie			0	0	0	0
Maatwerkvoorzieningen (WMO)			130	130	130	130
Maatwerkdienstverlening 18+			0	0	0	0
Maatwerkdienstverlening 18-			0	0	0	0
Geëscaleerde zorg 18+			149	149	149	149
Saldo Baten	3.974	4.308	4.301	4.301	4.301	4.301
Saldo Lasten en Baten	-10.616	-11.710	-9.959	-9.526	-9.404	-9.319

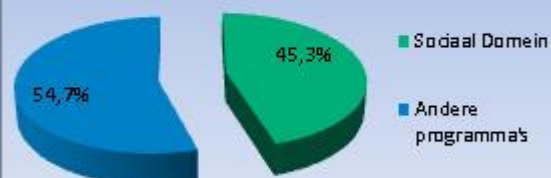
Reserves						
Toevoeging reserves	0	231	0	0	0	0
Onttrekking reserves	272	271	0	0	0	0

Resultaat	-10.344	-11.950	-9.959	-9.526	-9.404	-9.319
------------------	----------------	----------------	---------------	---------------	---------------	---------------

Grafiek lasten programma Sociaal Domein

Aandeel in totale begroting 2017

2.8 Milieu

Inhoud van het beleidsprogramma Milieu

Programma Taakvelden	Milieu 7.2 Riolering 7.3 Afval 7.4 Milieubeheer 7.5 Begraafplaatsen					
Inhoud Samen met anderen werkt de gemeente aan een leefomgeving en een milieu waarin ook toekomstige generaties goed kunnen leven. Dat doen we door duurzaam te investeren in bodem, water, lucht en natuur, in duurzame energiebronnen en door minder energie te gebruiken. Onze ambities staan in het Klimaatbeleidsplan. We voeren ons beleid volgens dat plan uit. Daarnaast doet de gemeente haar wettelijke milieutaken. Die bestaan uit het voorkomen, beperken en terugdringen van hinder en vervuiling.						
Maatschappelijke ontwikkeling De Marne is een milieu- en energiebewuste gemeente waarin huidige en toekomstige generaties, inwoners, bedrijven en bezoekers een goede kwaliteit van leven, werken en vertoeven ervaren.						
Beleidsindicatoren						
Naam indicator	Eenheid	Indicator				
		De Marne	Winsum	Bedum	Eems- mond	Landelijk
Omvang huishoudelijk restafval	Kg/inwoner	217	145	253	328	205
Hernieuwbare elektriciteit	%	29,6%	18,3%	0,9%	85,6%	8,7%

Toelichting beleidsindicatoren

Hernieuwbare elektriciteit

Hernieuwbare elektriciteit is elektriciteit die is opgewekt uit wind, waterkracht, zon of biomassa.

Het percentage geeft aan: het aandeel nieuwe energie van het totale energieverbruik in de gemeente. De opgewekte hernieuwbare elektriciteit bestaat uit de optelsom van, indien aanwezig in de gemeente, bronnen zoals: Afvalverbrandingsinstallatie, Biogas vergisting, Waterkracht, Wind op land en Zonnestroom.

Speerpunten collegeprogramma

Onderwerpen in het collegeprogramma	Terug te vinden in de begroting
Ingezet beleid uitvoeren	Doelstelling 1 t/m 6

Overzicht programma

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen!
We willen onze burgers een gezond en veilig leven bieden in een aantrekkelijke leefomgeving te midden van een vitale natuur. De mondiale biodiversiteit moet onaangetast blijven en natuurlijke hulpbronnen mogen we niet uitputten. Daarvoor gaan we ons klimaatbeleid verder uitvoeren en hinder en vervuiling voorkomen, beperken en terugdringen.

Doelstelling 1	Het in stand houden, verbeteren, verduurzamen en inspelen op toekomstige ontwikkelingen van de waterketen				
Maatregel	1. Het beheren van de (afval)waterketen (Thema Ketenbeheer). 2. Samenwerking tussen gemeenten onderling en tussen gemeenten en waterschap intensiveren (Thema Samen Sterker). 3. Toekomst gericht samenwerken (Thema Maatschappelijke Trends).				
Prestatie Indicator	Plannen uitvoeren en opstellen				
	2016	2017	2018	2019	2020
	Afalwater-beleidsplan BMW/NZV uitvoeren	Afalwaterbeleidsplan BMW/NZV uitvoeren	Afalwater-beleidsplan BMW/NZV uitvoeren	Afalwater-beleidsplan BMW/NZV uitvoeren	Afalwater-beleidsplan BMW/NZV uitvoeren
	Uitvoeringsplan 2017-2026 opstellen	Uitvoeringsplan 2018-2027 opstellen	Uitvoeringsplan 2019-2028 opstellen	Uitvoeringsplan 2020-2029 opstellen	Uitvoeringsplan 2021-2030 opstellen

Toelichting maatregel

In het Afvalwaterbeleidsplan staan visie en doelen genoemd. De waterketen is een complex geheel, er zijn verschillende overheden, burgers en bedrijven betrokken. De doelen zijn strategisch, tactisch en operationeel in te delen. Aan de hand van drie thema's worden de doelen uitgewerkt in de speerpunten van het afvalwaterbeleidsplan. De drie thema's zijn: ketenbeheer, samen sterker en maatschappelijke trends.

Doelstelling 2	Kwalitatief goede begraafplaatsen aanbieden				
Maatregel	1. Uitvoering beleidsplan Begraven. 2. Aanleg nieuwe begraafplaats Kloosterburen (150 plekken). 3. Ontwerp uitbreiding begraafplaats Leens. 4. Ontwerp uitbreiding begraafplaats Ulrum. 5. Het opstellen van een meerjarenplan paden begraafplaatsen. 6. Aanschaf applicatie administratiesysteem begraafplaatsen.				
Prestatie Indicator	Het beleid en beheer van begraven is actueel				
	2016	2017	2018	2019	2020
	Beleid opstellen	Uitvoering van beleid	Uitvoering van Beleid	Uitvoering van Beleid	Uitvoering van beleid

Toelichting maatregel

In de kadernota is aangegeven dat de begraafplaats Kloosterburen moet worden uitgebreid (€ k200). Een fasering van de aanleg (1e deel € k130, 2e deel € k85) heeft de voorkeur i.v.m. de flora en fauna wet. Een fasering is € k15 duurder. De Flora- en Faunawet schrijft voor dat in het wild levende planten en dieren zoveel mogelijk met rust moeten worden gelaten. Het uitbreidingsgebied is een jaaggebied voor vleermuizen. Tijdens hun jacht oriënteren vleermuizen zich door geluiden uit te zenden en de echo's op te vangen. Wanneer in een keer een groot stuk bos verdwijnt, zijn vleermuizen hun oriëntatie kwijt en is in feite een stuk leefgebied vernietigd. Door nu gefaseerd aan te leggen is de ingreep minder groot, en de gevolgen voor de vleermuis te overzien en kan hij zich makkelijker aanpassen.

Doelstelling 3	Afvalinzameling, -preventie en -hergebruik verder optimaliseren				
Maatregel	1. Opstellen grondstoffenplan 2017-2021; 2. Inzamelen huishoudelijk afval door B.V. Groningen Milieu; 3. Samenwerking binnen B.V. Groningen Milieu verdiepen; 4. Afvalstromen monitoren; uitkomsten vergelijken met andere gemeenten; 5. Afvalinzameling, -preventie en -hergebruik aanpassen aan landelijke doelstellingen (landelijk Afvalbeheerplan; LAP2); 6. Uitvoeren van het zwerfafvalplan 2013-2022.				
Prestatie Indicator	Aanbod van afval beperken naar 100 kg restafval per inwoner in 2020.				
	2016	2017	2018	2019	2020
Percentage gescheiden afval	62%	65%	67%	70%	72%
tonnen afval per jaar	5600	5400	5400	5200	5000
tonnen kunststof door nascheiding	147	149	151	153	155

Doelstelling 4	Het Klimaatbeleidsplan uitvoeren.				
Maatregel	1. Uitvoeren van de Energievisie Leens => energiebesparende maatregelen voor het gemeentehuis en het zwembad uitvoeren; 2. Kansen op gebied van klimaatbeleid en duurzaamheid zoveel als mogelijk integraal meenemen bij alle nieuwe ontwikkelingen.				
Prestatie Indicator	Plannen en maatregelen uitvoeren.				
	2016	2017	2018	2019	2020
		Energiebesparende maatregelen gemeentehuis en zwembad treffen			

Toelichting maatregel

Energievisie Leens. Er is onderzoek gedaan naar energiebesparende en duurzame maatregelen voor het gemeentehuis, het zwembad en de sporthal in Leens. Deze maatregelen staan in de Energievisie Leens. Op basis van die visie wordt eind 2016 een definitief besluit genomen over de realisatie van de hout gestookte cv-ketel, die bedoeld is voor het gemeentehuis/GKC en het zwembad. Bij een positief besluit staat uitvoering hiervan gepland in 2017 en verder.

De Marne Duurzaam verlicht. De toelichting op deze maatregel staat in programma Verkeer en vervoer, doelstelling 4.

Verbonden partijen

Hieronder wordt inzicht gegeven in de bijdrage van verbonden partijen aan dit beleidsprogramma. In de paragraaf verbonden partijen is uitgebreidere informatie beschikbaar over de verbonden partijen : vestigingsplaats, deelnemende partijen, bestuurlijk belang, financieel belang, vermogen en financieel resultaat van de afgelopen jaren.

Naam	Vuilverwerkingsbedrijf Noord-Groningen				
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling				
Doelstelling en openbaar belang	De gemeenschappelijke regeling behartigt de belangen van de deelnemende gemeenten op het gebied van het op een doelmatige en milieu hygiënische verantwoorde wijze verwijderen van afvalstoffen.				
Financieel belang	De kosten (exploitatietekort) voor vuilverwerkingsbedrijf Noord-Groningen worden gedragen door de deelnemende gemeenten. De jaarlijkse bijdrage van de gemeente De Marne is:				
	2016	2017	2018	2019	2020
	k€ 60	k€ 50	k€ 35	k€ 24	k€ 16
Risico's Het uiteindelijk tekort wordt gedragen door de deelnemende gemeenten. In de gemeenschappelijke regeling is de verdeling van de baten en lasten van de deelnemende gemeenten geregeld. In het geval van faillissement of liquidatie dragen de gemeenten gezamenlijk de aanwezige schulden en kosten.					
Ontwikkelingen Het jaar 2017 staat in het teken van de eindafwerking van het stortlichaam die eind 2017 moet zijn afgerond. De verwachting is dat in de loop van 2016 opdracht gegeven kan worden voor uitvoering van de werkzaamheden.					

Naam	Groningen Milieu
Rechtsvorm	Besloten vennootschap
Doelstelling en openbaar belang	Het ophalen van huisvuil
Begroot jaarlijks dividend	nul
Risico's Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.	
Ontwikkelingen Geen begroting vastgesteld.	

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

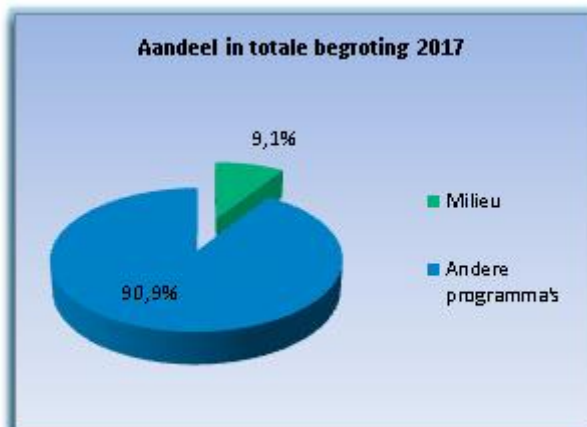
- Klimaatbeleidsplan 2013 – 2020, Grenzeloos CO2 neutraal!! (2013);
- De Marne duurzaam verlicht, beleidsplan Openbare verlichting; raad december 2009;
- Afvalwaterbeleidsplan gemeenten Bedum, De Marne, Winsum en Eemsmond en waterschap Noorderzijlvest 2014-2018;
- Grondwaterbeheerplan gemeenten Bedum, De Marne, Winsum en Eemsmond 2013;
- Verordening lijkbezorgingsrechten (jan. 2014);
- Afvalbeleidsplan 2011-2016;
- Uitvoeringsplan afvalbeleid 2011-2016.
- Beleidsplan begraven (juli 2016)

Wat gaat het kosten?

Taakvelden (x € 1.000)	Realisatie 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Lasten en Baten						
Riolering			1.509	1.508	1.510	1.510
Afval			1.101	1.100	1.101	1.102
Milieubeheer			44	44	44	44
Begraafplaatsen en crematoria			180	192	189	188
Saldo Lasten	3.249	3.135	2.833	2.844	2.844	2.844
Riolering			1.819	1.819	1.819	1.819
Afval			1.411	1.411	1.411	1.411
Milieubeheer			0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria			123	123	123	123
Saldo Baten	3.481	3.455	3.353	3.353	3.353	3.353
Saldo Lasten en Baten	-232	-320	-520	-509	-509	-510

Reserves						
Toevoeging reserves	526	694	0	0	0	0
Onttrekking reserves	110	95	5	5	5	5

Resultaat	-184	-279	-525	-514	-514	-515
------------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------

2.9 Leefomgeving

Inhoud van het beleidsprogramma Leefomgeving

Programma Taakvelden	Volkshuisvesting en ruimtelijke ordening 0.3 Beheer overige gebouwen en gronden 3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur 8.1 Ruimtelijke ordening 8.2 Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen) 8.3 Wonen en bouwen					
Inhoud De gemeente De Marne heeft bijzondere kenmerken die bescherming genieten. Het bijzondere landschap van de Marne is ons visitekaartje en maakt het aantrekkelijk om hier te wonen en te recreëren. Tegelijkertijd moeten we niet uit het oog verliezen dat er binnen de gemeentegrenzen ook gewerkt moet worden. Dit vraagt voortdurend om afweging van verschillende belangen. Het resultaat van deze afweging vertalen we in diverse beleidsdocumenten. De basis hiervoor is vastgelegd in de Structuurvisie De Marne.						
Maatschappelijke ontwikkeling Versterken van de economische structuur, behoud van landschappelijke waarden en dorpsstructuren en een goede bereikbaarheid hebben een positieve invloed op welvaart en welzijn. Krimp, vergrijzing en ontgroening zijn belangrijke aandachtspunten en vragen niet alleen inzet van de gemeente, maar ook die van de inwoners, andere overheden, maatschappelijke instellingen en bedrijven. Hoe wij hiermee omgaan staat in het Integraal beleidskader Krimp & Leefbaarheid en is nader uitgewerkt in het Woon- en Leefbaarheidsplan (WLE). Ook de gebiedsontwikkeling Lauwersoog/Lauwersmeer maakt deel uit van onze strategie. In de paragraaf Demografische ontwikkeling van deze begroting gaan we uitvoeriger in op dit onderwerp en de gevolgen daarvan.						
Beleidsindicatoren						
Naam indicator	Eenheid	Indicator				
		De Marne	Winsum	Bedum	Eems- mond	Landelijk
Gemiddelde WOZ waarde	Duizend euro	141	164	171	146	206
Nieuw gebouwde woningen	Aantal per 1.000 woningen	0	11,6	0	7,1	6,6
Demografische druk	%	61,7%	62,9%	58,6%	60,2%	53,0%
Gemeentelijke woonlasten eenpersoons-huishouden	In Euro's	806	702	724	665	643
Gemeentelijke woonlasten meerpersoons-huishouden	In Euro's	858	798	724	724	716

Toelichting beleidsindicatoren

Demografische druk

De som van het aantal personen van 0 tot 15 jaar en 65 jaar of ouder in verhouding tot de personen van 15 tot 65 jaar.

Speerpunten collegeprogramma

Onderwerpen in het collegeprogramma	Terug te vinden in de begroting
Conform de structuurvisie richting geven aan ruimtelijke ontwikkelingen	doelstelling 1
Via het Woon- en Leefbaarheidsplan krijgen innovatie en ontwikkeling een impuls	doelstelling 2
Doorgaan met het uitvoeren van structurele opgaven en het oppakken van nieuwe initiatieven	doelstelling 3

Overzicht programma

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen!
Zorgdragen voor een goede fysieke leefomgeving

Doelstelling 1	Uitvoeren van de Structuurvisie				
Maatregel	1. Beoordelen van initiatieven met een ruimtelijke impact; 2. Initiëren/regisseren van ruimtelijke ontwikkelingen zodra zich hiervoor kansen voordoen.				
Prestatie Indicator	Opstellen van een ruimtelijke visie voor Wehe-den Hoorn en een uitvoeringsprogramma voor Ulrum				
	2016	2017	2018	2019	2020
	Voorbereiden	Uitvoeren	Voltooien		

Toelichting maatregel

Op 28 januari 2014 heeft de gemeenteraad een nieuwe structuurvisie vastgesteld. Daarin staat op hoofdlijnen het ruimtelijk beleid voor ongeveer de komende vijftien jaar.

De structuurvisie is een belangrijke onderlegger bij de actualisering van bestemmingsplannen en de beoordeling van initiatieven met een ruimtelijke impact. Daarnaast wordt invulling gegeven aan ruimtelijke kansen zodra zich hiervoor een gelegenheid voordoet.

De gemeente De Marne is steeds minder de traditionele overheid die plannen maakt en van bovenaf oplegt. Burgers en collectieven van burgers krijgen ruim baan voor initiatieven. Bovendien heeft De Marne te maken met krimp. Gezien deze snel veranderende context was de vorige structuurvisie uit 2000 aan vervanging toe.

In 2015 zijn we begonnen om samen met de inwoners een stedenbouwkundig plan op te stellen voor Ulrum, Wehe-den Hoorn en Mensingeweer. Het plan in Ulrum is nagenoeg klaar en zal een vervolg krijgen met een uitvoeringsprogramma. Het planvormingsproces in Wehe-den Hoorn en Mensingeweer is nog in volle gang.

Doelstelling 2	Uitvoeren van het Woon- en Leefbaarheidsplan				
Maatregel	1. Uitvoering geven aan het Programma Krimp en Leefbaarheid; 2. Herstructurering van de woningvoorraad.				
Prestatie Indicator	N. v. t.				
	2016	2017	2018	2019	2020
		Uitvoeren			

Toelichting maatregel

De beleidsuitgangspunten van het Woon-en Leefbaarheidsplan zijn vertaald in concrete acties die zijn vastgelegd in het Programma Krimp en Leefbaarheid. De Krimpparagraaf 4.8 van deze begroting gaat hier uitvoeriger op in. Hier beperken we ons tot het thema wonen.

Herstructurering woningvoorraad

De huidige woningvoorraad van De Marne voldoet niet aan de verwachte toekomstige bevolkingsopbouw. Er zijn te veel woningen en bovendien zijn dat vaak niet de woningen waar behoefte aan is. De gemeente heeft haar regierol op het vlak van volkshuisvesting opgepakt door met haar partners afspraken te maken over aanpassing van de woningvoorraad.

Gezien de aardbevingsproblematiek gaat voorraadbeheer niet alleen over aantallen en soorten huizen. Waar ingrepen vanuit het Woon- en Leefbaarheidsplan aan de orde zijn, wordt meteen gezocht naar een combinatie met maatregelen die de Nationaal Coördinator Groningen aanstuurt. Die zijn gericht op schadeherstel, maar ook op economische en sociale dynamiek.

Een belangrijke partner voor wat betreft de sociale woningvoorraad is Woningstichting Wierden en Borgen. Met de woningcorporatie zijn afspraken gemaakt voor sloop, nieuwbouw en het opplussen van haar woningvoorraad, die zijn vastgelegd in de Prestatieafspraken. Voor 2017 zijn daarvoor concrete doelstellingen geformuleerd. De gemeente trekt actief op met Wierden en Borgen om de maatregelen in 2017 te realiseren.

Om de particuliere woningen te verbeteren zijn we bezig met het project Particuliere woningverbetering en het project Deel&Ulrum. Beide projecten stimuleren particulieren om hun woning bij de tijd te houden. Aan het overaanbod van particuliere woningen kunnen we weinig doen. De enige mogelijkheid die we hebben is om met het project Particuliere woningverbetering (te ver) verkrotte woningen uit de markt te halen, maar om grote aantallen gaat dat niet.

Doelstelling 3	Uitvoeren van gebiedsgerichte ruimtelijke ontwikkeling.				
Maatregel	1. Opbouwen en onderhouden van samenwerkingsverbanden mede in relatie tot fondsenwerving; 2. Uitvoeren van de ontwikkeling van Lauwersoog/Lauwersmeer (PROLoog); 3. Uitvoering geven/meewerken aan diverse overige projecten.				
Prestatie Indicator	Samenwerkingsverbanden opbouwen en projecten uitvoeren.				
	2016	2017	2018	2019	2020
		Uitvoeren			

Toelichting maatregel

Samenwerking en fondsenwerving

Wij nemen deel aan regionale samenwerkingsverbanden op het gebied van plattelandsontwikkeling en gebiedsontwikkeling. Daar gaan we in 2016 mee door. Juist in tijden van schaarse middelen is samenwerking essentieel om tot succes te kunnen komen.

In de komende jaren blijven diverse fondsen beschikbaar voor gebiedsontwikkeling. Uit het Waddenfonds kan nog jaren worden geput. Daarbij zal de gemeente ook in de toekomst blijven meebetalen aan projecten, omdat de meeste fondsen voor gebiedsontwikkeling rond Lauwersoog en het Lauwersmeer (PROloog) cofinanciering verplicht stellen.

Lauwersoog/Lauwersmeer

We werken verder aan de gebiedsontwikkeling rond Lauwersoog en het Lauwersmeer. Dit kent twee ontwikkelingspijlers die elkaar onderling versterken. Enerzijds de visserijsector, anderzijds recreatie en toerisme. In programma 9 A staat meer informatie over het project PROloog.

Overige projecten

De gemeente werkt actief mee aan de voorbereiding en of uitvoering van diverse projecten. Voorbeelden hiervan zijn: Rondje Lauwersmeer, projecten van Landschapsbeheer Groningen en het Routebureau.

Doelstelling 4	Belangen van onze burgers in relatie tot de gaswinningsproblematiek zo goed mogelijk behartigen				
Maatregel	Organiseren van een adequate gemeentelijke vertegenwoordiging in relatie tot de gaswinningsproblematiek				
Prestatie Indicator	1. Ten aanzien van de gaswinningsproblematiek is een adequate vertegenwoordiging gerealiseerd; 2. Uitvoering geven aan het meerjarenprogramma voor een Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen en het bijbehorende uitvoeringsprogramma 2017.				
	2016	2017	2018	2019	2020
		Uitvoeren			

Toelichting maatregel

Onze gemeente is steeds meer betrokken bij de problemen rond de gaswinning in Noord-Groningen. Het aantal schademeldingen stijgt. De NAM en het Centrum voor Veilig Wonen (CVW) hebben inmiddels ca. 1000 meldingen ontvangen. Elf Ommelandse gemeenten werken samen om de regie te houden bij deze problematiek. De gemeente De Marne investeert hierbij extra in krimp en leefbaarheid, toekomstperspectief en gebiedsregie en interne coördinatie en afstemming. Om de belangen van De Marne adequaat te vertegenwoordigen heeft de raad op 23 juni 2015 besloten 2 fte extra beschikbaar te stellen. De gemeente De Marne heeft hiervoor in 2016 een vergoeding van het ministerie van EZ ontvangen van €135. voor 2017 wordt een vergelijkbare vergoeding verwacht.

Meerjarenprogramma Veilig en Kansrijk Groningen (MJP)

Voor de gemeente geldt dat er geen sprake is van het uitvoeren van een versterkingsprogramma. Aandacht gaat nu dan ook vooral uit naar de actualisatie van het meerjarenprogramma. Dit document wordt eind 2016 door de Nationaal Coördinator Groningen (NCG) opgesteld en vormt de basis voor het uitvoeringsprogramma 2017. Aandachtspunten hierin voor de Marne blijven zaken als het inzetten op een goede schadeafhandeling, ook buiten de contourlijn. Ook de wens van de Marne om het leefbaarheidsspoor (Kansrijk Groningen) verder los te koppelen van de versterkingsopgave is nu nog een voortdurend terugkerend thema.

Winningsplan Groningerveld

Vooruitlopend op de invoering van de nieuwe Mijnbouwwet zijn Groninger gemeenten in de gelegenheid gesteld haar zienswijze kenbaar te maken op de nieuwe winningsvergunning die het ministerie van EZ wil verstrekken aan de NAM. In een goede onderlinge samenwerking waarbij ook de provincie en de veiligheidsregio een grote rol hebben gespeeld is een zienswijze voorbereid. De zienswijzen zijn half augustus bij de minister ingediend. Na de afgifte van de vergunning door de minister volgt er in 2016-2017 mogelijk een bezwaar en beroepsprocedure.

Veiligstellen Cultureel Erfgoed

In het aardbevingsgebied willen NCG, provincie, gemeenten en Libau gezamenlijk optrekken ten einde cultureel erfgoed te behouden voor de toekomst. Voorkomen moet worden dat beeldbepalende panden met te veel schade niet worden hersteld, maar gesloopt. Bij panden met een monumentale status lijkt dit goed geregeld. Echter veel panden kennen die status niet, maar zijn wel beeldbepalend/karakteristiek.

In een aantal gemeenten worden inmiddels stappen gezet om deze beeldbepalende panden te inventariseren en te voorzien van een beschermende status. In De Marne moet nog bepaald worden of hierbij ook wordt aangesloten.

Doelstelling 5	Op een adequate wijze uitvoeren van wettelijke taken op gebied van ruimtelijke ontwikkeling, vergunningverlening en handhaving				
Maatregel	4. Actualiseren van bestemmingsplannen; 5. Opstellen van postzegelplannen; 3. Implementatie Wet Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving(VTH); 4. Investeren in de samenwerking met de (Omgevingsdienst Groningen) ODG.				
Prestatie Indicator	Wettelijke taken uitvoeren				
	2016	2017	2018	2019	2020
		Uitvoeren			

Toelichting maatregel

Actualisering bestemmingsplannen

We hebben de wettelijke plicht te beschikken over actuele bestemmingsplannen. Dat betekent dat een bestemmingsplan niet ouder mag zijn dan tien jaar. Hoewel we met de vaststelling van de beheersverordening Grote Kernen in januari 2015 aan die verplichting voldoen, zijn we inmiddels alweer aan de slag met een herziening van het bestemmingsplan Buitengebied. Dat plan moet uiterlijk december 2018 opnieuw vastgesteld zijn.

Bovendien gaan we de beheersverordeningen Kleine Kernen en Grote Kernen, en alle bestemmingsplannen die daaronder vallen, integreren in één Dorpenplan. Mogelijk laten we daarbij onbenutte woningbouwmogelijkheden in de dorpen vervallen om leegstand en verpaupering te voorkomen.

Postzegelplannen

Voortdurend brengen we voor concrete ontwikkelingen kleine bestemmingsplannen (zogenoemde postzegelplannen) in procedure. Deze postzegelplannen stellen we op voor projecten die niet passen binnen de geldende bestemming maar waaraan we toch mee willen werken. Zo leveren we maatwerk en hoeven initiatiefnemers niet te wachten op de volgende reguliere actualisering van het bestemmingsplan. Meewerken aan zulke plannen past ook in de visie van het Woon- en Leefbaarheidsplan. Daar waar in het verleden de stelregel 'nee, tenzij' werd toegepast, werken we nu veel meer volgens het 'ja, mits'-principe.

WijzigingsBesluit Omgevingsrecht

Het Besluit Omgevingsrecht zal in 2017 worden gewijzigd. Deze wijziging is het gevolg van het permanent worden van de Crisis en Herstelwet. Het houdt een uitbreiding in van de verplichte taken die de Omgevingsdiensten in Nederland moeten uitvoeren.

Vergunningverlening en Omgevingsdienst

De OmgevingsDienst Groningen functioneert nog niet zoals dat bij de oprichting was beoogd. Inmiddels heeft de ODG een verbeterplan opgesteld. Ook in 2017 zullen maatregelen hieruit moeten worden uitgevoerd.

Het evenementenbeleid is aan een herijking toe, deze herijking staat gepland voor 2017.

Aandachtspunten hierbij zijn met name het verbeteren en stroomlijnen van de werkprocessen tussen de verschillende ketenpartners gekoppeld aan een maximale deregulering waar mogelijk. De afgelopen jaren zijn steeds meer partijen betrokken geraakt bij de advisering over een evenementenvergunning. Op zich een goede zaak. Wel moet voorkomen worden dat de doorlooptijd van het vergunningen traject te lang wordt, daarnaast kan voor kleine evenementen allicht worden volstaan met een verkorte procedure.

Programma 9 A PROLoog*Inleiding*

Voor Lauwersoog is het 'Plan voor Regie en Ruimtelijke Ontwikkeling Lauwersoog' (PROLoog) het ruimtelijk ontwikkelingskader. De hoofddoelstelling voor Lauwersoog is om niet alleen een duurzame en toekomstbestendige visserijhaven te worden, maar ook een aantrekkelijk verblijfsgebied. Ook de komende jaren zal de verdere uitvoering van PROLoog een van de speerpunten van beleid vormen voor de gemeente de Marne. Voor de gebiedsontwikkeling van het Lauwersmeer, met het accent op Lauwersoog, hebben Provinciale Staten een investeringsbudget van in totaal € 15,8 mln. beschikbaar gesteld.

Tussentijdse heroriëntatie van het programma

In maart 2015 hebben verkiezingen plaatsgevonden voor Provinciale Staten en is er een nieuw College van Gedeputeerde Staten aangetreden. In de zomer van 2015 is met het nieuwe college gewerkt aan het formuleren van een gezamenlijke visie en ambitie met betrekking tot het vervolg van de ontwikkeling van Lauwersoog. Het resultaat hiervan is vastgelegd in een 'position paper'. In grote lijnen hebben de provincie en de gemeente hierin afgesproken om in de volgende fase van het Programma Lauwersoog, voor wat betreft het opstarten van nieuwe projecten, te focussen op de realisatie van een Werelderfgoed centrum, de promotie van het Lauwersmeergebied, de innovatieagenda voor duurzame visserij en de bereikbaarheid van de haven van Lauwersoog.

Communicatie

We houden belangstellenden op de hoogte middels nieuwsbrieven (verschijnen ca. 6 keer per jaar). Voor het tussentijds verspreiden van nieuws publiceren we persberichten en worden twitter en de facebookpagina van het Waddenkwartier ingezet.

Projecten

De afgelopen jaren hebben de provincie en de gemeente De Marne verschillende projecten geïnitieerd. Een aantal van die projecten is in samenwerking met andere publieke en private partijen tot stand gekomen. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de projecten die voortkomen uit PROLoog.

In de hiernavolgende tabel worden de projecten vermeld die voortkomen uit het programma PROloog.

1	Projecten die onder verantwoordelijkheid van de gemeente De Marne worden voorbereid en/of uitgevoerd												
Proloog	Geplande termijn van uitvoering: 2011 2012 2013 2014 2015 2016 2017 2018 2019 2020												
Programma PROLoog													
*	Lauwersom												
Strandweg e.o.													
Toelichting													
* De einddatum van het project Lauwersom was 31 december 2016. Bij de subsidieverstrekkers is een verzoek ingediend tot verlenging van de projectperiode tot en met 30 juni 2017.													
2	Projecten die wel onder het programma PROLoog resorteren maar niet onder de verantwoordelijkheid van de gemeente De Marne worden uitgevoerd.												
Geplande termijn van uitvoering:													
	2011 2012 2013 2014 2015 2016 2017 2018 2019 2020												
Promotie Lauwersmeer													
Verkeersontsluiting - N361													
Herinrichting Haven Lauwersoog (kadeverlenging)													
Rondje Lauwersmeer													
	<table> <tr> <th colspan="2">x k €</th></tr> <tr> <th>Totale investering</th><th>Uitvoerder</th></tr> <tr> <td>319</td><td>Provincie</td></tr> <tr> <td>2.225</td><td>Provincie</td></tr> <tr> <td>4.161</td><td>Particulier initiatief</td></tr> <tr> <td>3.300</td><td>Provincie</td></tr> </table>	x k €		Totale investering	Uitvoerder	319	Provincie	2.225	Provincie	4.161	Particulier initiatief	3.300	Provincie
x k €													
Totale investering	Uitvoerder												
319	Provincie												
2.225	Provincie												
4.161	Particulier initiatief												
3.300	Provincie												
3	Projecten die wel onder het programma PROLoog resorteren maar waarvan we nog niet weten onder wiens verantwoordelijkheid dit zal worden uitgevoerd, dan wel nog in de initiatieffase zitten.												
Geplande termijn van uitvoering:													
	2011 2012 2013 2014 2015 2016 2017 2018 2019 2020												
*	Werelderfgoedcentrum												
Toelichting													
* Dit project bevindt zich in het stadium van de voorbereiding / haalbaarheid.													

Activering PROloog Algemeen

In de begrotingen van de jaren 2012-2017 is de jaarlijkse bijdrage van de gemeente de Marne opgenomen als investering voor het programma PROloog. Deze kosten worden op 1 januari 2018 geactiveerd en in één keer afgeschreven. De afschrijvingskosten worden gedekt vanuit de bestemmingsreserve PROloog algemeen.

Verbonden partijen

Hieronder wordt inzicht gegeven in de bijdrage van verbonden partijen aan dit beleidsprogramma. In de paragraaf verbonden partijen is uitgebreidere informatie beschikbaar over de verbonden partijen : vestigingsplaats, deelnemende partijen, bestuurlijk belang, financieel belang, vermogen en financieel resultaat van de afgelopen jaren.

Naam	Omgevingsdienst Groningen (ODG)
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Doelstelling en openbaar belang	De omgevingsdienst verzorgt de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving op het gebied van milieu, bouwen en wonen in opdracht van Groninger gemeenten en de provincie Groningen.
Financieel belang	De kosten voor de Omgevingsdienst Groningen worden gedragen door de deelnemende gemeenten en de provincie Groningen.

	De jaarlijkse bijdrage van de gemeente De Marne is:				
	2016	2017	2018	2019	2020
	k€ 624	k€ 612	k€ 622	k€ 617	k€ 627
Risico's In het geval van faillissement of liquidatie dragen de gemeenten gezamenlijk de aanwezige schulden en kosten. Daarnaast blijft de gemeente verantwoordelijk voor de uitvoering van de VTH-taken.					
Ontwikkelingen Evaluatieonderzoek ODG en verbeterplan In het voorjaar van 2016 is het Evaluatieonderzoek Omgevingsdienst Groningen uitgevoerd. Uit de evaluatie blijkt dat de ontwikkeling achterblijft bij het beeld zoals opgetekend in de landelijke evaluatie van het vernieuwde VTH stelsel. De basis is nog niet op orde. Een pas op de plaats is noodzakelijk om van daaruit vervolgstappen te nemen en het vertrouwen te herstellen. Dit ook met het oog op de nieuwe Omgevingswet. Er is een Verbeterplan opgesteld. Het Verbeterplan heeft financiële consequenties. De lumpsumfinanciering blijft voor 2016 t/m 2018 in stand (systematiek van een Producten- en Dienstencatalogus (PDC) is uitgesteld naar 2019). Daarnaast is de efficiencykorting opgeheven voor 2016 (-10%) en 2017/2018 gehalveerd naar -5% (was -10%). Met de vrijgekomen middelen kan de Omgevingsdienst haar basis op orde brengen en gaat functioneren als een efficiënte, kwalitatieve en betrouwbare dienst.					
Nieuwe Omgevingswet (maakt omgevingsrecht eenvoudiger) Het omgevingsrecht bestaat uit tientallen wetten en honderden regelingen voor ruimte, wonen, infrastructuur, milieu, natuur en water. Zij hebben allemaal hun eigen uitgangspunten, werkwijzen en eisen. De wetgeving is daardoor te ingewikkeld geworden voor de mensen die ermee werken. Daardoor duurt het bijvoorbeeld langer voordat een project kan starten. Het kabinet maakt het omgevingsrecht makkelijker en voegt alle regelingen samen in één nieuwe omgevingswet.					
Uitgangspunten Omgevingswet Met de Omgevingswet wil het kabinet beter aansluiten op: <ul style="list-style-type: none"> • de samenhang tussen verschillende plannen en activiteiten voor ruimtelijke ordening, milieu en natuur; • duurzame ontwikkelingen, zoals windmolenparken aanleggen; • de verschillen tussen regio's. Gemeenten, provincies en waterschappen krijgen meer ruimte om op omgevingsgebied hun eigen beleid te voeren. Regio's kunnen dankzij de Omgevingswet beter aansluiten bij hun eigen behoeften en doelstellingen. 					
De Omgevingswet sluit ook beter aan bij Europese regels. Voor de Omgevingswet zal 2016 het jaar van de verdieping en verbreding worden, 2017 het jaar van de voorbereiding en 2018 het jaar van de realisatie en verankering.					

Naam	Exploitatiemaatschappij Haven Lauwersoog BV
Rechtsvorm	Besloten vennootschap
Doelstelling en openbaar belang	Verantwoordelijk voor het exploiteren, beheer en onderhoud van de haven Lauwersoog
Begroot jaarlijks dividend	nul
Risico's Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.	
Ontwikkelingen Nog geen begroting vastgesteld.	

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

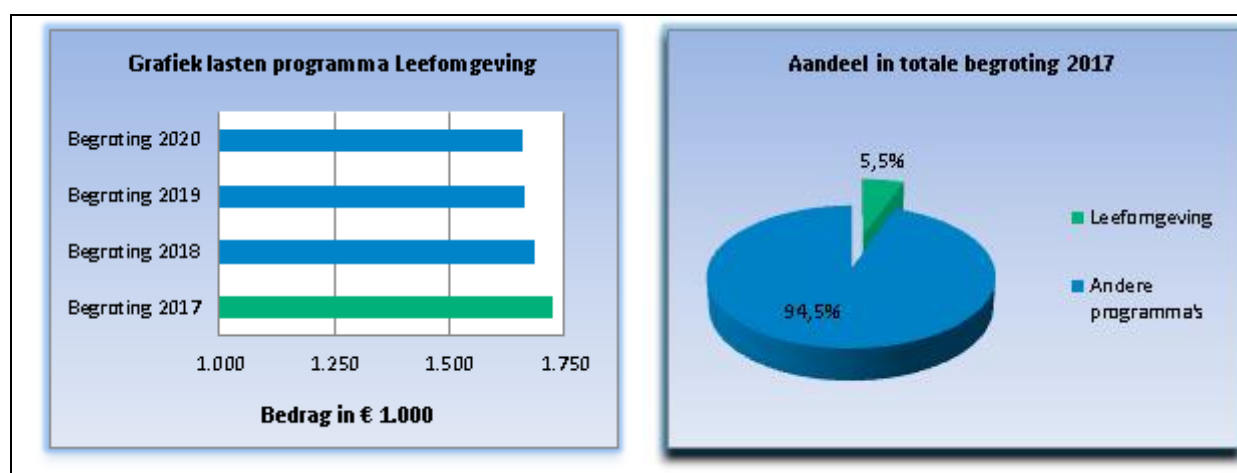
- De Marne, blijvend de moeite waard. Integraal beleidskader Krimp en Leefbaarheid (2011);
- Structuurvisie De Marne (2013);
- Woon en Leefbaarheidsplan (2011);
- Programma Krimp en Leefbaarheid (2013);
- PROLoog, plan voor regie en ruimtelijke ontwikkeling Lauwersoog (2011);
- Koers op het Lauwersmeer (2013).

Wat gaat het kosten?

Taakvelden (x € 1.000)	Realisatie 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Lasten en Baten						
Fysieke bedrijfsinfrastructuur			36	36	36	36
Ruimtelijke ordening			394	352	336	321
Grondexploitatie (niet-bedrijventerrein)			129	124	124	124
Wonen en bouwen			1.167	1.173	1.168	1.177
Saldo Lasten	2703	2.486	1.726	1.685	1.664	1.658
Ruimtelijke ordening			17	17	17	17
Grondexploitatie (niet-bedrijventerrein)			136	136	136	136
Wonen en bouwen			430	430	430	430
Saldo Baten	895	942	583	583	583	583
Saldo Lasten en Baten	-1.809	-1.544	-1.143	-1.102	-1.080	-1.074

Reserves						
Toevoeging reserves	157	140	90	0	0	0
Onttrekking reserves	88	133	0	0	0	0

Resultaat	-1.878	-1.551	1.233	-1.102	-1.080	-1.074
------------------	---------------	---------------	--------------	---------------	---------------	---------------

2.10 Algemene middelen en ondersteuning

Inhoud van het beleidsprogramma Algemene middelen en ondersteuning

Programma Taakvelden	Algemene middelen en ondersteuning 0.4 Overhead 0.5 Treasury 0.61 OZB woningen 0.62 OZB niet-woningen 0.7 Algemene uitkering en overige uitkeringen Gemeentefonds 0.8 Overige baten en lasten					
Inhoud Dit programma heeft vooral een financieel-technisch karakter en wijkt daarmee sterk af van de andere programma's. Er staat een aantal belangrijke gemeentelijke inkomsten- en uitgavenramingen in, zoals algemene uitkering gemeentefonds, algemene belastingen, dividendopbrengsten uit deelnemingen, de financieringsfunctie en de post onvoorzien. Deze baten en lasten zijn niet toe te rekenen aan één van de beleidsprogramma's.						
Beleidsindicatoren						
Naam indicator	Eenheid	Indicator				
		De Marne	Winsum	Bedum	Eems- mond	Landelijk
Formatie	Fte per 1.000 inwoners	6,2	7,4	6,8	8,6	nnb
Bezetting	Fte per 1.000 inwoners	5,7	6,8	6,6	8,0	nnb
Apparaatskosten	Kosten per inwoner	€ 635	nnb	€ 488	€ 770	nnb
Externe inhuur	Kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen	4,9%	nnb	11%	8,5%	nnb
Overhead	% van totale lasten	11,6%	nnb	11%	13,7%	nnb

Toelichting beleidsindicatoren

Formatie

Het gaat hierom formatieplaatsen ongeacht of die worden ingevuld met een vaste aanstelling, een tijdelijke aanstelling of nog openstaan in de vorm van een vacature.

Bezetting

Het gaat hier om het werkelijk aantal fte dat werkzaam is. Ook boventallige medewerkers moeten hier meegeteld worden.

Apparaatskosten

Apparaatskosten (ofwel organisatiekosten) zijn de noodzakelijke financiële middelen voor het inzetten van personeel (salarissen), organisatie-, huisvestings-, materieel-, automatiseringskosten e.d. voor de uitvoering van de organisatorische taken, exclusief griffie en bestuur.

Externe inhuur

Onder externe inhuur wordt verstaan: het uitvoeren van werkzaamheden in opdracht van een bij de organisatie in dienst zijnde opdrachtgever, door een private organisatie met winst oogmerk, door middel van het tegen betaling inzetten van personele capaciteit en deskundigheid, zonder dat daar

een arbeidsovereenkomst of aanstelling tussen organisatie en de daarbij ingezette personen aan ten grondslag ligt (bijvoorbeeld: uitzendkrachten, zzp'ers of detacheringsovereenkomsten). De ingehuurd functionaris krijgt een plaats in de hiërarchie van de organisatie.

Overhead

Alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces.

Speerpunten collegeprogramma

Onderwerpen in het collegeprogramma	Terug te vinden in de begroting
Met het vaststellen van de programmabegroting 2014 zijn de kaders voor de financiën vastgesteld	Doelstelling 1

Overzicht programma

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen!
Een gemeente die de financiën op orde heeft, tarieven hanteert die kostendekkend zijn, financiële risico's beheerst en zorgt voor adequate investeringsruimte

Algemene dekkingsmiddelen

Algemene dekkingsmiddelen zijn inkomsten zonder vooraf bepaald bestedingsdoel. De gemeente kan die inkomsten vrij besteden, zolang dat bijdraagt aan het beleid van de gemeenteraad. Naast de uitkering uit het Gemeentefonds gaat het om gemeentebelastingen, deelnemingen/dividend, erfpacht, rente en de verzamelpost 'overige dekkingsmiddelen'. Heffingen die niet vrij besteedbaar zijn, zoals het rioolrecht en de afvalstoffenheffing en de inkomsten uit specifieke uitkeringen zijn als baten opgenomen in de betreffende programma's.

Doelstelling 1	Invoering van de wet op de Vennootschapsbelasting (wet Vpb)				
Maatregel	Uitvoeren plan van aanpak 'invoering vennootschapsplicht'				
Prestatie Indicator	Vpb-plicht ingevoerd met ingang van 1 januari 2016				
	2016	2017	2018	2019	2020
Fase 3: Inrichten en opname in procedure		1e VPB aangifte			

Toelichting maatregel

Met ingang van 1 januari 2016 is de wet Vennootschapsbelasting (wet Vpb) ook van kracht op bepaalde overheidsactiviteiten. Met deze wet wil de regering overheidsondernemingen die economische activiteiten ontplooiën op dezelfde wijze aan de vennootschapsbelasting onderwerpen als private ondernemingen. Het nieuwe uitgangspunt is: een overheidsonderneming is belastingplichtig tenzij een vrijstelling van toepassing is. Typische overheidstaken blijven buiten de belastingplicht. In 2016 is bepaald welke activiteiten onder de vennootschapsbelasting vallen en heeft de inrichting van de administratie plaatsgevonden. Daarnaast zijn een aantal medewerkers geschoold in deze materie. De 1e aangifte vindt plaats in 2017 over het fiscale boekjaar 2016.

Doelstelling 2	Invoering van de nieuwe regelgeving Besluit Begroting en Verantwoording (BBV).				
Maatregel	Implementeren wijzigingen BBV.				
Prestatie Indicator	P&C instrumenten die voldoen aan de BBV regelgeving.				
	2016	2017	2018	2019	2020
Definitief wijzigingsbesluit BBV + Implementatie		Wijzigingsbesluit BBV van kracht			

Doelstelling 3	De jaarrekening geeft een getrouw beeld van de samenstelling van baten en lasten alsmede de activa en passiva. Voorts zijn de baten en lasten en de balansmutaties rechtmatig tot stand gekomen.				
Maatregel	We selecteren een accountant conform de Europese aanbesteding die uitvoering geeft aan de controleopdracht.				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none"> Nieuwe accountant geselecteerd met ingang van boekjaar 2016 Accountant geeft uitvoering aan opdracht 				
	2016	2017	2018	2019	2020
	Aanbesteding	Uitvoering			

Toelichting maatregel

Het contract met de huidige accountant loopt in 2016 af. De diensten moeten derhalve opnieuw aanbesteed worden. De aanbesteding wordt in gezamenlijkheid uitgevoerd met Bedum, Winsum, Eemsum en de gemeenschappelijke regeling Werkplein Ability.

De accountant heeft in juni 2016 aangegeven om ook de controle in 2016 niet meer te gaan uitvoeren als gevolg van personeelsgebrek. Het jaar 2016 is daarom opgenomen in de aanbesteding. Ten behoeve van deze Aanbestedingsprocedure is een ambtelijke projectgroep ingesteld, welke bestaat uit vertegenwoordigers van de Aanbestedende Diensten. Deze projectgroep is belast met het voorbereiden van de aanbestedingsstukken en het procedureel uitvoeren van de Europese aanbesteding. Voor de beoordeling is een beoordelingscommissie samengesteld.

In de vergaderingen van de Raden BMW en het Algemeen Bestuur Werkplein Ability van november 2016 zal de gunning van de geselecteerde accountant worden voorgelegd.

De interimcontrole vindt plaats in januari 2017 en de eindcontrole in april 2017 over de jaarstukken 2016.

Verbonden partijen

Hieronder wordt inzicht gegeven in de bijdrage van verbonden partijen aan dit beleidsprogramma. In de paragraaf verbonden partijen is uitgebreidere informatie beschikbaar over de verbonden partijen : vestigingsplaats, deelnemende partijen, bestuurlijk belang, financieel belang, vermogen en financieel resultaat van de afgelopen jaren.

Naam	Enexis				
Rechtsvorm	Besloten vennootschap				
Doelstelling en openbaar belang	Distribueren en transporteren van energie, exploiteren transportnetten energie, uitvoeren Elektriciteitswet 1988 en Gaswet.				
<i>Begroet jaarlijks dividend</i>	2016	2017	2018	2019	2020
	k€ 116	k€ 116	k€ 116	k€ 116	k€ 116
Risico's					
Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.					

Ontwikkelingen

Aanbod voor aflossing EDON-lening en verkoop van aandelen

Bij brief van 5 november 2015 heeft Enexis een aanbod gedaan voor aflossing van de EDON-lening (€ 100 miljoen). Ons gemeentelijk aandeel in de EDON leningen is € 122.000. Op 1 december 2015 is besloten om van het aanbod gebruik te maken en de overeenkomst hiervan ondertekend. Gekozen is voor een aflossing in contanten. De reden hiervan is dat het aanhouden van aandelen in bedrijven niet tot de kerntaken van een gemeente behoort. Aandelen brengen risico's met zich mee en de hoofdsom (aankoopprijs) is niet gegarandeerd. Enexis betaalt de gemeente een extra bedrag wat overeenkomt met 3 jaar rente van 9% over de Geldlening.

Ten behoeve van de aflossing van de EDON-lening koopt Enexis aandelen in om die vervolgens door te verkopen aan aandeelhouders die hebben gekozen om hun lening af te lossen in aandelen. Onze gemeente heeft kenbaar gemaakt aan Enexis de aandelen te willen verkopen. Wanneer het aanbod van aandelen de vraag overstijgt dan gaat Enexis over tot gedeeltelijke aankoop van de aandelen.

Naam	Waterbedrijf Groningen
Rechtsvorm	Besloten vennootschap
Doelstelling en openbaar belang	Drinkwatervoorziening
Risico's	Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.
Begroot jaarlijks dividend	Nul
Ontwikkelingen	
Niet bekend	

Naam	Bank Nederlandse Gemeenten				
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap				
Doelstelling en openbaar belang	BNG Bank is de bank voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De bank is een betrokken partner en draagt duurzaam bij aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger.				
<i>Begroot jaarlijks dividend</i>	2016	2017	2018	2019	2020
	k€ 9	k€ 9	k€ 9	k€ 9	k€ 9

Risico's

Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.

Ontwikkelingen

De omvang van nieuw verstrekte langlopende leningen ligt in 2016 naar verwachting in lijn met die van het voorgaande jaar. Mede onder invloed van aanhoudende lage lange rentetarieven en de terughoudende rentepositie van de bank zal het renteresultaat in 2016 naar verwachting lager uitkomen dan over het verslagjaar. Het resultaat financiële transacties zal ook in de nabije toekomst gevoelig blijven voor politieke, economische en monetaire ontwikkelingen.

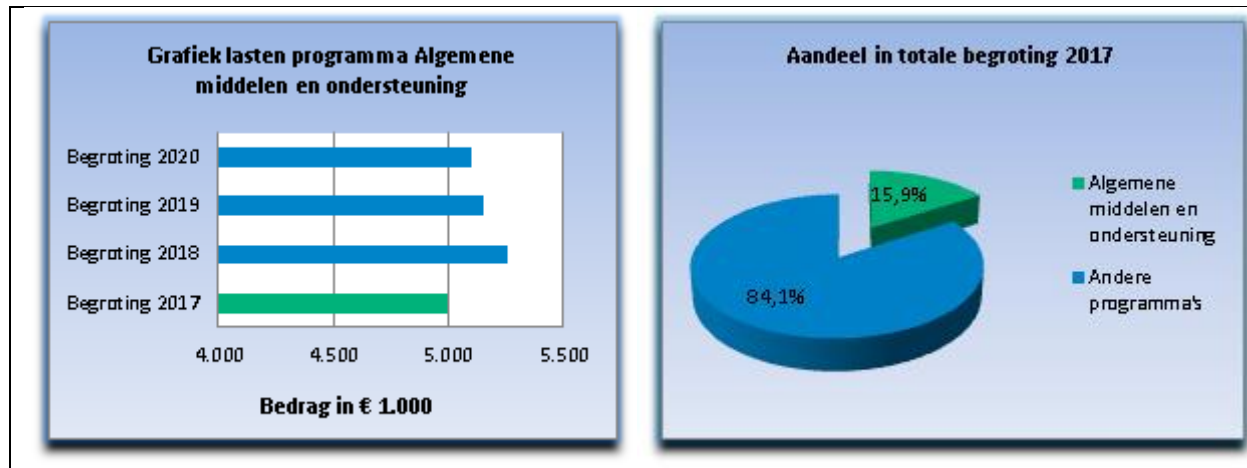
Gezien de aanhoudende onzekerheden acht de bank het niet verantwoord een uitspraak te doen over de verwachte nettowinst 2016.

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

- Verordening Financieel beleid (oktober 2015);
- Controleverordening (juni 2016);
- Verordening doelmatigheid en doeltreffendheid (oktober 2003);
- Controleprotocol incl. normenkader (september 2016);
- Kadernota (juli 2016).

Wat gaat het kosten?

Taakvelden (x € 1.000)	Realisatie 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Lasten en Baten						
Beheer overige gebouwen en gronden			208	197	197	196
Overhead			4.634	4.756	4.697	4.677
Treasury			34	133	93	60
OZB woningen			87	87	87	87
OZB niet-woningen			49	49	49	49
Alg.uitkering en ov.uitk.gem.fonds			0	0	0	0
Overige baten en lasten			25	25	25	25
Vennootschapsbelasting			10	10	10	10
Saldo Lasten	1.037	963	5.048	5.257	5.157	5.104
Beheer overige gebouwen en gronden			32	32	32	32
Overhead			993	1.137	1.131	1.125
Treasury			232	227	222	217
OZB woningen			1.853	1.853	1.853	1.853
OZB niet-woningen			844	844	844	844
Alg.uitkering en ov.uitk.gem.fonds			17.914	17.896	17.848	17.835
Saldo Baten	23.511	22.371	21.867	21.989	21.929	21.905
Saldo Lasten en Baten	22.474	21.408	16.819	16.732	16.772	16.801
Reserves						
Toevoeging reserves	2.743	2.391	0	191	404	491
Onttrekking reserves	4.625	3.409	355	0	0	0
Resultaat	24.356	22.425	17.174	16.541	16.369	16.310

Toelichting

Algemene uitkering

Gemeenten krijgen hun geld voor een belangrijk deel van de Rijksoverheid. Een groot deel van de inkomsten komt uit het Gemeentefonds. De berekening van de algemene uitkering is gebaseerd op de septembercirculaire 2016.

Overhead

Onder overhead wordt verstaan: alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. De definitie omvat naast alle loonkosten van de met name genoemde PIOFACH-functies, ook de ICT-kosten, alle huisvestingskosten en de uitbestedingskosten bedrijfsvoering. Onder de baten bij overhead is het bedrag opgenomen dat doorbelast wordt aan de samenwerkingspartners op het gebied van bedrijfsvoering (I&A, P&O etc). De werkelijke overheadkosten is het saldo van lasten en baten op het taakveld 'overhead'.

Belastingen

Gemeenten hebben ook eigen inkomsten onder meer uit belastingheffing. De voornaamste belastingopbrengsten komen uit de onroerendezaakbelasting, toeristenbelasting en forensenbelasting. De toeristenbelasting en forensenbelasting worden verantwoord in het programma 2.4. Economische Zaken, landbouw en visserij, recreatie en toerisme. In de paragraaf Lokale heffingen (3.1) worden ook belastingheffingen opgenomen die geen algemene dekkingsmiddelen zijn, zoals afvalstoffenheffing en rioolrechten. De opbrengsten hiervan worden direct verantwoord in diverse programma's.

Treasury (kosten k€34)

In de lasten van het taakveld Treasury wordt het renteresultaat verantwoord en de toegerekende rente aan investeringen (verstrekke leningen) aan deelnemingen (bv. woningbouwvereniging). In de paragraaf financiering is het renteresultaat berekend.

Treasury (baten k€232)

Verbonden partijen zijn organisaties waarin de gemeente een bestuurlijk en financieel belang heeft; daaronder vallen ook deelnemingen. Deelnemingen zijn die verbonden partijen waarbij de gemeente kapitaal heeft verstrekt (meestal via de storting op aandelen) aan een NV of in een BV. De deelnemingen leveren dividend op.

De dividenden worden verdeeld in opbrengsten van leningen in deelnemingen en uitkeringen over het aandeelkapitaal. Het gaat hier om dividend en rente van Enexis (k€ 110) en de Bank Nederlandse Gemeenten (k€ 9), rente van de woningbouwvereniging (k€ 109), rente van leningen verstrekt aan

ambtenaren op grond van een financieringsregeling eigen woningen (k€3) en overige renteopbrengsten (k€ 1).

Onvoorzien

In de begroting is een structureel bedrag van k€ 25 voor onvoorzien opgenomen.

3 Paragrafen

Bandenrace Kloosterburen

Inleiding

De paragrafen geven een dwarsdoorsnede van de financiële aspecten van de begroting, gezien vanuit een bepaald perspectief. Het gaat met name om de beleidslijnen voor beheersmatige aspecten die grote financiële gevolgen kunnen hebben en/of van belang zijn voor het realiseren van de beleidsprogramma's.

Verplicht voorgeschreven paragrafen

- 3.1 Lokale heffingen
- 3.2 Risicoparagraaf
- 3.3 Onderhoud kapitaal goederen
- 3.4 Financiering
- 3.5 Bedrijfsvoering
- 3.6 Verbonden partijen
- 3.7 Grondbeleid

Niet verplichte paragrafen

- 3.8 Demografische ontwikkelingen
- 3.9 Interbestuurlijk toezicht

3.1 Lokale heffingen

Inleiding

Deze paragraaf geeft een overzicht van de diverse lokale heffingen op hoofdlijnen. De Gemeentewet en enkele andere wetten geven aan welke belastingen gemeenten mogen heffen. Deze paragraaf geeft een overzicht van de diverse lokale heffingen op hoofdlijnen. Hiermee ontstaat inzicht in de lokale lastendruk. Tevens wordt weergegeven welk beleid de gemeente in het begrotingsjaar voert ten aanzien van de lokale heffingen en de kwietschelding hiervan.

Overzicht van de lokale heffingen

Onderstaande tabel geeft weer welke opbrengsten uit lokale heffingen zijn geraamd als dekkingsmiddelen in de begroting.

Index op heffingen

Voor 2017 is de index bepaald op 0,9 procent. Voor een aantal heffingen gelden andere afspraken.

Tabel 1. Opbrengst van de lokale heffingen

Bedragen in k€

Omschrijving	2016	2017	Mutatie
OZB eigenaar woningen	1.297	1.308	0,9%
OZB eigenaar niet-woningen	¹⁾ 836	844	0,9%
OZB gebruiker niet-woningen	539	544	0,9%
Totaal OZB	2.672	2.696	0,9%
Afvalstoffenheffing / reinigingsrechten	1.209	1.177	-2,60%
Rioolheffing	1.852	1.803	-2,60%
Toeristenbelasting	305	323	²⁾
Forensenbelasting	176	187	0,9%
Leges omgevingsvergunning	278	280	0,9%
Leges burgerzaken	143	144	0,9%
Leges lijkbezorgingsrechten	123	123	0,9%
Overige heffingen	7	7	0,9%
Totaal	6.765	6.740	

¹⁾ In de Bestuursrapportage 2016 zijn de opbrengsten OZB (NAM) toegevoegd voor een structureel bedrag van k€60.

²⁾ In de meerjarenraming wordt uitgegaan van 5% meer overnachtingen.

Onroerendezaakbelastingen

De onroerendezaakbelastingen (OZB) zijn veruit de belangrijkste gemeentelijke belastingen. De inkomsten uit de OZB zijn niet specifiek gekoppeld aan bepaalde tegenprestaties en mogen algemeen worden ingezet. De OZB-heffing is gebaseerd op de zgn. WOZ-waarde. Dat is de waarde zoals vastgesteld in het kader van de Wet waardering onroerende zaken (Wet WOZ). Er zijn 3 onroerendezaakbelastingen:

1. een belasting geheven van de eigenaren van woningen;
2. een belasting geheven van de eigenaren van niet-woningen;
3. een belasting geheven van de gebruiker van niet-woningen.

Het OZB-tarief is een percentage van de WOZ-waarde. Het belastingbedrag wordt berekend door de WOZ-waarde te vermenigvuldigen met het OZB-tarief. Elk van de 3 onroerendezaakbelastingen kent een eigen percentage/tarief.

Voor 2017 stijgt de OZB met de inflatiecorrectie (0,9 procent). De inflatiecorrectie 2017 is afgeleid van de meicirculaire 2016.

Tabel 2. Tarieven onroerendezaakbelasting (in percentage van de WOZ-waarde)

Omschrijving	2016	2017*)	Stijging
OZB eigenaar woningen	0,1902%	0,1919%	0,9%
OZB eigenaar niet-woningen	0,3028%	0,3055%	0,9%
OZB gebruiker niet-woningen	0,2508%	0,2531%	0,9%

*) De OZB voor 2017 wordt vastgesteld op basis van de totale WOZ-waarde en de verwachte OZB-opbrengst. Op het moment van opstellen van deze paragraaf zijn de WOZ-waarden van 2017 nog niet bekend. In de verordeningen 2017 stelt de raad de definitieve tarieven vast. De tarieven 2017 genoemd in tabel 2 zijn dus nog niet definitief.

Afvalstoffenheffing en reinigingsheffing

De afvalstoffenheffing is een bestemmingsheffing gebaseerd op artikel 15.33 Wet milieubeheer. Zij dient ter bestrijding van de gemeentelijke kosten van het beheer van de huishoudelijke afvalstoffen. Belastingplichtig zijn de gebruikers van percelen ten aanzien waarvan de gemeente een verplichting tot het inzamelen van huishoudelijke afvalstoffen heeft. De gemeente kan heffen als gebruik wordt gemaakt van het perceel en zij haar inzamelplicht ten aanzien van dat perceel nakomt.

De gemeente kan geen afvalstoffenheffing heffen voor de inzameling van bedrijfsafvalstoffen, ook al kunnen deze qua samenstelling vergelijkbaar zijn met huishoudelijke afvalstoffen. Hiervoor kan de gemeente een reinigingsrecht heffen. Met ingang van 1 juli 2014 draagt Omrin uit Leeuwarden zorg voor de inzameling. Het aantal aanleveringen wordt geregistreerd. Het verschil tussen afvalstoffenheffing en reinigingsheffing is dat bij reinigingsrechten BTW wordt geheven over de verleende dienst.

Het tarief van het vastrecht wordt verhoogd met de index (tarief in 2016 was € 142,18) en in verband met de kostprijs verlaagd met 3,50 procent. Daardoor wordt het tarief € 138,44.

Bijdrage stichting Nedvang

Nedvang ondersteunt de gemeenten met het scheiden van afval. Het afval wordt onderverdeeld in glas, oud papier en kunststof. In verband met het gescheiden aanleveren wordt uiteindelijk de verwerking van restafval goedkoper. Nedvang koopt de restafval en de gemeente krijgt, na aftrek van de kosten van Nedvang, de opbrengsten. Deze opbrengsten, die geschat zijn op k€100 per jaar, worden in mindering gebracht op de kosten van de afvalverwerking. Indien de opbrengsten van Nedvang afwijken van de raming dan vindt egalisatie plaats via de voorziening "egalisatiefonds afvalstoffenheffing".

Voor het variabel deel (het aanbieden van de containers) gelden de onderstaande tarieven:

Tabel 3. Tarieven afvalstoffenheffing per huishouden

Bedragen in k€

Omschrijving	Formaat	2016	2017	Daling
Container grijs	Groot (240 ltr)	4,89	4,76	2,60%
	Klein (140 ltr)	3,14	3,06	2,60%
Container groen (gft)	Groot (240 ltr)	3,89	3,79	2,60%
	Klein (140 ltr)	2,48	2,41	2,60%
Een inworp in ondergrondse container		1,10	1,07	2,60%

Kostprijsberekening afvalstoffenheffing

Kostendekkendheid afvalstoffenheffing	Begroting	Meerjarige doorkijk		
	2017	2018	2019	2020
Kosten				
Salarissen	92.502	92.502	92.502	92.502
Aanschaf gebruiksgoederen	7.500	7.500	7.500	7.500
Druk- en bindwerk	14.811	14.774	14.739	14.739
Overige dienstverlening	632.420	632.420	632.420	632.420
Bijdragen regionale samenwerking	246.000	231.600	220.600	212.600
Rente	9.549	7.137	6.316	5.496
Kwijtschelding gem.belastingen	55.000	55.000	55.000	55.000
Mutaties in voorzieningen	64.544	81.523	94.390	103.477
Afschrijvingen	32.815	32.815	32.815	32.815
Totaal kosten	1.155.141	1.155.271	1.156.282	1.156.549
Inkomsten				
Gemeentelijke leges en rechten	-21.651	-21.651	-21.651	-21.651
Afvalst. Nedvang	-100.000	-100.000	-100.000	-100.000
Ontvangen bijdragen	-12.000	-12.000	-12.000	-12.000
Totaal inkomsten	-133.651	-133.651	-133.651	-133.651
Netto kosten	1.021.490	1.021.620	1.022.631	1.022.898
Toe te rekenen kosten				
Overhead	65.515	65.964	65.017	64.766
BTW	190.796	190.217	190.153	190.137
Totale kosten afvalstoffenheffing	1.277.801	1.277.801	1.277.801	1.277.801
Opbrengst heffingen				
Afvalstoffenheffing	-1.162.545	-1.162.545	-1.162.545	-1.162.545
Reinigingsrechten	-15.256	-15.256	-15.256	-15.256
Mutaties in voorzieningen	-100.000	-100.000	-100.000	-100.000
	-1.277.801	-1.277.801	-1.277.801	-1.277.801
Dekkingspercentage				
	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%

Rioolheffing

De rioolheffing is een heffing waarmee de gemeente de kosten dekt die zij maakt voor de inzameling, afvoer en zuivering van het huishoudelijk afvalwater en het bedrijfsafvalwater en voor de inzameling en afvoer van het hemelwater. De rioolheffing wordt geheven van de eigenaar of zakelijk gerechtigde van een object dat direct of indirect is aangesloten op het gemeentelijke rioleringsstelsel. De gemeente hanteert een vast bedrag per perceel.

Op 26 november 2013 is het Afvalwaterbeleidsplan 2015-2018 vastgesteld (dit plan is in samenwerking met de gemeenten Bedum, Winsum en Eemsum en het waterschap Noorderzijlvest tot stand gekomen. Het Afvalwaterbeleidsplan bevat een nieuwe kijk op afvalwater en fungeert als (wettelijk verplicht) gemeentelijk rioleringsplan. Het tarief wordt aangepast met de inflatiecorrectie van 0,9 procent en in verband met de kostprijs verlaagd met 3,5 procent.

Tabel 4. Tarieven rioolheffing

Bedragen in k€

Omschrijving	2016	2017	Daling
Eigenaren (per object)	372,72	362,88	2,60%

Kostprijsberekening rioolheffing

Kostendekkendheid rioolheffing	Begroting	Meerjarige doorkijk		
	2017	2018	2019	2020
Kosten				
Salarissen	162.145	162.145	162.145	162.145
Gas en electra	48.500	48.500	48.500	48.500
Contributies	1.718	1.718	1.718	1.718
Druk- en bindwerk	22.687	22.632	22.577	22.577
Overige dienstverlening	70.000	70.000	70.000	70.000
Telefoniekosten	10.500	10.500	10.500	10.500
GRP maatregelplan	33.984	33.984	33.984	33.984
Persleidingstelsels	50.000	50.000	50.000	50.000
Reiniging riolering	160.000	160.000	160.000	160.000
Vrijvervalstelsel	34.282	34.282	34.282	34.282
Rente	338.043	283.389	284.672	285.567
Mutaties in voorzieningen	180.935	218.688	203.698	193.751
Afschrijvingen	396.040	412.168	427.694	437.161
Totaal kosten	1.508.834	1.508.006	1.509.770	1.510.185
Netto kosten	1.508.834	1.508.006	1.509.770	1.510.185
Toe te rekenen kosten				
Overhead	115.203	115.993	114.328	113.885
BTW exploitatie	97.563	97.599	97.488	97.461
BTW investeringen	97.335	97.335	97.335	97.335
Totale kosten rioolheffing	1.818.935	1.818.933	1.818.921	1.818.866
Inkomsten				
Opbrengst heffingen				
Rioolrechten niet-woningen	-330.088	-330.088	-330.088	-330.088
Rioolrechten woningen/consumenten	-1.473.175	-1.473.174	-1.473.173	-1.473.118
Overige ontvangsten	-15.671	-15.671	-15.671	-15.671
	-1.818.934	-1.818.933	-1.818.932	-1.818.877
Dekkingspercentage	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%

Toeristenbelasting

In 2013 is het beleidsplan Recreatie en Toerisme ontwikkeld. Dit plan heeft als ambitie een groei van 100.000 overnachtingen in vijf jaar. De werkelijke overnachtingen blijven achter t.o.v. de verwachtingen. De ambitie blijkt te hoog te zijn geweest en de verwachting is dat de stijging maximaal jaarlijks 5% zal zijn (was 10%). In de opbrengst toeristenbelasting is deze mindere stijging opgenomen.

Er worden gedifferentieerde tarieven gehanteerd. De tarieven zijn € 1,15 voor een overnachting op een camping en € 1,50 voor een overnachting in andere gelegenheden.

Omschrijving (bedragen in k€)	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Te verwachten opbrengsten	323	348	363	363

Forensenbelasting

De forensenbelasting is een algemene belasting. Belastingplichtig zijn natuurlijke personen die, zonder in de gemeente hoofdverblijf te hebben, er meer dan negentig keer nachtverblijf houden of die er op meer dan negentig dagen voor zichzelf of voor hun gezin een gemeubileerde woning beschikbaar houden. De gemeente ontvangt voor deze mensen geen bijdrage vanuit het Gemeentefonds, maar deze mensen maken wel gebruik van gemeentelijke voorzieningen. In de meerjarenbegroting 2014-2017 is een constant bedrag aan opbrengst geraamd. Het tarief voor 2017 wordt € 869,76 (prijsstijging 0,9 procent). De totale opbrengsten zijn geraamd op € 186.674.

Kwijtschelding (van toepassing op afvalstoffenheffing)

Er wordt een kwijtscheldingsbeleid gehanteerd voor bewoners met een laag inkomen die bovendien geen vermogen hebben. De kwijtscheldingsregeling is gebonden aan landelijke normen. Op basis van de betalingscapaciteit van bewoners (de betalingscapaciteit wordt bepaald aan de hand van onder andere het vermogen en het inkomen) berekenen we of bewoners in aanmerking komen voor de kwijtscheldingsregeling. Op basis van de (technische) berekening wordt wel of geen kwijtschelding verleend. De gemeente werkt bij de kwijtschelding samen met het waterschap via het 'Hefpunt voor belastingen van waterschappen en gemeenten'.

Als er een kwijtschelding voor de gemeentelijke belastingen wordt aangevraagd dan wordt dit ook gedaan voor de waterschapsheffingen. De burger hoeft dus maar één formulier in te vullen dat geldt voor twee instanties. Sinds enkele jaren maakt de gemeente gebruik van een geautomatiseerde kwijtscheldingstoets via het Inlichtingenbureau. Dit instituut functioneert onder de paraplu van de VNG. Het instituut heeft toegang tot gegevens van de Rijksbelastingdienst, de RijksDienst Wegverkeer, uitkeringsinstanties etc. Dit betekent dat iemand die recht heeft op kwijtschelding dat mogelijk ook heeft in een volgend belastingjaar. Niet ieder jaar hoeft dan opnieuw een aanvraagformulier te worden ingevuld. Natuurlijk kan er als er geen geautomatiseerde kwijtscheldingsverzoek is verleend altijd een kwijtscheldingsverzoek worden ingediend. In de gemeente De Marne is alleen kwijtschelding van de afvalstoffenheffing (vast- en variabel recht) mogelijk. Aan het kwijt te schelden bedrag is een maximum verbonden. De overige gemeentelijke belastingen en/of heffingen komen niet voor kwijtschelding in aanmerking.

Leges

Leges worden ook wel retributies genoemd. Een retributie wil zeggen een betaling aan de gemeente waar een individuele aanwijsbare tegenprestatie van de gemeente tegenover staat. Het gaat om een bedrag dat betaald moet worden aan de gemeente voor het gebruik van onze diensten of producten. De leges worden geheven van de aanvrager van de dienst dan wel van degene ten behoeve van wie de dienst is verleend.

Omgevingsvergunning

Voor het in behandeling nemen van een omgevingsvergunning worden leges geheven. Voor het grootste deel betreft dit leges vanwege bouwactiviteiten. Daarnaast worden leges geheven voor aanlegactiviteiten, planologisch strijdig gebruik en capaciteiten.

Sinds enkele jaren mogen er geen leges meer worden geheven voor slooptactiviteiten. De vergunningplicht hiervoor is afgeschaft en omgezet naar een meldingsplicht.

De legesopbrengst wordt sterk bepaald door het aantal bouwwerken dat wordt gerealiseerd en de grootte van deze bouwwerken.

De tarieven worden verhoogd met de inflatiecorrectie van 0,9 procent. De te verwachten opbrengsten zijn voor de periode 2017-2020 k€ 280 per jaar.

Burgerzaken

De tarieven worden in 2017 verhoogd met de inflatiecorrectie van 0,9 procent. Met uitzondering van de tarieven die door het Rijk worden vastgesteld. De tarieven voor paspoorten, verklaringen omtrent het gedrag en rijbewijzen worden vastgesteld op basis van de door het Rijk berekende bedragen, omdat er in deze gevallen afdracht aan respectievelijk het Ministerie van Binnenlandse Zaken, Ministerie van Veiligheid en Justitie en de Rijksdienst voor het Wegverkeer plaatsvindt.

Lijkbezorgingsrechten

We verhogen de tarieven met de inflatiecorrectie van 0,9 procent (geen gevolgen voor de totale opbrengsten in euro's).

Overige heffingen

We verhogen de tarieven met de inflatiecorrectie van 0,9 procent (geen gevolgen voor de totale opbrengsten in euro's).

Woonlastendruk

In onderstaande tabel wordt de ontwikkeling van de woonlasten in euro's weergegeven in modelsituaties.

Belastingdruk in euro's

Waarde object	Soort	Aanslag 2012	Aanslag 2013	Aanslag 2014	Aanslag 2015	Aanslag 2016	Aanslag 2017	Prijsstijging 2017-2016 in procenten
€ 150.000	woning	797	848	888	903	906	895	-1,2%
€ 200.000	woning	858	917	967	992	1.000	992	-0,8%
€ 250.000	woning	919	986	1.045	1.081	1.094	1.088	-0,5%
€ 150.000	bedrijfsgebouw	1.143	1.242	1.338	1.414	1.445	1.446	0%
€ 200.000	bedrijfsgebouw	1.319	1.443	1.567	1.673	1.719	1.725	0,3%
€ 250.000	bedrijfsgebouw	1.496	1.643	1.795	1.932	1.993	2.004	0,55%

Toelichting belastingdruk 2017

De opbrengsten voor de onroerendezaakbelastingen stijgen in 2017 ten opzichte van 2016 met 0,9 procent. De opbrengsten uit de afvalstoffenheffing gaan in 2017 ten opzichte van 2016 dalen met 2,60 procent. De daling van de tarieven van de afvalstoffenheffing kunnen we onder meer realiseren door het inzetten van een jaarlijkse onttrekking van k€100 uit de egalisatievoorziening afvalstoffenheffing. De daling van de belastingdruk in 2017 voor een meerpersoonshuishouding en een gemiddelde waarde van een woning van k€ 200 komt daarmee gemiddeld uit op 0,8 procent.

3.2 Risicoparagraaf

Inleiding

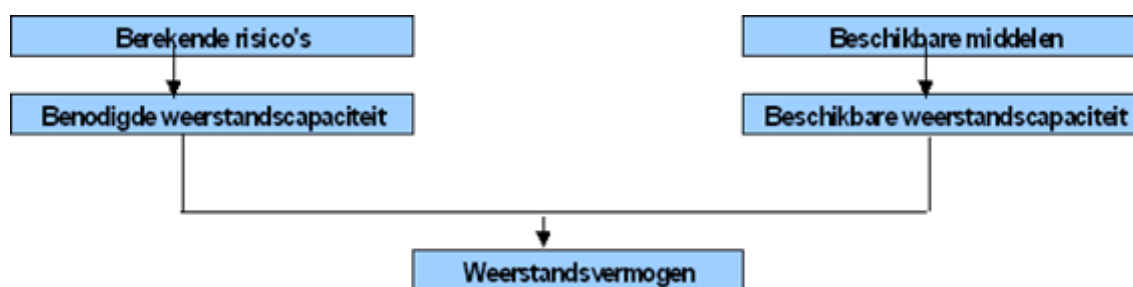
De risicoparagraaf is bedoeld om een beter zicht te bieden in het weerstandsvermogen van de gemeente in relatie tot de risico's. Met deze informatie is een betere beoordeling van de financiële positie mogelijk.

Met weerstandsvermogen wordt het totaal aan direct beschikbare middelen bedoeld waarmee niet-begrote en niet-verzekerde financiële risico's kunnen worden opgevangen. Een goed inzicht in het weerstandsvermogen is essentieel bij het beoordelen van de financiële positie van een gemeente.

Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen:

- de weerstandscapaciteit, zijnde middelen en mogelijkheden waarover de gemeente beschikt om niet-begrote kosten en niet-verzekerde financiële risico's te dekken;
- alle risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis zijn in relatie tot de financiële positie.

Schematisch:

Relatie tussen begroting, voorziening en weerstandsvermogen

Afhankelijk van het risicoprofiel, op basis van omvang en waarschijnlijkheid, dient een kostenpost naar afnemende waarschijnlijkheid te worden opgenomen in de begroting, of er dient daarvoor een voorziening te worden getroffen of de post dient in het weerstandsvermogen te worden opgenomen.

Berekening weerstandsvermogen

Tabel beoordeling weerstandsvermogen

Waardering	Ratioweerstandsvermogen	Betekenis
A	$>2,0$	Uitstekend
B	$1,4 < x < 2,0$	Ruim voldoende
C	$1,0 < x < 1,4$	Voldoende
D	$0,8 < x < 1,0$	Matig
E	$0,6 < x < 0,8$	Onvoldoende
F	$< 0,6$	Ruim onvoldoende

Tabel ratio weerstandsvermogen

Weerstandsvermogen (x 1.000 euro)		Rekening 2015	Begroting 2016	Begroting 2017
Benodigde weerstandscapaciteit	a	2.152	2.204	1.636
Beschikbare weerstandscapaciteit	b	5.116	4.680	6.194
Ratio weerstandsvermogen	b/a	2,38	2,12	3,79
Weerstandsvermogen	b-a	2.964	2.476	4.558

Benodigde weerstandscapaciteit

De benodigde weerstandscapaciteit wordt bepaald door:

- de verwachte impact van de aanwezige risico's;
- de gewenste mate van zekerheid dat de risico's kunnen worden opgevangen;
- de mate waarin de risico's al op andere wijze zijn afgedekt.

Een risico is een onzekere toekomstige gebeurtenis die het realiseren van doelstellingen (negatief) beïnvloedt. (risico=kans van optreden x impact/schade).

De risico's zijn geïnventariseerd en vervolgens is een schatting gemaakt van de omvang en kans van optreden. De weging van het risico met de kans van optreden leidt tot het geschatte risicobedrag. Risico's met structurele effecten worden dubbel geteld. Dat betekent dat bij voldoende middelen de structurele risico's gedurende twee jaar kunnen worden opgevangen.

De kans dat alle risico's zich tegelijkertijd daadwerkelijk voordoen is klein. Daarom wordt het totaal gecorrigeerd met een waarschijnlijkheidsfactor van 90%.

Risico's die meegenomen worden in de berekening betreffen incidentele gebeurtenissen die niet of zeer moeilijk zijn te beïnvloeden met beleid. Indien sprake is van rijksbezuinigingen dient dit te leiden tot beleidsaanpassingen en niet tot beslaglegging via de weerstandscapaciteit.

Tabel benodigde weerstandscapaciteit o.b.v. geïnventariseerde risico's

Benodigde weerstandscapaciteit (risico's)		bedragen x € 1.000					
Nr.		rekening 2015		begroting 2016		begroting 2017	
		I	S	I	S	I	S
1	Algemene uitkering gemeentefonds	250	0	250	0	250	0
2	BTW compensatiefonds	115	15	115	15	115	20
	Lening Essent	200	0	200	0	0	0
3	Renterisico	0	50	0	50	0	50
4	Kwetsbaarheid personeelsformatie	150	0	150	0	0	0
5	Beperkt zicht op samenw./uitbesteding	25	0	25	0	25	0
6	Groenonderhoud	0	15	0	15	0	15
7	Civiele kunstwerken	46	0	46	0	46	0
8	Openbare verlichting	65	0	65	0	66	0
9	Onderhoud wegen en bermen	150	0	150	0	150	0
10	Onkruidbestrijding					35	0
11	Uitvoering wet BUIG	0	152	0	152	0	152
	Uitvoering WSW	0	75	0	75	0	0
12	Participatie Noord Groningen					121	0
13	Jeugdzorg	0	133	0	133	0	53
14	WMO uitkeringen	0	180	0	180	0	140
15	Programma Krimp & Leefbaarheid	0	0	0	0	0	0
16	Grondexploitaties	102	0	159	0	102	0
17	PROloog	50	0	50	0	50	0
	Totaal	1.152	620	1.210	620	960	429
	Structureel maal factor 2		1.240		1.240		859
	Waarschijnlijkheidsfactor 90%	1.036	1.116	1.088	1.116	864	773
	Benodigde weerstandscapaciteit		2.152		2.204		1.636

I = Incidenteel, S = Structureel

Beschikbare weerstandscapaciteit

De beschikbare weerstandscapaciteit zijn de middelen en mogelijkheden waarover de gemeente beschikt of kan beschikken om niet-begrote kosten te dekken. Die beschikbare middelen zijn:

- algemene Reserve;
- bestemmingsreserve als de bestemming kan worden gewijzigd;
- de post onvoorzien;
- stille reserves;
- onbenutte belastingcapaciteit.

Voorzieningen maken geen deel uit van de beschikbare weerstandscapaciteit omdat sprake is van al aangegane verplichtingen dan wel van risico's met een hoge mate van waarschijnlijkheid. De gemeente heeft enkele bezittingen die niet of voor een lagere waarde op de balans staan. Het gaat om gronden en landerijen, gebouwen en aandelenbezit. Bij afstoting van deze bezittingen kan een voordeel ontstaan, doch verkoop is niet altijd mogelijk. Aandelen zijn beperkt verhandelbaar, de meeste gebouwen zijn nodig voor de taakuitoefening en gronden en landerijen zijn uit strategisch oogpunt aangekocht en zijn onderdeel van de grondexploitaties. De stille reserves zijn daarom niet meegenomen in de berekening van de beschikbare weerstandscapaciteit.

De onbenutte belastingcapaciteit is als pm-post aangemerkt.

Beschikbare weerstandscapaciteit <i>(stand per einde begrotingsjaar)</i>			
	rekening	begroting	begroting
(bedragen x 1.000 euro)	2015	2016	2017
Algemene reserve	3.115	2.703	3.482
Bestemmingsreserves	1.951	1.927	2.662
Totaal reserves	5.066	4.630	6.144
Post onvoorzien (2 x 25)	50	50	50
Stille reserves	pm	pm	pm
Onbenutte belastingcapaciteit	pm	pm	pm
Beschikbare weerstandscapaciteit	5.116	4.680	6.194

Financiële kengetallen

Een deugdelijke en transparante begroting is in het belang van een goede controle door uw raad op de financiële positie van onze gemeente. Kengetallen zijn getallen die de verhouding uitdrukken tussen bepaalde onderdelen van de begroting of de balans en kunnen helpen bij de beoordeling van de (ontwikkeling van de) financiële positie

Financiële kengetallen	Realisatie 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Norm / Categorie
Weerstandvermogen				
Ratio weerstandscapaciteit	2,38	2,12	3,79	≥ 1,0
Ratio weerstandscapaciteit (exclusief bestemmingsreserves)	1,62	1,23	2,16	≥ 1,0
Overige				
Netto schuldquote (incl. doorgeleende gelden)	81,3%	84,1%	90,7%	B
Netto schuldquote (excl. doorgeleende gelden)	70,1%	84,6%	79,2%	A
Solvabiliteitsratio	16,0%	12,6%	17,5%	C
Grondexploitatie	3,4%	6,4%	4,8%	A
Structurele exploitatieruimte	0,5%	1,1%	0,2%	A
Belastingcapaciteit	107,6%	-	107%	C

Bepaling structurele begrotingssaldi	2017	2018	2019	2020
--------------------------------------	------	------	------	------

Lasten				
bruto lasten (incl. reserve resultaat)	31.539	31.023	30.980	30.954
incidentele lasten	655	-	-	-
incidentele toevoeging aan de reserves	90	191	404	491
structurele lasten (a)	30.794	30.832	30.576	30.463

Baten				
bruto baten (incl. reserve resultaat)	31.529	31.023	30.980	30.954
incidentele baten	292	-	-	-
incidentele onttrekking aan de reserves	378	18	18	18
structurele baten (b)	30.869	31.005	30.962	30.936

Structurele begrotingssaldi (c = b - a)	75	173	386	472
---	----	-----	-----	-----

Financiële kengetallen (waarden)	Categorie A	Categorie B	Categorie C
<i>Overige</i>			
Netto schuldquote (incl. doorgeleende gelden)	<90%	90-130%	>130%
Netto schuldquote (excl. doorgeleende gelden)	<90%	90-130%	>130%
Solvabiliteitsratio	>50%	20-50%	<20%
Grondexploitatie	<20%	20-35%	>35%
Structurele exploitatieruimte	>0%	>0%	<0%
Belastingcapaciteit	<95%	95-105%	>105%

Het financiële beeld dat uit de kengetallen naar voren komt is belangrijk voor het inzicht in de financiële positie van de gemeente. De signaleringswaarden zoals hierboven in de tabel aangegeven zijn afgeleid uit de stresstest voor 100.000+ gemeenten. Er is gekozen voor indeling in drie categorieën (A, B of C), zonder hieraan een kwalificatie/normering te verbinden. Dit vanwege het argument dat de kengetallen in samenhang moeten worden gezien en een oordeel per kengetal niet gepast zou zijn. Wel kan worden gesteld dat Categorie A het minst risicovol is en Categorie C het meest risicovol.

Weerstandsvermogen

Met weerstandsvermogen wordt het totaal aan direct beschikbare middelen bedoeld waarmee niet begrote en niet verzekerde financiële risico's kunnen worden opgevangen. Een ratio van > 1,0 geeft aan dat beschikbare reserves voldoende zijn om de aanwezige risico's te kunnen opvangen.

Ratio weerstandscapaciteit

De ratio weerstandscapaciteit geeft de verhouding aan van de beschikbare weerstandscapaciteit ten opzichte van de benodigde weerstandscapaciteit. De benodigde weerstandscapaciteit wordt bepaald op basis van de aanwezige risico's en de eventueel te verwachten financiële impact. De beschikbare weerstandscapaciteit bestaat uit de algemene- en bestemmingsreserves en de post onvoorzien. De ratio 3,79 kan worden gekwalificeerd als uitstekend.

Ratio weerstandscapaciteit (exclusief bestemmingsreserves)

Bij deze ratio wordt geen rekening gehouden met de beschikbare bestemmingsreserves. De ratio 2,0 kan worden gekwalificeerd als ruim voldoende.

Overig

Netto schuldquote

De netto schuldquote geeft inzicht in het niveau van de schuldenlast ten opzichte van de eigen middelen. Het geeft een indicatie in welke mate de rentelasten op de exploitatie drukken.

Solvabiliteitsratio

De solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan de financiële verplichtingen te voldoen. De ratio geeft aan dat onze gemeente een groot deel van haar bezit heeft gefinancierd met schulden. Ondanks het financieren met schulden kan de gemeente aan haar verplichtingen voldoen.

Grondexploitatie

Dit kengetal geeft weer hoe de waarde van de grond zich verhoudt tot de totale (geraamde) baten.

Structurele exploitatieruimte

Dit kengetal is van belang om te kunnen beoordelen welke structurele ruimte een gemeente heeft om de eigen lasten te dragen, of welke structurele stijging van de baten of structurele daling van de lasten daarvoor nodig is.

Belastingcapaciteit

De belastingcapaciteit geeft inzicht hoe de belastingdruk in onze gemeente zich verhoudt ten opzichte van het landelijke gemiddelde. De uitkomst van de berekening van dit kengetal is voor het jaarverslag hetzelfde als bij de begroting.

Risico's

Hieronder worden de risico's weergegeven en toegelicht.

Naam	1. Algemene uitkering uit het Gemeentefonds
Programma	Algemene middelen en ondersteuning
Omschrijving	De gemeente is financieel sterk afhankelijk van de rijksbijdrage uit het Gemeentefonds. De omvang is gekoppeld aan de groei van de Rijksbegroting. Financiële afwijkingen zijn daarom mogelijk.
Risico (in €)	k€ 500
Kans	50%
Jaar van signalering	nb
Beheersmaatregel	De raming van de Algemene uitkering dient realistisch te zijn en is gebaseerd op de circulaire en bijbehorende rekenmodellen die het Rijk verstrekt.

Naam	2. btw-compensatiefonds
Programma	Overig
Omschrijving	De gemeente kan voor een groot aantal activiteiten de btw terugkrijgen uit het btw-compensatiefonds (BCF), mits wordt voldaan aan de daarvoor gestelde eisen. Zo zijn investeringen in de gemeentelijke openbare ruimte in principe btw-compensabel. In enkele gevallen pleegt de gemeente samen met andere (overheids)organisaties investeringen in de openbare ruimte die niet onder het BCF vallen. Het risico bestaat dat daarmee mogelijk niet (geheel) wordt voldaan aan de voorwaarden om in aanmerking te komen voor btw-compensatie.
Risico (in €)	Elk jaar wordt ca. € 2 miljoen gedeclareerd bij het BCF. Het risico van gedeclareerde, maar niet compensabele btw wordt ingeschat op 2%, k € 40 per jaar. Het incidentele risico op projecten en ontwikkelingen wordt ingeschat op k€ 230.
Kans	50%
Jaar van signalering	nb
Beheersmaatregel	Geen

Naam	3. Renterisico
Programma	Overig
Omschrijving	De gecalculeerde rente is gebaseerd op de verwachte renteontwikkelingen. De werkelijke rente kan hoger of lager uitvallen.
Risico (in €)	1% afwijking betekent een afwijking van k€ 200.
Kans	25%
Jaar van signalering	2015
Beheersmaatregel	Geen

Naam	4. Kwetsbaarheid personeelsformatie
Programma	Overig
Omschrijving	Onze organisatie is klein en per beleidsveld is er meestal sprake van één of twee ambtenaren die breed inzetbaar moeten zijn en (mede daardoor) niet altijd de gedetailleerde specialistische kennis (kunnen) hebben. De ontwikkelingen vanuit de landelijke overheid betreffende bijv. de jeugdzorg maakt deze problematiek nog groter. Er is niet altijd achtervang en bij uitbreiding van taken, ziekte of vertrek kunnen werkzaamheden stagneren. Inhuur van externe capaciteit leidt tot hogere kosten. De kwetsbaarheid kan ook gelden voor samenwerkingsverbanden, zoals P&O, ICT en Participatie Noord Groningen.
Risico	Deze kwetsbaarheid blijft ook in 2017 bestaan ondanks intensievere samenwerking met andere gemeenten. In voorkomende gevallen zal er noodgedwongen externe inzet moeten worden geregeld.
Kans	PM
Jaar van signalering	2015
Beheersmaatregel	Beheersing begint bij de directie. Zij moet goed zicht hebben op toekomstige personele knelpunten en bestaande knelpunten oplossen. Dit kan bereikt worden door voortdurend in 'gesprek' te zijn met de medewerkers maar ook door ontwikkelingen in te schatten en daar op te anticiperen. Vroegtijdig signaleren voorkomt uitval van medewerkers en vroegtijdig anticiperen op ontwikkelingen voorkomt 'gaten' in de formatie. Daarmee kan een substantiële bijdrage worden geleverd aan een vermindering van de kwetsbaarheid.

Naam	5. Beperkt zicht op samenwerking en uitbesteding
Programma	Overig
Omschrijving	Meer taken zijn uitbesteed aan samenwerkingsverbanden of aan derden. Hoewel de competentieontwikkeling van de medewerkers daarbij moet aansluiten, ontbreekt het mogelijk aan capaciteit en kwaliteit om hier goed sturing aan te geven en te controleren op de gemaakte afspraken.
Risico (in €)	Bij het maken van afspraken in samenwerkingsverbanden en bij uitbesteding is nadrukkelijk aandacht voor een goede beschrijving van de te behalen resultaten en de borging van sturing en controle op de realisatie daarvan. Het risico wordt geschat op k€ 100.
Kans	25%
Jaar van signalering	2015
Beheersmaatregel	Kwartaalrapportage in de P&C-cyclus

Naam	6. Groenonderhoud
Programma	Verkeer en vervoer
Omschrijving	Er zijn 20.000 bomen. Een groot aantal daarvan staan langs wegen, voetpaden en begraafplaatsen. Door de bezuiniging is er een achterstand ontstaan in het onderhoud van deze bomen waardoor er een veiligheidsrisico ontstaat. In 2016 is begonnen met het inlopen van de achterstanden. Door de essentaksterfziekte is er echter nog veel te doen en het risico nog niet beperkt.
Risico (in €)	k€ 75

Kans	20%
Jaar van signalering	2015
Beheersmaatregel	Situaties monitoren en beheerplannen herijken op bestaande risico's en budgetten.

Naam	7. Civiele kunstwerken
Programma	Verkeer en vervoer
Omschrijving	Er zijn 59 bruggen. Daarnaast is er in onze gemeente 9.301 m1 beschoeiing, 275 m1 kademuren en 23 steigers. Er zijn te weinig middelen voor onderhoud. Het niet uitvoeren van onderhoud brengt risico's en gevolgschade met zich mee.
Risico (in €)	k€ 130
Kans	35%
Jaar van signalering	2015
Beheersmaatregel	Situaties monitoren, voldoende middelen beschikbaar stellen en schades herstellen.

Naam	8. Openbare Verlichting
Programma	Verkeer en vervoer
Omschrijving	Voor de technische levensduur van lichtmasten wordt een leeftijd aangehouden van 40 jaar. 369 lichtmasten dienen binnen 4 jaar te worden vervangen.
Risico (in €)	Vervangen van ca. 363 lichtmasten k € 440 (geschat)
Kans	15%
Jaar van signalering	2016
Beheersmaatregel	Gevaarlijke situaties monitoren en waar nodig lichtmasten vervangen. Voldoende middelen gebruiken voor vervanging.

Naam	9. Onderhoud wegen en bermen
Programma	Verkeer en vervoer
Omschrijving	<p><i>Wegen:</i> Werkzaamheden voor herstel van een te zwakke constructie en/of afvoer van een teerhoudend asfalt zijn geen klein of groot onderhoud en vallen daarom buiten het bestek wegen. Het herstel/afvoer brengt bij optreden extra kosten met zich mee.</p> <p><i>Bermen:</i> Veel bermen in onze gemeente liggen te laag of te hoog. Hierdoor is de afwatering onvoldoende. Daarnaast wordt door breed verkeer veel door de bermen gereden waardoor kuilen ontstaan. Het vergt extra investeringen om dit op te lossen.</p>
Risico (in €)	Wegen k€ 900 (geschat) en bermen k€ 600 (geschat)
Kans	10%
Jaar van signalering	2011
Beheersmaatregel	Elk jaar vindt er een evaluatie plaats van het wegen- en bermenonderhoud. Voldoende middelen beschikbaar stellen en gebreken herstellen.

Naam	10. Onkruidbestrijding
Programma	Verkeer en vervoer
Omschrijving	Door veranderende wetgeving mogen er sinds maart 2016 geen chemische middelen meer worden gebruikt om onkruid te bestrijden. Hierdoor wordt het beeld op verharding groener en de kans op gladheid groter.
Risico (in €)	k€ 70
Kans	50%
Jaar van signalering	2016
Beheersmaatregel	Frequenter onderhoud uitvoeren.

Naam	11. Uitvoering wet BUIG
Programma	Sociaal Domein
Omschrijving	Voor de betaalde uitkeringen WWB, WIJ, IOAW, IOAZ en deels BBZ ontvangt de gemeente jaarlijks een budgetfinanciering van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. In het kader van de overheidsbezuinigingen zal de budgetfinanciering niet gunstiger uitvallen ten opzichte van het jaar 2014. Gelet op de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt is anderzijds de verwachting dat de uitgaven in het kader van de wet BUIG niet naar beneden kunnen worden bijgesteld.
Risico (in €)	k€ 303
Kans	50%
Jaar van signalering	2015
Beheersmaatregel	Ook in 2017 is de dienstverlening op het Werkplein Noord-Groningen zodanig afgestemd om de instroom in de uitkering zo laag mogelijk te houden door: hoogwaardige handhaving aan de poort, controle op voorliggende voorzieningen, jongeren zoveel mogelijk terugleiden naar school.

Naam	12. Participatie Noord Groningen (PNG)
Programma	Sociaal Domein
Omschrijving	<p>In 2016 is de gemeenschappelijke regeling Participatie Noord Groningen vastgesteld. PNG stelt jaarlijks een begroting op waarin ook een paragraaf weerstandsvermogen is opgenomen met een beschrijving van de risico's. Conform de Gemeenschappelijke Regeling zijn de gemeenten voor eventuele tekorten bij PNG aansprakelijk. Derhalve dienen de gemeenten de risico's en de financiële vertaling daarvan op te nemen in het eigen weerstandsvermogen. De risico's zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • afhankelijkheid van grote klanten • loonkosten WSW (cao verhogingen) • loonkosten WSW (personeelsverloop) • salariskosten ambtenaren • renterisico rekening courant • groei doelgroep • ondersteunende diensten • frictiekosten • belastingplicht
Risico (in €)	k€ 541 (begroting 2017 PNG)
Kans	22,4 % (obv verdeelsleutel deelnemende gemeenten)
Jaar van signalering	2016
Beheersmaatregel	PNG maakt onderdeel uit van de P&C-cyclus van de deelnemende gemeenten om tekorten tijdig te signaleren en sturing kan plaatsvinden.

Naam	13. Jeugdzorg
Programma	Sociaal Domein
Omschrijving	<p>De decentralisatie van de jeugdzorgtaken naar gemeenten gaat gepaard met een korting van 15% op macroniveau. Deze verrekening gebeurt in de periode van drie jaar. Daarnaast is het budget voor 2015 voor elke gemeente bepaald o.b.v. het huidige zorggebruik. Vanaf 2016 wordt dit bepaald o.b.v. een zogeheten objectief verdeelmodel. Dit houdt in dat elke gemeente een budget per jongere krijgt.</p> <p>In de meicirculaire 2016 is bekend geworden dat het budget voor jeugdhulp in 2017 daalt met k€ 211 t.o.v. van 2016. Door de methode van het objectieve verdeelmodel toe te passen daalt het budget stapsgewijs tot een bedrag van € 2.194.430,- in 2018 en verder. Dit is een vermindering van het budget voor jeugdhulp in vergelijking met 2015 van k€ 1077.</p> <p>In 2016 en 2017 is besloten om de kosten voor jeugdhulp volledig solidair met alle Groninger gemeenten te verrekenen. Het risico dat er voor De Marne daarom extra kosten zijn, wordt niet groot geacht. Voor 2018 is er nog geen keuze gemaakt in het al dan niet solidair zijn. Het risico in 2018 is daarom groter.</p>
Risico (in €)	k€ 211
Kans (25% 50% 75%)	25%
Jaar van signalering	2014, 2015 en 2016
Beheersmaatregel	Opstellen en uitvoeren Beleidsplan Jeugd, uitvoeren Regionaal Transitiearrangement, uitvoering geven aan de raadsbrede motie om samen met andere gemeenten het rijk op te roepen voor het instellen van een overgangsregeling.

Naam	14. Wmo-uitkeringen
Programma	Sociaal Domein
Omschrijving	Met ingang van 2015 is een korting toegepast op het Wmo-budget in de algemene uitkering voor de bestaande taken die gemeenten al hadden vóór de decentralisatie (Wmo-oud). Verder is van belang om te noemen dat de Centrale Raad van Beroep op 18 mei jl. uitspraak heeft gedaan in drie zaken omtrent huishoudelijke ondersteuning. Op dit moment wordt de nut en noodzaak onderzocht om het beleid naar aanleiding van deze uitspraken te wijzigen. We kunnen op dit moment niet aangeven wat de financiële consequenties zijn.
Risico (in €)	k€ 200
Kans	70%
Jaar van signalering	2016
Beheersmaatregel	We blijven de kostenontwikkelingen Wmo-oud monitoren en deze zien in samenhang met de budgetten voor de nieuwe Wmo-taken.

Naam	15. Programma Krimp & Leefbaarheid
Programma	Programmaoverstijgend
Omschrijving	We krijgen te maken met een significante vermindering van het aantal inwoners. Bovendien is sprake van vergrijzing en ontgroening. De krimp van de bevolking zal onder andere leiden tot een relatief hoge lastendruk op de bestaande bevolking om bestaande voorzieningen in stand te houden. We anticiperen op deze ontwikkelingen d.m.v. het in 2012 opgestelde Programma Krimp & Leefbaarheid (zie Beheersing).
Risico	Het gevaar (bij niets doen) is dat onze gemeente niet voldoende is ingespeeld op de veranderende omstandigheden. Deze risico's zijn in 2010 in kaart gebracht middels de 'Situatieschets bevolkingskrimp De Marne'. Enkele risico's zoals genoemd in de Situatieschets zijn: <ol style="list-style-type: none"> 1. <u>Fysiek</u>: de krimp, vergrijzing en ontgroening vragen om minder en een ander aanbod van woningen, voorzieningen etc. Het gevaar is dat hier onvoldoende op wordt ingespeeld en de neergang onvoldoende begeleid wordt, waardoor er geen basisniveau aan voorzieningen aangeboden kan worden en waardoor de ruimtelijke omgeving in een negatieve spiraal terechtkomt; 2. <u>Sociaal</u>: bij verminderende inwonersaantallen neemt het draagvlak voor die zaken die de leefbaarheid bepalen (verenigingen, activiteiten, ontmoeting etc.) sterk af. Men is minder toegerust op de veranderende vraag die door een andere bevolkingssamenstelling ontstaat (bijvoorbeeld meer toegespitst op ouderen); 3. <u>Financieel</u>: De organisatie is onvoldoende ingespeeld op een verminderende inkomstenstroom (minder inwoners betekent minder inkomsten uit Gemeentefonds) dan wel op een toenemende kostendruk (o.a. meer kosten ouderen en Wmo etc.).
Kans	Onze gemeente loopt als perifeer gebied voorop als het gaat om krimp, ontgroening en vergrijzing. Op termijn gaan deze ontwikkelingen in 60% van de Nederlandse gemeenten spelen. In verband met het feit dat krimp hoog op de politieke agenda staat, bestaat er de kans om nu al in te spelen op deze ontwikkelingen begeleid door middelen die provincie en rijk bieden.

Jaar van signalering	2009
Beheersmaatregel	Onze gemeente heeft in de afgelopen jaren zich middels het Integraal Beleidskader Krimp en Leefbaarheid (kortweg krimpnota, vastgesteld febr. 2011) en het Woon-en Leefbaarheidsplan De Marne 2012-2021 (vastgesteld december 2011) beleidsmatig voorbereid op de verwachte demografische ontwikkelingen en de daarmee samenhangende gevolgen. De maatregelen uit het Woon-en leefbaarheidsplan De Marne 2012-2021 en de uitwerking daarvan zijn in september 2012 door het college vastgelegd in het Programma Krimp en Leefbaarheid 2012-2021. Daarmee wordt de uitvoering geborgd, toegezien of er binnen de beleidskaders wordt gehandeld, reële ontwikkelingen gesignaleerd en ontbrekende financiering gegenereerd. In 2013 is d.m.v. het vrijkomen van de beschikking van de provincie voor een bijdrage uit de Reserve Leefbaarheid Krimpgebieden en het ISV een deel van de financiering van de plannen mogelijk gemaakt.

Naam	16. Grondexploitaties
Programma	Paragraaf Grondexploitaties
Omschrijving	Dankzij de afwaarderingen van grondexploitaties in 2011 en 2016, het verder verkleinen van de voorraad bouw kavels en de doorgevoerde dalingen van kavelprijzen is het risico de laatste jaren erg afgenomen. In 2010 werd het risico nog berekend op een totale omvang van 1,5 miljoen. Inmiddels is dit met 93 % teruggebracht tot € 102.000,-. Het is nu de verwachting dat de komende jaren het risicoprofiel zich rond dit bedrag zal stabiliseren.
Risico (in €)	k€ 201
Kans (25% 50% 75%)	50,7% (conform Grondnota)
Jaar van signalering	2016
Beheersmaatregel	Jaarlijkse actualisatie van de grondexploitaties en tussentijdse toetsing van de stand van zaken.

Naam	17. PROloog
Programma	Leefomgeving
Omschrijving	<p>Om de risico's goed te kunnen beheersen heeft de gemeente eind 2013 de programma- en projectrisico's geïnventariseerd. De resultaten hiervan zijn gerapporteerd in de Inventarisatie programma- en projectrisico's Plan voor Regie en Ruimtelijke Ontwikkeling Lauwersoog (PROLoog) van 20 december 2013. In het rapport heeft Deloitte aanbevelingen gedaan voor de professionalisering van de risicobeheersing. Alle aanbevelingen hieruit zijn inmiddels geïmplementeerd.</p> <p>De toetsing van de beheersmaatregelen maakt ook onderdeel uit van het Verslag van bevindingen van de accountant. Deze heeft ten behoeve van de jaarrekening 2015 geconstateerd dat Proloog goed is ingeregeld en dat het college het projectcontrol heeft geïmplementeerd.</p> <p>Desalniettemin blijft er een 'restrisico' over.</p>
Risico (in €)	k€ 1.000 (verwachte uitgaven in 2017)
Kans	5%
Jaar van signalering	2016

Naam	17. PROloog
Beheersmaatregel	<p>Ondanks de preventieve maatregelen die zijn beschreven in het eerder genoemde rapport, blijft er een risico bestaan dat zich afwijkingen van de subsidiebeschikking voordoen. Dan is het voor de gemeente van groot belang om dat tijdig te signaleren, zodat de financiële gevolgen beheersbaar blijven. Daarom heeft de gemeente een aanvullende maatregel genomen, bovenop de aanbevelingen van Deloitte.</p> <p>Om afwijkingen van de subsidiebeschikking tijdig te signaleren, laat de gemeente alle gesubsidieerde projecten eenmaal per jaar controleren door een accountant. Normaal gesproken vindt zo'n accountantscontrole maar een keer plaats, namelijk na afronding van het project.</p> <p>Door de implementatie van deze maatregel wordt dus eens per jaar vastgesteld of er afwijkingen van de subsidiebeschikking zijn geweest. Dit heeft de volgende voordelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het bedrag waarover de gemeente risico loopt wordt beperkt tot de uitgaven in het jaar voorafgaande aan de controle in plaats van de uitgaven gedurende het gehele project; • De gemeente kan nog maatregelen treffen om de afwijking te herstellen of om toestemming te vragen voor de afwijking, omdat het project nog niet volledig is afgerond.

3.3 Onderhoud kapitaalgoederen

Inleiding

De gemeente De Marne heeft een oppervlakte van meer dan 24.000 ha (1ha = 10.000 m²). Hiervan is 7.212 ha water. Een belangrijk deel van de landoppervlakte kan worden beschouwd als openbare ruimte. In die openbare ruimte vindt een groot aantal activiteiten plaats, zoals wonen, werken, verplaatsen en recreëren. Voor al die activiteiten bestaat de openbare ruimte uit een aantal kapitaalgoederen. Al deze kapitaalgoederen dienen onderhouden te worden. Daarom is een zorgvuldig beheer van dit 'vermogen' van wezenlijk belang, ook om slecht wegdek, loszittende stoeptegels, slecht onderhouden gebouwen of lekkende rioolstengels te voorkomen.

In deze paragraaf wordt ingegaan op welke manier deze kapitaalgoederen worden onderhouden. Het gaat hierbij om de aanleg en instandhouding van wegen, riolering, openbare verlichting, groen, bruggen en beschoeiingen, speelplaatsen, begraafplaatsen en gebouwen. De instandhoudingskosten zijn vertaald in zogenaamde beheerplannen.

Tabel omvang te onderhouden areaal

Onderwerp	Karakteristiek	Onderhoud
Gemeente algemeen	oppervlakte totaal	24.031 ha.
Wegen	oppervlakte wegen	125 ha.
	openbare verlichting (masten)	2.835 st
Rioleringen	vrijvervalstelsel	97 km.
	overstorten	48 st.
	kolken	5.465 st.
	rioolgemalen	37 st.
	pomp-units	110 st.
	bergbezinkvoorzieningen	3 st.
	persleidingen	33 km.
	individuele behandelingsinstallaties (IBA's)	67 st.
Groen	oppervlakte groen	132 ha
	bermen te maaien	500 km
	taluds te maaien	420 km
	sloten te schonen	206 km
	bomen (binnen en buiten de bebouwde kom)	19.700 st
Speeltuinen	speeltoestellen	402 st.
	speelplaatsen	26 st.
	trapveldjes	6 st.
Civiele kunstwerken	houten bruggen	35 st.
	betonnen bruggen	20 st.
	stalen bruggen	3 st.
	beweegbare brug (Electra)	1 st.
	beschoeiingen	9.301 m1
	steigers (klein onderhoud)	23 st.
	natuurlijke oevers	3.512 m1
	kademuren	275 m1
Gebouwen	diverse objecten	47 st.

Onderhoud en achterstallig onderhoud

Het Besluit Begroting en Verantwoording schrijft voor dat inzichtelijk wordt gemaakt welke budgetten noodzakelijk zijn voor het onderhoud van kapitaalgoederen en wat de financiële consequenties zijn van het achterstallig onderhoud (artikel 12 2^e lid van het BBV). In onderstaande tabel zijn de financiële consequenties opgenomen van het onderhoud en het achterstallig onderhoud. Peildatum september 2016.

Plan	Aan- wezig	Vastgesteld d.d.	Benodigd onderhouds- budget	Volledig in begroting vertaald	Achterstallig onderhoud	Bedrag achterstallig onderhoud
Wegen	ja	2015	k€ 491	nee	nee	nvt
Civiele kunstwerken	ja	2012	k€ 150	nee	nee	nvt
Openbare Verlichting	ja	2015	k€ 165	nee	ja	k€55
Rioleringen	ja	2013	k€ 737	ja	nee	nvt
Groen	ja	2013	k€ 738	nee	ja	k€15
Gebouwen	ja	2010/2015 *	k€ 115	nee	nee	nvt
Speelvoorzieningen	ja	2013	k€ 46	ja	nee	nvt
Begraafplaatsen	ja	2015	k€ 34	ja	nee	nvt

* *Onderhoudsplan gemeentelijke gebouwen is van 2010 / onderhoudsplan Integraal huisvestingsplan is van 2015*

Toelichting

Het benodigd onderhoudsbudget is gebaseerd op kosten voor regulier beheer. Het onderhoud wat nu uitgevoerd wordt is meer en meer risico gestuurd. Hierin moeten nog veel keuzes worden gemaakt. In de komende periode zal nadere invulling worden gegeven aan risico gestuurd beheer. Het beeld t.a.v. achterstallig onderhoud kan dan wijzigen. Het onderhoud van begraafplaatsen is opgenomen in de beheerplannen van Groen.

Om de risico's te beperken, met name op het gebied van de veiligheid, is er de komende jaren structureel k€ 50 toegevoegd aan het onderhoudsbudget kapitaalgoederen. In dit bedrag is ook ruimte gemaakt voor onderhoud areaaluitbreiding als gevolg van toekomstige projecten.

Wegen en bermen

Relevante beleidsstukken:

- Wegenbeheerplan (beheren met beleid) 2016-2020;

In het beleidsplan wegen en het beheerplan staan de minimale onderhoudsrichtlijnen van het Centrum voor Regelgeving en Onderzoek in de Grond-, Water- en Wegenbouw en de Verkeerstechniek (CROW). Jaarlijks wordt over de kwaliteit van de wegen gerapporteerd.

Achterstallig onderhoud wegenbermen

Er is achterstallig onderhoud aan de wegenbermen. Veel bermen liggen te laag of te hoog waardoor de afwatering onvoldoende is. Dit brengt een veiligheidsrisico met zich mee.

Hiervoor is in de (meerjaren)begroting onvoldoende geld gereserveerd. Zie ook de risicoparagraaf.

Civiele Kunstwerken

Relevante beleidsstukken:

- beleidsplan Civiele kunstwerken (vastgesteld 2012)

Op dit beheeronderdeel is bezuinigd waardoor het onderhoud op termijn in omvang zal toenemen. In de uitvoeringsplannen maken we keuzes om het onderhoud zo goed mogelijk binnen de

beschikbare middelen uit te voeren. De werkzaamheden worden zoveel mogelijk gezamenlijk aanbesteed met andere beheeronderdelen. Ook over de kwaliteit van de civiele kunstwerken wordt jaarlijks gerapporteerd.

Openbare verlichting

Relevante beleidsstukken:

- De Marne Duurzaam Verlicht beleidsplan openbare verlichting, raad januari 2010;

In 2010 heeft de raad het beleidsplan De Marne Duurzaam Verlicht vastgesteld. Elk jaar wordt er een uitvoeringsplan op basis van het beheerprogramma opgesteld. Daarnaast wordt een plan van aanpak opgesteld om energie te besparen. Waar mogelijk vervangen we conventionele verlichting door energiezuinige ledverlichting.

Achterstallig onderhoud

Er zijn 369 lichtmasten die binnen 4 jaar vervangen moeten te worden. De jaarlijkse kosten hiervan zijn k€ 80. Dit kan een veiligheidsrisico met zich mee brengen.

Hiervoor is in de (meerjaren)begroting geen geld gereserveerd. Zie ook de risicoparaagraaf.

Rioleringen

Relevante beleidsstukken:

- afvalwaterbeleidsplan (vastgesteld 2013)

Het rioleringsbeleid is vastgelegd in het Afvalwaterbeleidsplan gemeenten Bedum, De Marne, Winsum, Eemsmond (BMWE) en waterschap Noorderzijlvest (BMWE/NZV) 2014 t/m 2018. Dit beleidsplan is op 26 november 2013 vastgesteld en loopt tot eind 2018. In het Afvalwaterbeleidsplan BMWE/NZV staan drie thema's centraal:

1. ketenbeheer;
2. samen sterker;
3. maatschappelijke trends.

Om te voldoen aan de structurele kostenreductie, zoals is vastgelegd in het Bestuursakkoord Water, wordt intensief samengewerkt in de Samenwerking Waterketen Groningen en Noord-Drenthe en het cluster Bedum, De Marne, Winsum en Eemsmond (BMWE) en het waterschap Noorderzijlvest. De 27 gemeenten en 2 waterschappen binnen de Samenwerking Waterketen Groningen en Noord Drenthe staan voor realisatie van een kostenreductie in 2020 van tenminste 10%, zijnde € 14,9 miljoen structureel. De taakstelling van het cluster Bedum, De Marne, Winsum en Eemsmond is een structurele kostenreductie van k€ 630 in 2020. Deze taakstelling willen wij bereiken door gezamenlijk beleid, door taken te verdelen en door samenwerking. Hiermee willen we bereiken dat we op termijn de doelmatigheid in de rioleringszorg verbeteren. Dit door de kosten te verlagen, de kwaliteit van dienstverlening te verhogen en de personele kwetsbaarheid te verminderen (de 3k's).

In het algemeen is het onderhoudsniveau van de riolering voldoende. Alle bebouwing, die valt onder de gemeentelijke zorgplicht, is aangesloten op de riolering of op een individuele behandelingsinstallatie (IBA). Het vrijvervalstelsel en het gemalenbeheer zijn op orde. In de komende jaren zal worden gewerkt aan het optimaliseren van het beheer en onderhoud van de riolering voor de BMWE-gemeenten en het waterschap Noorderzijlvest.

Voor de dekking van de investeringen van de rioleringen wordt in principe een kostendekkend rioolrecht geheven. De rioolopbrengsten worden verrekend met de rioollasten en het saldo wordt verrekend met de bestemmingsreserve Gemeentelijk Rioleringsplan.

In voorgaande jaren was het tarief niet kostendekkend en daarom wordt in de jaren tot en met 2018 afgelost op de uit de Algemene Reserve aangetrokken gelden.

Openbare groenvoorziening

Relevante beleidsstukken:

- Groenstructuurplan (vastgesteld 2006);
- het handboek Kwaliteit Openbare Ruimte (KOR) (vastgesteld 2008);
- beheerplannen (vastgesteld 2013);
- bomenbeleidsplan (vastgesteld 2014).

Het groenbeleid is vastgesteld in het Groenstructuurplan. In de beheerplannen wordt bepaald welk eindbeeld gewenst is en welke stappen nodig zijn om tot het gewenste eindbeeld te komen. Door middel van Beheer Openbare Ruimte (BOR) worden de maatregelen omgezet in de benodigde uren en geld. De beheerplannen worden vertaald naar uitvoeringsplannen, daaraan gekoppeld een meerjarenplanning en een jaarlijkse werkplanning (arbeidsbehoefte). Deze wordt omgezet in een personeelsplanning (arbeidscapaciteit). Hiermee hebben we een instrument in handen waarmee problemen van tevoren inzichtelijk worden gemaakt. Op die manier kunnen prioriteiten worden gesteld. De kwaliteit van het openbare groen wordt geïnspecteerd. Werkprocessen worden zonodig bijgesteld.

Aan werkvoorzieningsschap Ability wordt het schoffelwerk en eenvoudig snoeiwerk uitbesteed. Het knippen van hagen en groot onderhoud sportvelden wordt net als het berm- en slootbeheer uitbesteed aan derden. De resterende werkzaamheden worden door de eigen dienst uitgevoerd.

In 2014 is een eigen inventarisatie uitgevoerd naar de toekomstbestendigheid van het taakveld Beheer. Uitgangspunten hierbij zijn de door de raad vastgestelde onderhoudsniveaus van het te onderhouden areaal.

De aanleiding voor deze inventarisatie zijn de volgende redenen:

- de nieuwe bezuinigingen (k€ 60) bij Beheer;
- de implementatie van de notitie Toekomstige werkwijze taakveld Beheer;
- uitvoering Wet herverdeling van wegen (1992) en wettelijke overdracht van gronden uit het Lauwersmeergebied van de Dienst Domeinen (jaren'70).

De tabel met areaalgegevens wordt aangepast zodra de nieuwe kaarten van de Basisregistratie Grootschalige Topografie gereed is en we deze kunnen linken aan het nieuwe beheerprogramma. Een deel werd al door de gemeente onderhouden (wegen), een deel wordt nieuw in onderhoud genomen (groen, beschoeiingen, taluds).

Adoptiegroen: In 2017 zullen wij mensen actief benaderen. Dit gaan we doen door:

- De mogelijkheid van adoptiegroen onder de aandacht van de bewoners te brengen via de dorpskrantjes;
- Initiatieven te formaliseren. Hierbij denken we aan het maaien van stukken berm enz.;
- De mogelijkheid tot het maaien van bermen onder de aandacht te brengen via LTO Noord.

Achterstallig onderhoud

Er is achterstallig onderhoud aan de bomen. Dit brengt een veiligheidsrisico met zich mee. Het gaat naar verwachting om een bedrag van structureel k€ 15. Hiervoor is in de (meerjaren)begroting geen geld gereserveerd.

Gebouwen

Relevante beleidsstukken:

- meerjarig onderhoudsplan (vastgesteld 2010);
- integraal Huisvestingsplan (schoolgebouwen) (vastgesteld 2015).

Aan de hand van het meerjarig onderhoudsplan worden jaarlijks bedragen voor het onderhouden van de gebouwen in de begroting opgenomen. Het onderhoudsbudget is in diverse programma's opgenomen.

Het onderhoudsniveau van de gemeentelijke gebouwen kan als redelijk tot goed worden gekwalificeerd. Jaarlijks bekijken we in hoeverre panden kunnen worden afgestoten.

Vanaf het jaar 2015 is op een totaal budget van k€ 170 een bezuiniging opgenomen van k€ 45. Deze bezuiniging is doorgevoerd.

Onderwijsgebouwen

Vanaf 1 januari 2015 vindt de bekostiging van het buitenonderhoud aan schoolgebouwen voor het primair onderwijs wettelijk plaats door het ministerie van onderwijs en wordt rechtstreeks overgemaakt aan de schoolbesturen. Het groot onderhoud, renovatie en nieuwbouw blijft de verantwoordelijkheid van de gemeente. In 2015 is het Integraal Huisvestingsplan (IHP) vastgesteld. De eerste uitvoeringsstappen van dit plan zijn gezet. Nu de schoolbesturen hun toekomstvisie voor het onderwijs hebben gepresenteerd is ook het IHP hierop afgestemd en is een uitvoeringsplan aan de raad voorgelegd.

Speelvoorzieningen

Relevante beleidsstukken:

- notitie Speelruimte beleid gemeenten De Marne (vastgesteld 2013)

Het beleid en beheer van de openbare speelvoorzieningen is vastgelegd in de notitie Speelruimtebeleid gemeente De Marne. Door middel van een speelruimtebeleid wil de gemeente De Marne bijdragen aan de gezondheid en ontwikkeling van kinderen door beweging, ontmoeting en uitdagingen stimuleren. Dit willen we bereiken door voor de kinderen tot en met 12 jaar voldoende kwalitatief goede formele en informele speelruimten aan te bieden.

In de gemeente zijn 26 speelplaatsen en 15 schoolpleinen die openbaar toegankelijk zijn. In totaal hebben we het over 402 speeltoestellen. Alleen in het dorp Broek is geen speelplaats. Verder zijn er in de gemeente nog 6 trapveldjes en 2 fietscrossbanen.

Het beheer en onderhoud van de speeltoestellen ligt bij de speeltuinverenigingen, de scholen of vereniging van dorpsbelangen. Om ze daarin te ondersteunen heeft iedere vereniging of school toegang tot een digitaal logboek. Hierin wordt alles genoteerd wat van belang is voor het beheer en onderhoud van de speeltoestellen. Jaarlijks worden de toestellen gecontroleerd op veiligheid. De gemeente controleert de logboeken minimaal driemaal per jaar. Wanneer reparaties zijn uitgevoerd vindt een hercontrole plaats. Voor ieder goed gekeurd toestel ontvangt de vereniging een jaarlijks bedrag van

€ 24. Dit bedrag kan men sparen om toekomstige reparaties uit te voeren, of gebruiken als eigen financiering bij vervanging van speeltoestellen. Onder bepaalde voorwaarde kan men een beroep doen op de gemeente bij vervanging van afgekeurde speeltoestellen.

Als in 2017 de behoefte zich voordoet om het areaal speelruimte te vergroten, dan zal de gemeente de prioriteit richten op informele speelplaatsen.

Begraafplaatsen:

Relevante beleidsstukken:

- milieu beleidsplan (vastgesteld 2005);
- verordening begraafplaatsrechten (vastgesteld 2014).

In de gemeente De Marne zijn 11 openbare begraafplaatsen. Op de begraafplaatsen Ulrum en Zoutkamp bestaat de mogelijkheid om een urn bij te zetten in een columbarium. Op de andere begraafplaatsen bestaat de mogelijkheid om urnen te begraven. Voor het plaatsen van een grafmonument is een vergunning nodig.

3.4 Financiering

Inleiding

De financieringsparagraaf geeft informatie over het treasurybeleid en de beheersing van de financieringsrisico's. De financieringsparagraaf is samen met het treasurystatuut bij de invoering van de Wet financiering decentrale overheden (Wet Fido) verplicht gesteld. In de Wet Fido heeft het Rijk regels gesteld hoe gemeenten hun geld en kapitaal beheren. Deze paragraaf dient verder onder meer de algemene ontwikkelingen en de concrete beleidsplannen te bevatten.

Algemene ontwikkelingen

Interne ontwikkelingen

De verordening ex artikel 212 Gw (financiële verordening) is in de raadsvergadering van oktober 2015 voor het laatst geactualiseerd en vastgesteld.

Het treasurystatuut is in december 2015 opnieuw vastgesteld. Deze actualisatie vond vooral zijn grondslag in de aanpassingen die te maken hadden met het verplicht schatkistbankieren.

Externe ontwikkelingen

Bij de wijzigingen van het **Besluit Begroting en Verantwoording** (BBV) en de invoering van de **Vennootschapsbelasting (VPB)** is de toerekening van rente een belangrijk aandachtspunt. De commissie BBV heeft een notitie rente 2017 uitgebracht met bepalingen en richtlijnen voor het toerekenen van de rente met ingang van het begrotingsjaar 2017. De wijzigingen die zijn doorgevoerd zijn:

- het toerekenen van rente aan de taakvelden vindt plaats via het taakveld 05 treasury (opgenomen in programma Algemene middelen en ondersteuning)
- er wordt geen rentevergoeding meer berekend over het eigen vermogen
- de wijze van toerekening van rente aan de grondexploitaties is voorgeschreven in de notitie over de grondexploitaties
- in de paragraaf financiering moet inzicht worden gegeven in de rentelasten, het renteresultaat, de financieringsbehoefte en de wijze waarop rente aan investeringen, grondexploitaties en taakvelden wordt toegerekend

Marktontwikkelingen

De gemiddelde verwachting van de grootbanken (ABN AMRO, ING, Rabobank, Belfius, Commerzbank) t.a.v. 3 maands Euribor laat zich al volgt samenvatten:

Augustus -1	Augustus 0	Prognose over 3 mnd	Prognose over 12 mnd
-0,02%%	-0,30%	-0,29%	-0,33%

Toelichting

Het Euribor tarief is het tarief waartegen de banken elkaar willen lenen. En die interbancaire kosten gebruiken de banken als basis voor financieringen aan bedrijven en instellingen vwb de variabele rente. De negatieve rente bestaat al sinds april 2015. De 3-maands Euribor is historisch laag en blijft waarschijnlijk de komende jaren laag. Maximaal gebruik maken van financieringsvormen op basis van korte rente (kasgeld, rekening courant), blijft onverminderd aantrekkelijk. (bron: Thésor)

De gemiddelde verwachting van de grootbanken (ABN AMRO, ING, Rabobank, Belfius, Commerzbank)(10 jaar) laat zich als volgt samenvatten:

Augustus -1	Augustus 0	Prognose over 3 mnd	Prognose over 12 mnd
0,98%	0,31%	0,34%	0,43%

Toelichting

Wanneer we naar de renteontwikkeling kijken van de afgelopen 12 maanden dan zien we dat ook de lange rentetarieven weer zijn gedaald. Doordat de ECB de liquiditeitskranen nog verder heeft opengedraaid, is de rentemarkt nog verder onder druk gekomen. Zolang de ECB haar opkoopoperatie voorzet zal er naar verwachting weinig verandering optreden in zowel de lange als de korte rente (bron: Thésor)

Risicobeheer

De treasuryfunctie dient uitsluitend de publieke taak. Het beheer moet verstandig en bedachtzaam worden uitgevoerd. In de wet Fido zijn normen opgenomen om te voorkomen dat bij herfinanciering van leningen grote schokken optreden in de rentelasten. Doel van de normen is het beperken van de renterisico's. Er wordt onderscheid gemaakt in:

- kasgeldlimiet: limiet voor leningen met een looptijd van maximaal één jaar;
- renterisiconorm: norm voor leningen met een looptijd vanaf één jaar.

De wettelijke normen worden hieronder weergegeven.

Kasgeldlimiet

Kasgeldlimiet	Begroting 2017	Meerjarige doorkijk		
		2018	2019	2020
Begrotingstotaal	31.449	30.832	30.576	30.464
Vastgesteld percentage	8,5%	8,5%	8,5%	8,5%
Maximaal aan te trekken kasgeld	2.673	2.621	2.599	2.589

Toelichting kasgeldlimiet

Met de kasgeldlimiet wordt een grens gesteld aan de omvang van financieringen met een rentetypische korte looptijd van één jaar. Achterliggende gedachte hierbij is het vermijden van te hoge renterisico's. Bij de berekening van de kasgeldlimiet wordt uitgegaan van het begrotingstotaal en is voor de gemeenten de norm vastgesteld op 8,5%. Voor 2017 bedraagt de kasgeldlimiet voor De Marne € 2,7 miljoen (8,5% van € 31,5 miljoen).

Renterisiconorm

Renterisico norm	Begroting 2017	Meerjarige doorkijk		
		2018	2019	2020
Begrotingstotaal	31.449	30.832	30.576	30.464
Vastgesteld percentage	20%	20%	20%	20%
Renterisiconorm	63	6.166	6.115	6.093
Renterisico op vaste schuld (aflossing lening)	1.613	1.577	1.227	4.182

Toelichting renterisiconorm

In enig kalenderjaar mag het renterisico op basis van de Wet Fido niet meer bedragen dan 20% van het begrotingstotaal. Hierbij bestaat het renterisico uit het saldo van de verplichte aflossingen en de renteherzieningen op de bestaande leningenportefeuille. Voor 2017 bedraagt de renterisiconorm voor De Marne € 6,3 miljoen (20% van € 31,5 miljoen). Uit de tabel blijkt dat de norm voor het renterisico in 2017 en de jaren daarna niet wordt overschreden.

Rentepercentages

Rente percentages	Begroting	Meerjarige doorkijk		
	2017	2018	2019	2020
Rente percentage leningen kort en lang	1,1%	1,2%	1,3%	1,3%
Rente percentage grondbedrijf	1,0%	1,0%	1,0%	1,0%
Renteomslag	2,6%	2,4%	2,3%	2,3%

Toelichting rentepercentages kort en lang

Voor het afsluiten van nieuwe leningen gaat De Marne voorzichtigheidshalve uit van licht oplopende korte en lange rente. In dit scenario ligt voor 2017 voor zowel de korte als de lange rente het percentage op 1,1 %.

Toelichting rentepercentage grondbedrijf

De rentekosten op de grondexploitatie is voorgeschreven in de notitie grondexploitatie van de Commissie BBV en bedraagt 1,0%.

Toelichting renteomslag

Onze gemeente trekt niet voor iedere investering een aparte lening aan, maar financiert het geheel aan investeringen (integrale financiering). Tegenover de totaliteit van de boekwaarden van alle investeringen staan de totaal beschikbare financieringsmiddelen. Deze (externe) financieringsmiddelen hebben verschillende rentepercentages omdat deze middelen op verschillende tijdstippen zijn aangetrokken. Bij integrale financiering door middel van omslagrente worden de kapitaallasten (rente en afschrijving) van investeringen toegerekend aan producten en maken de lasten vervolgens deel uit van de betreffende programma's. Op deze wijze worden de volledige kosten (dus inclusief rentelasten) toegerekend aan een programma en product.

De renteomslag is voor 2017 bepaald op 2,6% (**afgerond 3,0%**). Afronding vindt naar boven plaats tot maximaal 0,5%. De verwachting is dat de renteomslag de komende jaren iets gaat dalen doordat de nieuwe leningen tegen lagere percentages worden afgesloten dan de bestaande leningen.

Renteresultaat

bedragen x € 1.000

Renteschema	2017	2018	2019	2020
externe rentelasten korte financiering	70	103	140	150
externe rentelasten lange financiering	919	843	769	711
	989	946	909	861
externe rentebaten	112	107	102	96
Totaal door te rekenen externe rente	877	839	807	765
<u>correctie i.v.m.:</u>				
rentekosten grondexploitatie	6	6	6	6
Totaal aan taakvelden toe te rekenen rente	871	834	801	759
Werkelijk toegerekende rente aan taakvelden	984	835	838	823
Renteresultaat taakveld treasury	113	2	37	64

Toelichting renteresultaat

Het renteresultaat is het saldo van de netto rentekosten en de rente die wordt doorberekend aan de taakvelden. Dit renteresultaat wordt zichtbaar in het programma Algemene middelen en ondersteuning onder het taakveld 05 treasury.

EMU-Saldo

In het kader van een verantwoorde ontwikkeling van de economie en het monetaire stelsel binnen de landen die deelnemen aan de Economische en Monetaire Unie (EMU) is in het Verdrag van Maastricht een aantal afspraken gemaakt. Een belangrijke afspraak is dat het EMU-tekort ('overheidstekort') van een lidstaat in principe niet meer mag bedragen dan 3% van het Bruto Binnenlands Product (BBP). De decentrale overheden leveren een aandeel in het EMU-saldo vandaar dat zij verplicht zijn om hierover te rapporteren. In deze alinea wordt het EMU-saldo weergegeven van de gemeente De Marne.

Bedragen in k€

EMU saldo bedragen x k€	Begroting 2016	Begroting 2017	Meerjarige doorkijk		
			Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Totale baten	31.386	31.161	31.005	30.962	30.936
Totale lasten	31.954	31.449	30.832	30.576	30.464
Saldo baten en lasten voor reserve mutaties	-568	-288	173	386	472
bij: Afschrijvingen ten laste van de exploitatie	1.965	2.331	1.900	1.901	1.919
bij: Bruto dotaties aan de post voorzieningen tlv. exploitatie	92	245	300	298	297
af: Investerings in (im)materiele vaste activa die op de balans worden geactiveerd	1.596	2.953	2.021	1.288	1.288
Berekend EMU saldo	-107	-665	352	1.297	1.400

Portefeuille geldleningen

Bedragen in k€

Omschrijving (per ultimo)	Begroting	Meerjarige doorkijk		
	2017	2018	2019	2020
Leningen bij BNG, INGen SVN	21.624	20.046	18.820	14.637
Verlof schuld ambtenaren	43	43	43	43
Af: aflossing leningen	1.612	1.578	1.226	4.182
Bij: te verwachten nieuwe leningen	4.014	5.914	6.139	9.087
Lening per 31 december	24.069	24.425	23.776	19.585

Toelichting

Verlof schuld ambtenaren

Op grond van de rechtspositieregeling heeft in de jaren 1997-2005 een aantal ambtenaren gespaard voor extra verlof. Dit verlof wordt contractueel opgenomen in de jaren 2015-2021. De verlofschuld zal in 2021 van de lijst van schulden verdwijnen (het jaar 2021 is gerelateerd aan de AOW-leeftijdsgrens).

Te verwachten nieuwe leningen

Op basis van de financieringsbehoefte worden er nieuwe leningen aangetrokken. De gemeente De Marne streeft er naar de benodigde leningen tegen zo laag mogelijke kosten aan te trekken en tegelijkertijd de renterisico's te beheersen. Daarbij wordt optimaal gebruik gemaakt van het aantrekken van kort geld binnen de limiet die daarvoor is gesteld.

In de hiernavolgende tabel wordt de onderbouwing gegeven van de aan te trekken leningen.

bedragen in k€

Investerings (model C) per ultimo	Begroting 2017	Meerjarige doorkijk		
		2018	2019	2020
<i>Materiële Vaste Activa</i>				
210 Gronden en terreinen	347	346	344	342
230 Gronden en terreinen	8.624	8.614	8.260	7.906
240 Gronden, weg en waterbouw e.n.	11.816	11.838	11.845	11.842
241 Gronden, weg en waterbouw m.n.	8.467	8.972	9.138	9.286
250 Vervoermiddelen	455	425	345	272
260 Machines, apparaten en installaties	1.951	1.588	1.237	890
290 Overig	1	0	0	0
<i>Financiële Vaste Activa</i>				
310 Kapitaalverstrekkingen en deelnemingen	160	160	160	160
320 Leningen woningbouw	2.073	1.972	1.866	1.755
321 Overig	1.364	1.359	1.354	1.349
<i>Voorraden</i>				
501 Bestemmingsplannen niet in exploitatie	958	958	958	958
502 Bestemmingsplannen in exploitatie	573	573	573	573
Totaal van de investeringen	36.789	36.805	36.080	35.333
Eigen Vermogen (model D)				
Reserves en voorzieningen	8.501	8.208	8.488	8.978
Vreemd Vermogen (model E)				
Aangetrokken leningen	21.624	20.046	18.820	14.637
Financieringsstekort				
Aan te trekken in rekening courant (gemiddeld)	2.650	2.637	2.633	2.631
Te verwachten nieuwe langlopende leningen	4.014	5.914	6.139	9.087

In onderstaande tabel wordt een specificatie weergegeven van de financiële vaste activa.

Bedragen in k€

Specificatie financiële vaste activa	Begroting 2017	Meerjarige doorkijk		
		2018	2019	2020
Leningen lokale stichtingen	57	56	52	49
Leningen SVN	266	266	266	266
Leningen personeel	69	67	65	63
Leningen woningbouwvereniging	2.073	1.972	1.866	1.755
Lening Essent CAI	63	63	63	63
Vordering lening Essent	909	909	909	909
Effecten	159	159	159	159
Totaal financiële activa	3.596	3.492	3.380	3.264

Toelichting

Een deel van de opgenomen geldleningen is aangetrokken voor financiering van uitgezette geldleningen aan derden, waarvan de verstrekte leningen aan Bouwstichting Borgen en Wierden de grootste zijn. De uitgezette leningen aan de Bouwstichting zijn één op één gekoppeld aan de aangetrokken geldleningen. Het gaat hier om een doorgeefconstructie die stamt uit het jaar 1988.

3.5 Bedrijfsvoering

Inleiding

Bedrijfsvoering behelst alles wat we doen om er voor te zorgen dat iedereen zijn werk zo goed mogelijk kan uitvoeren. Het geeft aan op welke manier processen en projecten worden georganiseerd, aangestuurd en beheerst. Bedrijfsvoering is de motor van de organisatie.

Organisatieontwikkeling

In november 2014 zijn we begonnen om de organisatie te ontwikkelen. In 2015 is het proces van organisatiewijziging afgerond. Organisatieontwikkeling is een continu proces! De rol van de overheid verandert. We zitten in steeds meer samenwerkingsverbanden, de burger wordt steeds mondiger en die wil te maken hebben met een zelfbewust bestuur. Dit vraagt om een andere manier van werken die is gericht op samenwerking en creativiteit, op de burger en het resultaat. Deze werkwijze vraagt een cultuuromslag van en in de organisatie. Hiertoe is in 2015 een projectorganisatie ingesteld die de organisatiebrede ontwikkeling heeft voorbereid. Per 1 april 2016 is de projectorganisatie opgeheven waarbij de organisatieontwikkeling inclusief resterende werkzaamheden van de werkgroepen zijn overgedragen aan de staande organisatie en resterende werkzaamheden vanaf dat moment in de reguliere organisatie zijn belegd.

Goede stappen zijn inmiddels gezet, zo is onder meer een volwaardige gesprekkencyclus geïmplementeerd, zijn we financieel in control gekomen en hebben we een werkwijze ontwikkeld om contextgedreven ontwikkelingen integraal op te kunnen pakken. Ook is de sfeer merkbaar verbeterd en is de aansturing eenduidiger geworden. Verantwoordelijkheden worden daadwerkelijk laag in de organisatie gelegd. Over het algemeen is er hoge inzet en betrokkenheid waarneembaar.

Sinds we onze visie en ons besturingsconcept hebben vastgesteld en actief de organisatie zijn gaan ombuigen, hebben diverse ontwikkelingen plaatsgevonden die er tezamen toe hebben geleid dat een herijking op zijn plaats is.

Een aantal van deze ontwikkelingen:

- het aanstellen van een nieuwe gemeentesecretaris;
- de steeds verdergaande ambtelijke samenwerking tussen de BMW-gemeenten;
- het herindelingsproces dat zich steeds duidelijker begint af te tekenen;
- stappen die al dan niet zijn gezet in de organisatieontwikkeling en dringend vragen om focus aan te brengen.

Nu is het moment aangebroken om vanuit verschillende niveaus/hoeken naar onze organisatie te kijken en te bepalen of en zo ja waar en in welke mate bijsturing gewenst is.

Dit zal in de tweede helft van 2016 nader uitgewerkt worden, waarna we de dan herijkte koers gaan implementeren.

Doelstelling 1	We gaan de organisatie verder ontwikkelen.				
Maatregel	<ul style="list-style-type: none"> • Implementeren van de maatregelen waarop focus is aangebracht; • Investeren in een goede aansturing en de directie meer in haar strategische kracht zetten. Dit is niet alleen nodig om de dagelijkse aansturing te optimaliseren, maar ook om de uitdagingen die er liggen ten aanzien van de herindeling het hoofd te kunnen bieden. • We gaan onze organisatie voorbereiden op de herindeling. 				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none"> • De organisatie helpt actief mee om de herindeling voor te bereiden • Stimuleren dat personeel zich blijft ontwikkelen • Organiseren organisatiebrede pitstopdag 				
	2016	2017	2018	2019	2020

	Uitvoering projectplannen OO Organiseren cultuurdag	Uitvoering geven aan voorbereiding herindeling, stimuleren dat personeel zich blijft ontwikkelen en organiseren pitstopdag.			
--	---	---	--	--	--

Planning & Control

Planning & Control is noodzakelijk voor een adequate bedrijfsvoering. Op grond van de Gemeentewet is control verplicht. Daaronder valt de P&C-cyclus, het vastleggen van bevoegdheden en financial control.

Met de P&C-cyclus bewaken we de realisatie van onze doelstellingen. Zowel planning als control is essentieel voor (be)sturen. Planning is een doel voor ogen hebben, stappen definiëren en de condities formuleren om het doel te bereiken. Control is systematisch de resultaten evalueren om zonodig de condities, de stappen of zelfs het doel bij te stellen. De instrumenten die we hiervoor gebruiken zijn onder andere de beleidsplannen, kadernota, begroting, tussenrapportages en de jaarrekening.

Doelstelling 2	Een gemeentelijke overheid die effectiever en efficiënter werkt en raad, college en samenleving de benodigde informatie geeft over de te behalen doelen en realisatie daarvan				
Maatregel	<ul style="list-style-type: none"> De Planning & Control gaan we verder ontwikkelen 				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none"> Uitvoeren nota Planning & Control Nieuwe budgetstructuur met ingang van 1-1-2017 van kracht 				
	2016	2017	2018	2019	2020
	Vastgestelde nota P&C	Uitvoeren nota P&C			

Toelichting maatregel

In het kader van de organisatieontwikkeling is een nota Planning & Control opgesteld. Deze nota geeft inzicht in de ontwikkelingen die in gang zijn gezet binnen de Planning- en Controlcyclus. Wat goed gaat moeten we behouden en waar dat mogelijk is moeten we efficiënter en effectiever samenwerken aan de Planning- en Controlcyclus. Het proces van Planning & Control gaan we stevig verankeren in de organisatie.

Doelstelling 3	We gaan het proces van opstellen van management- en bestuursrapportages verbeteren				
Maatregel	Invoeren van de applicatie Lias Enterprise als ondersteuningstool voor het opstellen van management- en bestuursrapportages				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none"> Alle P&C-rapportages worden met behulp van LIAS opgesteld 				
	2016	2017	2018	2019	2020
	Bestuurlijke informatievoorziening gereed en ontwikkelen managementinformatie	Management informatie gereed			

Toelichting maatregel

In februari 2014 zijn we begonnen met de invoering van de applicatie LIAS Enterprise. LIAS helpt bij het opstellen van de management- en bestuursrapportages zoals (meerjaren)begroting, jaarrapportage, bestuursrapportages en kadernota. Met behulp van LIAS krijgt de organisatie meer grip, zijn er meer mogelijkheden voor (bij)sturing en verbetert de kwaliteit van de informatievoorziening. In 2017 gaan we dit verder uitbouwen met managementinformatie.

Rechtmatigheid

Op grond van de Gemeentewet leggen wij verantwoording af over de manier waarop wij de wet- en regelgeving toepassen. De accountant controleert de jaarrekening van de gemeente en geeft daarbij ook een oordeel over de mate van rechtmatig handelen in onze organisatie. Om dit oordeel te kunnen geven zijn interne onderzoeken noodzakelijk. Op basis van een door het college en raad vastgesteld controleprotocol voeren we de interne controles uit. Door de rechtmatigheid te toetsen laten we zien waar onze werkprocessen beter kunnen en waar ze goed op orde zijn. Interne controles zijn daarmee een instrument om de kwaliteit van werkprocessen te verbeteren en risico's te voorkomen of zo klein mogelijk te maken.

We besteden extra aandacht aan de financiële rechtmatigheid. Door het uitvoeren van interne controles kunnen we maatregelen nemen om negatieve effecten te voorkomen. Jaarlijks wordt een actueel werkplan Interne controle opgesteld, inclusief een risicoanalyse waarin ook de financiële risico's zijn benoemd. Mede op grond van deze risicoanalyse worden de interne rechtmatigheidscontroles uitgevoerd.

Doelstelling 4	Wij werken in onze organisatie doelmatig en doeltreffend				
Maatregel	We doen systematisch onderzoek naar de mate van doelmatigheid en doeltreffendheid van onze organisatieonderdelen				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none"> De raad stelt twee onderwerpen vast die onderzocht worden op doelmatigheid en doeltreffendheid; Uitvoeren van de onderzoeken. 				
	2016	2017	2018	2019	2020
	Vaststellen onderwerpen	Uitvoeren onderzoeken	Implementeren aanbevelingen		

Toelichting maatregel

Conform de Verordening artikel 213a Gemeentewet voeren wij in de komende raadsperiode onderzoeken uit naar de doelmatigheid en doeltreffendheid van de organisatie. Hierdoor stimuleren we dat we onze doelen halen met een zo beperkt mogelijke inzet van middelen. De raad moet nog besluiten welke onderzoeken we gaan uitvoeren.

Doelstelling 5	De accountant geeft een goedkeurende verklaring op het gebied van rechtmatigheid en getrouwheid				
Maatregel	Rechtmatigheidscontroles worden systematisch en tijdig uitgevoerd zoals vastgesteld in een jaarlijks geactualiseerd en goedgekeurd werkplan				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none"> Controleplan en normenkader is vastgesteld door de raad; Uitvoeren van de controles. 				
	2016	2017	2018	2019	2020
		Vastgesteld controleplan en normenkader			

Accountantsverklaring

De accountant controleert onze jaarrekening. Daarbij beoordeelt hij ook de rechtmatigheid van de baten, de lasten en wijzigingen op de balans. De afgelopen jaren heeft de accountant een goedkeurende accountantsverklaring afgegeven. De accountant heeft over de jaarrekening 2015 een goedkeurende

verklaring met beperking afgegeven. Het oordeel met beperking is het gevolg van de onzekerheden die zijn geconstateerd in het sociaal domein. Dit wordt veroorzaakt doordat onvoldoende controle-informatie verkregen is van de Sociale Verzekeringsbank (pgb Jeugd en WMO), de uitvoeringsorganisatie RIGG (Jeugd) en de gemeente Groningen (WMO).

Voor 2016 streven we weer naar een goedkeurende verklaring al blijven we wel afhankelijk van externe organisaties.

HRM

Ontwikkelingen in personeel

Personele aantallen	2015	2016	2017
Aantal fte	68,71	59,86	62,20
Aantal fte BMW-samenwerking	13,94	14,94	13,94
Waarvan in aantal			
Man	40	36	37
Vrouw	48	46	51
Totaal	88	82	87
Waarvan in aantal			
Parttime	46	45	50
Fulltime	42	37	37

Toelichting

Aantal fte

De beginstand formatie van 2016 is 59,86. In 2016 is 0,5 fte toegevoegd voor de ondersteuning van het project Proloog. De dekking vindt plaats vanuit een structureel budget van PROLoog. In de kadernota is 0,89 fte voor een beleidsmedewerker Samenleving en 0,22 fte voor contractmanagement bij inkoop opgenomen.

In de begrotingsronde is 0,89 fte WMO zorgloket toegevoegd. Deze is gefinancierd vanuit het inhuurbudget en aanvullend vanuit een ruimtevrager bij de begroting 2017.

Daarnaast is de totale formatie iets naar beneden bijgesteld i.v.m. onderlinge verschuivingen (0,14 fte).

Aantal fte BMW-samenwerking

De systematiek voor het opnemen van de formatie in de begroting betreffende de samenwerking is aangepast. Alleen de daadwerkelijke formatie van de gemeente De Marne is opgenomen. Voorheen werd de volledige formatie van I&A gepresenteerd in de tabel.

De formatie voor P&O is voor De Marne met 4 uur per week uitgebreid. Dit is ontstaan door verschuiving van uren binnen de samenwerking P&O. De volledige formatie van P&O BMW is op hetzelfde aantal uren en kosten gebleven. De kosten van P&O worden via een vaste verdeelsleutel doorbelast aan de gemeenten. Het effect hiervan is dat de uitbreiding van formatie bij de gemeente De Marne niet leidt tot extra lasten.

Per saldo is de formatie die vanuit gemeente De Marne is ingebracht in de BMW-samenwerking 13,94 fte.

Leeftijdsopbouw

In onderstaande tabel is het aantal medewerkers per leeftijdsklasse weergegeven.

Leeftijdsopbouw	< 21	21 t/m 30	31 t/m 40	41 t/m 50	51 t/m 60	> 60	Totaal
begroting 2016		1	20	29	27	5	82
begroting 2017	0	0	19	30	25	13	87

HRM beleid

Salarissen en personele inhuur

De kosten voor salarissen en personele inhuur vormen de belangrijkste kostenpost van onze gemeente. Het is van wezenlijk belang hier goed op te sturen. Daarom is afgesproken dat de directie ervoor zorgt dat de kosten binnen het totaal van de budgetten voor personeel en inhuur blijven. Onderlinge verschuiving tussen deelposten is daarbij toegestaan. De verhogingen en verlagingen van het budget vinden als volgt plaats:

- het salarisbudget kan worden verhoogd als er nieuwe cao-afspraken worden gemaakt of als er premiewijzigingen (b.v. in pensioenpremie) plaatsvinden. Voor 2017 wordt hiervoor in totaal uitgegaan van een verhoging van 1,5%
- het inhuurbudget kan in principe worden verhoogd als er een aanvullende taak met aanvullende dekking (van derden of uit investeringsprojecten) is;
- het inhuurbudget wordt verlaagd als een taak en/of de financiële dekking voor die taak vervalt.

Diverse regelingen gemeentepersoneel

Werkloosheidwet	De gemeente is als overheidsorgaan eigenrisicodragend voor de WW. Bij ontslag of niet verlengen van een aanstelling kan een medewerker in aanmerking komen voor een WW-uitkering en eventueel een aanvullende regeling volgens de CAR/UWO. Verder heeft de werkgever verplichtingen om substantieel bij te dragen aan re-integratie elders. Alleen voor medewerkers die WW-uitkering genieten zijn opgenomen in de begroting.
Individueel keuzebudget (IKB)	In 2017 wordt het individueel keuzebudget landelijk ingevoerd. Dat betekent dat de medewerkers zelf meer kunnen bepalen wat ze wanneer willen laten uitbetalen. De regeling is momenteel in ontwikkeling.
Opgebouwde vakantierechten	De vakantierechten worden altijd in mei uitbetaald. Het betreft dan een opbouw van rechten over de periode juni t/m mei. In verband met de invoering van het IKB (zie bovenstaand) zal deze systematiek komen te vervallen. De medewerkers kunnen maandelijks hun vakantiegeld laten uitbetalen waarbij in december het restant tot uitbetaling zal komen. 2017 is een overgangsjaar. De rechten van juni t/m december 2016 zullen in mei 2017 worden uitbetaald waarbij de kosten ten laste van 2016 worden gebracht. In de bestuursrapportage 2016 is hiervoor een begrotingswijziging opgevoerd ter dekking van deze eenmalige last.
Spaarverlof	Er resteert nog één ambtenaar die heeft deelgenomen aan de regeling spaarverlof. Voor deze ambtenaar is de aanspraak daarop opgenomen als langlopende schuld. Voor nieuwe gevallen is de regeling inmiddels afgeschaft.
Levensloopregeling	In 2006 is de levensloopregeling in het leven geroepen. Hiervoor is een bijdrage in de begroting opgenomen.

Doelstelling 6	We gaan de processen in de samenwerking P&O zo efficiënt mogelijk inrichten				
Maatregel	<ul style="list-style-type: none"> • We gaan de personeelsdossiers digitaliseren; • In de samenwerking BMW-E gaan we opleidings- en ontwikkelingsbeleid aanpassen aan de doelstellingen van de ingezette organisatie-ontwikkeling en de herindeling; • In de samenwerking BMW-E gaan we mobiliteitsbeleid in samenhang met het opleidings- en ontwikkelingsbeleid ontwikkelen. 				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none"> • Personeelsdossiers zijn gedigitaliseerd; • In de samenwerking BMW-E is het opleidings- en ontwikkelingsbeleid aangepast aan de doelstellingen van de organisatie-ontwikkeling en de herindeling. • Er is mobiliteitsbeleid ontwikkeld in de samenwerking BMW-E. 				
	2016	2017	2018	2019	2020
		Voltooid			

Toelichting maatregel

In de samenwerking P&O wordt verder gewerkt aan het efficiënter maken van systemen. Voor 2017 gaan we de personeelsdossiers digitaliseren. Het voordeel hiervan is dat we alle personeelsdossiers, die nu in Bedum zijn ondergebracht, door middel van autorisaties toegankelijk kunnen maken voor leidinggevenden.

De nieuwe manier van werken, ingezet door de organisatieontwikkeling, betekent dat er ingezet moet worden op verdere ontwikkeling van medewerkers. Daarnaast is inmiddels duidelijk dat de herindeling door zal gaan. In het kader van de samenwerking BMW-E en de herindeling zal het beleid gezamenlijk met de BMW-E gemeenten worden opgepakt. De medewerkers kunnen zich voorbereiden op de herindeling door loopbaanbegeleiding of ontwikkeling. Deze elementen zullen in aangepast opleidings- en ontwikkelingsbeleid worden uitgewerkt.

Mobiliteitsbeleid is gericht op de inzetbaarheid en flexibiliteit van medewerkers in iedere leeftijdsfase. Het doel is een optimale, vitale en duurzame inzetbaarheid van medewerkers te realiseren. Dit onderwerp wordt in de samenwerking BMW-E opgepakt.

Informatie en automatisering

Bij ICT-faciliteiten gaat het om de ondersteuning en optimalisatie van bedrijfsprocessen. Jaarlijks vindt een inventarisatie van projecten en activiteiten plaats voor de BMW-E gemeenten. Daarnaast wordt ondersteuning verleend aan het sociaal domein en de gemeenschappelijke regeling Participatie Noord Groningen dat we in BMW-E verband uitvoeren. De uitkomsten van de inventarisatie wordt meegenomen in de kadernota en de eerstvolgende begroting. Hiermee is het geborgd in het reguliere Planning en Controlproces.

Enkele belangrijke activiteiten en projecten die in BMW-E verband in 2017 worden ondersteund zijn:

- Uitvoeren van het informatiebeveiligingsbeleid;
- Uitvoeren van het Informatiebeleidsplan;
- (door)Ontwikkelen van de Administratieve organisatie voor afdeling I&A BMW-E;
- Uitvoeren van de werkafsprakenovereenkomst (vergelijkbaar met DVO);
- Uitvoeren van vernieuwing ICT-infrastructuur;
- Ondersteuning verlenen aan ontwikkelingen in het sociaal domein;
- Ondersteuning verlenen aan Gemeenschappelijke Regeling Participatie Noord Groningen.

Informatiebeveiligingsplan en informatieplan

Doelstelling 7	We gaan de betrouwbaarheid van de informatievoorziening waarborgen				
Maatregel	Het treffen van een samenhangend pakket aan maatregelen ter waarborging van de betrouwbaarheid van de informatievoorziening				
Prestatie Indicator	Uitvoeren informatiebeveiligingsplan				
	2016	2017	2018	2019	2020
	Besluitvorming	Uitvoering	Uitvoering	Borging	Borging

Toelichting maatregel

Het informatiebeveiligingsplan is erop gericht om de betrouwbaarheid van de gemeentelijke processen, de gebruikte informatiesystemen en de daarin opgeslagen gegevens te beschermen tegen al dan niet opzettelijk onheil. In het 1e halfjaar 2015 zijn de voorbereidingen gestart voor het opstellen van een informatiebeveiligingsplan. Deze is begin 2016 vastgesteld in alle drie gemeenten en is gestart met de uitvoering.

In het tweede kwartaal 2016 is er een GAP analyse gemaakt t.b.v. de uitvoering van de BIG (Baseline Informatiebeveiliging Gemeenten). Hieruit volgt een voorstel met maatregelen. Daarna wordt een projectplan geschreven waarin de vastgestelde beveiligingsmaatregelen worden weggezet in een planning met de daarbij behorende impact op capaciteit en financiën. In de periode 2017/2018 zullen de maatregelen worden geïmplementeerd.

Doelstelling 8	We gaan onze ICT-middelen op een efficiënte en effectieve manier inzetten				
Maatregel	We gaan concrete afspraken en keuzes maken voor de (door)ontwikkeling van de (bestaande) informatievoorziening				
Prestatie Indicator	Uitvoeren informatiebeleidsplan				
	2016	2017	2018	2019	2020
	Besluitvorming	Uitvoering	Borging		

Toelichting maatregel

In deze lastige tijden is het vooral belangrijk dat de gemeentelijke organisatie efficiënt functioneert, dat er scherper kan worden gestuurd op kosten en dat er maximale transparantie is over de kansen en de risico's. Daarom is het belangrijk om te onderzoeken op welke manier we de informatievoorziening kunnen inzetten om onze doelen te bereiken en wat de gevolgen van deze inzet zijn voor de invulling van de informatievoorziening. Het informatiebeleidsplan is erop gericht om concrete afspraken en keuzes te maken voor de (door)ontwikkeling van de (bestaande) informatievoorziening.

In het 2e halfjaar 2016 is gestart met het opstellen van het informatiebeleidsplan. Vaststelling vindt plaats in 2016 waarna de uitvoering kan plaatsvinden.

Doelstelling 9	We verbeteren de administratieve organisatie van I&A BMW				
Maatregel	Het opstellen van interne documenten waarin op gestructureerde wijze de processen binnen I&A BMW zijn beschreven en afgebakend				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none"> Uitvoeren van werkaafsprakenovereenkomst (2017) Gereed hebben van het beschrijven van alle processen (2018) 				
	2016	2017	2018	2019	2020

	Opstellen en vaststellen van werkaafsprakenovereenkomst (WAO)	Uitvoeren WAO Beschrijven van processen	Borging WAO Processen zijn beschreven	Borging	Borging
--	---	---	---------------------------------------	---------	---------

Toelichting maatregel

Een werkaafsprakenovereenkomst (vergelijkbaar met DVO) wordt eind 2016 vastgesteld. In deze overeenkomst worden afspraken vastgelegd tussen I&A BMW en de drie gemeenten over de te leveren dienstverlening.

Een groot deel van de processen worden beschreven bij de uitvoering van het informatiebeveiligingsplan en het informatiebeleidsplan. De overige processen worden eveneens beschreven zodat eind 2018 het proces van op orde hebben van de administratieve organisatie is afgerond. Daarmee wordt tevens voldaan aan de aanbevelingen die de accountant heeft aangegeven in het verslag van bevindingen bij de jaarrekening 2015.

Doelstelling 10	We bouwen aan een ICT-omgeving die transparanter, flexibeler en veiliger is en tevens meer functionaliteiten biedt				
Maatregel	We vernieuwen en herinrichten de soft- en hardware				
Prestatie Indicator	ICT-omgeving die heringericht is				
	2016	2017	2018	2019	2020
	Inventarisatie	Opstellen plan van aanpak Uitvoeren plan van aanpak			

Toelichting maatregel

Op basis van een aantal uitgangspunten die in 2011 geformuleerd waren, zijn we de afgelopen jaren in onze 'I&A-BMW jas' gegroeid. De uitgangspunten stonden destijds voornamelijk in het teken van flexibiliteit van aansluiten (of afscheid nemen) van deelnemende gemeenten. Hierdoor is een gesegmenteerd en op sommige onderdelen een complex netwerk ontstaan. We lopen tegen de uiterste houdbaarheidsdatum van een aantal hard- en software componenten aan. In sommige gevallen betreft het de technische houdbaarheid en in andere gevallen gaat het om de functionele houdbaarheid.

In 2017 komen er vervangingsbudgetten vrij waarmee de huidige ict-omgeving (gedeeltelijk) wordt vernieuwd. Door verbeterde soft-/hardware, meer kennis en nieuwe inzichten/vergezichten, kan er in 2017 gebouwd worden aan een ict-omgeving die meer schaalbaar, transparanter, flexibeler en veiliger is. Daarnaast willen we meer functionaliteit aan gebruikers bieden. We streven er naar dat de gebruiker plaats/tijd/apparaat-onafhankelijke toegang tot zijn/haar gegevens/applicaties heeft op een zo'n veilig mogelijke manier. Daarnaast willen we de "schotten" die nu tussen gemeenten zijn geplaatst verwijderen om op die manier de samenwerking tussen de gemeenten en collega's onderling te verbeteren. Dit vraagt herinrichting van de bestaande structuur en een strak autorisatiebeheer. Tenslotte denken we door de herinrichting een complexiteitsreductie te behalen waardoor we qua beheerlast beter uitkomen dan nu het geval is.

Inkoop

Inkoop is het geheel van leveringen, werken en diensten die nodig zijn voor de uitvoering van de gemeentelijke taken. Inkoop zorgt voor de juiste inkoop- en aanbestedingsprocedures en zorgt mede voor het beheersen (verminderen) van de kosten in onze organisatie.

Doelstelling 11	Betrekken van goederen en diensten tegen de meest gunstige voorwaarden				
Maatregelen	<ul style="list-style-type: none"> • Samenwerking BMW-E intensiveren; • Implementatie van Contractbeheer,- en management • Inkoop- en aanbestedingskalender opstellen; • Toepassen van Prestatie-inkoop bij aanbesteden. 				
Prestatie Indicator	Aanbestedingen uitvoeren conform vastgesteld inkoop- en aanbestedingskalender.				
	2016	2017	2018	2019	2020
		Uitvoeren			

Toelichting maatregelen

Op het terrein van inkoop koopt onze gemeente in met de BMW-E gemeenten. Die samenwerking vindt plaats op structurele basis en daarbij geldt: we kopen samen in, tenzij. Er is voor de meeste inkoopgroepen een gezamenlijke actiekalender opgesteld, daarnaast worden gezamenlijke inkoopvoorwaarden en drempelwaarden voor inkopen en aanbesteden toegepast.

Door gezamenlijk in te kopen kunnen we efficiënter werken en kosten besparen. In de Planning- en Controlcyclus is inkoop een essentieel onderdeel. Een zorgvuldige planning is hierbij van belang, omdat we daarmee de inkoop- en aanbestedingstrajecten tijdig kunnen uitvoeren en de financieel-juridische risico's zo klein mogelijk kunnen houden.

Voor 2017 wordt een inkoop- en aanbestedingskalender opgesteld.

De inkoop- en aanbestedingstrajecten gaan we verder verbeteren door gebruik te maken van innovatief aanbesteden met behulp van 'Prestatie-inkoop'. Met deze methode besteden we efficiënt aan, kopen we professioneel in en maken we meer gebruik van de kennis van opdrachtnemers.

Doelstelling 12	Het inkoopproces borgen (als onderdeel van de organisatieontwikkeling)				
Maatregelen	<ul style="list-style-type: none"> • Jaarlijks opstellen van de inkoop- aanbestedingskalender; • Verbeteren van de dossiervorming; • Uitvoering van strategisch inkoopplan. 				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none"> • Vaststellen van inkoop- en aanbestedingskalender 2017; • Contractenregister dat volledig is en geborgd in de organisatie; • Dossiervorming aanbestedingen volgens vastgesteld format; • Vastgesteld en geïmplementeerd meer jaren strategisch inkoopplan in kwartaal 2 2017. 				
	2016	2017	2018	2019	2020
	Opstellen/uitvoeren projectplan verbeteren inkoop proces	Uitvoeren projectplan verbeteren inkoop proces	Borgen in regulier proces	Borgen in regulier proces	Borgen in regulier proces

Toelichting maatregelen

Uit de gesprekken die zijn gevoerd met medewerkers in het kader van het doorvoeren van verbeteringen in de organisatie, is het verbeteren van het inkoopproces door meerdere taakvelden aangegeven. Het verbeteren van het inkoopproces is op een projectmatige wijze doorgelicht en verbeterd. Met het vaststellen van het strategisch inkoopplan heeft de directie ingestemd met een structurele, effectieve en efficiënte werkwijze op het gebied van inkoop waardoor de gemeente controle heeft over de inkoopgebonden uitgaven.

Juridische zaken

Doelstelling 13	We werken met actuele verordeningen				
Maatregel	We inventariseren jaarlijks welke verordeningen herzien moeten worden en actualiseren deze indien noodzakelijk.				
Prestatie Indicator	Al onze verordeningen zijn actueel				
	2016	2017	2018	2019	2020
	Uitvoeren	Uitvoeren	Uitvoeren	Uitvoeren	Uitvoeren

Toelichting

Jaarlijks in het najaar inventariseren we op basis van het 'programma actualisering verordeningen' welke gemeentelijke verordeningen voor herziening in aanmerking komen. De belastingverordeningen moeten we in ieder geval jaarlijks opnieuw vaststellen. In 2015 hebben we ervaring opgedaan met de toepassing van verordeningen in het sociaal domein (WMO, Jeugdwet, Participatiewet en Wwb). De praktijkervaring en de ontwikkelingen in de jurisprudentie zullen naar verwachting wel tot aanpassing van verordeningen leiden.

Doelstelling 14	We signaleren tijdig wetswijzigingen en informeren de vakafdelingen hierover				
Maatregel	We controleren wetswijzigingen op alle terreinen waar we bij betrokken zijn.				
Prestatie Indicator	Wetswijzigingen zijn tijdig gesignaleerd en de medewerkers van de vakafdelingen zijn hierover geïnformeerd.				
	2016	2017	2018	2019	2020
		Uitvoeren	Uitvoeren	Uitvoeren	Uitvoeren

Toelichting

Welke belangrijke wetswijzigingen er aan zitten te komen houden we op dertien terreinen goed in de gaten: algemeen bestuursrecht, gemeenterecht, openbare orde en veiligheid, omgevingsdomein (ruimtelijke ordening en volkshuisvesting en verkeer & vervoer), economische zaken, sociaal domein, financiën en belastingen, Europese recht, constitutie en burgerrechten, burgerlijk recht, strafrecht, digitale overheid en ambtenaren. Het belang hiervan is dat we op tijd op ontwikkelingen kunnen inspelen en signalen kunnen afgeven aan de vakinhoudelijke afdelingen/medewerkers. Een belangrijke ontwikkeling vindt plaats op het domein van de leefomgeving. Dat betreft de Omgevingswet die 26 wetten bundelt in één wet. Deze wet bevat een verregaande decentralisatie van regels voor de leefomgeving. De inwerkingtreding van deze wet was aanvankelijk gepland op 1 januari 2018, maar dat zal naar verwachting 2019 worden. Een vroegtijdige voorbereiding blijft van belang.

Facilitaire dienstverlening

Doelstelling 15	We gaan vanuit de behoefte de dienstverlening aan burgers en bedrijven verbeteren.				
Maatregel	We gaan procesgericht samenwerken door zaakgericht werken in te voeren.				
Prestatie Indicator	Zaakgericht werken is ingevoerd en geïmplementeerd.				
	2016	2017	2018	2019	2020
	Invoeren	Implementatie voltooien	Uitvoeren	Uitvoeren	Uitvoeren

Toelichting maatregel

Zaakgericht werken stelt de gemeente in staat burgers en bedrijven juist te informeren over de voortgang in behandeling van (aan)vragen, die behandeling te sturen en te bewaken, de werkprocessen voor de behandeling te verbeteren, informatie toegankelijk te maken voor alle betrokkenen en managementinformatie te verkrijgen over behaalde resultaten. Er wordt op drie terreinen verbetering bereikt, namelijk dienstverlening, bedrijfsvoering en informatievoorziening. Binnen De Marne is een pilot uitgevoerd waarbij de meldingen openbare ruimte in het zaakstelsel worden geregistreerd. We evalueren de ervaringen en waar nodig voeren we aanpassingen door. De verwachting is dat we de verdere implementatie in 2017 voltooien.

3.6 Verbonden partijen

Inleiding

Vanwege de bestuurlijke, beleidsmatige en financiële belangen en mogelijk daarmee samenhangende risico's komen verbonden partijen in een afzonderlijke paragraaf van de begroting aan bod. Met ingang van 2017 zijn de verbonden partijen die betrokken zijn bij het realiseren van de te bereiken effecten van het desbetreffende programma ook in dat programma opgenomen. Daarnaast is in deze paragraaf relevante informatie gegeven over de Verbonden Partijen waarmee de gemeente een relatie heeft.

Een verbonden partij is een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie waarin de gemeente De Marne een bestuurlijk én een financieel belang heeft. Onder bestuurlijk belang wordt verstaan dat de gemeente zeggenschap heeft door vertegenwoordiging in het bestuur of in de vorm van stemrecht. Het financiële belang is het bedrag dat ter beschikking is gesteld en dat niet verhaalbaar is of waarvoor aansprakelijkheid bestaat wanneer de verbonden partij failliet gaat of haar verplichtingen niet nakomt. Het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) geeft in artikel 15 aan dat in de begroting aandacht wordt gegeven aan de gemeentelijke visie op aangegane verbonden partijen, dit in relatie tot de realisatie van de beleidsdoelstellingen volgens het programmaplan. Wat willen wij met deze partijen? Hoe past de uitvoering van de taken door deze partijen binnen onze gemeentelijke programma's? Hoe dragen zij bij aan het uitvoeren van het door de gemeente gewenste beleid?

Visie en Beleid

De visie op verbonden partijen is niet beschreven en er is ook geen vastgesteld beleid voor de keuze tot het aangaan van een bepaalde vorm van samenwerking. Zoals uit het navolgende blijkt hangt de keuze vaak af van de aard van het belang.

Gemeenschappelijke regelingen

Gemeenschappelijke regelingen worden aangegaan ter vervulling van publieke taken waarvoor de schaal van de individuele gemeente te klein is. Gemeenschappelijke regelingen kunnen worden opgelegd (door de wetgever) of uit oogpunt van doelmatigheid of deskundigheid op eigen initiatief worden aangegaan. Door vertegenwoordiging in de besturen (Algemeen Bestuur en/of Dagelijks Bestuur) is invloed mogelijk en is de eigen verantwoordelijkheid gewaarborgd.

De wettelijke grondslag voor gemeenschappelijke regelingen is de Wet gemeenschappelijke regelingen (Wgr). Deze wet is per 1 januari 2015 gewijzigd. Naast de verbetering van de controlerende positie van de raad in met name het P&C-proces en aanscherping van de informatie- en verantwoordingsplicht, heeft er een dualisering van verhoudingen plaatsgevonden. Het Algemeen Bestuur heeft meer een kader stellende rol, het Dagelijks Bestuur meer een uitvoerende taak. De verhoudingen zijn daarmee in overeenstemming met de rol- en taakverdeling bij gemeenten (en provincies). Een ander gevolg is dat in besturen van gemeenschappelijke regelingen, die alleen door gemeenteraden zijn aangegaan, geen leden van het college meer mogen zitten. Ook biedt de herziene Wgr de mogelijkheid tot een nieuwe vorm van een regeling, de zogenaamde 'bedrijfsvoeringsorganisatie'. Deze vorm heeft een lichtere bestuursstructuur, maar heeft toch rechtspersoonlijkheid die eigen bevoegdheden kan dragen. In de praktijk is gebleken dat er behoefte was aan een tussenvorm tussen de bestaande vormen, zoals het (qua bestuursstructuur zwaardere) openbaar lichaam versus het gemeenschappelijk orgaan zonder rechtspersoonlijkheid.

Deelnemingen

Onze gemeente is aandeelhouder van enkele vennootschappen. Het gaat daarbij in de praktijk om vennootschappen die uit overheidslichamen zijn ontstaan (voornamelijk nutsbedrijven).

De bestuurlijke invloed van onze gemeente in die vennootschappen is in de praktijk gering. De vennootschappen zijn vooral van belang vanwege de jaarlijkse dividenduitkering.

Stichtingen en verenigingen

Waar het vormen van een (privaatrechtelijke) stichting of vereniging geschikter is voor het behartigen van een taak, wordt voor deze vorm gekozen. Daarbij moet wel worden gemotiveerd waarom deze vorm geschikter is dan het aangaan van een publiekrechtelijke gemeenschappelijke regeling.

Publiek-private samenwerkingsconstructies

In sommige gevallen werken gemeenten samen met private ondernemingen in een publiek-private samenwerking. Veelal gebeurt dit voor (ingewikkelde) grondprojecten waarbij overheid en particuliere partijen samen participeren in een combinatie met vennootschappen, vaak vormgegeven in een zogenaamde BV-CV constructie. Onze gemeente neemt op dit moment niet deel in een dergelijke constructie.

Samenwerking in BMW-verband

De samenwerking in BMW-verband (Bedum, De Marne en Winsum) bevindt zich in een 'status quo-situatie'. Er zijn sinds 2013 geen nieuwe samenwerkingen opgestart. De bestaande samenwerkingen – bezwaarschriftcommissie, ICT, P&O en sociale zaken - zijn voortgezet.

Een actuele ontwikkeling is de vorming van een uitvoeringsorganisatie Participatiewet. De gemeenschappelijke regeling Ability is daarvoor in 2016 aangepast en herdoopt tot gemeenschappelijke regeling Participatiewet Noord-Groningen. De uitvoering van de Participatiewet - werk, bijstand en re-integratie - wordt bij deze gemeenschappelijke regeling ondergebracht. Begin 2017 zal de uitvoeringsorganisatie van start gaan.

Ontwikkelingen

Per 1 januari 2016 zijn diverse gemeenschappelijke regelingen aangepast aan de gewijzigde Wet gemeenschappelijke regelingen. In 2017 gaat - zoals hiervoor beschreven - de uitvoeringsorganisatie Participatiewet van start.

Bij de Tweede Kamer is een initiatiefvoorstel aanhangig die een meer democratische inrichting van de gemeenschappelijke regelingen beoogd. Nu is het nog teveel verlengd lokaal bestuur, waarop de raden al vaak moeizaam invloed hebben, laat staan de inwoners, omdat er geen sprake is van rechtstreeks actief en passief kiesrecht. Het initiatiefvoorstel is in maart 2015 ingediend. Van een behandeling in de Tweede Kamer is het nog niet gekomen.

Gemeentelijke vertegenwoordiging

De raad regelt bij afzonderlijk besluit de aanwijzing in de besturen van de verbonden partijen.

Meestal worden er raadsleden in de algemene besturen (AB) benoemd en de leden van burgemeester en wethouders in de dagelijkse besturen (DB).

Overigens is de gemeente niet in alle besturen van de verbonden partijen vertegenwoordigd en bestaat de 'verbinding' alleen uit een financiële verplichting of het hebben van een aandeel (zoals bij Essent en de Bank Nederlandse Gemeenten).

De bijlage 8.7 van de jaarstukken bevat een overzicht van de verbonden partijen, de aard van de deelname, het doel van de deelname, de financiële en eventueel andere verplichtingen en de verantwoordelijke portefeuillehouder. Betreffende de aard van de deelname, zijn de volgende categorieën onderscheiden:

- GR   Gemeenschappelijke regeling (publiekrechtelijk);
- AB   Aandelenbezit in een vennootschap (NV of BV, privaatrechtelijk);
- S/V   Stichting of vereniging (privaatrechtelijk);
- Overig: Convenant, stuurgroep, overlegorgaan of lidmaatschap.

Overzicht verbonden partijen

Gemeenschappelijke regelingen

Naam	Veiligheidsregio Groningen (VRG) Sontweg 10 9723 AT GRONINGEN				
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling				
Doelstelling en openbaar belang	De regeling stelt zich ten doel om door regeling en bestuur en door een doelmatige organisatie en coördinatie via intergemeentelijke samenwerking uitvoering te geven aan de behartiging van de volgende belangen: e. brandweezorg; f. geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen; g. rampenbestrijding en crisisbeheersing; h. ambulancezorg en brandweer				
Relatie met beleidsprogramma	Programma 2 Veiligheid				
Deelnemende partijen	Alle gemeenten in de provincie Groningen				
Bestuurlijk belang	Gemeente De Marne is vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur door de burgemeester				
Financieel belang	De kosten voor de veiligheidsregio Groningen worden gedragen door de deelnemende gemeenten. De jaarlijkse bijdrage van de gemeente De Marne is:				
	2016	2017	2018	2019	2020
	k€ 695	k€ 886	k€ 886	k€ 886	k€ 886
Vermogen	31-12-2015 : k€ 5.091				
Eigen vermogen	31-12-2014 : k€ 5.812				
Vreemd vermogen	31-12-2015 : k€ 10.643				
	31-12-2014 : k€ 10.856				
Financieel resultaat	2015 : k€ 807 (V) 2014: k€ 3.089 (V)				
Risico's In het geval van faillissement of liquidatie dragen de gemeenten gezamenlijk de aanwezige schulden en kosten. Daarnaast blijft de gemeente belast met de organisatie van de brandweezorg, de rampenbestrijding en de crisisbeheersing en de geneeskundige hulpverlening.					
Ontwikkelingen De beleidsbegroting van de VRG is uitgezet met de kosten gerelateerd aan de besluitvorming inzake het huisvestingsdossier. In de beleidsbegroting is rekening gehouden met een hogere uitkering van de BDuR, ten gevolge van de herijking. De verwerking van de effecten van het groot onderhoud op het gemeentefonds voor de verdeelsleutels is volledig opgenomen.					

Naam	Omgevingsdienst Groningen (ODG) Lloydsweeg 17 9641 KJ VEENDAM
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Doelstelling en openbaar belang	De omgevingsdienst verzorgt de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving op het gebied van milieu, bouwen en wonen in opdracht van Groninger gemeenten en de provincie Groningen.

Relatie met beleidsprogramma	Programma 9 Leefomgeving				
Deelnemende partijen	Alle gemeenten en de provincie Groningen en de provincie Groningen.				
Bestuurlijk belang	Gemeente De Marne is vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur door een wethouder.				
Financieel belang	De kosten voor de Omgevingsdienst Groningen worden gedragen door de deelnemende gemeenten en de provincie Groningen. De jaarlijkse bijdrage van de gemeente De Marne is:				
	2016	2017	2018	2019	2020
	k€ 624	k€ 612	k€ 622	k€ 617	k€ 627
Vermogen	31-12-2015 : k€ 2.785				
Eigen vermogen	31-12-2014 : k€ 2.293				
Vreemd vermogen	31-12-2015 : k€ 3.605				
	31-12-2014 : k€ 3.674				
Financieel resultaat	2015 : k€ 801 (V)				
	2014 : k€ 593 (V)				
Risico's					
In het geval van faillissement of liquidatie dragen de gemeenten gezamenlijk de aanwezige schulden en kosten. Daarnaast blijft de gemeente verantwoordelijk voor de uitvoering van de VTH-taken.					
Ontwikkelingen					
Evaluatieonderzoek OGD en verbeterplan					
In het voorjaar van 2016 is het Evaluatieonderzoek Omgevingsdienst Groningen uitgevoerd. Uit de evaluatie blijkt dat de ontwikkeling achterblijft bij het beeld zoals opgetekend in de landelijke evaluatie van het vernieuwde VTH stelsel. De basis is nog niet op orde. Een pas op de plaats is noodzakelijk om van daaruit vervolgstappen te nemen en het vertrouwen te herstellen. Dit ook met het oog op de nieuwe Omgevingswet. Er is een Verbeterplan opgesteld. Het Verbeterplan heeft financiële consequenties. De lumpsumfinanciering blijft voor 2016 t/m 2018 in stand (systematiek van een Producten- en Dienstencatalogus (PDC) is uitgesteld naar 2019). Daarnaast is de efficiencykorting opgeheven voor 2016 (-10%) en 2017/2018 gehalveerd naar -5% (was -10%). Met de vrijgekomen middelen kan de Omgevingsdienst haar basis op orde brengen en gaat functioneren als een efficiënte, kwalitatieve en betrouwbare dienst.					
Nieuwe Omgevingswet (maakt omgevingsrecht eenvoudiger)					
Het omgevingsrecht bestaat uit tientallen wetten en honderden regelingen voor ruimte, wonen, infrastructuur, milieu, natuur en water. Zij hebben allemaal hun eigen uitgangspunten, werkwijzen en eisen. De wetgeving is daardoor te ingewikkeld geworden voor de mensen die ermee werken. Daardoor duurt het bijvoorbeeld langer voordat een project kan starten. Het kabinet maakt het omgevingsrecht makkelijker en voegt alle regelingen samen in één nieuwe omgevingswet.					
Uitgangspunten Omgevingswet					
Met de Omgevingswet wil het kabinet beter aansluiten op:					
<ul style="list-style-type: none"> • de samenhang tussen verschillende plannen en activiteiten voor ruimtelijke ordening, milieu en natuur; • duurzame ontwikkelingen, zoals windmolenparken aanleggen; • de verschillen tussen regio's. Gemeenten, provincies en waterschappen krijgen meer ruimte om op omgevingsgebied hun eigen beleid te voeren. Regio's kunnen dankzij de Omgevingswet beter aansluiten bij hun eigen behoeften en doelstellingen.					

De Omgevingswet sluit ook beter aan bij Europese regels. Voor de Omgevingswet zal 2016 het jaar van de verdieping en verbreding worden, 2017 het jaar van de voorbereiding en 2018 het jaar van de realisatie en verankering.

Naam	Publiek Gezondheid en Zorg Groningen (PG&Z) p/a Gemeente Groningen Postbus 30026 9700 RM GRONINGEN				
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling				
Doelstelling en openbaar belang	De regeling stelt zich ten doel om door regeling en bestuur en door een doelmatige organisatie en coördinatie via intergemeentelijke samenwerking uitvoering te geven aan de volgende belangen: c. bescherming en bevordering van de gezondheid van de bevolking; d. bevolkingszorg.				
Relatie met beleidsprogramma	Programma 2.7.2 Jeugdhulp, maatschappelijke ondersteuning en volksgezondheid				
Deelnemende partijen	Alle gemeenten in de provincie Groningen				
Bestuurlijk belang	Gemeente De Marne is vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur door een wethouder.				
Financieel belang	De kosten voor PG&Z worden gedragen door de deelnemende gemeenten. De jaarlijkse bijdrage van de gemeente De Marne is:				
	Programma Gezondheid				
	2016	2017	2018	2019	2020
	k€ 136	k€ 139	*)	*)	*)
	JGZ 0-4 bijdragen				
	2016	2017	2018	2019	2020
	k€ 146	k€ 149	*)	*)	*)
	Bijdrage RIGG				
	2016	2017	2018	2019	2020
	k€ 3.269	k€ 2.307	*)	*)	*)
*) PG&Z heeft geen meerjarenbegroting vastgesteld					
Vermogen	31-12-2015 : k€ 2.215				
Eigen vermogen	31-12-2014 : k€ 1.516				
Vreemd vermogen	31-12-2015 : k€ 12.228				
	31-12-2014 : k€ 1.912				
Financieel resultaat	2015 : k€ 699 (V) 2014 : k€ 1.055 (V)				
Risico's In het geval van faillissement of liquidatie dragen de gemeenten gezamenlijk de aanwezige schulden en kosten. Daarnaast blijft de gemeente verantwoordelijk voor de taken op het gebied van publieke gezondheid en de jeugdzorg. De begroting 2017 is in lijn met het budget van 2016 uitgewerkt, waarbij de nullijn niet is gehanteerd. De decentralisatie van de jeugdzorg naar de gemeenten gaat gepaard met een oplopende efficiencytaakstelling van het Rijk van structureel € 450 miljoen (2015: € 120 miljoen, 2016 € 300 miljoen en vanaf 2017 € 450 miljoen).					

De effecten op de gemeentelijke budgetten zijn echter voor 2016 en 2017 nog hoogst onzeker. Daarnaast gaan er herverdeel-effecten optreden door de geplande invoering van het objectieve verdeelmodel jeugd. Deze bezuinigingen treffen de uitvoeringsorganisatie RIGG niet rechtstreeks, maar wel de deelnemende gemeenten aan de GR PG&Z en mogelijk de omvang en kwaliteit van de in te kopen voorzieningen.

Ontwikkelingen

Programma Gezondheid

In 2017 is het programma gezondheid inhoudelijk niet grootscheeps gewijzigd ten opzichte van 2016. In 2017 zal het voor het programma gezondheid vooral draaien om de implementatie van het bestuurlijk besluit over de koers van publieke gezondheid en taken/positionering GGD. Zodat de regio en de uitvoeringsorganisatie gereed zijn voor 2018. Het besluit over koers publieke gezondheid en toekomst GGD zal naar verwachting eind 2016 door de gemeenteraden en het algemeen bestuur worden genomen. In afwachting daarvan zal GGD in 2017 de belangrijkste inhoudelijke ontwikkelingen per vakgebied vanzelfsprekend volgen en uitvoering geven.

Programma RIGG

De gemeenten zijn in 2015 verantwoordelijk geworden voor de uitvoering van de Jeugdhulp. De inkoop en monitoring voor dat jaar waren vooral gericht op de zorgcontinuïteit en het verkennen van de verschillende aspecten van deze nieuwe taak. Met die kennis is eind 2015 de zorg voor de jaren 2016 en 17 aanbesteed, met vertrouwde en nieuwe producten, met nieuwe relaties met en tussen de Jeugdhulpaanbieders en met meer mogelijkheden voor gemeenten om eigen keuzes te maken.

Vanaf 2016 is de gewenste transformatie van de Jeugdhulp meer ingebed in de ingekochte producten. De monitoring zal in dat jaar – naast het uitvoeren van het reguliere contractmanagement – meer gefocust zijn op het op een hoger peil brengen van het functioneren van de basisteams c.q. de toegang en het gebruik en de werking van de (nieuw) ingekochte zorg.

2017 is het voorlopige eindstation van de transformatie van de Jeugdhulp. In dat jaar zullen de gemeenten en zorgaanbieders de punt op de i moeten zetten en de eventuele vervolgstappen formuleren. Op dit moment is de rol en de positie van de RIGG in de jaren 2018 en verder nog niet bepaald en dat maakt dat haar bijdrage bij de inkoop in 2017 van de jeugdhulp voor 2018 op dit moment niet volledig te beschrijven is.

Naam	Vuilverwerkingsbedrijf Noord-Groningen Postbus 44 9980 AA UITHUIZEN Westerhornseweg 22 9988 NT USQUERT
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Doelstelling en openbaar belang	De gemeenschappelijke regeling behartigt de belangen van de deelnemende gemeenten op het gebied van het op een doelmatige en milieu hygiënische verantwoorde wijze verwijderen van afvalstoffen.
Relatie met beleidsprogramma	Programma 8 Milieu
Deelnemende partijen	Gemeente De Marne, Eemsum, Loppersum en Winsum
Bestuurlijk belang	Gemeente De Marne is vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur (raadslid en wethouder) en in het Dagelijks Bestuur (wethouder).

Financieel belang	De kosten (exploitatietekort) voor vuilverwerkingsbedrijf Noord-Groningen worden gedragen door de deelnemende gemeenten. De jaarlijkse bijdrage van de gemeente De Marne is:				
	2016	2017	2018	2019	2020
	k€ 60	k€ 50	k€ 35	k€ 24	k€ 16
Vermogen	31-12-2015 : k€ 1.571				
Eigen vermogen	31-12-2014 : k€ 1.071				
	31-12-2015 : k€ 4.924				
Vreemd vermogen	31-12-2014 : k€ 5.810				
Financieel resultaat	2015 : k€ 173 (V)				
	2014 : k€ 134 (N)				
Risico's					
Het uiteindelijk tekort wordt gedragen door de deelnemende gemeenten. In de gemeenschappelijke regeling is de verdeling van de baten en lasten van de deelnemende gemeenten geregeld.					
In het geval van faillissement of liquidatie dragen de gemeenten gezamenlijk de aanwezige schulden en kosten.					
Ontwikkelingen					
Het jaar 2017 staat in het teken van de eindafwerking van het stortlichaam die eind 2017 moet zijn afgerond. De verwachting is dat in de loop van 2016 opdracht gegeven kan worden voor uitvoering van de werkzaamheden.					

Naam	Participatie Noord Groningen (PNG) Nijverheidsweg 12 9981 GJ UITHUIZEN			
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling (m.i.v. maart 2016)			
Doelstelling en openbaar belang	1. PNG heeft als belang te zorgen voor een kwalitatief hoogwaardige gezamenlijke uitvoering van de aan deelnemers opgedragen taken in de wetten en daarvan afgeleide regelingen op het gebied van werk en inkomen. 2. PNG zorgt voor een zodanig effectieve en efficiënte uitvoeringsorganisatie, dat de periodiek met de deelnemers gemaakte beleidsmatige en prestatieafspraken gerealiseerd kunnen worden. 3. Naast de behartiging van de hiervoor bedoelde belangen kan PNG gemeente specifieke taken met betrekking tot het sociaal domein uitvoeren. Dit kan worden vastgelegd in een dienstverleningsovereenkomst tussen PNG en de betreffende deelnemer(s).			
Relatie met beleidsprogramma	Programma 2.7.1. Sociale Zaken en Werk			
Deelnemende partijen	Gemeente De Marne, Bedum, Winsum en Eemsmond			
Bestuurlijk belang	Gemeente De Marne is vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur (2 wethouders) en in het Dagelijks Bestuur (wethouder).			
Financieel belang	Bijdragen ten laste van de gemeentelijke begroting De Marne			
	2017	2018	2019	2020
Aandeel Uitv.kosten SOZawe	k€583	k€590	k€597	k€617
Aandeel verlies Ability	k€32	k€106	k€141	k€193

<i>Vaste bijdrage Wsw</i>	k€37	k€37	k€37	k€37
	Budget Wet Sociale Werkvoorziening (Wsw)			
	2017	2018	2019	2020
	k€1.569	k€1.413	k€1.303	k€1.208

Risico's

3. De gemeenten zijn gezamenlijk aansprakelijk voor eventuele tekorten bij PNG.
4. De begroting 2017 is een startbegroting. Het is een integratie van een begroting van Ability en van Sociale Zaken en Werk Hoogeland (inclusief Werkplein). Een volledige integrale begroting is nog niet mogelijk omdat:
  - op het moment van opstellen er nog geen sprake is van een volledig geïntegreerde bedrijfsvoering;
  - de ondersteuning door de gemeenten van Piofach-taken¹ voor PNG nader wordt ingevuld en nog geen financiële vertaling van de gemeenten naar de uitvoering kennen;
  - het vraagstuk van BTW en VPB nog niet kan worden beantwoord en derhalve financieel vertaald. Dat geldt ook voor de financiële effecten daarvan voor de gemeenten.

Naar verwachting leidt dit tot de noodzaak om in de eerste helft van 2017 met een gewijzigde begroting 2017 te komen.

3. De gemeenten zijn ook aansprakelijk voor de risico's. Deze risico's zijn opgenomen in de begroting 2017 van PNG en zijn ook onderdeel van het weerstandsvermogen van de gemeente. In de risicoparagraaf is het totale risico PNG opgenomen.

¹) Piofach: Personeel & Organisatie, Inkoop, Automatisering, Communicatie, Financiën en Huisvesting

Ontwikkelingen

Beleidsmatige ontwikkeling

De beleidsmatige ontwikkelingen zijn aangegeven in het programma 2.7. Sociaal domein als doelstellingen, maatregelen en prestatie-indicatoren.

Ontwikkeling bedrijfsvoering

PNG streeft naar een zo goed en efficiënt mogelijke bedrijfsvoering. In 2016 is een aantal werkgroepen van medewerkers uit gemeenten en PNG bezig met het "neerzetten" van de verschillende onderdelen van bedrijfsvoering. De gemeenten hebben in het organisatorisch kader meegegeven dat PNG zoveel mogelijk gebruik moet maken van de Piofach-dienstverlening van de gemeenten zelf. De uitkomsten van de werkgroepen is nog niet bekend.

Vennootschappen

Naam	Enexis Magistratenlaan 116 5223 MB 's-HERTOGENBOSCH
Rechtsvorm	Besloten vennootschap
Doelstelling en openbaar belang	Distribueren en transporteren van energie, exploiteren transportnetten energie, uitvoeren Elektriciteitswet 1988 en Gaswet.
Relatie met beleidsprogramma	2.10 Algemene middelen en ondersteuning
Deelnemende partijen	De aandelen zijn in handen van Nederlandse gemeenten en provincies
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA). De AVA is het hoogste besluitvormingsorgaan binnen Enexis.

Financieel belang					
<i>Aantal aandelen</i>	142.116 (waarde balans k€ 17)				
<i>Percentage van totaal aantal aandelen</i>	0,094945%				
<i>Nominale waarde één aandeel</i>	€ 1				
<i>Begroot jaarlijks dividend</i>	2016	2017	2018	2019	2020
	k€ 116	k€ 116	k€ 116	k€ 116	k€ 116
<i>Vermogen</i>	31-12-2015 : € 3.608 mln				
<i>Eigen vermogen</i>	31-12-2014 : € 3.517 mln				
	31-12-2015 : € 3.471 mln				
<i>Vreemd vermogen</i>	31-12-2014 : € 2.900 mln				
Financieel resultaat	2015 : € 223 mln (V)				
	2014 : € 266 mln (V)				
Risico's					
Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.					
Ontwikkelingen					
Aanbod voor aflossing EDON-lening en verkoop van aandelen					
Bij brief van 5 november 2015 heeft Enexis een aanbod gedaan voor aflossing van de EDON-lening (€ 100 miljoen). Ons gemeentelijk aandeel in de EDON leningen is € 122.000. Op 1 december 2015 is besloten om van het aanbod gebruik te maken en de overeenkomst hiervan ondertekend. Gekozen is voor een aflossing in contanten. De reden hiervan is dat het aanhouden van aandelen in bedrijven niet tot de kerntaken van een gemeente behoort. Aandelen brengen risico's met zich mee en de hoofdsom (aankoopprijs) is niet gegarandeerd. Enexis betaalt de gemeente een extra bedrag wat overeenkomt met 3 jaar rente van 9% over de Geldlening.					
Ten behoeve van de aflossing van de EDON-lening koopt Enexis aandelen in om die vervolgens door te verkopen aan aandeelhouders die hebben gekozen om hun lening af te lossen in aandelen. Onze gemeente heeft kenbaar gemaakt aan Enexis de aandelen te willen verkopen. Wanneer het aanbod van aandelen de vraag overstijgt dan gaat Enexis over tot gedeeltelijke aankoop van de aandelen.					

Naam	Waterbedrijf Groningen Griffeweg 99 Postbus 24 9700 AA GRONINGEN
Rechtsvorm	Besloten vennootschap
Doelstelling en openbaar belang	Drinkwatervoorziening
Relatie met beleidsprogramma	2.10 Algemene middelen en ondersteuning
Deelnemende partijen	De aandelen zijn in handen van Groninger gemeenten en de provincie Groningen.
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA). De AVA is het hoogste besluitvormingsorgaan binnen Waterbedrijf Groningen.
Financieel belang	
<i>Aantal aandelen</i>	6 (waarde balans k€ 2)
<i>Percentage van totaal aantal aandelen</i>	2,127%
<i>Nominale waarde één aandeel</i>	€ 500
<i>Vermogen</i>	31-12-2015 : € 67,5 mln

<i>Eigen vermogen</i>	31-12-2014 : € 64,3 mln
<i>Vreemd vermogen</i>	31-12-2015 : € 99,4 mln 31-12-2014 : € 102,0 mln
Financieel resultaat	2015 : € 3,3 mln (V) 2014 : € 2,8 mln (V)
Risico's Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.	
Ontwikkelingen Niet bekend	

Naam	Exploitatiemaatschappij Haven Lauwersoog BV Haven 2 9976 VN LAUWERSOOG
Rechtsvorm	Besloten vennootschap
Doelstelling en openbaar belang	Verantwoordelijk voor het exploiteren, beheer en onderhoud van de haven Lauwersoog
Relatie met beleidsprogramma	2.9 Leefomgeving
Deelnemende partijen	Gemeente De Marne en Dongeradeel en de visafslag.
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA).
Financieel belang	
<i>Aantal aandelen</i>	180
<i>Percentage van totaal aantal aandelen</i>	45%
<i>Nominale waarde één aandeel</i>	€ 45,45
<i>Vermogen</i>	31-12-2015 : -k€ 78 31-12-2014 : -k€ 161
<i>Eigen vermogen</i>	
<i>Vreemd vermogen</i>	31-12-2015 : k€ 1.842 31-12-2014 : k€ 1.301
Financieel resultaat	2015 : k€ 83 (V) 2014 : k€ 84 (V)
Risico's Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.	
Ontwikkelingen Nog geen begroting vastgesteld.	

Naam	Bank Nederlandse Gemeenten Koninginnegracht 2 Postbus 30305 2500 GH DEN HAAG
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap
Doelstelling en openbaar belang	BNG Bank is de bank voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De bank is een betrokken partner en draagt duurzaam bij aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger.
Relatie met beleidsprogramma	2.10 Algemene middelen en ondersteuning
Deelnemende partijen	De aandelen zijn in handen van het rijk, provincies en gemeenten.

Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA).				
Financieel belang					
<i>Aantal aandelen</i>	10.530				
<i>Percentage van totaal aantal aandelen</i>	0,0189%				
<i>Nominale waarde één aandeel</i>	€ 2,50				
<i>Begroot jaarlijks dividend</i>	2016	2017	2018	2019	2020
	k€ 9	k€ 9	k€ 9	k€ 9	k€ 9
<i>Vermogen</i>	31-12-2015 : € 4.163 mln				
<i>Eigen vermogen</i>	31-12-2014 : € 3.582 mln				
	31-12-2015 : € 145.348 mln				
<i>Vreemd vermogen</i>	31-12-2014 : € 149.923 mln				
Financieel resultaat	2015 : € 226 mln (V)				
	2014 : € 126 mln (V)				
Risico's					
Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.					
Ontwikkelingen					
De omvang van nieuw verstrekte langlopende leningen ligt in 2016 naar verwachting in lijn met die van het voorgaande jaar. Mede onder invloed van aanhoudende lage lange rentetarieven en de terughoudende rentepositie van de bank zal het renteresultaat in 2016 naar verwachting lager uitkomen dan over het verslagjaar. Het resultaat financiële transacties zal ook in de nabije toekomst gevoelig blijven voor politieke, economische en monetaire ontwikkelingen.					
Gezien de aanhoudende onzekerheden acht de bank het niet verantwoord een uitspraak te doen over de verwachte nettowinst 2016.					

Naam	Groningen Milieu Postbus 1622 8901 BX LEEUWARDEN
Rechtsvorm	Besloten vennootschap
Doelstelling en openbaar belang	Het ophalen van huisvuil
Relatie met beleidsprogramma	Programma 8 Milieu
Deelnemende partijen	BV Groningen Milieu is 100% dochter van NV Fryslân Milieu.
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA).
Financieel belang	
<i>Aantal aandelen</i>	5.000 (gemeente De Marne)
<i>Percentage van totaal aantal aandelen</i>	Gemeente De Marne 45% Gemeente Eemsmond 55%
<i>Nominale waarde één aandeel</i>	€ 5
<i>Vermogen</i>	31-12-2015 : k€ 20
<i>Eigen vermogen</i>	31-12-2014 : k€ 1
	31-12-2015 : k€ 48
<i>Vreemd vermogen</i>	31-12-2014 : k€ 24
Financieel resultaat	2015 : k€ 19
	2014 : k€ 1
Risico's Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.	
Ontwikkelingen	
Geen begroting vastgesteld.	

Stichtingen en verenigingen

Naam	Libau welstands- en monumentenzorg Hoge der A 5 9712 AC GRONINGEN
Rechtsvorm	Stichting
Doelstelling en openbaar belang	De stichting Libau heeft de bevordering en instandhouding van de bouwkundige en landschappelijke schoonheid in de provincie Groningen en Drenthe als doelstelling. Zij adviseert Groninger en Drentse gemeenten vanuit een integrale benadering van stedenbouw, landschap, welstand en cultuurhistorie.
Relatie met beleidsprogramma	Programma 9 Leefomgeving
Deelnemende partijen	Groninger en Drentse gemeenten (excl. gemeente Groningen)
Bestuurlijk belang	De gemeente De Marne is niet vertegenwoordigd in het stichtingsbestuur. Het bestuur bestaat uit 8 leden bestaande uit gemeentelijke vertegenwoordigers en vertegenwoordigers vanuit de discipline die het taakveld van Libau betreffen.
Financieel belang	Er ontbreekt een financieel belang van de gemeente en dan is strikt genomen geen sprake van een verbonden partij.
Vermogen	31-12-2015 : k€ 1.468
Eigen vermogen	31-12-2014 : k€ 1.437
Vreemd vermogen	31-12-2015 : k€ 353
	31-12-2014 : k€ 466
Financieel resultaat	2015 : k€ 6 (V) 2014 : k€ 52 (N)
Risico's	Geen
Ontwikkelingen	Niet bekend

Overige verbonden partijen

Naam	Aanleg, instandhouding, beheer en onderhoud van IBA's
Rechtsvorm	Samenwerking (lichtere vorm van gemeenschappelijke regeling)
Doelstelling en openbaar belang	Aanleg, instandhouding, beheer en onderhoud van in de gemeente De Marne aangelegde systemen van Individuele Behandeling van Afvalwater. Het betreft een lichtere vorm van een gemeenschappelijke regeling.
Relatie met beleidsprogramma	Programma 8 Milieu
Deelnemende partijen	Gemeente De Marne en Waterschap Noorderzijlvest
Bestuurlijk belang	Nvt
Financieel belang	Er ontbreekt een financieel belang van de gemeente en dan is strikt genomen geen sprake van een verbonden partij.
Financieel resultaat	Nvt
Risico's	Nvt
Ontwikkelingen	Niet bekend

Naam	Gemeenschappelijk orgaan Openbaar Primair Onderwijs Hoofdstraat-West 1 9981 AA UITHUIZEN
Rechtsvorm	Samenwerking (Gemeenschappelijk Orgaan)
Doelstelling en openbaar belang	Bundeling toezichthoudende taken als bedoeld in artikel 48 Wet op het Primair Onderwijs i.v.m. regionale stichting openbaar onderwijs.
Relatie met beleidsprogramma	Programma 2.5 Onderwijshuisvesting en Educatie
Deelnemende partijen	Gemeente De Marne, Eemsmond, en Winsum
Bestuurlijk belang	Gemeente De Marne is vertegenwoordigd in het Gemeenschappelijk orgaan via twee raadsleden.
Financieel belang	Er ontbreekt een financieel belang van de gemeente en dan is strikt genomen geen sprake van een verbonden partij.
Financieel resultaat	Nvt
Risico's Nvt	
Ontwikkelingen Niet bekend	

Aanvullende informatie Vordering op Enexis BV, Verkoop Vennootschap BV en CSV Amsterdam BV

*Bron: Cluster Economie en Internationalisering | Afdeling Economisch Beleid en Deelnemingen
Provincie Noord-Brabant | Postbus 90151 | 5200 MC 's-HERTOGENBOSCH*

Verkoop aandelen Essent (2009) en Attero (2014)

In 2009 is besloten de aandelen in het productie- en leveringsbedrijf van Essent te verkopen aan energiebedrijf RWE. En in 2014 is besloten de aandelen in het afvalverwerkingsbedrijf van Attero te verkopen aan private equity organisatie Waterland. Uit deze verkopen vloeien de tijdelijke deelnemingen CBL Vennootschap B.V., CSV Amsterdam B.V., Vordering op Enexis B.V. en Verkoop Vennootschap B.V., voort. Uw organisatie is aandeelhouder in deze deelnemingen.

Vordering op Enexis B.V.

Doelstelling:

Als gevolg van de invoering van de Wet Onafhankelijk Netbeheer (WON) in Nederland werd Essent per 30 juni 2009 gesplitst in een netwerkbedrijf (later Enexis) enerzijds en een productie- en leveringsbedrijf (het deel dat verkocht is aan RWE) anderzijds.

Essent heeft eind 2007 een herstructurering doorgevoerd waarbij de economische eigendom van de gas- en elektriciteitsnetten binnen de Essent-groep zijn verkocht en overgedragen aan Enexis tegen de geschatte fair market value. Omdat Enexis destijds over onvoldoende contante middelen beschikte om de koopprijs hiervoor te betalen is deze omgezet in een lening van Essent. In de Wet Onafhankelijk Netbeheer was opgenomen dat er na splitsing geen financiële kruisverbanden mochten bestaan. Omdat het op dat moment niet mogelijk was om de lening extern te financieren is besloten de lening over te dragen aan de Verkopende Aandeelhouders van Essent.

Op het moment van overdracht in 2009 bedroeg de vordering € 1,8 miljard. De vordering is vastgelegd in een lening-overeenkomst bestaande uit vier tranches.

Beleidsvoornemens:

Op het moment resteert alleen nog de lening van de 4e tranche. De 4e tranche mag niet vervroegd worden afgelost. Afhankelijk van het resultaat van een aantal financiële ratio's zou de 4e tranche eventueel geconverteerd kunnen worden in eigen vermogen.

Financiële risico's:

De aandeelhouders lopen zeer beheerst geachte risico's op Enexis voor de niet –tijdige betaling van rente en/of aflossing en, in het ergste geval, faillissement van Enexis.

Daarnaast is het risico en daarmee de aansprakelijkheid voor de aandeelhouders relatief gering en beperkt tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal van deze vennootschap (totaalbedrag € 20.000), art 2.:81 BW.

	Definitieve .cijfers	Inschatting cijfers	Inschatting cijfers
Balans	31 december 2015	31 december 2016	31 december 2017
Eigen Vermogen	k€ 43	€ 0	(k€ 15)
• Waarvan reserves	(k€ 57)	(k€ 100)	(k€ 115)
Vreemd Vermogen	€ 862,2 mln	€ 362,3 mln	€ 362,3 mln
• Waarvan voorzieningen	€ 0	€ 0	€ 0
W&V-rekening	2015	2016	2017
Resultaat na belasting	(k€ 22,2)	(k€ 40)	(k€ 15)

Verkoop Vennootschap B.V.

Doelstelling:

In het kader van de verkoop in 2009 van Essent aan RWE hebben de Verkopende Aandeelhouders een aantal garanties en vrijwaringen gegeven aan RWE. Het merendeel van deze garanties en vrijwaringen is door de Verkopende Aandeelhouders overgedragen aan Verkoop Vennootschap. Ter verzekering van de betaling van eventuele schadeclaims had RWE bedongen dat een deel van de verkoopopbrengst door de Verkopende Aandeelhouders gedurende een bepaalde tijd in het General Escrow Fonds wordt aangehouden. Buiten het bedrag dat in het General Escrow Fonds zal worden gehouden, waren de Verkopende Aandeelhouders niet aansprakelijk voor inbreuken op garanties en vrijwaringen.

Daarmee was de functie van Verkoop Vennootschap B.V. dus tweeërlei:

- namens de Verkopende Aandeelhouders eventuele garantieclaim procedures voeren tegen RWE;
- het geven van instructies aan de escrow agent wat betreft het beheer van het bedrag dat in het General Escrow Fonds is gestort. Het General Escrow Fonds wordt belegd conform de FIDO/RUDDO-regels, die gelden voor decentrale overheden.

Het vermogen in het General Escrow Fonds was bij de oprichting van het fonds in 2009, € 800 mln.

In april 2011 is het eerste deel (€ 360 mln.) en in september 2015 (€ 326,9 mln.) is het tweede deel van het General Escrow minus gemelde claims door RWE, vrijgevallen en aan de aanhouders uitgekeerd.

Eind juni 2016 zijn RWE en Verkoop Vennootschap BV tot een compromis gekomen voor de afwikkeling van alle (fiscale) claims, te weten EUR 29.768.308.

Het restbedrag in het General Escrow Fonds van EUR 83.090.962,93 is door JP Morgan uitbetaald aan Verkoop Vennootschap BV. Het restantbedrag afgerond € 83.090.962,93 is door JP Morgan uitbetaald aan de vennootschap. Op het moment vindt doorbetaling plaats aan de aandeelhouders naar rato van hun belang in Verkoop Vennootschap B.V.

Beleidsvoornemens:

Eind juni 2016 is het General Escrow Fonds geliquideerd.

De vennootschap zal pas in 2019 kunnen worden geliquideerd omdat zij partij is een aantal andere juridische overeenkomsten die bij de verkoop van Essent aan RWE zijn afgesloten.

Financiële risico's:

Het financiële risico is na de liquidatie van het General Escrow Fonds relatief gering en beperkt tot de hoogte van het werkkapitaal en het nominale aandelenkapitaal van deze vennootschap (totaalbedrag € 20.000), art 2.:81 BW.

	Definitieve cijfers	Inschatting cijfers	Inschatting cijfers
Balans	31 december 2015	31 december 2016	31 december 2017
Eigen Vermogen	€ 84,8 mln.	€ 1,2 mln.	€ 1,1 mln.
• Waarvan reserves	(€ 16 mln.)	(€ 16 mln.)	(€ 16 mln.)
Vreemd Vermogen	€ 31,1 mln.	k€ 20	k€ 20
• Waarvan voorzieningen	€ 29,8 mln.	€ 0	€ 0
W&V-rekening	2015	2016	2017
Resultaat na belasting	€ 48,9 mln.	(k€ 350)	(k€ 50)

CSV Amsterdam B.V.

Doelstelling:

Op 9 mei 2014 is de naam van Claim Staat Vennootschap B.V. gewijzigd in CSV Amsterdam B.V.. De statuten zijn gewijzigd zodat de nieuwe organisatie nu drie doelstellingen vervult:

- namens de Verkopende Aandeelhouders van Essent een eventuele schadeclaimprocedure voeren tegen de Staat als gevolg van de WON;
- namens de Verkopende Aandeelhouders eventuele garantieclaim procedures voeren tegen RECYCLECO B.V. ("Waterland");
- het geven van instructies aan de escrow-agent wat betreft het beheer van het bedrag dat op de escrow-rekening n.a.v. de verkoop van Attero is gestort.

Beleidsvoornemens:

De looptijd van deze vennootschap is afhankelijk van de periode dat claims (die door Waterland tot 5 jaar na completion (mei 2019) kunnen worden ingediend) worden afgewikkeld.

Conform de koopovereenkomst zal de escrow-rekening tot 5 jaar na completion blijven staan voor de afwikkeling van potentiële claims van Waterland.

Financiële risico's:

Het financiële risico is beperkt tot eventuele claims van Waterland als gevolg van garanties en vrijwaringen die door de Verkopende Aandeelhouders zijn afgegeven en tot het maximale bedrag van € 13,5 mln. op de escrow-rekening.

Daarnaast is het risico en daarmee de aansprakelijkheid voor de aandeelhouders relatief gering en beperkt tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal van deze vennootschap (totaalbedrag € 20.000), art 2.:81 BW.

	Definitieve .cijfers	Inschatting cijfers	Inschatting cijfers
Balans	31 december 2015	31 december 2016	31 december 2017
Eigen Vermogen	(k€ 42)	(k€ 92)	(k€ 167)
• Waarvan reserves	(k€ 142)	(k€ 192)	(k€ 267)
Vreemd Vermogen	k€ 50	k€ 150	k€ 225
• Waarvan voorzieningen	€ 0	€ 0	€ 0
W&V-rekening	2015	2016	2017
Resultaat na belasting	(k€ 50,1).	(k€ 100)	(k€ 75)

3.7 Grondbeleid

Inleiding

In de paragraaf grondbeleid wordt ingegaan op de belangrijkste financiële ontwikkelingen zoals verlies/winstverwachtingen, de verkoop van gronden en de relaties van het grondbeleid met de programma's.

Het grondbeleid van de gemeente De Marne heeft een grote invloed op, en samenhang met, de diverse programma's. Het grondbeleid dient dienstbaar te zijn aan de gemeentelijke doelstellingen binnen deze programma's. Dat wil zeggen dat het grondbeleid een instrument is om de doelstellingen van de diverse beleidssectoren van de gemeente mogelijk te maken. Daarbij kan onder meer worden gedacht aan ruimtelijke ordening en volkshuisvesting, verkeer en vervoer, sport en recreatie. Daarnaast kan het gevoerde grondbeleid een grote financiële impact hebben op de gemeentelijke begroting.

Het grondbeleid en de uitvoering van het grondbeleid van de gemeente is vastgelegd in de Nota Grondbeleid 2015-2019. Voor een nadere onderbouwing van de in deze paragraaf vermelde uitgangspunten wordt dan ook verwezen naar de Grondnota die is vastgesteld in de vergadering van 28 mei 2015.

De gemeente hanteert een situationeel grondbedrijf. Alle nieuwe ontwikkelingen zullen hierbij aan het college van Burgemeester en Wethouders worden voorgelegd zodat per plan een afweging kan worden gemaakt welke instrumenten worden ingezet. De keus voor een faciliterend grondbedrijf past ook prima in het licht van maatschappelijke ontwikkelingen als burgerparticipatie, collectief opdrachtgeverschap en een vraag gestuurde woningmarkt. Meer zaken aan de markt overlaten en alleen sturen op die onderwerpen die echt belangrijk zijn, kortom het voeren van regie, is iets dat bij uitstek past bij het faciliterend grondbedrijf.

De koers die is uitgezet met het Woon- en Leefbaarheidsplan heeft ook geleid tot een verschuiving in aandacht binnen het Grondbedrijf. Zo is de vraag naar nieuwe woningbouwkwavels afgenomen. Tegelijkertijd vergt de begeleiding van de herstructureringsopgave in zowel de huursector als in de koopsector meer aandacht. Met name de afstemming van de planontwikkeling tussen Wierden en Borgen en de gemeente, mede in relatie tot de noodzakelijke aanpassingen in de openbare ruimte, is steeds belangrijker geworden.

De gemeente heeft relatief veel gronden in haar bezit. In het verleden zijn deze verworven met het oog op de ontwikkeling van (woning)bouwlocaties. Deze toekomstige ontwikkeling zit er voor veel locaties niet meer in. De gemeente De Marne is daarom bezig om deze grondpositie gefaseerd af te bouwen. Landbouwpercelen in Houwerzijl, Vierhuizen, Wehe-den Hoorn, Zuurdijk, Eenrum en Pieterburen zijn inmiddels verkocht.

Financieel Beleid

Het grondbedrijf is een integraal onderdeel van de gemeentelijke organisatie. Er worden geen aparte reserves voor het grondbedrijf aangehouden. Verwachte verliezen worden afgedekt met een voorziening. Winsten en verliezen van grondexploitaties worden verrekend met de algemene reserve. De systematiek van het nemen van winsten en verliezen houdt in dat deze moeten worden genomen op het moment dat deze gerealiseerd zijn dan wel bekend zijn. Een eenvoudige benadering van de winstneming is om winsten te nemen op basis van het verschil tussen de boekwaarde en nog te maken kosten voor het complex. Wanneer de boekwaarde groter is dan de nog te maken kosten dan nemen we het verschil als winst.

Invoering Vennootschapsbelasting

Per 1 januari 2016 is de gemeente niet langer vrijgesteld voor de betaling van vennootschapsbelasting. Ook het grondbedrijf krijgt hiermee te maken. Eventuele winsten uit grondexploitaties zullen voortaan belast worden met 20 tot 25% vennootschapsbelasting. Ieder gemeentelijk grondbedrijf moet daarvoor een nulsituatie vastleggen met als peildatum 1 januari 2016. Mede op basis hiervan worden toekomstige belastingen geheven. De herziening van grondexploitaties die in 2016 is opgesteld vormt de basis voor deze nulsituatie.

Prognoses financiële resultaten

In onderstaande tabel is een overzicht gegeven van de geactualiseerde eindwaarden van alle exploitaties. De ramingen zijn gebaseerd op de berekening uit de grondnota van juni 2016 en sluiten aan bij de jaarrekening 2015.

Grondexploitatie	Eindwaarde herziening 2015	Eindwaarde herziening 2016	Looptijd
Tuinbouwbedrijventerrein -Kruisweg	320	1.676	2019
Brugweg -Ulrum	2.120	-173.108	afgesloten per 31-12-2015
Trekweg -Ulrum	51.597	-374.728	2024
Doornbos- Zoutkamp	66.407	69.254	2016
Kanaaloever- Zuid-Zoutkamp	18.032	445	2016
Bedrijvenpark De Marne - Ulrum	361.923	329.860	2026
Totaal	500.398	-146.601	

Risico / weerstandsvermogen

In de Grondnota is ook nader ingegaan op de risicoanalyse. Voor een aantal parameters (verkoopsnelheid, rente en grondprijs) is het effect op de eindwaarde berekend indien zich hierin veranderingen voordoen. Het totale risico is nu berekend op k€102. Ten opzichte van vorig jaar is daarmee het risicoprofiel wederom afgenomen, nu met een bedrag van ca. k€ 57. De afname wordt met name veroorzaakt doordat de exploitatie Brugweg per 31-12-2015 is afgesloten waardoor dit geen risicofactor meer is. Daarnaast zijn er in het plan Trekweg kavels geschrapt waardoor er minder inkomsten worden geraamd.

3.8 Demografische ontwikkelingen

Inleiding

De bevolking van De Marne daalt en ook in de toekomst zal de daling van de bevolkingsaantallen doorzetten. Naast een afname van inwoners en huishoudens zal ook een toenemende vergrijzing en ontgroening optreden. Deze ontwikkelingen zijn niet zonder gevolgen en vragen om een heel duidelijk antwoord van onze gemeente als eerstverantwoordelijke overheid. Wij pakken hierin onze rol als regisseur dan ook duidelijk op.

De Marne heeft zich in de afgelopen jaren gedegen voorbereid op de genoemde ontwikkelingen. Het door de raad in 2011 vastgestelde Integraal Beleidskader Krimp en Leefbaarheid, ook wel Krimppnota genoemd, geeft de kaders en beleidsuitgangspunten voor het beleid van De Marne in de komende jaren weer. Deze beleidsuitgangspunten hebben we in het Woon-en Leefbaarheidsplan vertaald in concrete acties. Binnen het Programma Krimp en Leefbaarheid geven we de komende jaren uitvoering aan die acties.

In het vervolg van deze paragraaf wordt niet opnieuw ingegaan op de demografische ontwikkelingen en de gevolgen die dat heeft voor de gemeente. Dat staat immers uitgebreid weergegeven in de hierboven genoemde documenten. In deze paragraaf wordt aangegeven wat in 2017 gedaan wordt om gestalte te geven aan het krimpbeleid van de gemeente.

Inspelen op de eigen kracht van inwoners in De Marne

De leefbaarheid van onze gemeente wordt niet in de eerste plaats bepaald door aanwezigheid van fysieke elementen zoals woningen en voorzieningen. Bepalend is de dynamiek tussen inwoners onderling. Onze gemeente kenmerkt zich juist door een grote vitaliteit. Er bevinden zich in de Marne veel mensen met initiatief en ondernemingszin. Dit komt tot uiting in de vele initiatieven op het gebied van leefbaarheid en plattelandsontwikkeling.

Willen we ervoor zorgen dat ook in de toekomst in De Marne deze dynamiek voelbaar en zichtbaar blijft, dan zal daar slim in geïnvesteerd moeten worden. Zowel bij beleidsvorming als bij uitvoering van beleid hanteert de gemeente als uitgangspunt om de energie en kennis die bij de inwoners aanwezig is centraal te stellen.

Programma Krimp en Leefbaarheid 2012-2020

De Marne heeft in 2011 met de ontwikkeling van de Krimppnota en het Woon- en Leefbaarheidsplan belangrijke stappen gezet. In 2012 hebben wij het Programma Krimp en Leefbaarheid opgesteld. In het programma zijn de maatregelen uit het Woon-en Leefbaarheidsplan in de tijd uitgezet. Het programma dient tevens om de ontwikkelingen te monitoren en te agenderen. Met het programma willen we vooral samenhang en afstemming tussen de verschillende beleidsterreinen bewerkstelligen en bewaken.

In 2012 zijn we al gestart met maatregelen en projecten die budgetneutraal uitgevoerd konden worden, dan wel waarvoor reeds gemeentelijke budgetten beschikbaar waren en waarvoor geen externe subsidie nodig was. In september 2013 heeft De Marne de beschikking voor de gecombineerde aanvraag Krimpfonds/ISV ter hoogte van € 3.892.490 ontvangen en dat was het startsein voor een groot aantal projecten waarvoor externe financiering nodig was.

Verder heeft het college van Gedeputeerde Staten van de Provincie Groningen begin juni 2013 besloten om € 5 miljoen aan De Marne toe te kennen in het kader van het Actieprogramma Werk, Leefbaarheid en Energie. € 1.5 miljoen daarvan is toegekend aan het dorp Ulrum. Toezicht op de besteding van deze middelen is bestuurlijk ondergebracht bij de Stuurgroep die ook toeziet op de uitvoering van het Programma Krimp & Leefbaarheid.

In 2015 is de paragraaf wonen van het Woon-en Leefbaarheidsplan geactualiseerd op basis van de meest recente prognoses. Zonder op iedere prognose en nieuwsbericht te gaan reageren moet er wel een generiek antwoord zijn op de meest recente ontwikkelingen.

In 2017 zal de focus van de uitvoering binnen het Programma Krimp & Leefbaarheid en de Impuls Ulrum liggen op de projecten die in tabel 1 zijn weergegeven. In de komende tijd zal vanzelfsprekend verder gewerkt worden aan de uitvoering van de al hiervoor genoemde projecten. Er zijn echter ook nieuwe ontwikkelingen waarop geanticipeerd zal worden. In het Woon-en Leefbaarheidsplan is afgesproken dat er qua ontwikkelingen vinger aan de pols wordt gehouden en dat, mocht daarvoor aanleiding zijn, het beleid wordt aangevuld, aangescherpt en aangepast. Actualisering is gewenst. De redenen daarvoor zijn:

- *Regionale samenwerking en verbreding in Noord-Groningen.*

In 2015 is de koers ingezet om nauwer samen te werken met de rest van Noord-Groningen richting gezamenlijk krimpbeleid. In 2016 heeft Eemsdelta een start gemaakt met de actualisering van hun WLP. Onze gemeente trekt hier ook in 2017 samen op met de Eemsdelta gemeenten.

- *Afstemming met aardbevingsdossier.*

Op basis van het Meerjarenprogramma vanuit de Nationaal Coördinator Groningen (NCG), waarin ook de gebiedsvisie van de MEDAL (Eemsdelta + De Marne) is verwerkt, heeft De Marne een uitvoeringsplan gemaakt. In dit plan worden koppelingen gelegd tussen de programma's en het Programma Krimp & Leefbaarheid, zodat zaken integraal opgepakt kunnen worden en om 'lessons learned' van De Marne op het vlak van het versterken en stimuleren van vitaliteit in een groter verband te integreren.

- *Thematische verbreding en andere inkleuring thema's.*

In het Woon-en Leefbaarheidsplan dat in 2011 is opgesteld is een aantal thema's uitgebreid uitgewerkt. Een aantal thema's zijn minder uitgewerkt, omdat er destijds nog onvoldoende idee en gevoel bestond hoe met deze thema's om te gaan. We weten en vinden inmiddels meer en er is behoefte om op een aantal thema's nader positie te gaan bepalen. Een voorbeeld hiervan is het punt van de kleinschalige, 'krimp-resistente' ondernemers (cottage industries). Verder concluderen we dat er een aantal thema's toegevoegd kunnen worden aan ons beleid. Thema's waar we eerder niet zoveel zicht op hadden, maar waarvan we nu wel concluderen dat ze een groot effect hebben op de (toekomstige) vitaliteit van ons gebied. Deze thema's komen voort uit de Woon-en Leefbaarheidsmonitor en gesprekken met dorpen.

Tabel 1 Uit te voeren maatregelen Programma Krimp & Leefbaarheid

Naam	Maatregelnummer	Uitleg (zie ook WLP)
Sloop, sloop- nieuwbouw en aanpassing sociale woningvoorraad	Maatregel 1 t/m 3	Acties om woningvoorraad in de pas te laten lopen met de toekomstige behoeften. In de prestatieafspraken zijn afspraken gemaakt tot 2021 over waar hoeveel wordt gesloopt. Prioriteit in 2017 ligt bij vervangende nieuwbouw in Leens en Wehe- den Hoorn.
Project Particuliere Woningverbetering (vhn. Handhaven kwaliteit koopsector in combinatie met Voorlichting Leefstijdbestendig bouwen)	Maatregel 7 en 29 behorende bij voorstel raad d.d. 15 april 2014 en voorstel raad Voorwaarden en procedure starterslening d.d. 24 juni 2014)	De gemeente neemt actief de regie om kwaliteit en uitstraling in de koopsector in stand te houden. Om de koopsector een impuls te kunnen geven is er budget beschikbaar. Daarnaast wordt ingezet op ondersteuning van eigenaren van verpauperde panden.

Onderzoek kansen ruilverkaveling	Maatregel 10 (onderdeel van Deel&Ulrum)	In sommige gevallen is de getalsmatig te slopen sociale woningvoorraad in een kwalitatief betere staat dan de woningvoorraad die in particulier bezit is. Uitrui van slechte particuliere woningen tegen goede woningen uit de sociale woningvoorraad is dan dus beter voor de totale woningvoorraad. Als onderdeel van het project Deel&Ulrum nemen we de ruilverkaveling ter hand.
Herinrichting bestemmingsplannen met betrekking tot hergebruik van vrijkomende bebouwing. Afbouwen overtollige bestemmingsplancapaciteit.	Maatregelen 8, 11 en 16	De aanstaande Actualisering Bestemmingsplannen grijpen we aan om de bestemmingsplannen krimpproof te maken. Herinrichting bestemmingsplannen zodanig dat flexibeler kan worden omgegaan met het geven van nieuwe functies aan monumenten.
Project Ondersteuning eigenaren leegstaand Vastgoed	Maatregelen 9, 17 en 44	De gemeente neemt de regie in geval van leegstaande (winkel)panden. Het beschikbare budget wordt ingezet om eigenaren te helpen om te zoeken naar een nieuwe bestemming.
Versterking Informele zorg	Maatregel 23	De gemeente gaat netwerken van informele zorg ondersteunen.
Uitvoering Woon-en Leefbaarheidsmonitor	Aanvullende maatregel 5 (AV5)	We leven in een netwerksamenleving. Eén van de taken van de gemeente is om kennis(informatie)uitwisseling tussen inwoners en andere actoren op gang te helpen en te kunnen faciliteren. De gemeente ziet voor zich een belangrijke rol weggelegd, als 'verbinder' binnen het netwerk van lijnen en lijntjes dat de samenleving van De Marne is. Iedere medewerker van De Marne speelt hierin een rol. Eén van de tools is de monitor. Met kwantitatieve en kwalitatieve informatie wordt de vitaliteit van De Marne zichtbaar gemaakt, er worden gegevens openbaar beschikbaar gesteld (Open Data) en we herhalen het in de tijd, zodat monitoring mogelijk wordt. Verder is binnen de monitor budget beschikbaar om verbeteracties te realiseren.
Integrale aanpak Ulrum: 'Ulrum het dorp van de toekomst'	-	De Provincie heeft middelen beschikbaar gesteld voor een Integrale aanpak Ulrum in het kader van het Actieprogramma Werk Leefbaarheid Energie (WLE). Binnen deze aanpak zijn reeds ontwikkelde plannen en opgaven uitgevoerd.

		De gemeente ondersteunt het dorp met de uitvoering waar mogelijk met mankracht en middelen. 2017 zal in het teken staan van het borgen van de resultaten in het dorp.
--	--	---

Financiën

De totale opgave voortkomend uit het Woon-en Leefbaarheidsplan (WLP) is in 2011 geraamd op € 42.186.250 waarvan € 10.183.750 ongedekt was.

In 2013 is op basis daarvan door de Provincie een beschikking afgegeven voor een subsidie uit het Krimpfonds en het ISV ter hoogte van resp. € 2.893.490 en € 1.000.000. Daarnaast is de investering in het Integraal Huisvestings Plan (IHP) minder ambitieus dan we destijds bij het opstellen van het WLP hadden ingeschat, te weten € 6.700.000 in plaats van € 11.000.000. Daardoor is het resterende financieringstekort een stuk lager dan we hadden voorzien. Dit brengt het financiële tekort nu op € 1.991.260.

Let wel: het gaat hier om de financiering van maatregelen die in eerste instantie tijdens het opstellen van het WLP voorzien waren. In de loop der jaren kunnen hier additionele kosten bij komen. Met name voor herstructurering openbare ruimte bij herstructureringsprojecten is na 2016 geen budget meer beschikbaar.

3.9 Interbestuurlijk toezicht

In de jaarrekening 2015 hebben wij als college aan uw raad verantwoording afgelegd over het gevoerde beleid en het financiële bestuur in 2014. De jaarrekening is in de vergadering van de raad van 12 juli 2016 behandeld. Onderdeel van de jaarrekening is de paragraaf Interbestuurlijk toezicht (IBT). Op een aantal aandachtsgebieden staan wij onder toezicht van het provinciaal bestuur. Dat zijn: financiën, verslaglegging Wet ruimtelijke ordening (actualiteit bestemmingsplannen), verslaglegging Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo vth: vergunningverlening, toezicht en handhaving, met inbegrip van de handhaving van de Wro), monumenten & archeologie, verslaglegging archief en huisvesting van statushouders.

Het is zo afgesproken dat de provincie dat doet door mee te kijken hoe wij als college op die aandachtsgebieden verantwoording afleggen aan uw raad. Daarvoor zijn de nodige afspraken gemaakt en criteria geformuleerd.

Met de provincie is afgesproken dat er twee keer per jaar door het toevoegen van een paragraaf aan de jaarrekening en aan de begroting, verantwoording wordt gedaan in het kader van het IBT.

Wel is er een evaluatie gestart om te bekijken of de gekozen systematiek nog voldoet. Daarbij wordt ook gekeken naar de afspraak om zowel in de jaarrekening als in de begroting een IBT-paragraaf te voegen. In het kader van die evaluatie is een evaluatierapport geschreven. Prof. Er is een kritisch oordeel geveld over de Groninger systematiek. De effecten van de evaluatie worden op zijn vroegst in 2017 verwacht.

Er is in de afgelopen maanden ten opzichte van de IBT-verantwoording zoals verwoord in de IBT-paragraaf van de jaarrekening 2015 op de verschillende aandachtsgebieden nauwelijks iets gewijzigd. Wij zien dan ook geen aanleiding om opnieuw inhoudelijk verantwoording te doen omdat er geen actuele wijzigingen zijn, met uitzondering van de huisvesting van statushouders. Dat levert het volgende resultaat op:

1. aandachtsgebied Financiën: geen wijzigingen.
2. aandachtsgebied Wet ruimtelijke ordening: geen wijzigingen.
3. aandachtsgebied Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo): geen wijzigingen
4. aandachtsgebied Monumenten & archeologie: geen wijzigingen
5. aandachtsgebied Archief: geen wijzigingen
6. aandachtsgebied Huisvesting statushouders: in het eerste halfjaar is aan de opgelegde taakstelling voldaan. De score is: goed.

In de IBT-paragraaf van de jaarrekening 2015 hebben wij aangegeven dat met uitzondering van het aandachtsgebied archief er op alle onderdelen goed wordt gescoord. Er wordt voldaan aan de IBT-criteria van de provincie. De provincie deelt onze zelfevaluatie en volgt die in een voorlopige beoordeling (brief provincie 26 juli 2016). Op het onderdeel archief zullen wij ons ook in 2017 blijven inspannen voor verbetering van de score.

4 Financiële begroting

Graanland

4.1 Financiële uitgangspunten

De begroting 2017-2020 is samengesteld met inachtneming van navolgende uitgangspunten.

Kadernota 2017-2020

In juli 2016 is de kadernota 2017-2020 behandeld in raad. In de kadernota zijn de beleidsinhoudelijke en financiële kaders aangegeven voor het opstellen van de begroting 2017 en de meerjarendoorkijk 2018-2020. De ingrediënten van de kadernota betreffen de inbedding van de gemaakte afspraken voor de lopende bestuursperiode, de zich voordoende ontwikkelingen in bestaand en in nieuw beleid en de verkenning van financiële ontwikkelingen en mogelijkheden.

De verschillende ontwikkelingen in samengevatte vorm zijn in onderstaande tabel aangegeven. In bijlage 4 bij deze begroting worden alle ontwikkelingen gespecificeerd aangegeven zoals die zijn opgenomen in de kadernota 2017-2020.

Tabel ontwikkelingen opgenomen in de kadernota 2017-2020

(-) is nadelig (+) is voordelig

Ontwikkeling uit (in k€)	2017	2018	2019	2020
Aanvaard beleid (autonome ontwikkelingen)	-112	-112	-112	-112
Beleidsontwikkeling (uit bestaand en nieuw beleid)	-32	-122	-159	-219
Ontwikkeling Bedrijfsvoering	-123	-108	-108	-108
Ontwikkeling kansen		-36		
Ontwikkeling (ruimtevrager)	-267	-378	-379	-439

Baten

Gemeentefondsuitkering

De gemeentefondsuitkering is geraamd op basis van de septembercirculaire 2016.

bedragen x € 1.000

Specificatie Algemene uitkering	2017	2018	2019	2020
Inkomstenmaatstaven	-1.126	-1.126	-1.126	-1.126
Uitgavenmaatstaven met uitkeringsfactor	8.275	8.279	8.266	8.263
Uitkeringsfactor	1,43	1,46	1,469	1,476
	11.833	12.087	12.143	12.196
Uitgavenmaatstaven zonder uitkeringsfactor	-26	-	-2	-
Integratie en decentralisatie uitkeringen	1.390	1.330	1.340	1.359
3 D's in het Sociaal Domein	5.842	5.605	5.494	5.407
TOTAAL	17.913	17.896	17.849	17.836

- De Inkomstenmaatstaven zijn negatief omdat dit een correctie betreft in verband met eigen gemeentelijke inkomsten uit de heffing van belastingen.
- De grootste integratie uitkering is de uitkering in verband met de Wet maatschappelijke ondersteuning (WMO) welke ongeveer k€ 940 bedraagt.
- De 3D's in het Sociaal Domein betreft de nieuwe WMO (AWBZ), Jeugdzorg en Participatiewet.

Lokale Heffingen

In de kadernota 2017-2020 is aangegeven dat we de tarieven niet extra laten stijgen, exclusief inflatiecorrectie. De inflatiecorrectie 2017 is gebaseerd op de meicirculaire 2016.

De begrote opbrengsten van de belastingen zijn in totaal k€3.206, verdeeld over de OZB (k€ 2.696), forensenbelasting (k€178) en toeristenbelasting (k€332). De OZB wordt verantwoord in het programma Algemene middelen en ondersteuning. De forensenbelasting en toeristenbelasting wordt verantwoord in het programma Economische zaken, landbouw en visserij, recreatie en toerisme, taakveld Economische promotie.

Dividenden

De dividenden worden verdeeld in opbrengsten van leningen in deelnemingen en uitkeringen over het aandeelkapitaal. Het gaat hier om dividend en rente van Enexis (k€ 110) en de Bank Nederlandse Gemeenten (k€ 9), rente van de woningbouwvereniging (k€ 109), rente van leningen verstrekt aan ambtenaren op grond van een financieringsregeling eigen woningen (k€3) en overige renteopbrengsten (k€ 1).

De verantwoording van deze opbrengsten (k€ 232) vindt plaats in het programma Algemene middelen en ondersteuning, taakveld Treasury.

Lasten

Indexering

De inflatie is niet doorgevoerd op diverse kostenbudgetten. De zogenaamde 'nullijn' is gehanteerd tenzij onderbouwd de genoemde 'nullijn' niet haalbaar is. Deze verhogingen zijn binnen de budgetten van de programma's afgedekt. In het gemeentefonds is een bijdrage opgenomen ter dekking van de loon- en prijsstijgingen.

Loonkostenstijging

In de loonkostenstijging is rekening gehouden met:

- 1,5% prijsstijging waarvan 0,4% betrekking heeft op de algehele salarisstijging per 1 januari 2017;
- 0,8% stijging als gevolg van invoering van het Individueel Keuzebudget (IKB).

Onvoorzien

De gemeente De Marne heeft in de begroting een post onvoorzien opgenomen van k€ 25. De post onvoorzien kan uitsluitend worden aangewend voor onvoorziene, onvermijdbare en/of onuitstelbare lasten dan wel voor onvoorziene tegenvallende baten.

De post onvoorzien is opgenomen in het programma Algemene middelen en ondersteuning, taakveld Overige baten en lasten.

Rente percentage

In de begroting 2017 zijn onderstaande rekenrentes gehanteerd:

- rentepercentage leningen kort : 1,1% (was: 1,0%)
- rentepercentage leningen lang : 1,1% (was: 2,75%)
- rente kapitaallasten investeringen : 3,0% (was: 3,75%)
- rente aan in exploitatie genomen gronden (bestemmingsplannen) : 1,0% (was: 2,75%)

Toelichting

De reden van wijziging van de rente toerekening aan bestemmingsplannen is dat de voorschriften hebben bepaald dat de rente niet hoger mag zijn dan de marktrente van langlopende leningen.

Financieel meerjarenperspectief

In het voorjaar 2016 is een kadernota 2017-2020 opgesteld die gebruikt is als kader voor de uitwerking van de begroting 2017. Daaruit blijkt voor het jaar 2017 een tekort van € 508. Tussen het moment van bespreken van de kadernota (juli) en het moment van opstellen van de begroting zijn zaken veranderd. Dit zijn de effecten van de Bestuursrapportage 2016 die een structurele doorwerking hebben, ontwikkelingen bij de verbonden partijen en overige ontwikkelingen (bijvoorbeeld de effecten van de september circulaire). Daarnaast hebben de vernieuwingen van het BBV een financieel effect op de toerekening van de overhead en rente aan de taakvelden (en dus de programma's).

Het financieel meerjarenperspectief ziet er als volgt uit:

Overzicht ontwikkeling financieel meerjarenbeeld				
(bedragen x € 1.000, - = nadeel)	begroting 2017	meerjarige doorkijk		
		2018	2019	2020
Saldo kadernota 2017 - 2020 (excl. strat. ruimte)	-508	95	137	145
structurele mutaties bestuursrapportage 2016	-83	-83	-83	-83
effect septembercirculaire	262	356	425	387
<u>actualisatie begroting:</u>				
actualisatie personeelsbegroting	-160	-160	-160	-160
actualisatie kapitaallasten (rente en afschrijvingen)	109	-20	30	54
vrijval kapitaallasten ivm. afstoten brandweerkazernes	19	19	19	19
indexering tarieven lokale heffingen	61	61	61	61
extra storting voorziening afvalstoffen	-40	-44	-55	-63
extra storting voorziening riool	-134	-183	-168	-160
actualisatie begrotingen verbonden partijen	-6	-27	-20	-31
actualisatie begroting PNG	257	151	175	270
overige mutaties (oa. indexering)	-30	-25	-10	1
Huidig saldo financieel meerjarenbeeld	-253	140	351	440
mutaties begrotingsronde 2017	-34	34	34	34
Saldo actuele meerjarenraming	-288	173	386	472

Toelichting negatief begrotingssaldo kadernota (boekjaar 2017)

Het negatieve resultaat in 2017 (beginsaldo begrotingsbehandeling) wordt veroorzaakt door de eenmalige afschrijving van €379 van de restant boekwaarde van obs Lydinge, obs Solte Campe en het gebouw aan de Plantsoenstraat 4 te Eenrum. Deze eenmalige afschrijving komt voort uit het geactualiseerde IHP 2015-2018 dat is vastgesteld in de raadsvergadering van 28 april 2015.

Tevens is het herijkingseffect van de gemeentelijke bijdrage aan de Veiligheidsregio (€109) en de correctie van de taakstellende bezuiniging op het zwembad (€70) de belangrijkste oorzaken van het tekort in 2017.

Toelichting overzicht ontwikkeling financieel meerjarenperspectief

Saldo kadernota 2017-2020

Het vertrekpunt is het saldo van de kadernota 2017-2020 zoals behandeld in de raadsvergadering van 12 juli 2016. Daarbij is de strategische ruimte er uit gehaald omdat deze nog niet concreet is ingevuld.

Effecten bestuursrapportage 2016

Dit zijn de financiële effecten in de bestuursrapportage die een structurele doorwerking hebben naar 2017 en volgende jaren.

Mutaties septembercirculaire 2016

De financiële gevolgen van de september circulaire worden hierbij weergegeven.

En het is met name de ontwikkeling van het accres en het grote onderhoud aan de subcluster VHROSV die bijdragen aan het positieve financiële effect.

Ontwikkeling accres

De ontwikkeling van het gemeentefonds kent een koppeling met de rijksbegroting. Als de rijksuitgaven stijgen, neemt ook het gemeentefonds toe. Deze groei van het gemeentefonds is het accres. De koppeling met de rijksbegroting werkt ook de andere kant op: als de rijksuitgaven dalen, geldt dat ook voor het gemeentefonds. Deze normeringssystematiek wordt ook wel “samen trap op, samen trap af” genoemd. Mee- en tegenvallers op de rijksbegroting, extra uitgaven en bezuinigingen hebben dus direct invloed op de omvang van het gemeentefonds.

Het accres voor 2017 is sterk hoger dan in de mei-circulaire 2016, onder andere als gevolg van extra uitgaven voor defensie, veiligheid, zorg, onderwijs en armoedebestrijding.

Vanaf 2018 wordt het beeld steeds gunstiger. Dit is het gevolg van het verwerken van de middellange termijn raming (MLT) van het Centraal Plan Bureau. In de mei-circulaire 2016 ging die niet verder dan de huidige kabinetsperiode, dus tot en met 2017. Met ingang van deze septembercirculaire gaat dat ook verder voor de jaren erna.

Groot onderhoud subcluster VHROSV

De wijziging als gevolg van de nieuwe verdeelformule van het subcluster Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Stedelijke Vernieuwing (VHROSV) wordt voor in totaal 66% ingevoerd. Met name gemeenten met een relatief groot buitengebied profiteren hiervan.

De laatste tranche van 66% naar 100% zal niet worden ingezet.

Actualisatie personeelsbegroting

De personeelsbegroting is geactualiseerd. Daarin is meegenomen:

- een prijsstijging van 1,5 %;
- een budget van 0,8% voor het Individueel Keuzebudget (IKB);
- periodieke verhogingen
- een prijsstijging wachtgeldvergoedingen van voormalige ambtenaren en wethouders

Actualisatie kapitaallasten (rente en afschrijvingen)

Doordat de rente op de geld- en kapitaalmarkt zeer laag is betekent dit dat de totale rentelasten dalen. De rentelasten worden toegerekend aan de investeringen. Dit gaat via een omslagrente. Door een lagere omslagrente zijn de kapitaallasten over het geheel lager (een half procent punt) dan in de laatste (meerjaren)begroting is opgenomen.

Vrijval kapitaallasten ivm afstoten brandweerkazernes aan Veiligheidsregio Groningen (VRG)

In de 2^e helft van 2016 worden de brandweerkazernes Zoutkamp en Wehe den Hoorn overgedragen aan de Veiligheidsregio Groningen. Voortaan betaalt de gemeente een vergoeding voor de huisvesting aan de VRG. De kapitaallasten komen dan te vervallen.

Verhoging tarieven lokale heffingen

In de kadernota 2017-2020 is aangegeven dat we de tarieven niet extra laten stijgen, exclusief inflatiecorrectie. De inflatiecorrectie bedraagt voor 2017 0,9% en is gebaseerd op de mei-circulaire 2016.

Extra storting egalisatiefonds afvalstoffen en voorziening riool

Met ingang van 1 januari 2017 zijn de vernieuwingen van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) van gemeenten van kracht. Een belangrijke wijziging is dat de kosten van overhead niet meer worden toegerekend aan de taakvelden (en dus de programma's) maar apart opgenomen in het programma Algemene Middelen en ondersteuning. Ook de definitie van wat onder Overhead valt is vastgelegd in de notitie "Overhead" van de Commissie BBV. Dit om een betere vergelijkbaarheid van de Overhead tussen gemeenten te krijgen. In voorgaande jaren had de gemeente hier meer beleidsvrijheid in.

Ook de systematiek van rente toerekening is aangepast. Er wordt geen rentelast meer berekend over het eigen vermogen. En daarnaast zijn de rentepercentages voor het aantrekken van kapitaal zeer laag. Dit alles betekent een lagere omslagrente naar de taakvelden toe.

Het financieel effect van deze wijziging is dat er minder "Overhead" en "Rente" kan worden toegerekend aan de taakvelden die betrekking hebben op de afvalstoffenheffing en de rioolheffing. Deze heffingen moeten kostendekkend zijn. Met andere woorden: de heffingen dekken voor 100% de kosten. Verschillen worden gestort of onttrokken aan de voorzieningen (egalisatiefonds). Doordat er minder "Overhead" en "Rente" kan worden toegerekend aan de afvalstoffenheffing en de rioolheffing moeten er extra dotaties worden gedaan in de voorzieningen. Deze extra dotaties zijn van invloed op de begrotingssaldo's.

Actualisatie verbonden partijen

Zoals ook aangegeven in de kadernota 2017-2020 zijn er verbonden partijen waarvan bij het vaststellen van hun begroting nog een mutatie uit kan voortkomen die van invloed is op onze (meerjaren)begroting. Het totaal van deze mutatie is verwerkt in de (meerjaren)begroting 2017-2020. Het betreft de Gemeenschappelijke Regeling Veiligheidsregio Groningen (VRG), Omgevingsdienst Groningen (ODG), Publiek Gezondheid en Zorg Groningen (PG&Z), Vuilverwerkingsbedrijf Noord-Groningen en Participatie Noord Groningen (PNG).

Toelichting overige mutaties begrotingsronde

De specificatie van de overige mutaties uit deze begrotingsronde wordt hieronder weergegeven.

Tabel specificatie mutaties begrotingsronde 2017

Overzicht mutaties begrotingsronde 2017					
Programma <i>(bedragen x € 1.000)</i>		begroting 2017	meerjarige doorkijk		
			2018	2019	2020
Algemene middelen					
1	aanvulling tot 1 fte extra bij zorgloket	-14	-14	-14	-14
2	KCC		48	48	48
3	Manifestatie Kerstvloed	-20			
TOTAAL VAN DE MUTATIES		-34	34	34	34

Toelichting**1 Extra formatie (32 uren) bij het zorgloket**

De decentralisatie Begeleiding vanuit de AWBZ naar de WMO heeft tot gevolg dat er veel verandering is in de ondersteuningsvragen van burgers bij het Zorgloket. De vragen zijn complexer geworden waardoor veel onderzoek moet worden gedaan in het verduidelijken van de vraag, het in kaart brengen van de problematiek, het afstemmen met het sociaal netwerk met daarbij de eventueel hulpverlenende instantie en het vinden van een passende maatwerkoplossing. Sinds de invoering van de decentralisaties is er geen aanpassing geweest in de huidige formatie. Gelet op de hoge werkdruk is er in 2016 besloten tot inhuur van een extra consulent voor 16 uren per week. De kosten hiervan zijn € 39. Ook in voorgaande jaren werd er structureel ingehuurd om de taken van het zorgloket te kunnen uitvoeren.

In de komende periode zullen er meer taken bijkomen zoals de wijzigingen bij de Sociale Verzekeringsbank (SVB) rondom de personeelsgebonden budgetten en nauwere samenwerking en afstemming rondom het beschermd wonen. Daarnaast vraagt de BMWV intensivering een extra inspanning van zorgloket.

De kosten van de extra formatie zijn € 53. Daarvan wordt € 39 overgeheveld vanuit het inhuurbudget en wordt een bedrag van € 14 opgevoerd als begrotingsmutatie. In BMWV-verband wordt nagedacht om op een efficiënte wijze de backoffice taken WMO te organiseren.

2 Klant Contact Centrum (KCC)

Bij het KCC is structureel budget beschikbaar gesteld voor ontwikkeling. Bij de jaarrekening 2015 is eveneens een bedrag van € 40 vanuit de overhevelingen beschikbaar gesteld voor ontwikkeling van het KCC. Gelet op de investeringen die al gedaan zijn in het KCC, het beschikbaar budget van € 40 en de te verwachten herindeling kan het structureel budget van € 48 vanaf 2018 komen te vervallen.

3 Manifestatie Kerstvloed

In 2017 gaat extra aandacht uit naar de herdenking van de Kerstvloed 1717. Dit is de herdenking van de stormvloed die optrad in de nacht van 24 op 25 december 1717 en grote gevolgen heeft gehad voor de getroffen gebieden aan de Noordzeekust. Op dit moment wordt er gewerkt aan het programma. Betrokken partijen zijn Museumhuis Groningen, Waterschappen Noorderzijlvest en Hunze en Aa's, NAM en Tocht om de Noord. Voor de cofinanciering van dit evenement wordt een extra bedrag gereserveerd van € 20.

4.2 Overzicht van baten en lasten

Autorisatie

Door vaststelling van de begroting en het programmaplan voor 2017 autoriseert de raad het college van burgemeester en wethouders tot het doen van uitgaven, het aangaan van verplichtingen en tot het verwerven van de baten voor de jaarschijf 2017

Tabel overzicht van baten en lasten

Programma (x € 1000)	Realisatie 2015			Begroting 2016			Begroting 2017		
	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo
Programma 1 Burger en bestuur	182	2.472	-2.290	143	2.090	-1.947	144	1.113	-969
Programma 2 Veiligheid	42	976	-934	10	1.022	-1.012	0	1.003	-1.003
Programma 3 Verkeer en Vervoer	59	4.272	-4.213	65	3.510	-3.445	14	2.178	-2.164
Programma 4 Economische zaken, recreatie en toerisme	3	304	-301	7	358	-351	517	1.183	-666
Programma 5 Onderwijshuisvesting en educatie	96	1.435	-1.339	37	1.383	-1.346	330	1.181	-851
Programma 6 Sport, kunst en cultuur	95	1.174	-1.079	48	988	-940	51	923	-872
Programma 7 Sociaal domein	3.974	14.590	-10.616	4.308	16.017	-11.709	4.301	14.261	-9.960
Programma 8 Milieu	3.481	3.249	232	3.455	3.135	320	3.353	2.833	520
Programma 9 Leefomgeving	895	2.703	-1.808	942	2.486	-1.544	583	1.726	-1.143
Programma 10 Algemene middelen en ondersteuning	23.511	1.037	22.474	22.371	963	21.408	21.867	5.048	16.819
Totaal baten en lasten	32.339	32.211	127	31.386	31.954	-568	31.161	31.449	-288
Specificatie Algemene middelen en ondersteuning:									
Beheer overige gebouwen en gronden							32	208	-176
Overhead							993	4.634	-3.641
Treasury							232	34	198
OZB woningen							1.853	87	1.766
OZB niet woningen							844	49	795
Algemene uitkering							17.914	0	17.914
Overige baten en lasten							0	25	-25
Vennootschapsbelasting							0	10	-10
subtotaal Algemene middelen	23.511	1.037	22.474	33.221	13.115	20.106	21.867	5.048	16.819
Mutatie reserves	onttrekking	toevoeging	saldo	onttrekking	toevoeging	saldo	onttrekking	toevoeging	saldo
programma 1	0	310	-310	0	0	0	0	0	0
programma 2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
programma 3	641	81	560	17	0	17	0	0	0
programma 4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
programma 5	48	195	-147	40	8	32	0	0	0
programma 6	44	8	36	68	0	68	18	0	18
programma 7	272	0	272	271	231	40	0	0	0
programma 8	110	526	-416	95	694	-599	5	0	5
programma 9	88	157	-69	133	140	-7	0	90	-90
programma 10	4.625	2.743	1.882	3.409	2.391	1.018	355	0	355
Saldo mutatie reserves	5.828	4.021	1.807	4.032	3.464	568	378	90	288
Resultaat	38.167	36.232	1.934	35.418	35.418	0	31.539	31.539	0

Programmabegroting 2017

Programma (x € 1000)	Begroting 2018			Begroting 2019			Begroting 2020		
	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo
Programma 1 Burger en bestuur	144	1.098	-954	144	1.098	-954	144	1.098	-954
Programma 2 Veiligheid		1.005	-1.005	0	1.005	-1.005		1.004	-1.004
Programma 3 Verkeer en Vervoer	14	2.179	-2.165	14	2.216	-2.202	14	2.257	-2.243
Programma 4 Economische zaken, recreatie en toerisme	532	1.171	-639	547	1.117	-570	547	1.117	-570
Programma 5 Onderwijshuisvesting en educatie	38	843	-805	38	856	-818	38	850	-812
Programma 6 Sport, kunst en cultuur	51	922	-871	51	915	-864	51	912	-861
Programma 7 Sociaal domein	4.301	13.828	-9.527	4.301	13.705	-9.404	4.301	13.620	-9.319
Programma 8 Milieu	3.353	2.844	509	3.353	2.844	509	3.353	2.844	509
Programma 9 Leefomgeving	583	1.685	-1.102	583	1.663	-1.080	583	1.658	-1.075
Programma 10 Algemene middelen en ondersteuning	21.989	5.257	16.732	21.929	5.157	16.772	21.905	5.104	16.801
Totaal baten en lasten	31.005	30.832	173	30.962	30.576	386	30.936	30.464	472
Specificatie Algemene middelen en ondersteuning:									
Beheer overige gebouwen en gronden	32	197	-165	32	197	-207	32	196	-164
Overhead	1.137	4.756	-3.619	1.131	4.697	-3.566	1.125	4.677	-3.552
Treasury	227	133	94	222	93	129	217	60	157
OZB woningen	1.853	87	1.766	1.853	87	1.766	1.853	87	1.766
OZB niet woningen	844	49	795	844	49	795	844	49	795
Algemene uitkering	17.896	0	17.896	17.848	0	17.848	17.835	0	17.835
Overige baten en lasten	0	25	-25	0	25	-25	0	25	-25
Vennootschapsbelasting	0	10	-10	0	10	-10	0	10	-10
subtotaal Algemene middelen	21.989	5.257	16.732	21.929	5.157	16.772	21.906	5.104	16.801
Mutatie reserves	onttrekking	toevoeging	saldo	onttrekking	toevoeging	saldo	onttrekking	toevoeging	saldo
programma 1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
programma 2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
programma 3	0	0	0	0	0	0	0	0	0
programma 4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
programma 5	4	0	4	4	0	4	4	0	4
programma 6	9	0	9	9	0	9	9	0	9
programma 7	0	0	0	0	0	0	0	0	0
programma 8	5	0	5	5	0	5	5	0	5
programma 9	0	0	0	0	0	0	0	0	0
programma 10	0	191	-191	0	404	-404	0	491	-491
Saldo mutatie reserves	18	191	-173	18	404	-386	18	491	-472
Resultaat	31.023	31.023	0	30.980	30.980	0	30.954	30.955	0

4.3 Geprognosticeerde balans

In dit onderdeel geven we inzicht in de ontwikkeling van de balanspositie van de vaste activa en passiva. Ze betreft vooral een meerjarig beeld van de reserves en voorzieningen en de investeringen.

Activa	31-12-2016	mutatie	31-12-2017	mutatie	31-12-2018	mutatie	31-12-2019	mutatie	31-12-2020
Vaste activa									
Materiële vaste activa	31.039		31.661		31.783		31.169		30.538
+/- Investerings		2.953		2.021		1.288		1.288	
-/- Afschrijvingen		-2.331		-1.900		-1.901		-1.919	
Financiële vaste activa	3.697		3.597		3.491		3.380		3.264
-/- Aflossingen		-101		-106		-111		-116	
Vlottende activa									
Voorraden	1.531		1.531		1.531		1.531		1.531
Totaal activa	36.267		36.789		36.805		36.080		35.333

Passiva	1-1-2017	mutatie	31-12-2017	mutatie	31-12-2018	mutatie	31-12-2019	mutatie	31-12-2020
Eigen Vermogen									
Eigen Vermogen	7.000		6.432		6.144		6.317		6.703
+/- resultaat		-288		288		173		386	
Voorzieningen									
Voorzieningen	2.273		2.069		2.064		2.171		2.275
-/- onttrekking		-251		-194		-194		-194	
+/- dotatie		246		301		298		299	
Vaste schulden met een rentetypische looptijd van 1 jaar of langer									
Vaste schulden (bestaande)	23.236		21.624		20.046		18.820		14.637
-/- Aflossingen				-1.578		-1.226		-4.183	
+/- Vaste schulden (nieuw aan te trekken)	1.108	4.014	4.014	1.900	5.914	225	6.139	2.948	9.087
Vlottende passiva									
financieringstekort	2.650	2.650	2.650	2.637	2.637	2.633	2.633	2.631	2.631
Totaal passiva	36.267		36.789		36.805		36.080		35.333

4.4 Investerings

Kredietportefeuille

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Totaal krediet 2016	krediet begroting 2017	meerjarige doorkijk		
			2018	2019	2020
Verkeer, vervoer en waterstaat					
Renovatie Gording Zoutkamp	25				
Wehestertil		100			
Mattenesserlaan Eenrum	39				
Steiger en beschoeiing Zoutkamp	375				
Zuurdijksterweg Zuurdijk	6				
Churchillweg Zoutkamp	8				
Electraweg Zoutkamp	9				
Trekweg Ulrum taludafschuiving	113				
De Wierde Leens			266		
Ontsluiting Klaarkampweg		50			
Herinrichting H. Doornbosweg Zoutkamp		35			
Trottoir Zuurdijk		45			
Beschoeiing			825	825	825
Onderwijshuisvesting en educatie					
IHP (2015-2018)	3.094	460	968		
Sport					
Renovatie kleedkamers VVSV Ulrum	135				
Vloer sporthal Leens	65				
Renovatie kleedkamers vv Zeester		180			
Milieu					
Gemeentelijk rioleringsplan 2014-2019	1.155	464	464	464	464
Uitbreiding begraafplaats Kloosterburen		130			
Aanschaf begraafplaats administratie		15			
Algemene middelen - Bedrijfsvoering					
Zaakgericht werken	75				
Modernisering GBA	50				
Tractienota 2015 - 2019	98	143	49		
Energievisie Leens	182				
Aanschaf crediteuren module		25			
Alle BMW ict hard-software investeringen	50	1.059			
Specifieke Projecten					
Proloog Algemeen	153	90			
Nord Sea Fish	311				
Lauwersom	1.995				
Strandweg eo.	1.473				
MKBA Westgat	27				
Waddenkwartier	60				
Werelderfgoed centrum	176				
Programma Krimp en Leefbaarheid	1.997				
Totaal	11.671	2.796	2.572	1.289	1.289

Toelichting kredieten Programma Verkeer en Vervoer*Wehestertil (2017: k€100)*

Het betreft het versterken van Wehestertil. Dit krediet is in 2015 verschoven naar 2017 omdat de besprekingen met het Waterschap nog niet waren afgerond. In 2016 hebben we de focus gelegd bij de meest urgente civiel technische knelpunten (brug Hoornsevaart en kade Schouwerzijl).

De Wierde Leens ((2018: k€266)

De invulling van woningbouw nabij de Wierde in Leens blijft achter. In 2018 voeren we de werkzaamheden uit rondom de kruising Wierde en Oosterlaagte in overleg met betrokkenen.

Ontsluiting Klaarkampenweg (2017: k€50)

Het betreft de ontsluiting van de Klaarkampenweg. In 2015 is het krediet verschoven naar 2017 als gevolg van het nog moeten aankopen van grond. Hierover was nog geen overeenstemming met het Waterschap. In 2016 hebben we de focus gelegd bij de meest urgente civiel technische knelpunten (brug Hoornsevaart en kade Schouwerzijl).

Herinrichting H. Doornbosweg Zoutkamp (2017: k€35)

Door de samenvoeging van de basisscholen in Zoutkamp en daardoor een toename van het verkeer bij de school is een herinrichting van de H. Doornbosweg in het kader van de verkeersveiligheid onontkoombaar. Er is te weinig ruimte voor het parkeren van auto's in de huidige situatie en fietsers en voetgangers komen in het gedrang. Daarnaast zal de aangrenzende weg, de Churchillweg, gebruikt gaan worden voor parkeren langs de weg. Dit is zeer onwenselijk omdat het hier gaat om een doorgaande weg met zwaar landbouwverkeer.

Aanleg trottoir Zuurdijk (2017: k€45)

Van 1^e tot en met 2^e Nijhoezen te Zuurdijk is geen trottoir aanwezig waardoor bewoners over de openbare weg moeten lopen om in een ander deel van het dorp te komen. Gezien de rijsnelheid van het verkeer in Zuurdijk is dit een onveilige en onwenselijke verkeerssituatie. Wanneer deze situatie niet aangepakt wordt zal het een negatief effect hebben op de leefbaarheid in het dorp.

Beschoeiing langs oevers, kanalen en vaarten (2018-2022: k€825 per jaar)

Het huidige budget van k€100 is bedoeld voor het onderhoud aan beschoeiing, kademuren en steigers. De afgelopen jaren is met dit budget kleinschalig achterstallig onderhoud grotendeels weggenomen en voor de komende jaren is regulier onderhoud voor dit budget structureel ingepland. In de risico-paragraaf zijn opmerkingen geplaatst over de bedenkelijke onderhoudstoestand van beschoeiing. Het afgelopen jaar hebben zich meerdere spontane weg/wal verzakkingen langs het Hunsingokanaal aangediend door spontane wal-uitspoeling op plaatsen waar geen beschoeiing aanwezig is en heeft beschoeiing door de bovendruk het begeven. De in bedenkelijke onderhoudstoestand verkerende walkanten en beschoeiingen bevinden zich langs de Trekweg te Mensingeweer(0,8 km), langs de Mernaweg van Mensingeweer naar Abelstok (0,8 km) en vanaf de aanlegvoorziening op Leenstertillen tot Warfhuizen (4 km). De bestaande beschoeiing is ruim 40 jaar oud. Gelet op de optredende verzakkingen, de verwachting dat dit de komende jaren vaker zal gaan voorkomen, waarbij ook de veiligheid van de weggebruiker in het geding komt vraagt om een structurele aanpak voor de komende jaren.

Wij gaan in 2017 voor bovengenoemde trajecten een uitvoeringsplan ontwikkelen waarbij alternatieve mogelijkheden om bijvoorbeeld een andere ontsluiting (Trekweg Mensingeweer) voor bedrijven te realiseren en de toepassing van andere materialen zoals steen/schanskorven onderzocht

moeten worden. Ook de mogelijkheden voor subsidies en voordelen bij de aanbestedingskeuze worden belicht.

Om voor de onontkoombare vervanging/vernieuwing financiële middelen beschikbaar te hebben zijn in de meerjarenbegroting voor een uitvoeringsperiode van 5 jaar (2018-2022) jaarlijks investeringsbedragen opgenomen voor een bedrag van k€ 825 excl. BTW per jaar (5500 meter x € 750,- = k€ 4.125 over een periode van 5 jaar is k€ 825 excl. BTW per jaar).

Programma Onderwijshuisvesting en educatie

IHP (2015-2018)

Op 28 april 2015 heeft de raad het geactualiseerde Integraal Huisvestingsplan (IHP) vastgesteld. In het IHP wordt de fasering van de projecten weergegeven. Ook wordt aangegeven welke subsidies te verwachten zijn. In de kredietportefeuille bij de begroting zijn de bruto kredieten weergegeven.

Programma Sport, kunst en cultuur

Renovatie kleedkamers vv Zeester (2017: k€180)

Het ledenaantal van VV Zeester is fors gestegen. Een groot aantal leden zijn meisjes/dames. Er is extra kleedruimte nodig voor VV Zeester. Op dit moment beschikt de vereniging over vier kleedkamers en dit is regelmatig te weinig. Een alternatieve kleedaccommodatie ontbreekt (bijv. gym.zaal). Alle wedstrijden worden op de zaterdag gespeeld. De vereniging beschikt niet over een wedstrijd veldverlichting, zodat uitwijk naar een avond geen optie is en het daardoor noodzakelijk is de kleedaccommodatie uit te breiden.

Programma milieu

Gemeentelijk Riolerings Plan (GRP) (jaarlijks k€464)

De focus voor de riolering ligt de komende periode op het actualiseren van de basisrioleringsplannen (BRP's) voor de verschillende kernen in de gemeente De Marne.

Met deze BRP's willen wij controleren dat ons rioolstelsel goed functioneert. Indien dit niet het geval is willen wij de eventuele knelpunten spoedig oplossen binnen onze middelen.

Uitbreiding begraafplaats Kloosterburen (2017: k€130)

Op de begraafplaats van Kloosterburen is nagenoeg geen ruimte meer om te kunnen begraven. De begraafplaats wordt uitgebreid.

Aanschaf begraafplaats administratie (2017: k€15)

De gemeentelijke administratie van begraafplaatsen wordt nu nog steeds analoog uitgevoerd. Om te kunnen voldoen aan de eisen die de burger in de toekomst van de gemeente verlangt, is het noodzakelijk dat er een digitaal systeem wordt aangeschaft. De voorkeur gaat uit naar software van HTA-systems, omdat de gemeenten Bedum en Winsum dit systeem ook hebben.

De voordelen zijn:

- een beter beheer van begraafplaatsen. Onder beheer wordt o.a. verstaan het registreren van begraafplaatsen, overledenen, rechthebbenden, graven, uitvaartondernemingen, orders en factureren;
- een effectief werkproces dat wordt ondersteunt door correcte en actuele informatie;
- eenvoudig te generen overzichten voor onderhouds-, management- en beleidsdoeleinden.

Tractie 2016-2019 (2017: k€143, 2018: €149)

Aan het begin van het lopend jaar wordt gekeken welk materiaal benodigd voor het onderhoud aan wegen, groen, e.d. moet worden vervangen. Voor het komende jaar staat ter vervanging: zoutstrooiers en een klepelmaaier.

Aanschaf crediteurenmodule (2017: k€25)

Voor het digitaliseren van de facturen is een vervangende scanner nodig. De scanner vergt een investering van k€25.

ICT - BMW hardware (2017: k€1.059)

Betreft vervanging en modernisering van de bodemplaat ICT.

In de periode 2010-2013 is de huidige automatiseringsomgeving ingericht volgens de toenmalige normen en eisen. De investeringen zijn binnenkort zowel technisch als financieel afgeschreven. Momenteel wordt gewerkt aan een roadmap om te komen tot een flexibele toekomstgerichte ICT-infrastructuur waarbij rekening gehouden wordt met de huidige en toekomstige wensen van de aangesloten organisaties en de gebruikers. Ook wordt voorgesorteerd op een eventuele herindeling. Dat houdt o.a. in dat er wordt gekozen voor een gefaseerde vervanging van het serverpark (hardware) en dat er wordt gekozen voor een andere licentie-structuur (software). Bij de uitwerking (derde kwartaal 2016) zal duidelijk worden aangegeven welke investeringen moeten worden gedaan en welke middelen overgeheveld worden van geraamde kapitaallasten naar het exploitatiebudget.

Met de herinrichting van de ICT bodemplaat kunnen we voldoen aan de wettelijke verplichtingen, de continuïteit van de dienstverlening garanderen en voldoen aan de eisen die gebruikers en organisaties van ons vragen.

Voor het vervangen en moderniseren van de ICT bodemplaat voor de BMW gemeenten is een bedrag van k€1.000 onontkoombaar. De kapitaallasten komen ten laste van de drie gemeenten.

PROloog

In onderstaand overzicht worden de projecten vermeld die onder de verantwoordelijkheid van de gemeente worden voorbereid en/of uitgevoerd en die nog in uitvoering zijn in 2017. De kredieten die zijn verstrekt voor de projecten Nord Sea Fish, MKBA Westgat, Waddenkwartier en Werelderfgoed centrum worden in 2016 afgesloten.

x k €

Projecten PROLoog	Kredieten projecten			Dekking projecten	
	Toegekende kredieten	Uitgaven tm 2015	Krediet 1-1-2016	Eigen bijdrage De Marne	Bijdragen van derden
Programma PROLoog	1.295	1.142	153	954	341
Lauwersom	4.194	2.199	1.995	51	4.143
Strandweg e.o.	1.485	12	1.473	-	1.485
Totaal	6.974	3.353	3.621	1.005	5.969

4.5 Overzicht van incidentele baten en lasten

Overzicht incidentele baten en lasten					bedragen x k€
Incidentele lasten	2017	2018	2019	2020	
Programma Onderwijshuisvesting en educatie					
Huisvesting peuterspeelzaalwerk	266				
Huisvesting openbaar basisonderwijs	311				
Huisvesting bijzonder basisonderwijs	78				
Sub totaal (a)	655	-	-	-	
Incidentele toevoeging aan de reserves	2017	2018	2019	2020	
Programma Leefomgeving	90				
Programma Algemene dekkingsmiddelen		191	404	491	
Sub totaal (b)	90	191	404	491	
Totaal incidentele lasten (a+b)	745	191	404	491	
Incidentele baten	2017	2018	2019	2020	
Programma Onderwijshuisvesting en educatie					
Huisvesting openbaar/bijzonder basisonderwijs	292				
Sub totaal (d)	292	-	-	-	
Incidentele onttrekking aan de reserves	2017	2018	2019	2020	
Programma Onderwijshuisvesting en educatie		4	4	4	
Programma Sport, kunst en cultuur	18	9	9	9	
Programma Leefomgeving	5	5	5	5	
Programma Algemene dekkingsmiddelen	355				
Sub totaal (e)	378	18	18	18	
Totaal incidentele baten (d+e)	670	18	18	18	

Toelichting incidentele lasten

Huisvesting Peuterspeelzaalwerk

In het kader van het IHP afschrijven van de boekwaarde van de kinderopvang te Eenrum.

Huisvesting openbaar basisonderwijs

In het kader van het IHP afschrijven van de boekwaarde van obs Solte Campe te Zoutkamp, en de obs Lydinge te Leens.

Huisvesting bijzonder basisonderwijs

In het kader van het IHP afschrijving van de boekwaarde van de cbs De Regenboog te Leens.

Toelichting incidentele baten

Huisvesting openbaar onderwijs

Betreft het totaal van de verwachte opbrengst verkopen van verschillende basisscholen.

5 Bijlagen

Nieuw uitkijkpunt Lauwersoog

Bijlage 1: Kerngegevens

Sociale structuur	2013	2014	2015	Per 1-8-2016
Inwoners totaal	10373	10248	10100	10076
Inwoners 0 - 3 jaar	372	352	343	327
Inwoners 4 - 19 jaar	1880	1849	1766	1763
Inwoners 20 - 64 jaar	5986	5840	5720	5627
Inwoners 65 - 74 jaar	1245	1313	1377	1446
Inwoners 75 jaar en ouder	890	894	894	913
Huishoudens met laag inkomen	1670	1730	1700	1700
Personen in WWB, IOAZ, IOAW	210	227	272	261
Medewerkers Sociale Werkplaats	78	100	87	87
Eenouder huishoudens	277	276	278	278
Minderheden	85	85	85	85
Functionele structuur				
Bedrijven	715	780	780	995*
Leerlingen Openbaar Onderwijs	504	504	427	nnb
Leerlingen Bijzonder basis Onderwijs	426	379	349	nnb
Leerlingen Voortgezet Onderwijs	161	168	191	nnb
Fysieke structuur				
Bebouwde kernen	16	16	16	16
Kernen met > 500 adressen	4	4	4	4
Woonruimten	4784	4828	4882	4889
Bijzondere woongebouwen	363	363	1	1
Recreatiewoningen	403	397	401	413
Oppervlakte gemeente totaal	24033 ha	24032 ha	24032 ha	24032 ha
Oppervlakte land	16869 ha	17055 ha	17055 ha	17055 ha
Oppervlakte binnenwater	1492 ha	1505 ha	1505 ha	1505 ha
Oppervlakte buitenwater	5672 ha	5672 ha	5672 ha	5672 ha

Bronnen:

Ministerie van Binnenlandse zaken (Verzamelstaat uitkering gemeentefonds)

Ministerie van VWS (Dienst Uitvoering Onderwijs) DUO.

Basisregistratie Personen gemeente De Marne (BRP)

Basisadministratie Gebouwen gemeente De Marne (BAG)

Toelichting Kerngegevens

Woonruimten.

De gegevens voor woonruimten, recreatiewoningen en bijzondere woongebouwen komen uit de Basis Administratie Gebouwen (BAG). Door de BAG worden per 2015 andere maatstaven gehanteerd voor de tellingen in vergelijking met 2013 en 2014. Daardoor komt het aantal bijzondere woongebouwen op 1 (kazerne).

Het aantal woonruimten is inclusief de combinatiefuncties: gezondheidszorgfunctie, industrie-functie, kantoorfunctie, bijeenkomst-functie, winkelfunctie en overige gebruiksfuncties.

Aantal bedrijven (*)

Het aantal bedrijven in onze gemeente laat een groot verschil zien per 1-8-2016 ten opzichte van 2015. De afgelopen jaren hebben wij gebruik gemaakt van de registratie van de Kamer van Koophandel als bron. Deze telling is echter niet helemaal volledig, omdat niet alle bedrijven worden meegeteld, bijvoorbeeld zelfstandigen (zzp-ers) of ondernemingen die niet zelf een bedrijfshuisvesting hebben. Om eenduidige cijfers te publiceren gaan we per 1-8-2016 gebruik maken van de cijfers die door LISA worden geregistreerd. LISA is een databestand met gegevens over alle vestigingen in Nederland waar betaald werk wordt verricht. Voor de website Marnecultuur maken we eveneens gebruik van deze cijfers.

Onderwijs

De definitieve cijfers van het aantal leerlingen in het onderwijs worden in december 2016 bekend gemaakt; de teldatum is 1-10-2016.

Bijlage 2: Overzicht en toelichting reserves en voorzieningen

Reserves	Begr 1-1- 2016	Onttrekkingen	Toevoegingen	Begr 1- 1-2017	Onttrekkingen	Toevoegingen	Begr 1-1- 2018	Onttrekkingen	Toevoegingen	Begr 1-1- 2019	Onttrekkingen	Toevoegingen	Begr 1-1- 2020	Onttrekkingen	Toevoegingen	Begr 1-1- 2021
AR Algemene Reserve	3.296	-1.761	2.391	3.926	-355		3.571		191	3.762		404	4.166		491	4.657
AR Resultaat jaarrekening	1.934	-1.934		0			0			0			0			0
AR GRP 2014-2018	-181	-89	181	-89			-89			-89			-89			-89
Totaal Algemene reserve	5.049	-3.784	2.572	3.837	-355	0	3.482	0	191	3.673	0	404	4.077	0	491	4.568
3: BR Trace Mensingew. - Zoutkamp	140			140			140			140			140			140
5: BR Peuterspeelzaalwerk	83			83			83	-4		79	-4		75	-4		71
5: BR Gymlokaal Wehe den Hoorn	150	-40		110			110			110			110			110
6: BR Vervanging speeltoestellen	8		8	16			16			16			16			16
6: BR Tennisbaan Kloosterburen	14			14			14			14			14			14
6: BR NASB sportcoach	18	-9		9	-9		0			0			0			0
6: BR Friciekosten bibliotheek	45	-9		36	-9		27	-9		18	-9		9	-9		0
7: BR Participatie en reïntegratie	64	-56		8			8			8			8			8
7: BR Herbouw Jeugdsoos Wehe den Hoorn	0		157	157			157			157			157			157
7: BR-WMO huishoudelijke hulp	25			25			25			25			25			25
7: BR-WMO uitvoeringskosten	35			35			35			35			35			35
7: BR Uitvoeringskosten 3D	17			17			17			17			17			17
7: BR Beleid 3D	0		587	587			587			587			587			587
8: BR Klimaatbeleid	70	-5		65	-5		60	-5		55	-5		50	-5		45
9: BR Herstructurering woonplan	85	-85		0			0			0			0			0
9: BR Nord Sea Fish	20	-20		0			0			0			0			0
9: BR Lauwersom	51			51			51			51			51			51
9: BR PROloog algemeen	641		140	781		90	871			871			871			871
9: BR Programma Krimp en leefbaarheid	332	-24		308			308			308			308			308
10: BR Friciekosten	153			153			153			153			153			153
Totaal bestemmingsreserves	1.951	-248	892	2.595	-23	90	2.662	-18	0	2.644	-18	0	2.626	-18	0	2.608
Totaal Reserves	7.000	-4.032	3.464	6.432	-378	90	6.144	-18	191	6.317	-18	404	6.703	-18	491	7.176

Voorzieningen	Begr 1-1- 2016	Onttrekkingen	Toevoegingen	Begr 1- 1-2017	Onttrekkingen	Toevoegingen	Begr 1-1- 2018	Onttrekkingen	Toevoegingen	Begr 1-1- 2019	Onttrekkingen	Toevoegingen	Begr 1-1- 2020	Onttrekkingen	Toevoegingen	Begr 1-1- 2021
VZ Risico BV afvalverwerking	10		5	15		5	20		5	25		3	28			28
VZ Egalisatiefonds afvalstoffenheffing	636	-100	69	605	-100	60	565	-100	77	542	-100	91	533	-100	103	536
VZ organisatie ontwikkeling	703	-161	50	592	-151		441	-94		347	-94		253	-94		159
VZ Afwaardering gronden Ulrum	22			22			22			22			22			22
VZ Afwaardering grond ZK buitendijks	24			24			24			24			24			24
VZ Trekweg Ulrum	380			380			380			380			380			380
VZ Vordering Enaxis	109	-85		24			24			24			24			24
VZ SoZa debiteuren	143			143			143			143			143			143
VZ Dubieuze debiteuren	246			246			246			246			246			246
VZ GRP 2014-2018	0		18	18		181	199		219	418		204	622		196	818
Totaal voorzieningen	2.273	-346	142	2.069	-251	246	2.064	-194	301	2.171	-194	298	2.275	-194	299	2.380

Toelichting reserves en voorzieningen

Algemene reserve	Doel	Toelichting
Algemene reserve		
Reserve voor het opvangen van niet begrote kosten en de geïdentificeerde risico's.		
Algemene reserve GRP	Het jaarlijks resultaat GRP (waaronder rioolheffing) wordt hierin gestort.	De reserve GRP wordt gerekend tot de algemene reserve omdat het een negatief saldo heeft. Na 2016 komen de meeropbrengsten in de voorziening GRP. Verdere toelichting staat vermeld in de paragraaf Lokale heffingen.

Bestemmingsreserve	Doel	Toelichting
3 : Trace Mensingeweer - ZTKP	Verkeersveiliger maken van Tracé Mensingeweer-Zoutkamp.	
5 : Peuterspeelzaalwerk	Reserve bestemd voor de verplaatsing van de peuterspeelzaal te Zoutkamp.	
5 : Gymlokaal Wehe den Hoorn	Reserve is bestemd voor de sloopkosten van de gymzaal in Wehe-den Hoorn en budget voor een tegemoetkoming in vervoerskosten van beide scholen en mogelijke initiatieven vanuit het dorp.	Bij de actualisatie van het Integraal Huisvestings Plan (IHP 2015-2018) in april 2015, is besloten tot het instellen van deze bestemde reserve.
6 : Vervanging speeltoestellen	Reserve bestemd voor het vervangen van speeltoestellen	Jaarlijks wordt bekeken of het restant begrotingsbudget moet worden gestort in deze reserve. De restrictie is dat de reserve nooit hoger mag zijn dan €20 (raadsbesluit 15-10-2013).
6 : Tennisbaan Kloosterburen	Privatisering tennisbaan.	Alvorens overdracht plaats vindt zijn middelen gereserveerd ten behoeve van renovatie.
6 : NASB sportcoach	Stimulering van sportactiviteiten	De middelen zijn afkomstig uit de stimuleringsregeling Nationaal Plan Sport en Beweging (NASB) en bedoeld voor bekostiging van activiteiten in de periode 2014-2017.
6 : Frictiekosten bibliotheek	De bestemde reserve is gevormd voor de frictiekosten van Biblionet.	In de raadsvergadering van 22 september is de uitwerking van de bibliotheekvoorziening 2016 behandeld. Daarin is tevens besloten dat de eenmalige frictiekosten Biblionet t.l. komen van de gemeente.
7 : Participatie en re-integratie	Reserve i.v.m. toekomstige financiële ontwikkelingen Ability.	
7 : Herbouw Jeugdsoos Wehe den Hoorn	Vooruitlopend op een eventuele herinvestering is een uitkering ontvangen van de brandverzekering.	
7 : WMO-huishoudelijke hulp	Deze reserve is gevormd in 2014 en bedoeld om de eventuele tekorten in 2015 op te huishoudelijk hulp op	Het Rijk past met ingang van 2015 een flinke korting toe op de WMO huishoudelijke hulp

	te vangen.	budgetten. De reserve dekt een deel van dit tekort.
7 : WMO-uitvoeringskosten	Deze reserve is gevormd in 2014 en bedoeld om de eventuele tekorten in 2015 op huishoudelijke hulp op te vangen.	Het Rijk past met ingang van 2015 een flinke korting toe op de WMO huishoudelijke hulp budgetten. De reserve dekt een deel van dit tekort.
7 : Uitvoeringskosten drie transities	De reserve is bedoeld om de extra uitvoeringskosten van de decentralisaties Wmo, jeugd en participatie te kunnen financieren.	De door het Rijk beschikbaar gestelde budgetten zijn onvoldoende gebleken om de uitvoeringskosten te financieren.
7 : Beleid 3D	De onderuitputting in 2015 van 3D budgetten wordt beschikbaar gehouden teneinde eventuele toekomstige tekorten te kunnen dekken.	
8 : Klimaatbeleid	De reserve is ingesteld voor de uitvoering van het klimaatbeleid 2004-2008.	Elk jaar wordt € 5.000 onttrokken in verband uitvoering van nieuwe initiatieven.
9 : Herstructurering woonplan	De middelen werden gebruikt voor het opwaarderen van de openbare ruimte in herstructurerings-gebieden.	Het restant van de reserve wordt betrokken bij de krimp- en leefbaarheidsvraagstukken.
9 : Projecten PROloog (PROloog Algemeen, Nord Sea Fish, Project Lauwersom)	Reserve bestemd voor de projecten van PROloog (gemeentelijke bijdragen)	De eigen bijdragen van de gemeente in deze projecten worden toegevoegd aan de bestemde reserves. Op het moment dat een project gereed is wordt deze in exploitatie genomen.
9 : Programma Krimp en Leefbaarheid	De eigen bijdrage van de gemeente wordt opgenomen in de reserve.	De dekking van de jaarlijkse kosten van dit programma vindt plaats door subsidie van derden en een onttrekking uit de bestemde reserve (eigen bijdrage gemeente)
10: Frictiekosten	Doel is hieruit incidentele kosten te betalen voor de ontwikkeling van de gemeentelijke organisatie (kerntaken, regiegemeente) en realisatie van bezuinigingen.	Bij het Herstelplan 2010 is deze reserve gevormd.

Voorziening	Toelichting
Risico BV afvalverwerking	Voorziening t.b.v. risico afwaardering aandelenkapitaal
Egalisatiefonds afvalstoffenheffing	Het opvangen van prijschommelingen (demping, verlaging) in het tarief van de afvalstoffenheffing. Overschotten worden gestort in de reserve en verrekend in toekomstige tarieven.
Organisatieontwikkeling	Voorziening i.v.m. personele kosten organisatiewijziging
Afwaardering gronden Ulrum	Voorziening i.v.m. afwaardering gronden niet in exploitaties.
Afwaardering grond ZK buitendijks	Voorziening i.v.m. afwaardering gronden niet in exploitaties.
Trekweg Ulrum	Voorziening grondexploitatieopzet Trekweg ivm. tekorten op termijn.
Vordering Enexis	Voorziening t.b.v. afwaardering vordering Enexis.
SoZa debiteuren	Voorziening t.b.v. SoZa debiteuren.
Dubieuze debiteuren	Voorziening t.b.v. dubieuze debiteuren.
GRP 2014-2018	Het jaarlijkse resultaat van het GRP (waaronder rioolheffing) wordt hierin gestort en verrekend in toekomstige tarieven.

Bijlage 3: Overzicht personele lasten

Overzicht personele lasten (bedragen x € 1.000)	Begroting	Meerjarige doorkijk		
	2017	2018	2019	2020
Totaal personeel in dienst	3.881	3.881	3.881	3.881
Totaal inhuur	200	200	200	200
Budget functiewaardering	5	5	5	5
Flexibele beloning	15	15	15	15
Cafetariamodel CAR/UWO	12	12	12	12
Overwerk (o.a. voor gladheid)	45	45	45	45
Stagevergoedingen	5	5	5	5
Representatiekosten en verplaatsingskosten	21	21	21	21
Reis- en verblijfkosten	45	45	45	45
Totaal overige personeelskosten	148	148	148	148
Opbrengsten uitgeleend personeel	-67	-67	-67	-67
Uitkeringen voorm. personeel	75	75	75	75
Totaal personeel organisatie	4.237	4.237	4.237	4.237
Bestuur (raad/college)	394	394	394	394
Pensioen/wachtgeld bestuurders	134	134	134	134
Totaal raad/college	529	529	529	529
Totaal personeel en raad/college	4.766	4.766	4.766	4.766

NB: vanaf 2013 worden de personele kosten van de BMW samenwerking elders apart verwerkt (SOZawe, ICT, P&O).

Bijlage 4: Ontwikkelingen kadernota 2017-2020

Kadernota 2017-2020

In juli 2016 is de kadernota 2017-2020 behandeld in raad. In de kadernota zijn de beleidsinhoudelijke en financiële kaders aangegeven voor het opstellen van de begroting 2017 en de meerjarendoorkijk 2018-2020. De ingrediënten van de kadernota betreffen de inbedding van de gemaakte afspraken voor de lopende bestuursperiode, de zich voordoende ontwikkelingen in bestaand en in nieuw beleid en de verkenning van financiële ontwikkelingen en mogelijkheden.

De verschillende ontwikkelingen in samengevatte vorm en gespecificeerd zijn weergegeven in onderstaande tabellen. Daarbij zijn alleen de ontwikkelingen opgenomen die bij de vaststelling van de kadernota 2017-2020 door het college zijn gehonoreerd. Voor de niet gehonoreerde ontwikkelingen wordt verwezen naar de kadernota 2017-2020.

Tabel ontwikkelingen opgenomen in de kadernota 2017-2020

(-) is nadelig (+) is voordelig

Ontwikkeling uit (in k€)	2017	2018	2019	2020
Aanvaard beleid (autonome ontwikkelingen)	-112	-112	-112	-112
Beleidsontwikkeling (uit bestaand en nieuw beleid)	-32	-122	-159	-219
Ontwikkeling Bedrijfsvoering	-123	-108	-108	-108
Ontwikkeling kansen		-36		
Ontwikkeling (ruimteveragend)	-267	-378	-379	-439

Autonome ontwikkelingen

Ontwikkelingen als gevolg van gewijzigde prijzen en aantallen

Bedragen in k€

		cijfer met "-" is nadelig (+) is voordelig				
Pgr	nr	Onderwerp	2017	2018	2019	2020
1	1	Verhoging bijdrage van Waddenzeegemeenten	-2	-2	-2	-2
2	1	Uitvoering rampenbestrijding	10	10	10	10
	2	Inhuur personeel	16	16	16	16
	3	Herijkingseffect gemeentelijke bijdrage	-109	-109	-109	-109
	4	Overname huisvestingslasten	-13	-13	-13	-13
	5	Overige effecten bijdrage VRG	-9	-9	-9	-9
3	1	Fietsknooppuntsysteem (wegen)	3	3	3	3
	2	Onderhoud watersportvoorzieningen	4	4	4	4
5	1	Leerlingenvervoer (educatie)	5	5	5	5
6	1	Bezuiniging zwembad Leens	-70	-70	-70	-70
	2	Onderhoud gymzalen (sluiting Wehe den Hoorn)	29	29	29	29
7	1	Ontmoetingspunten (ondersteuning SW&D is vervallen)	21	21	21	21
	2	Openbare gezondheidszorg (uitgaven zijn lager agv inwoneraantal)	20	20	20	20
	3	Eigen bijdrage WMO	10	10	10	10
8	1	Alternatieve onkruidbestrijding	-11	-11	-11	-11
10	1	Forensenbelasting (meer woningen)	9	9	9	9
	2	Verminderings belastingen	-25	-25	-25	-25
		Totaal	-112	-112	-112	-112

Toelichting autonome ontwikkelingen**1.1 Verhoging bijdrage vereniging van Waddenzeegemeenten**

Van de vereniging van Waddenzeegemeenten is een verzoek gekomen om de bijdrage aan de vereniging miv 2017 structureel te verhogen met k€2. Het bedrag wordt ingezet voor het aantrekken van een communicatieadviseur vaarrecreatie.

2.1 Uitvoering rampenbestrijding

Het opgenomen bedrag is in de begroting structureel te hoog geraamd en kan in de (meerjaren)begroting beneden worden bijgesteld.

2.2 Inhuur personeel

Het opgenomen bedrag is in de begroting structureel te hoog geraamd en kan in de (meerjaren)begroting naar beneden worden bijgesteld.

2.3 Herijkingseffect gemeentelijke bijdrage Veiligheidsregio Groningen (VRG)

Als gevolg van het groot onderhoud Gemeentefonds voor het cluster Openbare Orde en Veiligheid (OOV), is zowel de omvang als de verdeelsleutel van de middelen aangepast. Deze aanpassing in het gemeentefonds heeft in de meicirculaire 2015 plaatsgevonden en is verwerkt in de algemene uitkering van de begroting 2016 van de gemeente De Marne.

Deze verdeling wordt door de VRG in de begroting 2017 gehanteerd om de allocatie naar gemeentelijke bijdragen te bepalen. Dit betekent dat er vanaf het begrotingsjaar 2017 navenant meer of minder door de deelnemende gemeenten aan de VRG moet worden bijgedragen. Voor de gemeente De Marne betekent dit een herijkingseffect vanaf 2017 van k€109.

2.4. Overname huisvestingslasten

In de begroting 2017 van de VRG is in de gemeentelijke bijdrage aan de VRG rekening gehouden met de huisvestingskosten van de overname van de brandweerkazernes voor een bedrag van k€73. De overname van de brandweerkazernes leidt tot het vervallen van de eigen jaarlijkse huisvestingslasten vanaf 2017 van k€60). Per saldo een extra last van k€13.

2.5. Overige effecten bijdrage VRG

De overige afwijkingen zoals die opgenomen zijn in de begroting 2017 van de VRG bedraagt k€9. Deze afwijkingen hebben betrekking op wijzigingen in inwoneraantal, aanvullende genomen besluiten over de huisvesting van de brandweer en het effect van gefaseerd invoeren van wijziging van de verdeelsleutels.

3.1 Fietsknooppuntsysteem (wegen)

Het jaarlijks budget is k€10. De aannemer heeft een overeenkomst met de Provincie en de deelnemende Gemeenten van k€ 6,2. We kunnen volstaan met een structureel budget van ca k€ 7.

3.2 Onderhoud watersportvoorzieningen

Door de privatisering van de haven van Zoutkamp is de gemeente niet meer verantwoordelijk voor de energielasten (k€ 4).

5.1 Leerlingenvervoer (educatie)

Er hebben in 2015 minder ouders een beroep gedaan op de regeling leerlingenvervoer dan is voorzien in de begroting. De verwachting is dat dit ook in 2016 het geval zal zijn waardoor het budget structureel kan worden verlaagd met k€5.

6.1 Bezuiniging zwembad Leens

In de begroting 2014 is een bezuiniging opgevoerd op het openluchtzwembad De Marne voor een bedrag van k€70. Door de overdracht van het zwembad aan de stichting en diverse energiebesparende maatregelen zoals het plaatsen van een afdekdeken en het verlagen van de temperatuur van het water, heeft dit geleid tot lagere kosten. Daarmee is de bezuiniging gerealiseerd en kan de taakstelling, die als stelpost in de begroting(en) is opgenomen, worden verwijderd.

6.2 Onderhoud gymzalen (sluiting Wehe den Hoorn)

Door de sluiting van de gymzaal in Wehe den Hoorn komen de onderhoudskosten en de energiekosten te vervallen.

7.1 Ontmoetingspunten (ondersteuning SW&D is vervallen)

De gemaakte kosten voor ondersteuning door SW&D is fors afgenomen.

Voor 2016 ev. is nog k€ 38 begroot. Dit wordt teruggebracht naar k€ 16 want de kosten voor ondersteuning door SW&D vervallen per 1 januari 2016.

7.2 Openbare gezondheidszorg (uitgaven zijn lager agv inwoneraantal)

Vanuit de regeling Publieke Gezondheid & Zorg wordt jaarlijks een factuur verzonden aan onze gemeente voor de inwonersbijdrage voor het programma gezondheid, de openbare gezondheidszorg. Deze factuur is gebaseerd op het inwoneraantal op 1 januari van het kalenderjaar waarop de factuur betrekking heeft. Deze bijdrage is al enige jaren begroot op k€152, terwijl de uitgaven op basis van inwonertal lager zijn.

7.3 Eigen bijdrage WMO

De verwachte te ontvangen eigen bijdragen zijn voorzichtig begroot; dit bedrag fluctueert jaarlijks (is afhankelijk van het aantal cliënten, het inkomen van de cliënten en in combinatie met gebruik Wmo voorzieningen). In de (meerjaren) begroting 2017-2020 wordt er jaarlijks k€ 10 aan eigen bijdrage opgeplust om het verschil te verkleinen.

8.1 Alternatieve onkruidbestrijding

In verband met verandering van wetgeving mag niet meer met het bestaande onkruidbestrijdingsmiddel worden gewerkt. Er is k€19 beschikbaar over de diverse producten. Er is k€11 extra nodig om ongewenste kruiden te voorkomen. Door diverse bezuinigingsrondes zijn alle budgetten geminimaliseerd en een verdere studie naar optimalisatie niet proportioneel ten opzichte van genoemd bedrag

10.1 Forensenbelasting

Er zijn meer woningen in de forensenbelasting opgenomen.

10.2 Verminderingen belastingen

De verminderingen op de lokale belastingen uit voorgaande jaren en de kosten van advisering inzake bezwaarschriften zijn niet begroot. Dit wordt alsnog opgenomen.

Ontwikkelen (nieuw) beleid

In onderstaande tabel zijn alle ruimtevragers (RV) en ruimtebieders (RB) weergegeven die betrekking hebben op ontwikkelingen van nieuw beleid en in bestaand beleid.

Exploitatie

Bedragen in k€

cijfer met (-) is nadelig (+) is voordelig						
Prg	nr	Onderwerp	2017	2018	2019	2020
1	1	Flexibele inzet receptie	-24	-24	-24	-24
3	1	Herinrichting H. Doornbosweg Zoutkamp		-3	-3	-3
	2	Vervangen beschoeiing langs oevers, kanalen en vaarten (2018-2022)			-58	-116
	3	Vervangen voegwerk muren dorpskom Zoutkamp		-21		
	4	Aanleg trottoir Zuurdijk		-3	-3	-3
	5	Beheer recreatieve voorzieningen		-20	-20	-20
	6	Vervangen ANWB wegwijzer paddestoelen		-15	-15	-17
6	1	Renovatie / uitbreiding kleedaccommodatie voetbalvereniging Zeester Zoutkamp		-9	-9	-9
8	1	Uitbreiding begraafplaats Kloosterburen		-14	-14	-14
	2	Administratiesysteem begraafplaatsen		-5	-5	-5
9	1	Volkshuisvesting	-8	-8	-8	-8
		Totaal	-32	-122	-159	-219

Investerings

Bedragen in k€

Prg	Nr	Onderwerp	2017	2018	2019	2020
3	1	Herinrichting H. Doornbosweg Zoutkamp	35			
	2	Vervangen beschoeiing langs oevers, kanalen en vaarten (2018-2022)		825	825	825
	4	Aanleg trottoir Zuurdijk	45			
6	1	Renovatie / uitbreiding kleedaccommodatie voetbalvereniging Zeester Zoutkamp	210			
8	1	Uitbreiding begraafplaats Kloosterburen	200			
	2	Administratiesysteem begraafplaatsen	15			
		Totaal	505	825	825	825

1.1. Flexibele inhuur receptie

De volledige bezetting van de telefoon/receptie is 2.951 uren per jaar. De beschikbare formatieve uren is 2.771 uren, rekening houdend met indirect productieve uren is 2.300 uren beschikbaar. Een tekort van 651 uren. Om aan de bezettingsopdracht en de dienstverleningseisen te kunnen voldoen is een flexibel budget nodig. Rekening houdend met een uurtarief van € 36,50 zijn de jaarlijkse kosten k€ 24.

3.1 Herinrichting H. Doornbosweg Zoutkamp

Door de samenvoeging van de basisscholen in Zoutkamp en daardoor een toename van het verkeer bij de school is een herinrichting van de H. Doornbosweg in het kader van de verkeersveiligheid onontkoombaar.

Er is te weinig ruimte voor het parkeren van auto's in de huidige situatie en fietsers en voetgangers komen in het gedrang. Daarnaast zal de aangrenzende weg, de Churchillweg, gebruikt gaan worden voor parkeren langs de weg. Dit is zeer onwenselijk omdat het hier gaat om een doorgaande weg met zwaar landbouwverkeer.

Investeringsbedrag k€35

Jaarlijkse afschrijvingslast is k€35/25 jaar = k€1,40

Jaarlijkse rentelast k€1,05 gebaseerd op 3%.

Jaar van activering is op 1 januari volgend jaar.

Totale kapitaallasten k€2,45 excl. BTW.

3.2. Vervangen beschoeiing langs oevers, kanalen en vaarten

Het huidige budget van k€100 is bedoeld voor het onderhoud aan beschoeiing, kademuren en steigers. De afgelopen jaren is met dit budget kleinschalig achterstallig onderhoud grotendeels weggenomen en voor de komende jaren is regulier onderhoud voor dit budget structureel ingepland. In de risico-paragraaf zijn opmerkingen geplaatst over de bedenkelijke onderhoudstoestand van beschoeiing. Het afgelopen jaar hebben zich meerdere spontane weg/wal verzakkingen langs het Hunsingokanaal aangediend door spontane wal-uitspoeling op plaatsen waar geen beschoeiing aanwezig is en heeft beschoeiing door de bovendruk het begeven. De in bedenkelijke onderhoudstoestand verkerende walkanten en beschoeiingen bevinden zich langs de Trekweg te Mensingeweer(0,8 km), langs de Mernaweg van Mensingeweer naar Abelstok (0,8 km) en vanaf de aanlegvoorziening op Leenstertillen tot Warfhuizen (4 km). De bestaande beschoeiing is ruim 40 jaar oud. Gelet op de optredende verzakkingen, de verwachting dat dit de komende jaren vaker zal gaan voorkomen, waarbij ook de veiligheid van de weggebruiker in het geding komt vraagt om een structurele aanpak voor de komende jaren.

Wij stellen voor om in 2017 voor bovengenoemde trajecten een uitvoeringsplan te ontwikkelen waarbij alternatieve mogelijkheden om bijvoorbeeld een andere ontsluiting (Trekweg Mensingeweer) voor bedrijven te realiseren en de toepassing van andere materialen zoals steen/schanskorven onderzocht moet worden. Ook de mogelijkheden voor subsidies en voordelen bij de aanbestedingskeuze moet worden belicht.

Om voor de onontkoombare vervanging/vernieuwing financiële middelen beschikbaar te hebben adviseren wij in de meerjarenbegroting voor een uitvoeringsperiode van 5 jaar (2018-2022) onderstaand jaarlijks investeringsbedragen op te nemen.
(5500 meter x € 750,- = k€ 4.125 over een periode van 5 jaar is k€ 825 excl. BTW per jaar.)

Jaarlijkse investeringsbedrag 2018-2022 k€825

Jaarlijkse afschrijvingslast is k€825/25 jaar = k€33

Jaarlijkse rentelast k€25 gebaseerd op 3%.

Jaar van activering is op 1 januari volgend jaar.

Totale kapitaallasten k€58 excl. BTW per uitvoeringsjaar.

3.3. Vervangen voegwerk van muren langs wegen in de dorpskom van Zoutkamp

In het verleden zijn tijdens de reconstructie van de dorps- en havenkern in Zoutkamp bestaande muren gerenoveerd en nieuwe muren gerealiseerd. Het voegwerk van de rollagen (bovenste laag van de muur) vertoont inwatering en mosgroei waardoor schade aan de steen kan ontstaan. Ter voorkoming van ernstige (vorst)schade aan de steen is vervanging van het voegwerk noodzakelijk. In totaal is 600 meter keermuur aanwezig waarvan de rollaag herstelt dient te worden. De kosten van dit herstel zijn 306 m2 x € 70,- = k€21excl. BTW.

Het budget Beschoeiingen en kademuren is in verband met bezuinigingen beperkt. Hierdoor is er geen ruimte voor groot onderhoud. De keurmuren in Zoutkamp dragen belangrijk bij in het beeld van het vestingdorp.

3.4. Aanleg trottoir Zuurdijk

Van 1^e tot en met 2^e Nijhoezen te Zuurdijk is geen trottoir aanwezig waardoor bewoners over de openbare weg moeten lopen om in een ander deel van het dorp te komen. Gezien de rijsnelheid van het verkeer in Zuurdijk is dit een onveilige en onwenselijke verkeerssituatie. Wanneer deze situatie niet aangepakt wordt zal het een negatief effect hebben op de leefbaarheid in het dorp.

Jaarlijkse afschrijvingslast is k€45/25 jaar = k€1,84

Jaarlijkse rentelast k€1,35 gebaseerd op 3%.

Jaar van activering is op 1 januari volgend jaar.

Totale kapitaallasten k€3,19 excl. BTW.

3.5. Beheer recreatieve voorzieningen

Het areaal aan schelpenpaden heeft een omvang van 48.50m². De schelpenpaden moeten eenmaal in de zes jaar aangevuld worden om de kwaliteit van de schelpenpaden op het gewenste kwaliteitsniveau te houden. Daarnaast is het areaal betonpaden totaal 22,5 km. Gras groeit langzaam richting het kanten van de paden (45 km) en moeten jaarlijks aan beide kanten worden weggesneden.

Er komen jaarlijks veel klachten vanuit de dorpschouw en meldingen van de burgers over de toestand van de paden.

Minder validen/gebruikers van scootmobielen kunnen door het achterstallig onderhoud slecht gebruik maken van de schelpenpaden door kuilen/grote plassen en/of de beperkte breedte van de betonpaden door overgroeïende graskanten. Er is minimaal k€ 20 extra nodig om de schelpenpaden/betonpaden goed te kunnen onderhouden.

3.6. Vervangen ANWB wegwijzer paddenstoelen

In de gemeente De Marne zijn 45 ANWB wegwijzer paddenstoelen bij fietspaden en recreatieve routes. Deze paddenstoelen zijn rond 1980 in opdracht van de gemeente geplaatst. De kap is broos en de aanduiding van de routes is steeds moeilijker leesbaar. Wanneer ze niet vervangen worden, dan verliezen de wegwijzers hun functie. Het verdwijnen zal een negatief effect hebben voor het recreatief gebruik van wandel en fietsroutes. Bij een gefaseerde vervanging is de problematiek eind 2020 opgelost. Totale kosten k€47.

6.1. Renovatie/uitbreiding kleedaccommodatie voetbalvereniging Zeester Zoutkamp

Het ledenaantal van VV Zeester is fors gestegen. Een groot aantal leden zijn meisjes/dames. Er is extra kleedruimte nodig voor VV Zeester. Op dit moment beschikt de vereniging over vier kleedkamers en dit is regelmatig te weinig. Een alternatieve kleedaccommodatie ontbreekt (bijv. gym.zaal). Alle wedstrijden worden op de zaterdag gespeeld. De vereniging beschikt niet over een wedstrijd veldverlichting, zodat uitwijk naar een avond geen optie is en het daardoor noodzakelijk is de kleedaccommodatie uit te breiden.

Het bruto investeringsbedrag is de totale investering van de renovatie/uitbreiding. Van de vereniging wordt een substantiële eigen bijdrage (± 25%) verwacht in de vorm van eigen middelen/zelfwerkzaamheid. Deze verdeling is in eerder voorkomende gevallen ook toegepast.

Bruto investeringsbedrag k€210 (incl. BTW)

Netto investeringsbedrag k€160 (incl BTW)

Jaarlijkse afschrijvingslast is k€160/40 jaar = k€4

Jaarlijkse rentelast k€4,80 gebaseerd op 3%.
Jaar van activering is op 1 januari volgend jaar.
Totale kapitaallasten k€8,8.

8.1. Uitbreiding begraafplaats Kloosterburen

Op de begraafplaats van Kloosterburen is nagenoeg geen ruimte meer om te kunnen begraven. De begraafplaats moet worden uitgebreid.

Investeringsbedrag k€200
Jaarlijkse afschrijvingslast is k€200/25 jaar = k€8
Jaarlijkse rentelast k€6 gebaseerd op 3%.
Jaar van activering is op 1 januari volgend jaar.
Totale kapitaallasten k€14 excl. BTW.

8.2. Aanschaf applicatie administratiesysteem begraafplaatsen

De gemeentelijke administratie van begraafplaatsen wordt nu nog steeds analoog uitgevoerd. Om te kunnen voldoen aan de eisen die de burger in de toekomst van de gemeente verlangt, is het noodzakelijk dat er een digitaal systeem wordt aangeschaft. De voorkeur gaat uit naar software van HTA-systems, omdat de gemeenten Bedum en Winsum dit systeem ook hebben.

De voordelen zijn:

- een beter beheer van begraafplaatsen. Onder beheer wordt o.a. verstaan het registreren van begraafplaatsen, overledenen, rechthebbenden, graven, uitvaartondernemingen, orders en factureren;
- een effectief werkproces dat wordt ondersteunt door correcte en actuele informatie;
- eenvoudig te generen overzichten voor onderhouds-, management- en beleidsdoeleinden.

Kosten:

De eenmalige aanschafkosten zijn k€15. Voor dat geld wordt een basissysteem geleverd, met noodzakelijke koppelingen aan andere bij burgerzaken geïnstalleerde systemen. Verder een instructie van een dag voor de medewerkers die met het systeem moeten werken. Structurele kosten zijn k€2 op jaarbasis. Dit geeft recht op upgrades/updates en telefonische ondersteuning.

Investeringsbedrag k€15
Jaarlijkse afschrijvingslast is k€15/5 jaar = k€3
Jaarlijkse rentelast k€0,45 gebaseerd op 3%.
Jaar van activering is op 1 januari volgend jaar.
Totale kapitaallasten k€3,45 excl. BTW.
Jaarlijkse licentiekosten k€2.

Afgerond zijn de jaarlijkse lasten voor 2018-2022 k€5 en vanaf 2023 k€2.

9.1. Volkshuisvesting

In 2015 is de Woningwet vernieuwd. Gemeenten hebben hierin een belangrijke taak toebedeeld gekregen op gebied van het mede formuleren van beleid (vast te leggen in prestatieafspraken) en het uitoefenen van toezicht. Dit houdt bijvoorbeeld in dat van gemeenten ook een zienswijze wordt gevraagd als het gaat om verkoop van sociale huurwoningen, uitbreiding van het werkgebied van de corporatie, fusie en splitsing van corporaties, en de beoordeling van de noodzaak van de uitvoering van niet-DAEB taken (Diensten van Algemeen en Economische Belang) door de corporatie.

Het gaat om een structurele taak waarvan de inzet voor de gemeente De Marne is geraamd op gemiddeld 4 uur in de week. In 2016 kan de financiering nog plaatsvinden vanuit een incidenteel projectbudget (vervanging personeel als gevolg van het aardbevingsdossier). Omdat het hier een structurele taak betreft is het nu wel zaak deze kosten in de begroting te ramen.

Ontwikkelingen Bedrijfsvoering

In onderstaande tabel zijn alle ruimtevragers (RV) en ruimtebieders (RB) weergegeven die betrekking hebben op ontwikkelingen van de bedrijfsvoering.

Exploitatie

			bedragen in k€			
			cijfer met (-) is nadelig (+) is voordelig			
Prg	nr	Onderwerp	2017	2018	2019	2020
0	1	Organisatieontwikkeling	-10	-10	-10	-10
	2	Structurele inzet beleidsfunctie samenleving	-19	-19	-19	-19
	3c	Groningen huurt in	-3	-3	-3	-3
	3d	Negometrix	-3	-3	-3	-3
	3f	Formatie contractbeheer en -management	-18	-18	-18	-18
	3g	Detachering inkoopadviseur	10	10	10	10
	4a	Informatiebeveiliging BMW gemeenten	-18	-18	-18	-18
	4b	Extra ICT faciliteiten	-17	-17	-17	-17
	6	Inhuur strategische communicatie	-30	-30	-30	-30
	7	Vervanging meubilair	-15			
		Totaal	-123	-108	-108	-108

Investerings

			Bedragen in k€			
Prg	Nr	Onderwerp	2017	2018	2019	2020
0	4b	Extra ICT-faciliteiten (vervangende scanner)	25			
		Totaal	25	-	-	-

1. Organisatieontwikkeling

Cultuur maken we met z'n allen en het organiseren van een cultuurdag en bijeenkomsten waar we een cultuurelement bespreken draagt daar aan bij door er bewust bij stil te staan, elkaar eens op een andere manier te ontmoeten, te leren kennen en bezig te zijn. Ook de komende jaren gaan we jaarlijks een cultuurdag organiseren en blijven we aandacht geven aan belangrijke cultuurelementen. Een cultuur realiseren van leren en ontwikkelen! Hiervoor is een jaarlijks budget nodig van k€10.

2. Structurele inzet beleidsfunctie samenleving

Tot en met 2016 hebben we een aantal beleidstaken samenleving laten uitvoeren door middel van meerjarige incidentele inhuur. Tijdens de besluitvorming over incidentele inhuur voor het jaar 2016 hebben wij aangegeven dat voor de jaren na 2016 toegewerkt moet worden naar een structurele oplossing. Tot en met 2016 zijn de inhuurkosten (k€70) gefinancierd uit meerdere budgetten. Deels vanuit structurele budgetten en deels vanuit incidentele budgetten.

De totale kosten voor een structurele oplossing bedraagt k€57 gefinancierd voor een bedrag van k€38 uit structureel beschikbaar budget. Voor een bedrag van k€19 wordt een extra budget gevraagd.

3c, 3.d, 3f en 3.g Inkoop

We zijn voortdurend in beweging om verbeteringen op het gebied van inkopen en aanbestedingen door te voeren; deels wordt de organisatie hierdoor bewust van haar professioneel opdrachtgeverschap en anderzijds wordt de aanbodmarkt uitgedaagd om innovatie toe te passen bij opdrachten die door de gemeente in de markt worden gezet.

Dit is niet onopgemerkt gebleven; steeds vaker doen andere (gemeentelijke) overheden een verzoek om te worden bijgestaan door de inkoopadviseur van onze gemeente.

In aansluiting op de organisatie ontwikkeling en de hieruit voortvloeiende verbeteracties is de werkgroep Inkoop ontstaan. De werkgroep stelt zich als doel om te komen tot een effectieve en efficiënte inrichting van het inkoopproces.

Het hoofddoel wordt ondersteunt door de volgende subdoelen:

1. De processen van inkoop zijn geborgd in een heldere processtructuur;
2. De beleids- en planvorming, rapportagecyclus van de inkoop-cyclus zijn transparant;
3. Het proces van risicomanagement is zo ingericht dat de organisatie de inkoop-risico's goed in beeld heeft en die optimaal beheerst;
4. De bij de nieuwe organisatiestructuur passende inkoop-organisatie is ingericht;
5. De inkoop beleidsstukken zijn actueel;
6. Een adequate ICT inrichting ondersteunt het proces van inkoop.

Om deze doelen te realiseren is een structurele aanpak noodzakelijk.

De volgende maatregelen worden daarvoor getroffen:

- Jaarlijks uitvoeren van een inkoopanalyse;
- Verbeteren van de inkoop- aanbestedingskalender;
- Verbeteren van het contractenregister;
- Verbeteren van dossiervorming;
- Ontwikkelen strategisch inkoopplan.

De maatregelen hangen samen met de inzet van gereedschap bij het verwerken, analyseren en rapporteren van gegevens. Het bedoelde gereedschap bestaat uit (deels) de inzet van licenties en deels uit het laten uitvoeren van (financiële) analyses door een externe partij.

4a. Informatiebeveiliging BMW-gemeenten

Om de informatiebeveiliging te verbeteren heeft het college de adviesnota "Informatiebeveiliging BMW-gemeenten" vastgesteld. Door vaststelling en uitvoering van de adviesnota zijn belangrijke stappen gezet om de beschikbaarheid, integriteit en vertrouwelijkheid van de informatievoorziening van de gemeente te verbeteren, conform de richtlijnen zoals die, op initiatief van de VNG, zijn opgesteld.

De incidentele kosten van k€23 zijn gedekt uit de post ICT gemeentelijke ontwikkelingen van de gemeente De Marne. Op basis van globale cijfers worden de structurele kosten vanaf 2017 op k€18 geschat (deel De Marne). Nader onderzoek moet uitwijzen wat de werkelijke structurele kosten vanaf 2017 zullen zijn. Geadviseerd wordt om de geschatte structurele lasten op te nemen in de kadernota 2017-2020.

4b. Extra ICT faciliteiten

In BMW-verband behoort thuiswerken tot de mogelijkheden. Om thuiswerken te kunnen faciliteren, zijn voldoende thuiswerklicenties nodig. Op dit moment is er een tekort.

Daarnaast is het voor een aantal functies nodig om plaatsonafhankelijk te kunnen werken. Bijvoorbeeld voor de ondersteuners directie/senioren opdat deze bij vergaderingen direct de verslaglegging digitaal kunnen doen. Hiervoor is een aantal laptops nodig. Bij ICT zijn de financiële middelen om laptops te kunnen aanschaffen, uitgeput. Het betreft de aanschaf van drie laptops (incl. licenties) en de daaraan verbonden jaarlijkse onderhoudskosten. De kosten hiervan bedragen jaarlijks k€9.

Daarnaast is een vervangende scanner nodig voor het digitaliseren van facturen. De scanner vergt een investering van k€25 en het benodigd onderhoud daarvan is jaarlijks k€2.

Investeringsbedrag k€25

Jaarlijkse afschrijvingslast is k€25/5 jaar = k€5

Jaarlijkse rentelast k€0,75 gebaseerd op 3%.

Jaar van activering is op 1 januari volgend jaar.

Totale kapitaallasten k€5,75 excl. BTW.

6. Strategische communicatie

Als organisatie missen we een adviesfunctie op gebied van strategisch communicatie. Dit gemis wordt met name gemerkt bij politiek gevoelige dossiers zoals Keroazie en AZC. Maar ook bij initiatieven als bijvoorbeeld het publiceren van een magazine door De Marne. Het betreft hier niet de communicatiefunctie zoals we die in het verleden kenden, maar nadrukkelijk de meer strategische kant met daarin een duidelijke bestuurlijke adviescomponent. Door hier op in te zetten kan De Marne zich (nog) beter extern profileren en worden tevens risico's beperkt. De inhuurkosten hiervan bedragen structureel k€40, hiervan wordt voor een bedrag van k€10 dekking opgenomen in de projecten. Per saldo is een extra budget nodig van k€30.

7. Vervanging meubilair

De stoelen in de raadszaal zijn versleten (gaten zitten in de stof). Daarnaast zijn de stoelen in de commissiekamers aan vervanging toe. Een deel is gammel waardoor de kans bestaat dat iemand vandaag of morgen door de stoelen zakt. Deze stoelen zijn inmiddels 34 jaar oud. Het materiaal is aan slijtage onderhevig en hoognodig aan vervanging toe. Dit vergt een eenmalige extra kostenpost van k€15.

Kansen voor De Marne

In onderstaande tabel zijn alle ruimtevragers (RV) en ruimtebieders (RB) weergegeven die betrekking hebben op de kansen (ambities) voor de gemeente De Marne.

Exploitatie

Bedragen in k€						
cijfer met (-) is nadelig (+) is voordelig						
Prg	nr	Onderwerp	2017	2018	2019	2020
0	4	Vernieuwing website		-36		
		Totaal		-36		

4. Aanpassing website als medium voor verkeer tussen burger en bestuur v.v.

Investeren in :

- gebruiksvriendelijker – eigentijdser
- betere zoekfaciliteiten
- responsive design: geschikt voor alle toestellen (PC, laptop, tablet, smartphone etc.)
- invoering 'webcare': sneller, responsiever reageren op vragen uit de samenleving door gebruik van actuele sociale media (twitter, Whatsapp en nieuwe ontwikkelingen die nog komen);
- ingevoerde interne systemen als JOIN (digitaal zaaksysteem) beter exploiteren met interne voorzieningen (bestuurlijke besluitvorming met koppeling naar agenderen.nl of met iPad-app) en externe voorzieningen:
  - o webformulieren;
  - o app 'Fixi' = app voor melding openbare ruimte (zie ook punt 5)
  - o zaakvolg-systeem binnen "Mijn De Marne": burger kan zijn (aan)vraag volledig volgen

Ontwikkeling formatie in fte

Ontwikkeling formatie in fte	Aantal
Huidig aantal fte	59,86
Huidig aantal fte BMW-samenwerking	14,44
<i>Uitbreiding zoals opgenomen in de kadernota 2017-2020</i>	
Beleidsfunctie samenleving	0,89
Inkoopadviseur	0,22
Totaal	75,41

In de kadernota 2017-2020 is een structurele formatie uitbreiding gevraagd van 1,11 fte Het betreft een beleidsfunctie samenleving en uitbreiding formatie van de inkoopadviseur. Een groot deel van de formatie uitbreiding van de beleidsfunctie samenleving wordt gedekt uit budgetten die al structureel in de (meerjaren)begroting zijn opgenomen.

Bijlage 5: Lijst met begrippen, afkortingen en toelichting beleidsindicatoren

AB	=	Algemeen Bestuur
AMK	=	Advies- en Meldpunt Kindermishandeling
AO	=	Administratieve Organisatie
APV	=	Algemene Plaatselijke Verordening
BAG	=	Basisadministratie Gebouwen gemeente De Marne
BBP	=	Bruto Binnenlands Product
BBV	=	Besluit Begroting en Verantwoording
Bbz	=	Besluit bijstandsverlening zelfstandigen
BDuR	=	Brede Doeluitkering Rampenbestrijding
Berap	=	Bestuursrapportage
BMW	=	Bedum, De Marne en Winsum
BMWE/NZV	=	gemeenten Bedum, De Marne, Winsum en Eemsmond en waterschap Noorderzijlvest
BNG	=	Bank Nederlandse Gemeenten
BOR	=	Beheer Openbare Ruimte
BRP	=	Basisregistratie Personen gemeente De Marne
BRZO	=	Besluit Rampen en Zware Ongevallen
BTW	=	Belasting Toegevoegde Waarde
BVP	=	Best Value Procurement (Prestatie Inkoop)
CAO	=	Collectieve arbeidsovereenkomst
CBS	=	Centraal Bureau voor de Statistiek
CJG	=	Centrum voor Jeugd en Gezin
CIZ	=	Centrum Indicatiestelling Zorg
COELO	=	Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden
CROW	=	Centrum voor Regelgeving en Onderzoek in de Grond-, Water- en Wegenbouw en de Verkeerstechniek
DB	=	Dagelijks Bestuur
DEAL	=	Delfzijl, Eemsmond, Appingedam en Loppersum
DHW	=	Drank- en Horecawet
DUO	=	Ministerie van VWS (Dienst Uitvoering Onderwijs)
EGD	=	Elektriciteitsbedrijf Groningen Drenthe
EMU	=	Economische Monetaire Unie
ESF	=	Europees Sociaal Fonds
EZRT	=	Economische zaken, recreatie en toerisme
FIDO	=	Wet Financiering Decentrale Overheden
FPU	=	Flexibel Pensioen en Uittreden
Fte	=	Fulltime-equivalent
GBA	=	Gemeentelijke Basis Administratie
GCC	=	Gemeentelijk Contact Centrum (voorheen KCC)
GMSD	=	Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein
GR PG&Z	=	Gemeenschappelijke Regeling Publieke Gezondheid & Zorg
GVVP	=	Gemeentelijk Verkeer- en Vervoersplan
Gw	=	Gemeentewet
HHT	=	Huishoudelijke Hulp Toelage
I&A	=	Informatisering en Automatisering
IBAN	=	International Bank Account Number
IBT	=	Inter Bestuurlijk Toezicht
ICT	=	Informatie- en communicatietechnologie
IHP	=	Integraal Huisvestingsplan
IAU	=	Incidentele aanvullende uitkering

IOAW	=	Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers
IOAZ	=	Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte Gewezen zelfstandigen
IPO	=	Interprovinciaal overleg
KCC	=	Klant Contact Centrum (gewijzigd in GCC)
KLPD	=	Korps Landelijke Politie Diensten
KOR	=	Kwaliteit Openbare Ruimte
L&E	=	Lauwers en Eems
LISA	=	Landelijk Informatiesysteem van Arbeidsplaatsen
MKB Noord	=	Midden- en Kleinbedrijf Noord
NASB	=	Nationaal Actieplan Sport en Bewegen
NOM	=	Investerings- en Ontwikkelingsmaatschappij voor Noord Nederland
OAB	=	Onderwijs Achterstanden Beleid
ODG	=	Omgevingsdienst Groningen
OGGZ	=	Openbare Geestelijke Gezondheidszorg
OKE	=	Wet Ontwikkelingskansen door kwaliteit en Educatie
OZB	=	Onroerendezaakbelasting
P&C	=	Planning & Controll
P&O	=	Personeel & Organisatie
PGB	=	Persoonsgebonden budget
RIVM	=	Rijks Instituut voor Volksgezondheid en Milieu
RIGG	=	Regionaal Inkoop Orgaan Groninger Gemeenten
RMC	=	Regionaal Meld- en Coördinatiepunten (vroegtijdig schoolverlaters)
RWS	=	Rijks Water Staat (Klimaatmonitor)
SW&D	=	Stichting Welzijn en Dienstverlening
SNN	=	Samenwerkingsverband Noord-Nederland
SEPA	=	Single European Payments Area
SoZa	=	Sociale Zaken
SVB	=	Strategisch Voorraad Beheer (woningen)
TIS	=	Transities in Samenhang
TTC	=	Test- en Training Centrum
VCA	=	Veiligheid, gezondheid en milieu Checklist Aannemers (certificaat)
VCPO	=	Vereniging Christelijk Primair Onderwijs
VNG	=	Vereniging Nederlandse Gemeenten
VSV-ers	=	Vroegtijdig School Verlaters
VTH	=	Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
VVE	=	Voor- en Vroeg schoolse Educatie
VVN	=	Veilig Verkeer Nederland
Wabo	=	Wet Algemene bepalingen Omgevingsrecht
Wet STAP	=	Wet stimulering arbeidsparticipatie
Wet WOZ	=	Wet waardering onroerende zaken
WI	=	Wet inburgering
WMO	=	Wet Maatschappelijke Ondersteuning
WSW	=	Wet sociale werkvoorziening
WWB	=	Wet werk en bijstand
WLE	=	Werk Leefbaarheid Energie
WLP	=	Woon- en leefbaarheidsplan
ZvJG	=	Zorg voor Jeugd Groningen

Begrippen

<i>Autorisatiefunctie</i>	=	één van de functies van de begroting. Met de vaststelling van de begroting, meer specifiek het overzicht van baten en lasten, verleent de raad aan het college de bevoegdheid tot het doen van uitgaven en het aangaan van verplichtingen binnen het vastgestelde budget.
<i>Actief (Activa)</i>	=	een uit gebeurtenissen in het verleden voortgekomen middel Waarover de gemeente de beschikkingsmacht heeft en hetzij van economisch nut is, hetzij een publieke taak vervult.
<i>Balans</i>	=	onderdeel van de jaarrekening. De balans geeft een overzicht van de bezittingen, vreemd en eigen vermogen (activa en passiva) van de gemeente.
<i>Basisondersteuning</i>	=	Preventieve ondersteuning aan inwoners (o.a. Welzijnswerk, Algemeen Maatschappelijk werk, Jeugd- en Jongeren werk)
<i>Baten</i>	=	inkomsten die aan een periode zijn toegerekend. De begrotingsperiode is gelijk aan het kalenderjaar. Het begrip baten bevat zowel opbrengsten als andere voordelen. Voordelen worden in de toelichting apart aangegeven als incidentele baten.
<i>Baten- en lastenstelsel</i>	=	een begrotingsstelsel waarbij alle ontvangsten en uitgaven worden toegerekend aan het begrotingsjaar waarop zij betrekking hebben.
<i>BBV</i>	=	besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten: voorschriften/eisen waaraan de documenten van de budgetcyclus moeten voldoen, te weten begroting, begrotingswijziging, meerjarenraming, jaarrekening en jaarverslag.
<i>Bedrijfsvoering</i>	=	de beheersing van, het toezicht op en de verantwoording over de bedrijfsprocessen binnen de gemeentelijke organisatie op basis van een bedrijfsvoeringsfilosofie. Onderdelen: organisatie, planning & control, personeel, informatisering & automatisering, inkoop en facilitaire zaken.
<i>Begroting</i>	=	instrument van de raad om het budgetrecht toe te passen. Een Begroting geeft op programmaniveau aan welk beleid de gemeente voorstaat, hoeveel middelen daarvoor worden beschikbaar gesteld en uit welke bronnen die middelen afkomstig zijn.
<i>Beleidsbegroting</i>	=	onderdeel van de begroting waarin programmaplan en paragrafen zijn opgenomen.
<i>Bestaand beleid</i>	=	beleid waarover in voorgaande begrotingsjaren besluitvorming heeft plaatsgevonden en nog steeds geldend is. Ook wel aanvaard beleid of ongewijzigd beleid genoemd.
<i>Bespaarde rente</i>	=	rente van het eigen vermogen dat als financieringsmiddel is aangewend.

<i>Dekkingsmiddelen</i>	=	financiële middelen waarmee bestaand en nieuw beleid wordt afgedekt.
<i>Doelmatigheid</i>	=	het realiseren van bepaalde prestaties met een zo beperkt mogelijke inzet van middelen.
<i>Doelstelling</i>	=	het beoogde eindresultaat bij de realisatie (uitvoering) van een activiteit.
<i>Doeltreffendheid</i>	=	de mate waarin de beoogde maatschappelijke effecten van het beleid ook daadwerkelijk worden behaald.
<i>Financiële begroting</i>	=	onderdeel van de begroting dat ingaat op de budgettaire aspecten en op de financiële gevolgen van de beleidsbegroting.
<i>Geldelijke bezittingen</i>	=	het totaal van langlopende uitzettingen, vorderingen, liquide middelen en overlopende activa
<i>Investerings</i>	=	uitgaven voor gebruiksgoederen met een meerjarige economische waarde.
<i>Investerings met economische nut</i>	=	kapitaalgoederen die opbrengsten voortbrengen en/of verhandelbaar zijn. Investerings met economisch nut moeten geactiveerd worden.
<i>Investerings in de openbare ruimte met maatschappelijk nut</i>	=	geactiveerde goederen die geen opbrengsten voortbrengen maar wel duidelijk een publieke taak vervullen, bijvoorbeeld wegen, straat- verlichting.
<i>Jaarrekening</i>	=	de jaarrekening is de tegenhanger van de financiële begroting. De jaarrekening gaat in op de realisaties van het afgesloten begrotingsjaar. De jaarrekening is een onderdeel van de jaarrapportage en bestaat uit programmarekening met toelichting en balans met toelichting.
<i>Jaarverslag</i>	=	het jaarverslag is de tegenhanger van de beleidsbegroting (programma-plan en paragrafen). Het verslag gaat in op de uitkomsten van de programma's van het afgesloten begrotingsjaar. Het jaarverslag is een onderdeel van de jaarrapportage en bestaat uit de programma-verantwoording en de paragrafen.
<i>Lasten</i>	=	uitgaven die aan een periode zijn toegerekend. De periode van een begroting is gelijk aan het kalenderjaar. Het begrip 'lasten' omvat zowel kosten als verliezen. Verliezen worden in de toelichting apart aangegeven als incidentele lasten en worden direct genomen. Voor verwachte verliezen worden voorzieningen getroffen.
<i>Netto schuldquote</i>	=	De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie en de hoogte van de investeringen uit het nabije verleden.

<i>Nieuw beleid</i>	=	voorgesteld beleid waarover door de raad nog een besluit dient te worden genomen. Sturing is derhalve nog mogelijk. Hieronder valt eveneens uitbreiding/intensivering van bestaand beleid.
<i>Ommelander Samenwerkingsmodel</i>	=	Samenwerking van 12 Groninger gemeenten, waarbij gewerkt wordt met pijlerpartners en uitvoerders.
<i>Overzicht baten en lasten</i>	=	onderdeel van de financiële begroting, waarin integraal per programma de baten en lasten inzichtelijk worden gemaakt op basis waarvan de autorisatie voor de realisatie van het programmaplan geschiedt.
<i>Paragraaf</i>	=	volgens BBV worden in paragrafen onderwerpen behandeld die van belang zijn voor het inzicht in de financiële positie. De paragrafen bevatten de beleidsuitgangspunten (kaders) van beheersmatige activiteiten en lokale heffingen die belangrijk zijn, financieel, politiek of anderszins. Voor de volgende onderwerpen zijn paragrafen verplicht voorgeschreven voor zowel de begroting als de jaarrapportage: Lokale heffingen, weerstandsvermogen, onderhoud kapitaalgoederen, financiering, bedrijfsvoering, verbonden partijen en grondbeleid. De raad is vrij om ook voor andere onderwerpen een paragraaf in te stellen.
<i>Product</i>	=	een activiteit die zelfstandig of in samenhang met andere activiteiten tot een taak leidt.
<i>Productenraming</i>	=	uitvoeringsdocument van de begroting bestemd voor het college van burgemeester en wethouders en de ambtelijke organisatie, met name de budgethouders. In dit document worden de uitvoeringsafspraken tussen college en budgethouders op detailniveau vastgelegd. Het document heeft een beheerstechnische functie.
<i>Programmarekening</i>	=	staat van baten en lasten met verantwoordingstoelichting op programmaniveau; een onderdeel van de jaarrekening. Is de tegenhanger van het overzicht van baten en lasten van de begroting.
<i>Productenrealisatie</i>	=	document waarin de budgethouders eindverantwoording afleggen aan het college met betrekking tot de uitvoering van de begroting. Is de tegenhanger van de productenraming.
<i>Programma</i>	=	een samenhangend geheel van activiteiten gericht op het bereiken Van vooraf bepaalde maatschappelijke effecten.
<i>Programmarekening</i>	=	onderdeel van de rekening waarin per programma wordt ingegaan op de maatschappelijke effecten en de wijze waarop er naar gestreefd wordt die effecten te verwezenlijken. Uitwerking geschiedt aan de hand van d 3 Wvragen, te weten: Wat wilden we bereiken?

		Wat hebben we daarvoor gedaan? Wat heeft het gekost?
<i>Rechtmatigheid</i>	=	het in overeenstemming zijn met geldende wet- en regelgeving, waaronder mede begrepen gemeentelijke verordeningen, raadsbesluiten en collegebesluiten.
<i>Staat van baten en lasten</i>	=	Vergelijkbaar met de winst- en verliesrekening in het bedrijfsleven.
<i>Treasury</i>	=	alle activiteiten die zich richten op het besturen en beheersen van, het verantwoorden over en het toezicht houden op de financiële vermogenswaarden, de financiële stromen, de financiële posities en de hieraan verbonden risico's.
<i>Verbonden partij</i>	=	een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie waarin de gemeente een bestuurlijk en een financieel belang heeft.
<i>Verplichtingen</i>	=	plichten of verantwoordelijkheden om op bepaalde manier te handelen of te presteren jegens derden.
<i>Vreemd vermogen</i>	=	bestaande verplichtingen van de gemeente die voortkomen uit gebeurtenissen in het verleden waarvan de afwikkeling naar verwachting resulteert in een uitstroom van financieringsmiddelen. Vreemd vermogen is onder te verdelen in vaste en vlottende schulden, voorzieningen en overlopende passiva.
<i>Voorzieningen</i>	=	voorzieningen zijn passiefposten in de balans, die een schatting Geven van de voorzienbare lasten in verband met risico's en verplichtingen, waarvan de omvang en/of het tijdstip van optreden per balansdatum min of meer onzeker zijn, en die oorzakelijk samenhangen met de periode voorafgaande aan die datum Voorzieningen mogen niet groter of kleiner zijn dan de verplichtingen of risico's waarvoor ze zijn ingesteld. Voorzieningen worden tot het vreemd vermogen gerekend.
<i>Weerstandvermogen</i>	=	de weerstandscapaciteit in relatie tot de risico's.
<i>Weerstandscapaciteit</i>	=	alle middelen en mogelijkheden waarover de gemeente beschikt om niet begrote kosten en financiële tegenvallers die onverwachts en substantieel zijn te dekken.

Toelichting Beleidsindicatoren

Programma 2 Veiligheid

Naam indicator	Eenheid	Beschrijving
Verwijzingen Halt	Aantal per 10.000 jongeren	Het aantal verwijzingen naar Halt per 10.000 inwoners in de leeftijd van 12-17 jaar.
Harde kern jongeren	Aantal per 10.000 inwoners	Het aantal harde kern jongeren per 10.000 inwoners in de leeftijd van 12-24 jaar.
Winkeldiefstallen	Aantal per 1.000 inwoners	Het aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners.
Geweldsmisdrijven	Aantal per 1.000 inwoners	Het aantal geweldsmisdrijven, per 1.000 inwoners. Voorbeelden van geweldsmisdrijven zijn seksuele misdrijven, levensdelicten, lichamelijk letsel door schuld.
Diefstallen uit woning	Aantal per 1.000 inwoners	Het aantal diefstallen uit woningen per 1.000 inwoners.
Vernielingen en beschadigingen (in de openbare ruimte)	Aantal per 1.000 inwoners	Het aantal vernielingen en beschadigingen per 1.000 inwoners.

Programma 3 Verkeer en vervoer

Naam indicator	Eenheid	Beschrijving
Ziekenhuisopname na verkeersongeval met een motorvoertuig	%	Als aandeel van het totaal aantal ongevallen die leiden tot ziekenhuisopnamen.
Overige vervoersongevallen met een gewonde fietser	%	Als aandeel van het totaal aantal ongevallen die leiden tot ziekenhuisopnamen.

Programma 4 Economische zaken, landbouw en visserij, recreatie en toerisme

Naam indicator	Eenheid	Beschrijving
Functiemenging	%	De functiemengingsindex (FM) weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen.
Bruto Gemeentelijk Product	Verhouding tussen verwacht en gemeten product	Bruto gemeentelijk product (BGP) is het product van de toegevoegde waarde per baan en het aantal banen in

		gemeente. De verhoudingswaarde tussen verwacht BGP en gemeten BGP geeft aan of er boven verwachting (,100)
Vestiging (van bedrijven)	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 t/m 64 jaar	Het aantal vestigingen van bedrijven, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar.

Programma 5 Onderwijshuisvesting en educatie

Naam indicator	Eenheid	Beschrijving
Absoluut verzuim	Aantal per 1.000 leerlingen	Het aantal leerplichtigen dat niet staat inschreven op een school, per 1.000 leerlingen.
Relatief verzuim	Aantal per 1.000 leerlingen	Het aantal leerlingen dat wel staat ingeschreven op een school, maar ongeoorloofd afwezig is, per 1.000 leerlingen.
Vroegtijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	% deelnemers aan het VO en MBO onderwijs	Het percentage van het totaal aantal leerlingen (12-23 jaar) dat voortijdig, dat wil zeggen zonder startkwalificaties, het onderwijs verlaat.
Achterstands-leerlingen	% 4 t/m 12 jarigen	Het percentage leerlingen (4-12 jaar) in het primair onderwijs dat kans heeft op een leerachterstand.

Programma 6 Sport, kunst en cultuur

Naam indicator	Eenheid	Beschrijving
Niet sporters	%	Het percentage inwoners dat niet sport ten opzichte van het totaal aantal inwoners.

Programma 7 Sociaal Domein

Naam indicator	Eenheid	Beschrijving
Jongeren met een delict voor de rechter	% 12 t/m 21 jarigen	Het percentage jongeren (12-21 jaar) dat met een delict voor de rechter is verschenen.
Jongeren met jeugdhulp	% van alle jongeren tot 18 jaar	Het percentage jongeren tot 18 jaar met jeugdhulp ten opzichte van alle jongeren tot 18 jaar.
Jongeren met jeugdbescherming	% van alle jongeren tot 18 jaar	Het percentage jongeren (12-22 jaar) met een jeugdreclasseringsmaatregel ten opzichte van alle jongeren (12-22 jaar).
Jongeren met jeugdreclassering	% van alle jongeren van 12 tot 23 jaar	Het percentage jongeren tot 18 jaar met een jeugdbeschermingsmaatregel

		ten opzichte van alle jongeren tot 18 jaar.
Cliënten met een maatwerkarrangement WMO	Aantal per 10.000 inwoners	Een maatwerkarrangement is een vorm van specialistische ondersteuning binnen het kader van de Wmo. Voor de Wmo gegevens geldt dat het referentiegemiddelde gebaseerd is op 180 deelnemende gemeenten.
Naam indicator	Eenheid	Beschrijving
Banen	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd 15-64 jaar	Het aantal banen, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar.
Kinderen in uitkeringsgezin	% kinderen tot 18 jaar	Het percentage kinderen tot 18 jaar dat in een gezin leeft dat van een bijstandsuitkering moet rondkomen.
Netto arbeidsparticipatie	% van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking	Het percentage van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking.
Werkloze jongeren	% 16 t/m 22 jarigen	Het percentage werkeloze jongeren (16-22 jaar).
Personen met een bijstandsuitkering	Aantal per 10.000 inwoners	Het aantal personen met een bijstandsuitkering per 10.000 inwoners.
Lopende re-integratievoorzieningen	Aantal per 10.000 inwoners van 15-64 jaar	Het aantal re-integratievoorzieningen per 10.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar.

Programma 8 Milieu

Naam indicator	Eenheid	Beschrijving
Omvang huishoudelijk restafval	Kg/inwoner	De hoeveelheid restafval per bewoner per jaar (kg).
Hernieuwbare elektriciteit	%	Hernieuwbare elektriciteit is elektriciteit die is opgewekt uit wind, waterkracht, zon of biomassa.

Programma 9 Leefomgeving

Naam indicator	Eenheid	Beschrijving
Gemiddelde WOZ waarde	Duizend euro	De gemiddelde WOZ-waarde van woningen.
Nieuw gebouwde woningen	Aantal per 1.000 woningen	Het aantal nieuwbouwwoningen per 1.000 inwoners.
Demografische druk	%	De som van het aantal personen van 0 tot 15 jaar en 65 jaar of ouder in verhouding tot de personen van 15 tot 65 jaar.
Gemeentelijke woonlasten	In Euro's	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een

eenpersoons-huishouden		éénpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.
Gemeentelijke woonlasten meerpersoons-huishouden	In Euro's	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een meerpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.

Programma 10 Algemene middelen en ondersteuning

Naam indicator	Eenheid	Beschrijving
Formatie	Fte per 1.000 inwoners	De toegestane formatie in fte van het ambtelijk apparaat voor het begrotingsjaar op peildatum 1 januari.
Bezetting	Fte per 1.000 inwoners	Het werkelijk aantal fte dat werkzaam is.
Apparaatskosten	Kosten per inwoner	De noodzakelijke financiële middelen voor het inzetten van personeel (salarissen), organisatie-, huisvestings-, materieel-, automatiseringskosten e.d. voor de uitvoering van de organisatorische taken.
Externe inhuur	Kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen	Onder externe inhuur wordt verstaan: het uitvoeren van werkzaamheden in opdracht van een bij de organisatie in dienst zijnde opdrachtgever, door een private organisatie met winstoogmerk, door middel van het tegen betaling inzetten van personele capaciteit en deskundigheid, zonder dat daar een arbeidsovereenkomst aan ten grondslag ligt.
Overhead	% van totale lasten	Overheadkosten zijn alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primair proces.

